

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Mgr. Lenka Bukvaiová

**Náhrada nemajetkové újmy při ublížení na
zdraví v České republice a v komparativní
perspektivě**

Rigorózní práce

Pověřený akademický pracovník: doc. JUDr. PhDr. David Elischer, Ph.D.

Tematický okruh: Občanské právo

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 12. 1. 2020

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 384 217 znaků včetně mezer.

.....

Mgr. Lenka Bukvaiová

V Praze dne 12. 1. 2020

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu mé rigorózní práce panu doc. JUDr. PhDr. Davidu Elischerovi, Ph.D. za odborné vedení, cenné připomínky a ochotu, kterou mi při zpracování této rigorózní práce věnoval.

Zároveň děkuji svému manželovi a přátelům, za podporu a trpělivost, kterou mi během přípravy této rigorózní práce projevili.

Liberum corpus nullam recipit aestimationem.
Hodnota lidského těla nemůže být vyjádřena v penězích.

Gaius¹

¹ GAIUS D 9.1.3 nebo GAIUS D 9.3.7

Obsah

ÚVOD.....	1
1 ÚJMA V REŽIMU OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU	4
1.1 ŠKODA	5
1.2 NEMAJETKOVÁ ÚJMA	10
1.3 PŘEDPOKLADY VZNIKU OBČANSKOPRÁVNÍ ODPOVĚDNOSTI ZA ÚJMU	15
1.3.1 <i>Protiprávní jednání a protiprávní stav</i>	16
1.3.2 <i>Újma poškozeného</i>	19
1.3.3 <i>Příčinná souvislost</i>	20
1.3.4 <i>Zavinění</i>	21
2 NÁHRADA NEMAJETKOVÉ ÚJMY NA ZDRAVÍ	24
2.1 KATEGORIE NÁHRAD NEMAJETKOVÉ ÚJMY NA ZDRAVÍ.....	26
2.1.1 <i>Náhrada za bolest</i>	29
2.1.2 <i>Náhrada za ztížení společenského uplatnění</i>	33
2.1.3 <i>Náhrada za další nemajetkové újmy</i>	36
2.2 DĚDĚNÍ, POSTOUPENÍ A ZAPOČTENÍ.....	41
2.3 SPOLEČNÉ JMĚNÍ MANŽELŮ	45
2.4 PROMLČENÍ	46
2.5 STRUKTURA NÁROKU NA ODČINĚNÍ NEMAJETKOVÉ ÚJMY NA ZDRAVÍ.....	53
3 STANOVENÍ NÁHRADY NEMAJETKOVÉ ÚJMY NA ZDRAVÍ	58
3.1 OBECNÉ PODMÍNKY PRO STANOVENÍ NÁHRADY	60
3.2 ZÁSADY SLUŠNOSTI	67
3.3 MODIFIKACE ZÁKLADNÍ ČÁSTKY NÁHRADY NEMAJETKOVÉ ÚJMY NA ZDRAVÍ.....	70
3.4 METODIKA NEJVYŠŠÍHO SOUDU K NÁHRADĚ NEMAJETKOVÉ ÚJMY NA ZDRAVÍ	77
3.4.1 <i>Povaha a význam</i>	79
3.4.2 <i>Limity Metodiky</i>	82
3.4.3 <i>Náhrada za bolest</i>	85
3.4.4 <i>Náhrada za ztížení společenského uplatnění</i>	91
4 NÁHRADA NEMAJETKOVÉ ÚJMY NA ZDRAVÍ V KOMPATIVNÍ PERSPEKTIVĚ.....	100
4.1 SLOVENSKÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA	100
4.1.1 <i>Náhrada za bolest</i>	107
4.1.2 <i>Náhrada za ztížení společenského uplatnění</i>	111
4.1.3 <i>Náhrada za další nemajetkovou újmu</i>	116
4.1.4 <i>Závěrečné shrnutí</i>	120

4.2	NĚMECKÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA.....	122
4.2.1	<i>Náhrada za bolest (Schmerzensgeld)</i>	128
4.2.2	<i>Závěrečné shrnutí</i>	134
5	NÁHRADA NEMAJETKOVÉ ÚJMY NA ZDRAVÍ V TRESTNÍM ŘÍZENÍ	136
5.1	POŠKOZENÝ V TRESTNÍM ŘÍZENÍ.....	136
5.2	PRINCIPY ADHEZNÍHO ŘÍZENÍ	141
5.3	PŘEDPOKLADY PRO ROZHODOVÁNÍ SOUDU V ADHEZNÍM ŘÍZENÍ	144
5.4	ROZHODOVÁNÍ SOUDU V ADHEZNÍM ŘÍZENÍ	149
6	ZÁVĚR	156
	SEZNAM ZAVEDENÝCH A POUŽÍVANÝCH ZKRATEK	162
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	164
	ABSTRAKT.....	178
	KLÍČOVÁ SLOVA.....	180

Úvod

Život a zdraví člověka patří mezi nejzákladnější a nejdůležitější právní statky. Jejich význam je odůvodněn samotnou povahou těchto hodnot. Narušení některé z nich totiž může vést k nenapravitelným následkům, které se mohou negativně projevit i v dalším životě poškozeného, a to zejména v podobě trvalých zdravotních potíží, jež poškozeného omezují v jeho možnostech společenského zapojení. Je proto nezbytné, aby význam těchto právních statků byl reflektován a náležitě zohledněn ve všech úrovních právní úpravy. Tomu ostatně odpovídá také současný právní stav, neboť intenzivní společenský vývoj vedl k tomu, že ochrana života a zdraví člověka je zajištěna na úrovni vnitrostátní, regionální i mezinárodní právní úpravy. Regulace není zaměřena pouze na prevenci před jejich neoprávněným narušením, ale klade větší důraz na odstraňování s tím spojených nepříznivých následků.

Přístup jednotlivých právních úprav se v zásadě shoduje, že zásah do tělesné či duševní integrity člověka může negativně ovlivnit jeho majetkovou i nemajetkovou sféru, a může proto vést ke vzniku nejen majetkové, ale i nemajetkové újmy. Na právní prostředky odškodňování způsobené majetkové újmy je nahlíženo vcelku jednotně. Ve vztahu k nemajetkové újmě sice nelze hovořit o shodném přístupu, na druhou stranu však není pochyb o tom, že v oblasti její kompenzace doznala právní úprava významného posunu. Od výše uvedené zásady, vyjadřující nepřípustnost peněžního ohodnocení lidského těla,² která se uplatňovala již v době římského práva bylo postupně upuštěno, a současný přístup v zásadě umožňuje, aby nemajetková újma poškozeného byla odčiněna formou peněžité kompenzace. Tím se *de facto* dává průchod myšlence, že hodnotu života a zdraví lze vyjádřit v penězích.

Česká právní úprava není výjimkou a v reakci na nedostatky předchozí právní úpravy zaznamenala zásadní legislativní změny. Rozsáhlá rekodifikace českého soukromého práva přinesla zcela novou koncepci odčinění nemajetkové újmy při ublížení na zdraví. Úprava je komplexně obsažena v občanském zákoníku, jenž škůdci

² Zimmermann, R. *The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Oxford: Oxford University Press, 1996, s. 1015, ISBN 978-0198764267.

explicitně ukládá povinnost, aby nemajetkovou újmu poškozeného odčinil peněžitou náhradou, která plně vyváží jeho vytrpěné bolesti, další nemajetkové újmy a také ztížení jeho společenského uplatnění, pokud v důsledku ublížení na zdraví vznikne tzv. *překážka lepší budoucnosti poškozeného*. Pakliže není možné výši náhrady určit tímto způsobem, její výše má být stanovena podle zásad slušnosti. Konstrukce přijatá občanským zákoníkem byla inspirována moderními zahraničními úpravami, přičemž výši náhrady na rozdíl od předchozí právní úpravy neodvozuje od bodového hodnocení zdravotního postižení ani od fixně stanovené peněžní částky hodnoty jednoho bodu. Zákonný rámec pro odčinění vytrpěné bolesti a ztížení společenského uplatnění je však nestandardním způsobem doplňován *Metodikou Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví*. Proto není pochyb, že se jedná o významný milník českého práva, který v dosavadním vývoji předmětné právní úpravy nemá obdoby.

Tyto významné koncepční změny mě vedly k rozhodnutí přispět k odbornému povědomí o stávajícím systému náhrady nemajetkové újmy při ublížení na zdraví. Ačkoliv od přijetí a nabytí účinnosti občanského zákoníku uběhlo již několik let, mám za to, že se jedná o problematiku, která je i nadále aktuální. Důvodem je zejména skutečnost, že podrobné nastavení předchozí právní úpravy bylo nahrazeno vágní, výše uvedenou konstrukcí občanského zákoníku. K výkladovým a aplikačním potížím pak přispívá nejen úprava Metodiky a nedostatek odborné literatury, která je v zásadě zastoupena pouze komentářovou literaturou, či odbornými články, ale též lpění rozhodovací praxe některých obecných soudů na systému předchozí právní úpravy.

Cílem této rigorózní práce je přinést ucelený a systematický pohled na problematiku náhrady nemajetkové újmy při ublížení na zdraví. Stěžejní část této práce je zaměřena na aktuální systém české právní úpravy a rovněž se soustřeďuje na otázky, které při uplatnění náhrady v praxi vyvstávají a s danou problematikou neodmyslitelně souvisí. Podrobně je proto rozebrána také právní úprava promlčení, převodu a přechodu nároku, a vzájemného vztahu peněžní náhrady a společného jmění manželů. Práce rovněž pojednává o jednotlivých právních aspektech tzv. *adhezního řízení*, v němž může soud rozhodovat o nároku poškozeného za podmínek stanovených trestním řádem v případě, kdy nemajetková újma na zdraví byla způsobena trestným činem. Nebude

opomenut ani náhled na jednotlivé důležité změny, které byly provedeny s nabytím účinnosti občanského zákoníku.

Zvláštním cílem této práce je vytvořit systematický a ucelený přehled české právní úpravy náhrady nemajetkové újmy při ublížení na zdraví v komparativní perspektivě s německou a slovenskou právní úpravou. Příbuznost obou států, dána nejen geograficky, ale především historicky, se významně podílela na vývoji české právní úpravy a měla zásadní vliv na formování současné konstrukce odčinění nemajetkové újmy na zdraví obsažené v občanském zákoníku. Práce se podrobně zabývá způsobem úpravy náhrady ve slovenské a německé právní úpravě, přičemž výklad neopomíjí ani již výše zmíněné, s danou problematikou úzce související otázky. Na vhodných místech pak upozorňuje na jednotlivé koncepční rozdíly.

K dosažení výše uvedených cílů této rigorózní práce byly stanoveny dvě výzkumné otázky. První výzkumná otázka zní: *„Jakým způsobem je upravena náhrada nemajetkové újmy při ublížení na zdraví v české právní úpravě?“* Druhá výzkumná otázka zní: *„Jaké jsou rozdíly mezi českou právní úpravou náhrady nemajetkové újmy při ublížení na zdraví ve srovnání se slovenskou a německou právní úpravou?“*

Z hlediska vědeckých metod je rigorózní práce založena na deskriptivní a komparativní metodě příslušných ustanovení občanského zákoníku, Metodiky, a slovenského a německého občanského zákoníku. Jednotlivé právní aspekty náhrady nemajetkové újmy na zdraví jsou pak komparovány s příslušnou právní úpravou, zejména s úpravou obsaženou v SOZ, ZBS a BGB, a to v kontextu příslušné komentářové literatury a judikatury. Pro úplnost je třeba uvést, že v této rigorózní práci je *nemajetková újma při ublížení na zdraví* označována také jako *nemajetková újma na zdraví*.

1 Újma v režimu občanského zákoníku

Občanský zákoník navázal na zdejší tradice zavedené obecným zákoníkem občanským a inspirován progresivnějšími přístupy některých normativních i nenormativních textů, zejména návrhem Principů evropského deliktního práva (PETL), německým občanským zákoníkem (§ 823 a násl. BGB), občanským zákoníkem Québecu (§ 1457 a násl. CCQ) a návrhem novely rakouského deliktního práva, upustil od dosavadní koncepce institutu náhrady škody, kterou byla v duchu „*primitivního materialismu*“ kompenzována výlučně majetková škoda.³

Legislativní posun se týkal také změny ve výchozím pojmu právní úpravy civilních deliktů, neboť pojem *škoda*, který byl vlastní předchozí právní úpravě, nahradil pojem *újma*. Nicméně občanský zákoník jeho definici nepřináší a je třeba vyjít z obecného vymezení pojmu v oblasti soukromého práva, které *újmou* rozumí „*ztrátu, kterou určitá osoba (tj. poškozený) utrpěla na právem chráněném statku*“.⁴ To ovšem neznamená, že každou ztrátu lze bez dalšího kvalifikovat jako *újmu* ve smyslu soukromého práva. Je nezbytné, aby v konkrétním případě došlo k zásahu do takového zájmu, resp. statku, jehož ochrana je zajišťována soukromým právem. Jejich výčet lze dovodit výkladem skutkových podstat a obecných principů, které konstruují právní úpravu občanského zákoníku.⁵ V opačném případě se nejedná o *újmu* ve smyslu občanského zákoníku. Koncepce právní úpravy vychází z bipartice újmy. Rozlišuje mezi *majetkovou újmou*, kterou i nadále označuje jako *škoda* a *újmou jinou než majetkovou*, pro kterou používá označení *nemajetková újma*. Pro účely této rigorózní práce bude *majetková újma* dále označována jen jako *škoda*.

Občanský zákoník vychází z tradiční premisy, podle které je zásadně kompenzována škoda, přičemž povinnost k odčinění nemajetkové újmy vzniká pouze ve výslovně stanovených případech. S tím souvisí také skutečnost, že většina jeho

³ *Důvodová zpráva k OZ (konsolidovaná verze): Nový občanský zákoník*. Ministerstvo spravedlnosti ČR [online]. s. 563 [cit. 5.12. 2018]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

⁴ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1497, ISBN 978-80-7400-287-8.

⁵ HRÁDEK, J. § 2894. In: ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek VI, (§ 2521 - § 3081)* [Systém ASPI]. Wolters Kluwer ČR, a.s. [cit. 5. 12. 2018]. Dostupné v systému ASPI. ISSN: 2336-517X.

ustanovení nepoužívá pojem *újma*, ale pojem *škoda*.⁶ Navíc přistoupil ke sjednocení pravidel pro kompenzaci majetkové a nemajetkové újmy. V důsledku nově zavedeného jednotného právního režimu se ustanovení týkající se náhrady škody aplikují i ve věcech nemajetkové újmy. Výjimku představují případy, pro které zákon stanoví zvláštní úpravu.⁷ Provedené legislativní změny tak vedou k názoru, že ve srovnání s předchozím občanským zákoníkem byl vytvořen širší prostor pro odčinění nemajetkové újmy.⁸

1.1 Škoda

Škodu lze obecně definovat jako určitou hmotnou či nehmotnou ztrátu.⁹ Pojmy *škoda* a *újma* by v tomto smyslu bylo možné považovat za synonyma. Z hlediska české právní úpravy však takový přístup k vymezení možný není. Právní řád sice definici *škody* výslovně neobsahuje, nicméně není pochyb, že jednotlivé právní předpisy oba pojmy rozlišují. Není proto možné ani vhodné, aby z hlediska jejich významu byly zaměňovány či směřovány. Ústavní soud v této souvislosti již v minulosti upozornil, že pojem *škoda* je „nutno interpretovat v kontextu příslušného právního předpisu či právního odvětví“.¹⁰

Právní úprava občanského zákoníku vychází z tradičního objektivního pojetí škody jako újmy poškozeného, která se projevuje v majetkové sféře poškozeného, je hmatatelná a objektivně vyjádřitelná penězi.¹¹ Definici nepřímo poskytuje ustanovení § 2894 odst. 1 OZ¹² ve spojení s ustanovením § 495 OZ¹³. Jejich výkladem lze *škodu* ve smyslu občanského zákoníku definovat jako újmu, která vznikne na jmění poškozeného, tedy na čemkoliv, co poškozenému náleží. Pojetí bylo ve srovnání s předchozím

⁶ Srov. Část čtvrtá, Hlava III. OZ.

⁷ *Důvodová zpráva k OZ (konsolidovaná verze): Nový občanský zákoník*. Ministerstvo spravedlnosti ČR [online]. s. 564 [cit. 5.12. 2018]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

⁸ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1497-1498, ISBN 978-80-7400-287-8.

⁹ KROUPOVÁ, L.; FILIPEC, J. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: s Dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky*. 4. vyd., Praha: Academia, 2005, s. 434, ISBN 80-200-1347-4.

¹⁰ Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 20. 10. 2009, sp. zn. II. ÚS 1320/08.

¹¹ Srov. Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 18. 11. 1970, pod č. Rc 55/71 (Cpj 87/70), Sb. NS 71.

¹² Podle ustanovení § 2894 odst. 1 OZ platí, že „povinnost nahradit jinému újmu zahrnuje vždy povinnost k náhradě újmy na jmění (škody)“.

¹³ Podle § 495 OZ platí, že „souhrn všeho, co osobě patří, tvoří její majetek. Jméno osoby tvoří souhrn jejího majetku a jejích dluhů“.

občanským zákoníkem významně rozšířeno, neboť jmění poškozeného, jehož narušením dochází ke vzniku škody, zahrnuje veškeré majetkové vztahy, tedy nejen jeho aktiva, ale i pasiva.¹⁴ To znamená, že škoda nevzniká pouze v důsledku snížení majetku poškozeného, ale také tehdy, jestliže nastalá újma spočívá ve vzniku dluhu. Tím dochází k definitivnímu odklonu od konstantní judikatury Nejvyššího soudu, která popírala možnost vzniku škody z titulu existence dluhu, a to i v případě, kdy povinnost k zaplacení dluhu byla uložena rozhodnutím soudu.¹⁵ Nejvyšší soud dovozoval, že dokud dlužník nezplatí dlužnou částku svému věřiteli, nemůže úspěšně uplatnit nárok na její náhradu, neboť škoda mu zatím nevznikla.¹⁶

Právní úprava rozlišuje mezi dvěma kategoriemi, resp. dvěma odškodňovacími tituly.¹⁷ Při vzniku škody vzniká poškozenému nárok na nahrazení *skutečné škody* (*damnum emergens*) a *ušlého zisku* (*lucrum cessan*).¹⁸ Jejich vzájemné rozlišení je založeno na tom, že zatímco *skutečná škoda* spočívá ve faktickém snížení aktiv nebo zvýšení pasiv poškozeného, *ušlý zisk* vyjadřuje, v jakém rozsahu nedošlo k rozmnožení majetku poškozeného.

Skutečná škoda (tj. pozitivní, efektivní škoda) představuje majetkovou újmu, která je vyčíslitelná v penězích a spočívá ve zmenšení, snížení, či v jiném znehodnocení již existujícího jmění poškozeného. Skutečnou škodou dále rozumí náklady, které byly poškozeným vynaloženy na odstranění tohoto znehodnocení.¹⁹ K jejímu vzniku nejčastěji dochází poškozením, zničením, ztrátou nebo odcizením věci poškozeného, což se projeví nejen snížením či zmařením hodnoty této věci, ale případně i dalšími vedlejšími náklady, které v souvislosti s touto škodnou událostí poškozený účelně vynaložil (např. na určení výše škody, odstranění poškození apod.). Při stanovení skutečné škody je rozhodující stav věci před a po poškození. Východiskem pro určení skutečné škody je obvyklá cena

¹⁴ Srov. § 495 OZ.

¹⁵ Srov. např. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 2. 2003, sp. zn. 25 Cdo 986/2001 nebo Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2006, sp. zn. 25 Cdo 2225, 2227/2004.

¹⁶ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 2. 2003, sp. zn. 25 Cdo 986/2001.

¹⁷ Srov. § 2894 OZ ve spojení s § 2952 OZ.

¹⁸ Srov. § 2894 OZ ve spojení s § 2952 OZ.

¹⁹ Srov. např. Nález Ústavního soudu ze dne 30. 4. 2002, sp. zn. Pl. 18/01.

věci v době jejího poškození. Zároveň je třeba zohlednit, co musí poškozený vynaložit na obnovení či nahrazení funkce věci.²⁰

Jak bylo již uvedeno, škodou se vedle již tradičního pojetí rozumí též zatížení jmění poškozeného dluhem. Vznik skutečné škody proto může projevit nejen ve snížení aktiv poškozeného, ale také tím, že dojde k navýšení jeho pasiv. V tom případě vzniká poškozenému nárok, aby byl škůdcem zproštěn dluhu, nebo aby mu ze strany škůdce byla poskytnuta jeho náhrada. Je ovšem potřeba rozlišovat, zda věřitelem poškozeného je škůdce, či třetí osoba. Poškozený je dluhu zbaven tím, že škůdce dluh promine nebo s jeho souhlasem přijme na dluh plnění od třetí osoby.²¹

Vedle skutečné škody se poškozenému dále nahrazuje to, co mu v důsledku protiprávního jednání škůdce ušlo, tedy náhrada ušlého zisku.²² Občanský zákoník v tomto ohledu plně přejímá znění předchozího občanského zákoníku.²³ Ušlým ziskem se rozumí majetková újma, jejíž podstata spočívá v tom, že v důsledku protiprávního jednání škůdce nedošlo k takovému rozmnožení majetku u poškozeného, jež bylo možné důvodně předpokládat vzhledem k běžnému sledu událostí. Musí tedy být postaveno najisto, že nebýt protiprávního jednání škůdce, k rozmnožení těchto majetkových hodnot by v budoucnu došlo.²⁴ Přiznání nároku na náhradu ušlého zisku je podmíněno tím, zda poškozený prokáže existenci příčinné souvislosti mezi nezvětšením se svého majetku a protiprávním jednáním škůdce. Stanovení ušlého zisku závisí na výši reálně dosažitelného majetkového přínosu, o který byl poškozený zkrácen v důsledku protiprávního jednání škůdce. Jeho výše tak odpovídá rozdílu mezi očekávanými výnosy a předpokládanými náklady. Není přitom podstatné, zda poškozený skutečně tyto náklady vynaložil, ačkoliv by se tak za normálních okolností stalo.²⁵ V souvislosti se zjišťováním ušlého zisku je i nadále považováno za zásadní stanovisko Nejvyššího soudu, v němž bylo mj. konstatováno, že „stanovení výše ušlého zisku není libovolné a musí

²⁰ Srov. § 2969 odst. 1 OZ.

²¹ Srov. § 1936 odst. 1 OZ.

²² Srov. § 2952 OZ.

²³ Srov. § 442 odst. 1 OBČZ.

²⁴ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 11. 2012, sp. zn. 28 Cdo 5171/2008.

²⁵ VOJTEK, P. § 2952. In: ŠVESTKA, J.; DVORÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek VI, (§ 2521 - § 3081)*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer ČR, a.s. [cit. 5. 12. 2018]. Dostupné v systému ASPI. ISSN: 2336-517X.

být provedeno tak, aby byla zjištěna pravděpodobná výše blížící se podle běžného uvažování jistotě".²⁶ Závěry Nejvyššího soudu sice vycházejí z výkladu předchozí právní úpravy, nicméně nic nenaznačuje, že stávající právní úpravou by byly překonány. Výše ušlého zisku musí být v každém jednotlivém případě určena přesnou nebo alespoň minimální částkou, a je třeba ji doložit existujícími či reálně dosažitelnými skutečnostmi prokazujícími, že protiprávní jednání vedlo k zásahu do průběhu konkrétního děje, který vedl k určitému zisku poškozeného. Za zmínku ovšem stojí, že pokud poškozený není schopen doložit výši ušlého zisku, může po škůdci požadovat kompenzaci tzv. *abstraktního ušlého zisku*. Základem této teoretické koncepce je úprava obchodního zákoníku, který umožňoval, aby poškozený místo skutečné škody požadoval náhradu zisku dosahovaného zpravidla v poctivém obchodním styku za podmínek obdobných podmínkám porušené smlouvy v okruhu podnikání, v němž podniká.²⁷ Občanský zákoník tuto konstrukci sice výslovně nepřevzal, nicméně možnost uplatnění tzv. *abstraktního ušlého zisku* výslovně nevyklučuje. Proto není pochyb, že úspěšnost poškozeného se bude v konkrétním případě odvíjet zejména podle toho, zda splní povinnost tvrzení a důkazní, a zda prokáže existenci požadovaného nároku – co do důvodu a výše. V opačném případě soud stanoví výši ušlého zisku podle své volné úvahy, a to s přihlédnutím ke všem rozhodným skutečnostem případu. Důležitým faktorem pak bude výše zisku, který je obvykle dosahován ve srovnatelném oboru činnosti.

S ohledem na výše uvedené je zřejmé, že škoda ve formě ušlého zisku nejčastěji vzniká v případech, kdy protiprávním činem škůdce dochází k zásahu do podnikatelské činnosti poškozeného. Pravidelně je proto doprovázena vznikem skutečné škody. Pro lepší představu lze uvést následující příklad. V případě, že poškozený je podnikatelem, který zajišťuje sjednávání svých obchodních příležitostí a jejich následnou realizaci, přičemž pro plnění svých dílčích povinností zaměstnává i další osoby, vzniklá škoda může mít podobu jak ušlého zisku, tak skutečné škody. Stane-li se podnikání poškozeného v důsledku poškození zdraví nemožným, taková ztráta se projeví nejen vznikem ušlého zisku, neboť poškozený přichází o zisky z jeho podnikatelské činnosti či

²⁶ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 1996, sp. zn. II Odon 15/96.

²⁷ Srov. § 381 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník.

zisky z důvodně očekávaných obchodních příležitostí, ale zároveň i vznikem skutečné škody, a to tím, že poškozený je nadále nucen hradit náklady související s výkonem své podnikatelské činnosti, např. náklady na mzdy zaměstnanců apod. Důkazní břemeno v tomto směru leží na poškozeném. Může tak učinit např. uzavřenou smlouvou, z níž plyne právo poškozeného na pravidelné opakující se peněžité plnění, jehož poskytnutí bylo zmařeno protiprávním činem škůdce; výpisem z bankovního účtu, ze kterého vyplývá, že tyto peněžní plnění byly až do škodné události skutečně poškozenému poskytovány, případně, že určité peněžní prostředky byly poškozeným vynaloženy apod.

Skutečná škoda a ušlý zisk představují vzájemně nezávislé kategorie. Podmínky jejich vzniku, a tedy i povinnosti škůdce ke kompenzaci jsou úpravou občanského zákoníku konstruovány jako nezávislé, a to bez ohledu na to, že mohou mít původ v téže škodné události.²⁸ Povinnost škůdce k náhradě škody je na rozdíl od povinnosti odčinění způsobené nemajetkové újmy dána ve všech případech.²⁹ Účelem náhrady škody je vyrovnání rozdílu mezi stavem, který nastal v důsledku vzniku škody a stavem, který by nastal, nebýt vzniklé škody.³⁰

V konkrétním případě je nezbytné, aby škoda byla vyčíslitelná v penězích. Co se týče způsobu nahrazení škody, občanský zákoník formuluje pravidlo, podle něhož má tzv. *naturální restituce* (*restitutio in integrum*) přednost před tzv. *relutární restitucí* (*in reluto*). To znamená, že škoda má být primárně nahrazena uvedením v předešlý stav. Peněžítá náhrada představuje subsidiární způsob náhrady, neboť nastupuje teprve tehdy, není-li naturální restituce dobře možná anebo pokud o to poškozený požádá.³¹ Tím dochází k zásadní změně oproti předchozímu občanskému zákoníku, který vycházel z opačného pravidla.³² Nutno dodat, že konstrukce byla předmětem kritiky, neboť jistým způsobem znevýhodňovala poškozeného, který byl limitován ve své volbě, jakým

²⁸ Srov. např. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 1996, sp. zn. II Odon 15/1996.

²⁹ Srov. § 2894 odst. 1 OZ.

³⁰ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 1498, ISBN 978-80-7400-287-8.

³¹ Srov. § 2951 odst. 1 OZ.

³² Srov. § 442 odst. 2 OBČZ.

způsobem má být škoda kompenzována.³³ Škoda byla poškozenému zásadně hrazena v penězích. Uvedení v předešlý stav bylo možné teprve pokud o to poškozený požádal a taková forma nahrazení byla možná a účelná.³⁴

1.2 Nemajetková újma

Protiprávní jednání škůdce nemusí nutně vést ke vzniku majetkové újmy poškozeného. Nepříznivé následky se můžou projevit i na jiných hodnotách, než je jmění poškozeného a v důsledku toho vést ke vzniku i jiné než majetkové újmy. S tím ostatně počítá i právní úprava občanského zákoníku, která pro označení majetkové újmy používá pojem *škoda* a pro označení jiné než majetkové újmy pojem *nemajetková újma*. Nicméně samotný pojem *nemajetkové újmy* dále nijak nedefinuje. Nemajetkovou újmu je v zásadě možné považovat za opak škody. Podle již ustálené doktrinní definice lze nemajetkovou újmu vymezit jako újmu, která se projevuje v právem chráněné osobní sféře poškozeného. Na rozdíl od škody ji nelze objektivně vyjádřit v penězích, neboť nemá za následek zmenšení majetku poškozeného.³⁵ Specifičnost povahy je zohledněna také tím, že občanský zákoník místo povinnosti jejího *nahrazení*, stanoví škůdci povinnost jejího *odčinění*.

Narušení osobního zájmu poškozeného je v každém jednotlivém případě individuální. Nemajetková újma je ryze subjektivní a vždy záleží na individuálním prožívání poškozeného. V důsledku této zvláštní povahy nelze při zjištění existence a rozsahu nemajetkové újmy použít objektivní kritéria, z nichž je vycházeno v případě škody. To znamená, že nemajetkovou újmu nelze objektivně zjistit ani změřit. Naproti tomu je pro ni typická určitá míra abstrakce. Nelze ji však bagatelizovat tím, že její peněžní ohodnocení je v praxi obtížné a rozhodování o výši její peněžní náhrady se může

³³ *Důvodová zpráva k OZ (konsolidovaná verze): Nový občanský zákoník*. Ministerstvo spravedlnosti ČR [online]. s. 576 [cit. 8.12.2018]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

³⁴ Srov. § 442 odst. 2 OBČZ.

³⁵ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 1498, ISBN 978-80-7400-287-8.

jevit jako projev svévole. Je povinností soudu, aby uvedené řádně zohlednil a v rámci rozhodování o odčinění nemajetkové újmy se s těmito skutečnostmi náležitě vypořádal.³⁶

Je třeba zdůraznit, že povinnost škůdce k odčinění nemajetkové újmy není pravidlem a poškozený zpravidla nemá právo na její kompenzaci. Na rozdíl od povinnosti k náhradě škody, která vzniká ve všech případech,³⁷ povinnost škůdce odčinit nemajetkovou újmu poškozeného vzniká pouze tehdy, jestliže byla výslovně ujednána (mezi stranami dohody nebo ve prospěch třetí osoby), jinak pouze v zákonem stanovených případech.³⁸ Důvodem restriktivního přístupu právní úpravy je především specifická povaha nemajetkové újmy a s tím související komplikace jejího objektivního vyjádření.

Občanský zákoník ukládá povinnost k odčinění nemajetkové újmy při vzniku újmy spočívající v:³⁹

- závažném porušení základních členských práv člena spolku ve smyslu § 261 OZ;
- narušení dovolené ve smyslu § 2543 OZ;
- zásahu do přirozených práv člověka ve smyslu § 2956 OZ;⁴⁰
- poškození věci ze svévole nebo škodolibosti ve smyslu § 2969 odst. 2 OZ;
- dalších případech zvláště stanovených ve smyslu § 2971 OZ.⁴¹

³⁶ ELISCHER, D. *Pojetí škody, resp. újmy v aktuálních dokumentech evropského deliktního „soft law“*. Právník, 2011, č. 4, s. 388.

³⁷ Srov. § 2894 odst. 1 OZ.

³⁸ Srov. § 2894 odst. 2 OZ.

³⁹ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 1498, ISBN 978-80-7400-287-8.

⁴⁰ Ustanovení § 2956 OZ představuje tzv. *obecnou klauzuli*, která stanoví podmínky pro odčinění nemajetkové újmy na přirozených právech člověka. Pravidlo obsažené v ustanovení § 2956 OZ se aplikuje teprve tehdy, jsou-li splněny všechny předpoklady pro vznik povinnosti k náhradě nemajetkové újmy. Nezabývá se tím, zda tato povinnost vznikla. Na citované ustanovení pak navazuje úprava dílčích nároků při ublížení na zdraví podle ustanovení § 2958 OZ a při usmrcení nebo zvlášť závažném ublížení na zdraví podle ustanovení § 2959 OZ. (HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 1701, ISBN 978-80-7400-287-8. Shodně srov. Nález Ústavního soudu ze dne 10. 12. 2019, sp. zn. II ÚS 2149/17.)

⁴¹ Ustanovení § 2971 OZ představuje tzv. *malou generální klauzuli*, která doplňuje podmínky pro odčinění nemajetkové újmy stanovené podle ustanovení § 2956 OZ a § 2957 OZ. Pravidlo obsažené v ustanovení § 2971 OZ umožňuje nahrazení nemajetkové újmy i těm osobám, které újmu způsobenou jinému protiprávním činem důvodně pociťují natolik osobně, že v tom spatřují takový zásah, který občanský zákoník označuje jako „osobní neštěstí“. Smyslem citovaného ustanovení je umožnit odčinění újmy tzv. *druhotných obětí*, tedy osob rozdílných od primárního poškozeného, vůči němuž bezprostředně

V této souvislosti nelze nezmínit, že přísnost zákonné dikce patrně přehlíží, že v některých případech jsou následky nemajetkové újmy pociťovány mnohem tíživěji než při vzniku škody, protože její dopad může mít pro poškozeného mnohem fatálnější následky než při vzniku škody (např. při snížení důstojnosti, při ublížení na zdraví apod.). Důvodem je zejména skutečnost, že negativním zásahem dochází k narušení osobní sféry poškozeného, jejíž hodnotu nelze přesně kvantifikovat v penězích.

Jsou-li splněny podmínky pro odčinění nemajetkové újmy, poškozenému vznikne právo na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění.⁴² Občanský zákoník pojem *zadostiučinění* nevymezuje, nicméně ze samotného pojmu lze dovodit, že smyslem zadostiučinění je učinit poškozenému zadost, bez ohledu na to, v jaké formě mu bude tato satisfakce poskytnuta. Vzhledem k povaze dotčeného zájmu je vyloučeno, aby nemajetková újma byla odčiněna uvedením do předešlého stavu. Smyslem zadostiučinění není reparace, ale spíše kompenzace a zmírnění negativních důsledků, které byly poškozenému způsobeny následkem protiprávního jednání škůdce, ať již ve formě *morálního* nebo *materiálního zadostiučinění* (tzv. *kompenzační funkce zadostiučinění*). Forma zadostiučinění závisí vždy na konkrétních okolnostech případu. Občanský zákoník uvádí, že zadostiučinění se primárně poskytuje formou morální satisfakce, tedy v jiné než peněžité formě. Pokud se jedná o způsob odčinění nemajetkové újmy, je zřejmé, že i v tomto případě se uplatní zásada, že újma je kompenzována především nepeněžitým plněním. V praxi se může jednat např. o omluvu škůdce, konstatování státního orgánu o tom, že bylo porušeno právo, odvolání urážlivého výroku apod. Nezbytným předpokladem pro kompenzaci ve formě morálního zadostiučinění je, že zajistí dostatečně účinné odčinění způsobené nemajetkové újmy. V opačném případě vznikne škůdci povinnost poskytnout poškozenému materiální zadostiučinění, tedy ve formě peněžního plnění.⁴³ Občanským zákoníkem formulované pravidlo tak automaticky nezakládá škůdci povinnost, aby nemajetkovou újmu poškozeného odškodnil tím, že poškozenému poskytne určitou peněžitou částku. Tato povinnost

směřoval protiprávní čin škůdce. Nicméně, vznik nároku na odčinění této újmy je vázán na splnění podmínek stanovených v tomto ustanovení. (VOJTEK, P. § 2971. In: ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek VI, (§ 2521 - § 3081)*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer ČR, a.s. [cit. 8. 12. 2019]. Dostupné v systému ASPI. ISSN: 2336-517X.)

⁴² Srov. § 2951 odst. 2 OZ.

⁴³ Srov. § 2951 odst. 2 OZ.

vzniká subsidiárně, a to teprve tehdy, jestliže jiný způsob nezajistí skutečné a dostatečně účinné odčinění. Současně není vyloučeno, aby vedle peněžité náhrady bylo poskytnuto i nepeněžité plnění, např. omluva. Pokud se škůdce za své jednání poškozenému omluví, může to mít významný vliv na výši peněžité náhrady, a to i v případě, kdy se neomluví vůbec. Jednotlivé formy zadostiučinění se tedy vzájemně nevylučují.

Obecná úprava občanského zákoníku podrobněji nevymezuje způsob volby konkrétní podoby zadostiučinění. Rovněž nestanoví ani další pravidla pro určení výše peněžitého zadostiučinění. Za tímto účelem stanoví pouze jedinou, základní podmínku, aby zadostiučinění bylo *přiměřené*. Požadavek *přiměřenosti* náhrady se na první pohled může jevit jako problematický, a to obzvláště z hlediska požadavku právní jistoty a předvídatelnosti podle ustanovení § 13 OZ. Vzhledem k účelu náhrady nemajetkové újmy se však tato konstrukce jeví jako vhodná, neboť na základě zohlednění všech konkrétních okolností případu umožňuje stanovit náhradu tak, aby se poškozenému dostalo dostatečně účinné nápravy. Lze považovat za opodstatněné, aby pravidlo pro odčinění nemajetkové újmy bylo nastaveno tak, aby umožnilo efektivnější určení náhrady poškozeného. Přiměřenost zadostiučinění je třeba posoudit podle konkrétně zjištěných skutečností, jež byly spojeny se vznikem posuzované nemajetkové újmy. To platí nejen ve vztahu k určení konkrétní formy, resp. podoby zadostiučinění, ale i ve vztahu k výši peněžité náhrady (je-li poskytována).⁴⁴ Pouze na podkladě náležitě zjištěného skutkového stavu je možné stanovit náhradu nemajetkové újmy, která naplní požadavek přiměřenosti a bude odpovídat principu proporcionality. Za tímto účelem je nezbytné se zaměřit na závažnost nemajetkové újmy a okolnosti, které k jejímu vzniku vedly, a které mohou být dány jak na straně škůdce, tak na straně poškozeného. Významným přínosem v této oblasti byla právní nauka, která v návaznosti na dosavadní právní praxi vytvořila metodu pro určení zadostiučinění za nemajetkovou újmu.⁴⁵ Podle této metody by měly být zohledněny zejména:

⁴⁴ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 1684, ISBN 978-80-7400-287-8.

⁴⁵ TELEČEK, I. *Test přiměřenosti zadostiučinění za nemajetkovou újmu*. [online]. Muni.cz [cit. 15. 12. 2018]. Dostupné z: https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/praf/js11/ppv11/web/law/pdf/op/test_primerenosti_zadostiučineni.pdf.

- okolnosti na straně škůdce (např. majetkové poměry, forma zavinění, existence polehčujících nebo přitěžujících okolností apod.);
- okolnosti na straně poškozeného (např. spoluzavinění, částečná náprava apod.);
- význam zasaženého statku pro poškozeného a vědomost škůdce o tomto významu (např. zvláštní obliba určité věci apod.);
- vědomost o obvyklých následcích, které jsou se zásahem spojeny;
- způsob a intenzitu zásahu (např. zvláště zavrženíhodný způsob apod.);
- rozsah způsobené újmy (např. veřejně apod.).

Pokud je nemajetková újma odčínována formou peněžité náhrady, její výše by neměla být určena tak, aby ve vztahu ke škůdci byla „likvidační“.⁴⁶ Současně její výše nesmí být stanovena tak, aby byla pojmána jako trest pro poškozeného. Na druhou stranu by měla být stanovena tak, aby odrazovala nejen škůdce, ale i jiné osoby, aby se do budoucna obdobnému protiprávnímu jednání vyvarovaly (tzv. *odrazující funkce zadostiučinění*).⁴⁷ Z hlediska „přiměřenosti“ je rovněž podstatné, v jakém časovém odstupu od vzniku nemajetkové újmy je rozhodováno o formě, příp. výši zadostiučinění, resp. v jakém časovém odstupu bylo zadostiučinění poskytnuto.⁴⁸ V tomto směru lze vycházet z premisy, že čím později bude poškozenému poskytnuta morální satisfakce, tím méně dosáhne svého účelu a tím spíše je na místě, aby nemajetková újma poškozeného byla kompenzována poskytnutím peněžité náhrady.⁴⁹ S tímto tvrzením se pak zčásti ztotožňuje také Ústavní soud, kterou upozornil, že „čím více se bude okamžik poskytnutí náhrady vzdalovat od okamžiku vzniku této újmy, tím více bude poškozený pociťovat tuto újmu jako nespravedlivou. Bude v něm přitom zároveň sílit přesvědčení, že „právo není na jeho straně“.... Nebude-li tato náhrada poskytnuta v blízké časové návaznosti na okamžik, kdy újma vznikla, nebude ani způsobilá plnit svou preventivně-sankční funkci. Měla-li by totiž být povinnost nahradit vzniklou újmu pro povinného pouze otázkou „virtuální“ (závislou na budoucí právní

⁴⁶ Srov. např. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2018, sp. zn. 25 Cdo 894/2018.

⁴⁷ Eliáš, K. a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář. Svazek 1*. Praha: Linde, 2008, str. 157, ISBN 978-80-7201-687-7; dále shodně např. Nález Ústavního soudu ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. I. ÚS 1586/09.

⁴⁸ TELEČ, I. *Test přiměřenosti zadostiučinění za nemajetkovou újmu*. [online]. Muni.cz [cit. 15. 12. 2018]. Dostupné z: https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/praf/js11/ppv11/web/law/pdf/op/test_primerenosti_zadostiucineni.pdf.

⁴⁹ Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 31. 5. 2001, sp. zn. IV. ÚS 581/99.

*skutečnosti – rozhodnutí soudu), pak nebude schopna ovlivnit jeho budoucí jednání, stejně jako jednání dalších osob, které by se mohly v budoucnu dostat do obdobných situací“.*⁵⁰

Pakliže občanský zákoník výslovně nestanovuje způsob odčinění nemajetkové újmy, záleží pouze poškozeném, kterou z těchto forem upřednostní a bude po škůdci požadovat. Musí ovšem počítat s tím, že břemeno tvrzení a důkazní nese on, nikoliv škůdce. V tomto směru je konstrukce stejná jako v případě uplatnění nároku na náhradu škody. Pokud požadovaný nárok poškozeného není uspokojen dobrovolně, bude záviset na posouzení soudu, zda v konkrétním případě shledá povinnost škůdce k odčinění nemajetkové újmy poškozeného, a to způsobem, který uplatnil poškozený.

Závěrem je třeba podotknout, že vznik práva na náhradu škody a nemajetkové újmy se vzájemně nevylučuje. V některých případech je ostatně spíše pravidlem (např. ublížení na zdraví). Současně platí, že pokud některý z dílčích nároků poškozeného zanikne (např. splněním tohoto nároku), není tím dotčena existence zbývajících nároků, a tedy ani povinnost škůdce k jejich náhradě.

1.3 Předpoklady vzniku občanskoprávní odpovědnosti za újmu

Právní institut újmy tvoří neoddělitelnou součást jednoho z hlavních pilířů soukromého práva, který představuje občanskoprávní odpovědnost. Z pohledu právní nauky je možné na pojem občanskoprávní odpovědnosti nahlížet vícero způsoby. Ambicí této práce není podrobně se zabývat jednotlivými přístupy, nicméně je vhodné zmínit, že úprava občanského zákoníku vychází z tzv. *preventivní – aktivní – perspektivní občanskoprávní odpovědnosti*.⁵¹ V souladu s tímto přístupem není chápána jako sekundární právní povinnost, která vzniká v důsledku porušení primární občanskoprávní povinnosti. Nicméně občanským zákoníkem předvídané následky se aktivují teprve porušením stanovené primární právní povinnosti, kterým dochází ke vzniku újmy

⁵⁰ Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 19. 12. 2019, sp. zn. II. ÚS 2149/17.

⁵¹ ELIÁŠ, K. a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 79, ISBN 978-80-7208-922-2.

poškozeného. Občanskoprávní odpovědnost tak z hlediska své obsahové a funkční stránky splývá s původní primární občanskoprávní povinností.⁵²

Vznik občanskoprávní odpovědnosti je podmíněn splněním určitých základních předpokladů, které byly postupně formulovány doktrínou a judikaturou. Východiskem základních náležitostí pro vznik obecné občanskoprávní odpovědnosti za újmu představuje věta první ustanovení § 2910 OZ.⁵³ Z dikce citovaného zákonného ustanovení vyplývá, že občanský zákoník staví na tradiční doktrinální koncepci, která pro vznik obecné občanskoprávní odpovědnosti vyžaduje kumulativní splnění následujících předpokladů:⁵⁴

- *protiprávní jednání škůdce nebo protiprávní stav;*
- *újma poškozeného;*
- *příčinná souvislost mezi protiprávním jednáním škůdce, resp. protiprávním stavem a újmou poškozeného; a*
- *zavinění (zásadně).*⁵⁵

1.3.1 Protiprávní jednání a protiprávní stav

Výchozí předpoklad vzniku občanskoprávní odpovědnosti za újmu představuje *protiprávnost*. Z hlediska její konstrukce je stabilně považována za objektivní kategorii, neboť v důvodech svého vzniku a existence není nijak závislá na subjektivním předpokladu odpovědnosti za újmu, tedy na zavinění jednajících osoby.⁵⁶ Existence protiprávnosti nastává bez ohledu na to, zda je důsledkem zaviněného nebo nezaviněného jednání. V tomto smyslu je abstrahována od vnitřního postoje škůdce,

⁵² DVOŘÁK, J.; ŠVESTKA, J.; ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné: svazek 1. Díl první: Obecná část. 2. vyd.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016, s. 355, ISBN 978-80-7552-187-3.

⁵³ Podle ustanovení § 2910 OZ věty první platí, že „*škůdce, který vlastním zaviněním poruší povinnost stanovenou zákonem a zasáhne tak do absolutního práva poškozeného, nahradí poškozenému, co tím způsobil*“.

⁵⁴ Viz. ustanovení § 2910 OZ věta první.

⁵⁵ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014): komentář.* Praha: C.H.Beck, 2014, s. 1541, ISBN 978-80-7400-287-8.

⁵⁶ K tomu blíže srov. KNAPPOVÁ, M.; ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné II.* 4. vyd., Praha: ASPI, 2006, ISBN 80-86395-36-7.

resp. vztahu jednajícího ke škodlivému následku vlastního jednání.⁵⁷ Zároveň je třeba zdůraznit, že zatímco ke vzniku povinnosti k náhradě újmy není ve všech případech vyžadována přítomnost zavinění (tzn. *subjektivního proku*), bez protiprávnosti (tzn. *objektivního proku*) tato povinnost nevznikne.

Protiprávnost může mít podobu *protiprávního jednání* nebo *protiprávního stavu*. Protiprávním jednáním je takové jednání, které se přičí tomu, co stanoví objektivní právo. Rozpor s objektivním právem spočívá v tom, že určité jednání přímo porušuje povinnost stanovenou právním předpisem (*contra legem*), nebo ji obchází (*in fraudem legis*). Nutno zdůraznit, že protiprávnost je pojímána jako absolutní kategorie. Je proto nepřípustné, aby konkrétní jednání bylo ve smyslu některého právního předpisu kvalifikováno jako protiprávní a ve smyslu dalšího nikoliv. Právně relevantní je nejen v případě, kdy jednající osoba aktivně koná v rozporu se stanovenou primární povinností (tzv. *komisivní protiprávní jednání*), ale také tehdy, jestliže se určitého konání zdržela, ačkoliv měla povinnost konat (tzv. *omisivní protiprávní jednání*). Ne každé opomenutí je právně významné z hlediska vzniku odpovědnosti a v konkrétním případě je třeba se zabývat tím, zda byla dána právní povinnost osoby k určitému jednání. V opačném případě nelze opomenutí stavět naroveň konání, a tím pádem ani dovozovat z toho plynoucí závěry o vzniku odpovědnosti za újmu. Oproti předchozí právní úpravě je protiprávním jednáním výslovně klasifikováno i jednání, které je učiněno v rámci právního styku a je kvalifikováno jako nepoctivé,⁵⁸ popřípadě jím byly úmyslně porušeny dobré mravy.⁵⁹

Doktrína se shoduje, že úprava občanského zákoníku vychází z tzv. *perspektivního pojetí občanskoprávní odpovědnosti*.⁶⁰ Koncepce je založena na odpovědnosti subjektu občanskoprávních vztahů za náležité plnění svých povinností,⁶¹ a vytváří tak větší prostor k tomu, aby určité jednání bylo kvalifikováno jako protiprávní. Protiprávním jednáním je proto nejen takové, které některým z výše uvedených způsobů přímo

⁵⁷ ELISCHER, D. *Protiprávnost – co je jejím zdrojem v soukromém právu?* [online] Časopis pro právní vědu a praxi. 2016, č. 4, s. 501-526, [cit. 14. 1. 2019]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/6244>.

⁵⁸ Srov. § 6 odst. 1 OZ.

⁵⁹ Srov. § 2909 OZ.

⁶⁰ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 1497, ISBN 978-80-7400-287-8. Dále shodně MELZER, F.; TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Praha: Leges, 2013, s. 316, ISBN 978-80-87576-73-1.

⁶¹ Srov. § 24 OZ.

porušuje, či obchází povinnost stanovenou právním předpisem, ale i jednání, které je v rozporu se smluvní povinností (je-li jednající subjekt z takové smlouvy zavázán).⁶²

Občanský zákoník nepodmiňuje vznik odpovědnosti za újmu existencí protiprávního jednání, nýbrž hypotézou svých právních norem vymezuje určitou kvalifikovanou událost, s níž spojuje vznik povinnosti k náhradě újmy. Jedná se především o události, jejichž původ spočívá v činnostech nebo provozech, s nimiž je spojena určitá vyšší míra rizika, a to i při zachování odpovídajícího standardu náležité péče.⁶³ O protiprávnost v podobě protiprávního stavu se v praxi jedná v případech újmy způsobené vlastní provozní činností podle ustanovení § 2924 OZ, provozem zvláště nebezpečným dle ustanovení § 2925 OZ nebo také v případě újmy způsobené osobou bez deliktní způsobilosti (nezletilým či osobou stíženou duševní poruchou). Nutno poznamenat, že odpovědnost, a tedy i povinnost škůdce k náhradě újmy vzniká bez ohledu na jeho vůli. Rozhodující je pouze skutečnost, zda újma poškozeného vznikla v důsledku právní normou kvalifikované škodné události.

Za určitých okolností může být protiprávnost určitého jednání vyloučena. Právní úprava připouští, aby za účelem ochrany života, zdraví nebo majetku, bylo jednáno způsobem, který by za jiných okolností mohl být kvalifikován jako protiprávní. Jedná o případy tzv. *okolností vylučujících protiprávnost*, které odůvodňují, aby nepříznivé následky určitého jednání byly eliminovány. Jednání, které bylo učiněno při existenci některé z tzv. *okolností vylučujících protiprávnost*, postrádá od počátku prvek protiprávnosti (s účinky *ex tunc*). Nemůže proto vést ke vzniku občanskoprávní odpovědnosti jednající osoby. Důsledkem existence některého z tzv. *ospravedlňujících důvodů* je aprobování zdánlivě protiprávního jednání. Mezi okolnosti vylučující protiprávnost (tzv. *ospravedlňující důvody*) se řadí *nutná obrana*,⁶⁴ *krajní nouze*,⁶⁵ *svěpomoc*⁶⁶, jejichž úprava byla zařazena mezi prevenční ustanovení občanského zákoníku. Podle

⁶² HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 1566, ISBN 978-80-7400-287-81.

⁶³ ELISCHER, D. *Protiprávnost – co je jejím zdrojem v soukromém právu?* [online] Časopis pro právní vědu a praxi. 2016, č. 4, s. 501-526 [cit. 14. 1. 2019]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/6244>.

⁶⁴ Srov. § 2905 OZ.

⁶⁵ Srov. § 2906 OZ.

⁶⁶ Srov. § 14 OZ.

české doktríny lze mezi okolnosti vylučující protiprávnost dále řadit *plnění zákonné povinnosti*,⁶⁷ *svolení poškozeného*⁶⁸ nebo *výkon subjektivního práva*⁶⁹.

1.3.2 Újma poškozeného

Závěr o protiprávnosti určitého jednání nebo stavu bez dalšího nevede ke vzniku občanskoprávní odpovědnosti. Jak již bylo v úvodu této kapitoly předestřeno, současná konstrukce vyžaduje, aby k protiprávnosti přistoupily i další skutečnosti, mezi které je řazen také vznik újmy na straně poškozeného.

Protiprávní jednání či protiprávní stav může v konkrétním případě vést ke vzniku újmy poškozeného, jejíž nepříznivé následky se mohou projevit v majetkové sféře, tedy ve vzniku škody, nebo v osobní sféře poškozeného, tedy ve vzniku nemajetkové újmy. Není vyloučeno, aby škodlivý následek spočíval jak ve vzniku škody, tak i ve vzniku nemajetkové újmy. V závislosti na charakteru posuzované újmy stanovuje občanský zákoník pravidla jejího nahrazení,⁷⁰ resp. odčinění.⁷¹ V souvislosti s dalším výkladem lze plně odkázat na předchozí kapitolu této rigorózní práce, která se podrobně zabývala problematikou újmy.

Je třeba mít na paměti, že ne každý protiprávní čin (ať už v podobě protiprávního jednání či stavu) vede ke vzniku újmy. To znamená, že pokud protiprávnost sice v konkrétním případě byla shledána, nicméně nevedla ke vzniku újmy, nelze hovořit o vzniku občanskoprávní odpovědnosti a nelze tedy založit ani povinnost škůdce k nahrazení újmy, neboť žádná újma nevznikla.

⁶⁷ Protiprávnost je vyloučena, pokud subjekt jedná v souladu s povinností, kterou mu ukládá přímo zákon.

⁶⁸ Protiprávnost je vyloučena, jestliže poškozený s jednáním, kterým mu byla způsobena újma, předem souhlasil. Souhlas však může udělit pouze ve vztahu k těm zájmům, o nichž je oprávněn sám rozhodovat. Zároveň je nezbytné, aby souhlas byl učiněn svobodně, vážně, určitě a srozumitelně. Souhlas poškozeného plní významnou roli především v oblasti poskytování zdravotních služeb.

⁶⁹ Protiprávnost je vyloučena, jestliže subjekt vykonává své subjektivní právo v mezích, které zákon připouští.

⁷⁰ Srov. § 2951 odst. 1 OZ ve spojení s § 2952 OZ.

⁷¹ Srov. § 2951 odst. 2 OZ.

1.3.3 Příčinná souvislost

Posledním obligatorním předpokladem vzniku občanskoprávní odpovědnosti za újmu je příčinná souvislost (tzv. *kauzální nexus*). Škůdce je povinen nahradit, resp. odčinit újmu poškozeného pouze za předpokladu, že mezi jeho protiprávním jednáním, resp. protiprávním stavem a vzniklou újmou poškozeného existuje vztah příčinné souvislosti.⁷² V opačném případě povinnost škůdci nevznikne.

Příčinná souvislost vyjadřuje užší vztah mezi protiprávností a vznikem újmy, než v jakém je ve vztahu k újmě kterýkoliv jiný prvek. Jejich vzájemnou vazbu lze zjednodušeně vysvětlit tak, že protiprávní jednání škůdce, resp. protiprávní stav je příčinou vzniku újmy poškozeného. To znamená, že v konkrétním případě je nezbytné se zabývat tím, zda takový vzájemný vztah existuje a jaká je jeho intenzita. Nelze přitom opomenout, že příčinou posuzované újmy může být za určitých okolností také jiná než posuzovaná skutečnost. Z hlediska naplnění předpokladů vzniku občanskoprávní odpovědnosti je zjišťována pouze tzv. *právně relevantní příčina*. Občanský zákoník však nestanoví, v jaké minimální míře musí být naplněna příčinná souvislost. V české právní praxi je nejčastěji zkoumána prostřednictvím *teorie adekvátní příčinné souvislosti* (*teorie condicio sine qua non*), nazývaná též *teorie ekvivalence podmínek*.⁷³ Její podstata spočívá v tom, že závěr o existenci příčinné souvislosti lze učinit tehdy, je-li újma podle obvyklého chodu věcí a zkušeností adekvátním důsledkem posuzovaného protiprávního jednání, či protiprávního stavu. Současně je třeba prokázat, že bez této příčiny by újma poškozeného nevznikla.⁷⁴ To znamená, že pokud výlučnou příčinou újmy poškozeného může být i jiná skutečnost, která není závislá na protiprávním jednání škůdce (protiprávním stavu), nelze dospět k závěru o existenci příčinné souvislosti, která by vedla ke vzniku povinnosti škůdce k náhradě, či odčinění újmy poškozeného. Lze konstatovat, že použití teorie adekvátní příčinné souvislosti bude v praxi přínosem především v těch případech, kdy prokazatelně existuje pouze jediná příčina vzniku újmy. V této souvislosti Ústavní soud dále upozornil, že „*pro odpovědnost za škodu není*

⁷² Srov. § 2910 OZ.

⁷³ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 1551, ISBN 978-80-7400-287-81.

⁷⁴ Srov. např. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 3. 2011, sp. zn. 28 Cdo 3471/2009.

*nutné, aby vznik určité škody byl pro jednajícího [škůdce] konkrétně předvídatelný, nýbrž je dostatečné, že pro optimálního pozorovatele není vznik škody vysoce nepravděpodobný“.*⁷⁵ Záleží proto na poškozeném, zda prokáže existenci relevantních skutečností odůvodňujících závěr o příčinné souvislosti mezi újmou poškozeného na jedné straně a protiprávností škůdce na straně druhé.

Příčinnou souvislost nelze zaměňovat s prvkem zavinění. Na rozdíl od zavinění, které představuje subjektivní předpoklad vzniku občanskoprávní odpovědnosti, příčinná souvislost je objektivním předpokladem. Přítomnost zavinění a jeho forma je předmětem zkoumání teprve tehdy, je-li naplněna existence příčinné souvislosti.⁷⁶

1.3.4 Zavinění

Zavinění je doktrínou tradičně definováno jako vnitřní (tj. psychický) stav škůdce k vlastnímu jednání a k následkům tohoto jednání.⁷⁷ Prvek zavinění je tvořen dvěma složkami osobnosti – složkou vědění (tzv. intelektuální nebo též *představová složka*) a složkou volní. V závislosti na přítomnosti těchto složek jsou v právní teorii rozlišovány dvě formy zavinění – *úmysl* (tj. *přímý* a *nepřímý*) a *nedbalost* (tj. *vědomá* a *nevědomá*). Zavinění ve formě úmyslu lze charakterizovat jako těžší formu zavinění než nedbalost, neboť obsahuje obě složky, tedy nejen složku vědění, ale i složku volní. O zavinění ve formě úmyslu jde tehdy, jestliže jednající věděl, že újmu může způsobit a chtěl ji způsobit (tzv. *přímý úmysl*), nebo v případě, že věděl, že svým jednáním může způsobit újmu a pro případ, že ji způsobí, byl s tím srozuměn (tzv. *nepřímý úmysl*). Nedbalost zahrnuje pouze složku vědění a je rozlišována v závislosti na tom, jakým způsobem se tato složka uplatňuje. O zavinění ve formě nedbalosti se jedná, pokud jednající věděl, že svým jednáním může způsobit újmu, nicméně bez přiměřeného důvodu spoléhal na to, že újmu nezpůsobí (tzv. *nedbalost vědomá*), nebo v případě, kdy jednající nevěděl, že svým jednáním může

⁷⁵ Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2007, sp. zn. I. ÚS 312/05.

⁷⁶ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 1550, ISBN 978-80-7400-287-81.

⁷⁷ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 1557, ISBN 978-80-7400-287-81.

způsobit újmu, avšak vzhledem k okolnostem a svým osobním poměrům o tom vědět měl a mohl (tzv. *nedbalost nevědomá*).⁷⁸

Z hlediska podmínek vzniku občanskoprávní odpovědnosti představuje subjektivní předpoklad, neboť vyjadřuje psychiku škůdce ve vztahu k vlastnímu jednání. Vznik občanskoprávní odpovědnosti za újmu je obecně vázán na existenci zavinění (tzv. *subjektivní odpovědnost*). V případě občanskoprávní odpovědnosti za škodu je třeba se zabývat tím, zda ke vzniku škody došlo v důsledku porušení zákonné nebo smluvní povinnosti. Porušení mimosmluvní povinnosti je stávající úpravou občanského zákoníku koncipováno shodně s předchozí úpravou jako odpovědnost za zavinění (tzv. *subjektivní odpovědnostní princip*). Pouze v případech zvlášť stanovených je škůdce povinen nahradit škodu bez ohledu na své zavinění (tzv. *objektivní odpovědnostní princip*).⁷⁹ Vznik povinnosti k náhradě škody způsobené v důsledku porušení povinnosti stanovené zákonem nebo v případech úmyslného jednání v rozporu s dobrými mravy je obecně spojováno se zaviněným porušením takové povinnosti.⁸⁰ Pro vznik obecné občanskoprávní povinnosti k náhradě škody způsobené porušením zákonné povinnosti je presumováno zavinění ve formě nedbalosti.⁸¹ Pokud není stanoveno jinak, postačí, je-li prokázána toliko nejnižší intenzita zavinění ve formě tzv. *nevědomé nedbalosti*. Výjimkou je např. porušení dobrých mravů, kdy je vyžadováno úmyslné zavinění.⁸²

Při posuzování míry zavinění se zjišťuje, zda škůdce jednal tak, jak lze důvodně očekávat od osoby průměrných vlastností v soukromém styku.⁸³ Úprava počítá i s případy, kdy obecným měřítkem není standard péče očekávaný od průměrného člověka, ale kdy s ohledem na důležitost právem chráněného statku předpokládá vynaložení veškeré možné péče či úsilí.⁸⁴ Pro zproštění povinnosti k náhradě újmy je nezbytné, aby škůdce prokázal, že její vznik nezavinil. Ustanovení § 2912 odst. 2 OZ navíc stanovuje domněnku nedbalostního jednání škůdce, která platí pro případy, kdy škůdce

⁷⁸ FIALA, J.; HRUŠÁKOVÁ, M.; STAVINHOVÁ, J. a kol. *Občanské právo. Meritum*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2012, s. 258, ISBN 978-80-7357-948-7.

⁷⁹ Srov. § 2895 OZ.

⁸⁰ MERVARTOVÁ, J. *Náhrada újmy v novém občanském zákoníku, Compensation of the injury in the new civil code* [online]. [cit.5.12.2018]. Dostupné z: www.law.muni.cz/sborniky/pracpravo2013/files/008.html.

⁸¹ Srov. § 2910 OZ ve spojení s § 2911 OZ.

⁸² Srov. § 2909 OZ.

⁸³ Srov. § 2912 odst. 1 OZ.

⁸⁴ Srov. § 2924 OZ.

dal najevo zvláštní znalost, dovednost nebo pečlivost a zavázal-li se k činnosti, k níž jsou tyto vlastnosti zapotřebí, a následně tyto svoje kvality neuplatnil.

Porušení smluvní povinnosti je občanským zákoníkem koncipováno jako tzv. *objektivní odpovědnost*. To znamená, že pokud smluvně zavázaná strana (tj. škůdce) způsobí porušením smluvní povinnosti škodu, bez ohledu na své zavinění je povinna nahradit škodu, která vznikla druhé straně či osobě, jejímuž zájmu mělo splnění ujednané povinnosti zjevně sloužit.⁸⁵ Východiskem této koncepce je, že smlouva vytváří pevnější pouto stran, které se zavazují plnit své povinnosti řádně a včas. Porušení smluvní povinnosti je proto sankcionováno přísněji.⁸⁶ Škůdce se může své povinnosti k náhradě škody zprostit tím, že prokáže existenci některého z tzv. *liberačních důvodů*. V konkrétním případě musí škůdce prokázat, že mu ve splnění povinnosti ze smlouvy dočasně nebo trvale zabránila mimořádná nepředvídatelná překážka, která vznikla nezávisle na jeho vůli. Může se jednat o důvody spojené s tzv. *vyšší mocí* (např. živelné katastrofy apod.). Pakliže škůdce existenci tzv. *liberačního důvodu* neprokáže, jeho povinnost k náhradě škody i nadále trvá. Občanský zákoník výslovně uvádí, že liberačním důvodem není překážka, která vznikla ze škůdcových osobních poměrů nebo až v době, kdy škůdce již byl v prodlení s plněním smlouvené povinnosti, a dále ani překážka, kterou byl podle smlouvy povinen překonat.⁸⁷

⁸⁵ Srov. § 2913 odst. 1 OZ.

⁸⁶ ELIÁŠ, K. a kol. *Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2013, s. 280, ISBN 978-80-7478-013-4.

⁸⁷ Srov. § 2913 odst. 2 OZ věta druhá.

2 Náhrada nemajetkové újmy na zdraví

Právo na zdraví představuje přirozené právo,⁸⁸ které lze podřadit pod právo na tělesnou a duševní integritu, jejichž ochranu zajišťují ustanovení první části občanského zákoníku.⁸⁹ Obecná úprava obsažená v ustanovení § 2956 OZ podmiňuje odškodnění nemajetkové újmy vznikem povinnosti škůdce k odčinění újmy na přirozených právech člověka chráněných dle první části občanského zákoníku. V tom případě je škůdce povinen jako nemajetkovou újmu odčinit také způsobené duševní útrapy poškozeného.⁹⁰

Již v předchozí kapitole této práce bylo naznačeno, že občanský zákoník stanoví povinnost k odčinění nemajetkové újmy pouze v případech výslovně stanovených.⁹¹ Restriktivní přístup se rovněž týká nemajetkové újmy při ublížení na zdraví. Občanský zákoník, podobně jako předchozí právní úprava, přiznává nemajetkové újmě na zdraví zvláštní postavení. Ustanovení § 2958 OZ konstruuje speciální zákonný rámec pro odčinění nemajetkové újmy, která vzniká následkem ublížení na zdraví. Jedná se o tradiční přístup právní úpravy, který je odůvodněn zejména významem chráněného právního statku. Podle ustanovení § 2958 OZ platí, že *„při ublížení na zdraví odčiní škůdce újmu poškozeného peněžitou náhradou, vyvažující plně vytrpěné bolesti a další nemajetkové újmy; vznikla-li poškozením zdraví překážka lepší budoucnosti poškozeného, nahradí mu škůdce i ztížení společenského uplatnění. Nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti“*. Z dikce citovaného ustanovení je zřejmé, že ne každá nemajetková újma na zdraví je kompenzovatelná v režimu ustanovení § 2958 OZ. Esenciální podmínkou je, že nemajetková újma poškozeného vznikla při ublížení na zdraví. V tom spočívá zásadní rozdíl oproti obecné úpravě odčinění nemajetkové újmy na přirozených právech.⁹² Pokud bude v následujícím výkladu této práce hovořeno o nemajetkové újmě na zdraví, má se tím na mysli nemajetková újma při ublížení na zdraví ve smyslu ustanovení § 2958 OZ.

⁸⁸ MELZER, F.; TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081*. Praha: Leges, 2018, s. 991, ISBN 978-80-7502-199-1.

⁸⁹ MELZER, F.; TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Praha: Leges, 2013, s. 510, ISBN 978-80-87576-73-1.

⁹⁰ Srov. § 2956 OZ.

⁹¹ Srov. § 2894 odst. 2 OZ.

⁹² Srov. § 2956 OZ.

S přihlédnutím k předmětu této kapitoly práce je potřeba nejprve vymezit, jaká porucha zdraví je kvalifikována jako ublížení na zdraví podle ustanovení § 2958 OZ. Tento pojem není v občanském zákoníku výslovně definován a jeho vymezení je přenecháno doktríně a rozhodovací praxi. Proto v průběhu doby doznal významných změn. Doktrína zohledňuje, že ublížení na zdraví může spočívat nejen v zásahu do tělesné (tj. fyzické) integrity člověka, ale také v zásahu, který se projeví pouze v psychické (tj. duševní) sféře člověka, aniž by došlo k zásahu do jeho tělesné (tj. fyzické) integrity.⁹³ Ostatně není pochyb, že kvalitu zdraví je třeba posuzovat nejen z hlediska fyzické, ale i duševní stránky poškozeného. Současně je třeba vyjít z toho, že se musí jednat o takový zásah, jehož negativní následky se projeví ve zdravotní sféře poškozeného a dosahuje takové formy a intenzity, která je zjištělná prostřednictvím medicínských postupů.⁹⁴

Ve smyslu ustanovení § 2958 OZ se ublížením na zdraví rozumí zásah do duševní (tj. psychické) nebo tělesné (tj. fyzické) integrity poškozeného, při kterém dochází k narušení normálních duševních nebo tělesných funkcí a tato porucha znesnadňuje obvyklý způsob života poškozeného. Ublížením na zdraví je nejen zhoršení zdravotního stavu poškozeného, nýbrž i ztráta jeho očekávaného zlepšení (vzhledem k pravidelnému běhu věcí), způsobená vadami postupu poskytovatele zdravotních služeb.⁹⁵ Na tomto místě je vhodné poznamenat, že pojetí, z něhož vychází občanský zákoník je ve srovnání s trestním zákoníkem širší.⁹⁶

Poškozenému je v režimu ustanovení § 2958 OZ kompenzována pouze ta újma, která se projevuje a vzniká v jeho nemajetkové (tj. imateriální) sféře. Pokud se vzniklá újma projeví pouze v majetkové sféře poškozeného (např. výdaje na léky, ztráty výdělků

⁹³ Mezi takové případy patří např. šikana, psychický šok apod.

⁹⁴ MELZER, F.; TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081*. Praha: Leges, 2018, s. 992, ISBN 978-80-7502-199-1.

⁹⁵ Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 9. 1. 2014, sp. zn. III. ÚS 2253/13.

⁹⁶ Ublížením na zdraví se podle ustanovení § 122 odst. 1 TZ rozumí „stav záležející v poruše zdraví nebo jiném onemocnění, který porušením normálních tělesných nebo duševních funkcí znesnadňuje, nikoli jen po krátkou dobu, obvyklý způsob života poškozeného a který vyžaduje lékařského ošetření.“ Na rozdíl od úpravy občanského zákoníku je důležitým kritériem pracovní neschopnost poškozeného a trvání poruchy zdraví po dobu nejméně 7 dní. (srov. č. II/1965, 16/1986 str. 75 Sb. rozh. tr.) Při posuzování pojmu ublížení na zdraví je třeba zohlednit všechny důležité okolnosti, zejména povahu poruchy, příznaky této poruchy, který orgán či funkce byly narušeny apod. V případě, kdy ze všech ostatních hledisek bude možné shledat poruchu zdraví či jiné onemocnění jako výrazné, bude se jednat o ublížení na zdraví bez ohledu na dobu trvání poruchy zdraví. (srov. č. 16/1986 str. 75 Sb. rozh. tr.)

apod.), nárok podle ustanovení § 2958 OZ nevznikne, neboť nevznikla žádná nemajetková újma. Nelze vyloučit, že poškozenému následkem ublížení na zdraví vznikne nejen újma, která se projeví v jeho materiální sféře (tj. škoda), ale současně vznikne i nemajetková újma. Jedná se ostatně o příklad, který je v praxi spíše pravidlem než výjimkou. Z toho důvodu je při kvalifikaci nároku poškozeného nezbytné, aby bylo náležitě rozlišováno mezi pojmy *nemajetková újma* a *škoda*. Je důležité upozornit, že pokud poškozený uplatní oba nároky v jednom soudním řízení, je jeho povinností, aby výši peněžních částek, které požaduje na náhradě škody a nemajetkové újmy na zdraví vyčíslil ve vztahu ke každému nároku zvlášť.⁹⁷ Nejvyšší soud upozornil, že „v řízení, jehož předmětem je částka skládající se z několika samostatných nároků, odvíjejících se od odlišného skutkového základu, má rozhodnutí o každém z nich charakter samostatného výroku“.⁹⁸ V opačném případě by žaloba neobstála z hlediska požadavku určitosti a úplnosti,⁹⁹ a lze očekávat, že soud by postupoval podle ustanovení § 43 OSŘ.¹⁰⁰

2.1 Kategorie náhrad nemajetkové újmy na zdraví

Při ublížení na zdraví vzniká poškozenému nárok na odčinění způsobené nemajetkové újmy formou poskytnutí peněžité náhrady za:

- *vytrpěné bolesti (tzv. bolestné);*
- *další nemajetkové újmy;*
- *ztížení společenského uplatnění.*¹⁰¹

Výše uvedený výčet je taxativní. To znamená, že v režimu ustanovení § 2958 OZ nelze nad rámec výše vyjmenovaných nároků uplatnit další, které nejsou v citovaném ustanovení výslovně upraveny. Je paradoxní, že ačkoliv občanský zákoník konstruuje

⁹⁷ ELISCHER, D. *K uplatňování práva na náhradu majetkové a odčinění nemajetkové újmy v soudním řízení*. Soukromé právo, 2019, č. 11.

⁹⁸ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28.3.2019, sp. zn. 25 Cdo 972/2018-162.

⁹⁹ Srov. § 79 odst. 1 věty druhé OSŘ.

¹⁰⁰ Podle § 43 odst. 1 OSŘ platí, že „*předseda senátu usnesením vyzve účastníka, aby bylo opraveno nebo doplněno podání, které neobsahuje všechny stanovené náležitosti nebo které je nesrozumitelné nebo neurčité. K opravě nebo doplnění podání určí lhůtu a účastníka poučí, jak je třeba opravu nebo doplnění provést. Dále podle § 43 odst. 2 OSŘ platí, že „není-li přes výzvu předsedy senátu podání řádně opraveno nebo doplněno a v řízení nelze pro tento nedostatek pokračovat, soud usnesením podání, kterým se zahajuje řízení, odmítne. K ostatním podáním soud nepřihlíží, dokud nebudou řádně opravena nebo doplněna. O těchto následcích musí být účastník poučen.“*

¹⁰¹ Srov. § 2958 OZ.

několik nároků, žádný z nich nedefinuje ani blíže nerozvádí. Pouze v případě náhrady za ztížení společenského uplatnění je vznik nároku navíc podmíněn tím, že následkem ublížení na zdraví je tzv. *překážka lepší budoucnosti poškozeného*.¹⁰² V této souvislosti Nejvyšší soud dovodil, že „při srovnání znění § 444 odst. 1 OBČZ a § 2958 OZ je zřejmé, že zákonodárce užil totožnou terminologii, tedy pojmy *bolestné a ztížení společenského uplatnění*, aniž tyto pojmy definuje či blíže rozvádí, a užívá je tedy v již dlouhodobě ustáleném smyslu“.¹⁰³ Je vhodné poznamenat, že vedle *náhrady za bolest a ztížení společenského uplatnění* je v rámci zákonné konstrukce ustanovení § 2958 OZ explicitně nově konstruována *náhrada za další nemajetkové újmy*. Pojem *další nemajetkové újmy* předchozí občanský zákoník neznal, nicméně, jak bude dále v této práci podrobně rozebráno, není důvod se domnívat, že jejich odčinění nepředpokládal. Výslovným zahrnutím *dalších nemajetkových újem* do konstrukce ustanovení § 2958 OZ je akcentována důležitost hodnoty života a zdraví člověka jako právních statků. Vyžaduje, aby jejich ochrana byla v maximální míře zajištěna právní úpravou, a to tím, že je koncipována tak, aby způsobená újma poškozeného byla plně odškodněna. Vzhledem k uvedenému lze konstatovat, že nastavení úpravy občanského zákoníku zaručuje odškodnění veškerých nemajetkových újem, které jsou poškozenému způsobeny následkem ublížení na zdraví.

Nemajetková újma na zdraví je podle ustanovení § 2958 OZ odčiňována formou peněžité náhrady. Škůdce je povinen poskytnout peněžitou náhradu ve výši, která plně vyváží jednotlivé, výše vyjmenované nemajetkové újmy poškozeného, jež vytrpěl v důsledku ublížení na zdraví. Nicméně zákonná dikce je formulována natolik vstřícně, že přehlíží, že nemajetková újma se vyznačuje subjektivní povahou a tím, že její vznik a rozsah je jen stěží objektivně určitelný.¹⁰⁴ Zvláštní povahu pak doplňuje i skutečnost, že předmětem náhrady je nemajetková újma na zdraví, které je natolik výjimečným právním statkem, že je otázkou, nakolik se jedná o hodnotu penězi ocenitelnou. Navíc je třeba poznamenat, že její peněžitý ekvivalent by v určitých případech byl mimo finanční možnosti většiny společnosti. Zejména by se jednalo o případy zvláště závažné zdravotního postižení (např. vegetativní stavy, ochrnutí apod.). Rovněž lze polemizovat

¹⁰² Srov. § 2958 OZ věta první za středníkem.

¹⁰³ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 11. 2017, sp. zn. 25 Cdo 2245/2017.

¹⁰⁴ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 1498, ISBN 978-80-7400-287-81.

nad tím, zda peněžítá náhrada dle ustanovení § 2958 OZ může obstát z hlediska svého výslovně stanoveného účelu a zda je tedy schopna poškozenému plně odčinit, resp. vyvážit veškeré jeho nemajetkové újmy, které v důsledku ublížení na zdraví vytrpěl. Na druhou stranu je nepřípustné, aby zdrženlivost při stanovení výše náhrady byla odůvodňována tím, že rozsah nemajetkové újmy na zdraví je těžko objektivně zjistitelný a současně ani tím, že v důsledku její povahy je zpravidla vyloučena možnost jejího odčinění formou naturální restituce (*restitutio in integrum*), tedy uvedením do předešlého stavu.¹⁰⁵

Nemožnost provedení naturální restituce je také důvodem toho, že občanský zákoník výslovně stanoví, že nemajetková újma na zdraví je odčínována peněžitou náhradou. Nelze proto hovořit o reparačním charakteru náhrady, neboť tuto funkci plní jen v nedostatečné míře.¹⁰⁶ Charakter náhrady je podle judikatury primárně kompenzační.¹⁰⁷ Náhrada má poškozenému pomoci překonat své strádání spojené s poškozením zdraví tím, že díky poskytnuté peněžité částce jej může vyvážit a zmírnit jinými materiálními výhodami. Nelze ji však pojímat jako trest či pokutu za protiprávní jednání škůdce. Nicméně, pokud nemajetková újma na zdraví vznikla v důsledku úmyslného protiprávního jednání škůdce, výši náhrady je třeba stanovit tak, aby obstála také z hlediska své preventivně – sankční funkce (tzv. *odrazující funkce*).¹⁰⁸ V těchto případech je žádoucí, aby uložená peněžítá povinnost působila nejen individuálně preventivně, tzn. aby škůdce demotivovala od případného opakování obdobného protiprávního jednání, ale současně i generálně preventivně, tzn. aby odradila další potenciální škůdce před spácháním obdobného protiprávního jednání. K tomu Nejvyšší soud upozornil, že „hovoří-li česká právní teorie a praxe o sankční funkci náhrady nemajetkové újmy, chápe ji spíše jako strukturální složku právní normy, která působí v rámci kompenzační (popřípadě satisfakční) funkce, přičemž zároveň plní i funkci preventivní, která je vlastní každé

¹⁰⁵ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 1706, ISBN 978-80-7400-287-8.

¹⁰⁶ RYSKA, M. *Výše a účel náhrady nemajetkové újmy v penězích při ochraně osobnosti – výše a účel náhrady nemajetkové újmy*. *Právní rozhledy*, 2009, č. 9, s. 306-307.

¹⁰⁷ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2018, sp. zn. 25 Cdo 894/2018 nebo Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2012, sp. zn. 30 Cdo 83/2011.

¹⁰⁸ RYSKA, M. *Výše a účel náhrady nemajetkové újmy v penězích při ochraně osobnosti – výše a účel náhrady nemajetkové újmy*. *Právní rozhledy*, 2009, č. 9, s. 306-307.

sankci ve smyslu složky právní normy představující nepříznivý následek porušení dispozice normy“¹⁰⁹

Náhrada nemajetkové újmy na zdraví není poskytována formou důchodu jako v případě některých dílčích náhrad škody při ublížení na zdraví (např. náhrada za ztrátu na výdělku po dobu pracovní neschopnosti dle ustanovení § 2962 OZ; po skončení pracovní neschopnosti či při invaliditě dle ustanovení § 2963 OZ). Podle ustanovení § 2958 OZ je náhrada vyplácena zásadně jednorázově. Prolomení pravidla jednorázovosti náhrady je možné pouze výjimečně. V praxi se může jednat o případy, kdy po několika letech dojde ke zhoršení zdravotního stavu poškozeného, a to v důsledku původního ublížení na zdraví. Může proto nastat situace, kdy několik let poté, kdy poškozenému již byla poskytnuta např. náhrada za bolest, vznikne nová, dosud nekompensovaná bolest, která bude posouzena jako nevyлéčený následek původního zranění. Poškozenému tím vznikne nový nárok na odčinění bolesti, která nebyla zohledněna v rámci původně stanovené náhrady.¹¹⁰ Kromě toho může vést také ke vzniku nároku na poskytnutí další náhrady za ztížení společenského uplatnění.

Lze tedy uzavřít, že poškozenému může vzniknout nárok na další náhradu podle ustanovení § 2958 OZ, nicméně pouze tehdy, jestliže poškozenému později vznikne další nemajetková újma, která sice byla způsobena posuzovaným ublížením na zdraví, nicméně v rámci prvotního odčinění kompenzována nebyla, neboť v té době ještě neexistovala. Závěrem je třeba upozornit, že pravidlo jednorázovosti náhrady nevyklučuje, aby peněžní náhrada byla uhrazena ve splátkách, je-li to odůvodněno konkrétními okolnostmi případu.

2.1.1 Náhrada za bolest

Nemajetková újma, která poškozenému vznikne při ublížení na zdraví, může spočívat ve vytrpěné bolesti. Vytrpěná bolest představuje první složku, kterou řadíme do množiny nemajetkové újmy na zdraví. Poškozenému vzniká právo na její odčinění

¹⁰⁹ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2018, sp. zn. 25 Cdo 894/2018.

¹¹⁰ MELZER, F.; TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081*. Praha: Leges, 2018, s. 1013, ISBN 978-80-7502-199-1.

formou peněžité náhrady, kterou je škůdce povinen poskytnout tak, aby vytrpěné bolesti poškozeného byly plně vyváženy.¹¹¹

Tato náhrada tradičně označována jako *bolestné* (*pretium doloris*). Pro správné vyčíslení náhrady za bolest a vůbec pro pochopení její podstaty, je třeba se nejprve zabývat vymezením samotného pojmu *bolest*. Občanský zákoník,¹¹² podobně jako předchozí občanský zákoník,¹¹³ výslovně stanoví povinnost k odškodnění vytrpěné bolesti, nicméně samotný pojem *bolest* nedefinuje ani blíže nerozvádí. Na rozdíl od občanského zákoníku poskytovala předchozí právní úprava jeho definici ve vyhlášce, jejíž úprava stanovila výši, do níž bylo bolestné poskytováno. Podle ustanovení § 2 odst. 1 vyhlášky se *bolestí* rozumělo „každé tělesné a duševní strádání způsobené škodou na zdraví osobě, která tuto škodu utrpěla“.¹¹⁴ Občanský zákoník však koncepci předchozí právní úpravy nepřejal a s nabytím účinnosti vyhlášku zrušil. Právní úprava tedy s účinností občanského zákoníku výslovně neuvádí, jaká bolest má být poškozenému odčiněna peněžní náhradou podle ustanovení § 2958 OZ.

S přihlédnutím k již zmiňovanému závěru Nejvyššího soudu, který se v rámci své rozhodovací praxe vyjádřil ke srovnání dikce ustanovení § 444 odst. 1 OBČZ a § 2958 OZ,¹¹⁵ lze při vymezení pojmu *bolest* nadále vycházet jeho dosavadního vymezení. Bolestí se tedy ve smyslu ustanovení § 2958 OZ rozumí subjektivní nepříjemný pocit, psychický stav poškozeného, který je spojen s poruchou běžného fungování fyziologických procesů (tj. fyzická bolest). Poškozený prožívá fyzickou bolest zejména jako důsledek samotného zranění, kterým byla narušena tělesná integrita poškozeného. Porucha zdraví se může projevit nejen ve formě fyzické bolesti, ale zpravidla je doprovázena i psychickou bolestí, spočívající v duševní reakci na vzniklé zranění. Psychickou bolest člověk prožívá v podobě deprese, strachu, smutku apod. Vznik bolesti proto nemusí být spojen pouze s fyzickým zraněním, ale může mít i čistě psychický základ. Podle doktríny lze psychickou bolest řadit pod duševní útrapy ve smyslu ustanovení § 2956 věty za

¹¹¹ Srov. § 2958 OZ věta první před středníkem.

¹¹² Srov. § 2958 OZ věta první před středníkem.

¹¹³ Srov. § 444 odst. 1 OBČZ.

¹¹⁴ Srov. § 2 odst. 1 vyhlášky věta první za středníkem.

¹¹⁵ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 11. 2017, sp. zn. 25 Cdo 2245/2017.

středníkem OZ.¹¹⁶ Závažnost prožívané psychické bolesti je rozhodující pro stanovení náhrady, kterou bude poškozenému kompenzována.

Výše uvedené svědčí o tom, že koncepce ustanovení § 2958 OZ vychází z dosavadního chápání nároku na odškodnění vytrpěné bolesti, který zahrnuje odčinění bolesti v tzv. *širším smyslu*. Smyslem bolestného je kompenzovat poškozenému nejen jeho tělesné, ale i duševní strádání, které je postaveno naroveň fyzické bolesti a v důsledku své povahy je s ní obvykle spojeno. Nejčastěji bude mít podobu stresu, nevolnosti, diskomfortu apod. V konkrétním případě závisí jejich posouzení na volné úvaze soudu. Zároveň je třeba upozornit, že výkladem ustanovení § 2958 OZ nelze dospět k závěru, že *bolest* je chápána pouze ve smyslu fyzické bolesti, aniž by byly zohledněny související duševní aspekty prožívaných bolestivých stavů.¹¹⁷ Opačný výklad by vedl k závěru, že za účinnosti předchozí právní úpravy neměl poškozený nárok na jejich odčinění. Takový závěr by ovšem byl nesprávný.

Nynější koncepce občanského zákoníku vychází z toho, že obtíže, které svojí povahou excesivně vybočují z obvyklého způsobu léčby, či jiné omezení, které nadprůměrně zasahují do života poškozeného, mají být poškozenému kompenzovány v režimu dalších nemajetkových újem dle ustanovení § 2958 OZ.¹¹⁸ Pokud se zdravotní stav poškozeného ustálí způsobem, pro nějž je charakteristická přetrvávající bolestivost a z toho plynoucí duševní strádání, lze tento stav posoudit jako trvalý následek poškození zdraví, který je odškodňován v rámci náhrady za ztížení společenského uplatnění.¹¹⁹ Režim kompenzace nemajetkové újmy na zdraví závisí na posouzení obtíží, jež pro poškozeného plynou z léčby. Lze tedy uzavřít, že bolestné má poškozenému kompenzovat nejen samotný bolestivý stav, který poškozenému vznikl v důsledku posuzovaného zranění, a bolesti spojené s jeho léčbou a následnou rehabilitací, ale i

¹¹⁶ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 1706, ISBN 978-80-7400-287-8.

¹¹⁷ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 11. 2017, sp. zn. 25 Cdo 2245/2017.

¹¹⁸ *Metodika Nejvyššího soudu ČR k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku)* [online]. Brno: Nejvyšší soud ČR, vydáno 14.4.2014 [cit. 15.1.2019]. Dostupné z: <https://www.codexisuno.cz/5Ew#!17>.

¹¹⁹ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 12. 2015, sp. zn. 25 Cdo 3228/2014.

případné další obtíže, spočívající v zásahu do osobnostní sféry poškozeného, a to v rozsahu, v němž tyto bolesti obvykle doprovázejí.¹²⁰

Výše bolestného musí být stanovena tak, aby byly plně vyváženy bolesti, které poškozený vytrpěl v důsledku posuzovaného ublížení na zdraví.¹²¹ Dikce ustanovení § 2958 OZ sice působí tak, že je vstřícně formulována ve prospěch poškozeného, nicméně vzhledem k její vágnosti má své meze. V první řadě je nezbytné, aby bolestné odpovídalo konkrétním okolnostem tak, aby byly zohledněny všechny zvláštnosti a individualita každého jednotlivého případu. To ostatně odpovídá důvodům, které vedly k odklonu od předchozí koncepce odškodňování nemajetkové újmy na zdraví.¹²²

V druhé řadě musí být výše bolestného stanovena objektivně. Objektivita je zajištěna především lékařským posouzením poruchy zdraví. Bolest jako každá nemajetková újma je subjektivní a její rozsah je jen velmi obtížně zjistitelný. Při zjišťování existence a rozsahu bolesti je třeba vycházet z navenek objektivně zjistitelných kritérií. Předchozí právní úprava vycházela z kritérií, které bolest hodnotily z hlediska rozsahu a způsobu ublížení na zdraví, a jeho závažnosti.¹²³ Nicméně absence určitého objektivního měřítka byla pro další rozhodovací praxi nepřijatelná, neboť ohrožovala požadavek jednotnosti a předvídatelnosti soudního rozhodování, jež je výslovně obsažen v ustanovení § 13 OZ. Je třeba poznamenat, že právě citované ustanovení má zásadní význam v soudních sporech o náhradu nemajetkové újmy na zdraví. V těchto řízeních náleží břemeno tvrzení a důkazní žalobci, tzn. poškozenému. Pokud se projednávaná věc poškozeného shoduje v podstatných znacích s jinou věcí, o které již bylo soudem rozhodnuto, poškozený může důvodně předpokládat, že o jeho věci bude rozhodnuto obdobně. Pokud ne, poškozený má právo, aby soud náležitě a přesvědčivě vysvětlil důvody, které soud vedly k tomu, že se od tohoto rozhodnutí odchýlil a věc rozhodl jinak.¹²⁴

¹²⁰ MELZER, F.; TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081*. Praha: Leges, 2018, s. 1002, ISBN 978-80-7502-199-1.

¹²¹ Srov. § 2958 OZ věta první před středníkem.

¹²² *Důvodová zpráva k OZ (konsolidovaná verze): Nový občanský zákoník*. Ministerstvo spravedlnosti ČR [online]. s. 576, [cit. 17. 1. 2019]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

¹²³ Srov. Příloha č. 1 a č. 3 vyhlášky.

¹²⁴ Srov. § 13 OZ.

Proto s ohledem na požadavek právní jistoty v občanskoprávních vztazích vyvstala potřeba k vytvoření určitého objektivního měřítka, které vyplní mezeru stávající právní úpravy.¹²⁵ Iniciativu v této oblasti převzal Nejvyšší soud a vypracoval Metodiku, o níž bude v souvislosti s určováním náhrady hovořeno v další kapitole této práce.

2.1.2 Náhrada za ztížení společenského uplatnění

Následky spojené s ublížením na zdraví nemusí být pouze přechodného charakteru. Poškození zdraví se zpravidla projeví nejen bolestí, mající podobu dočasného, bolestivého stavu, ale i určitými trvalými následky, které negativně ovlivňují budoucí život poškozeného tím, že dochází k omezení či dokonce k celkové ztrátě jeho možností se v budoucnu společensky uplatnit. Tato nemajetková újma na zdraví je označována jako *ztížení společenského uplatnění*. Vedle *vytrpěné bolesti* se jedná další složku nemajetkové újmy na zdraví, jejíž odčinění je škůdci výslovně uloženo občanským zákoníkem.¹²⁶

Pojem *ztížení společenského uplatnění* byl zaveden předchozí právní úpravou. Je tedy paradoxem, že občanský zákoník i přes proklamovanou diskontinuitu vůči této úpravě pojem zachoval. Na druhou stranu je třeba poznamenat, že občanský zákoník nepřevzal koncept předchozí právní úpravy, která jeho definici dovozovala z ustanovení § 3 odst. 1 vyhlášky. Podle tohoto ustanovení se pod pojmem *ztížení společenského uplatnění* rozuměly „*následky škody na zdraví, které jsou trvalého rázu a mají prokazatelně nepříznivý vliv na uplatnění poškozeného v životě a ve společnosti, zejména na uspokojování jeho životních a společenských potřeb, včetně výkonu dosavadního povolání nebo přípravy na povolání, dalšího vzdělávání a možnosti uplatnit se v životě rodinném, politickém, kulturním a sportovním, a to s ohledem na věk poškozeného v době vzniku škody na zdraví*“.¹²⁷ Současná právní úprava pojem nedefinuje. Na rozdíl od bolestného a náhrady za další nemajetkové újmy je pro vznik nároku navíc požadováno, aby následkem poškození zdraví vznikla tzv. *překážka*

¹²⁵ Metodika Nejvyššího soudu ČR k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku) [online]. Brno: Nejvyšší soud ČR, vydáno 14.4.2014 [cit. 17.1.2019]. Dostupné z: <https://www.codexisuno.cz/5Ew#!17>.

¹²⁶ Srov. § 2958 OZ.

¹²⁷ Srov. § 3 odst. 1 vyhlášky věta první.

lepší budoucnosti poškozeného.¹²⁸ Dikce ustanovení § 2958 OZ může působit dojmem, že vytváří novou konstrukci nároku na nahrazení ztížení společenského uplatnění, která rozsah odškodňované nemajetkové újmy pojímá restriktivněji než předchozí právní úprava.¹²⁹ Srovnáním dikce § 2958 OZ a ustanovení § 444 odst. 1 OBČZ ve spojení s § 3 odst. 1 vyhlášky lze konstatovat, že dosavadní chápání *ztížení společenského uplatnění* bylo zachováno. To ostatně potvrdil také Nejvyšší soud, a to v již výše zmiňovaném rozhodnutí, v němž se zabýval srovnáním citovaných ustanovení.¹³⁰ Dikce ustanovení § 2958 OZ tak nemá žádné nové dopady do praxe. Není důvod se domnívat, že úmyslem zákonodárce by byl odklon od jeho dosavadního vymezení, nebo že smyslem nově konstruované dikce je exaktně zjišťovat předpokládané vyhlídky do budoucnosti poškozeného, a to ve srovnání s realitou, která u něho v důsledku poškození zdraví nastala. Je tedy zřejmé, že pokud u poškozeného přetrvávají určité negativní následky zdravotního poškození, pak lze hovořit o existenci tzv. *překážky lepší budoucnosti*.

Ztížení společenského uplatnění ve smyslu občanského zákoníku představuje následky poškození zdraví, které ve spojení s přetrvávajícím zdravotním omezením trvale negativně ovlivňují uplatnění poškozeného v těch formách života, které slouží k rozvoji jeho osobnosti.¹³¹ Na rozdíl od bolestného nesleduje odčinění již vytrpěných bolestí, ale je zaměřena na budoucí život poškozeného. Poskytnutím určité peněžité částky má být poškozenému kompenzováno, že v důsledku ublížení na zdraví není schopen žít plnohodnotný život. Smyslem náhrady je odškodnit trvalou ztrátu či omezení možností poškozeného ve sféře společenského, rodinného, kulturního, profesního života, a to nejen z hlediska dopadu trvalých následků na výkon jeho dosavadní profese, ale i na výběr či přípravu na jeho budoucí povolání. Pro vznik nároku na odčinění ztížení společenského uplatnění se ve smyslu ustanovení § 2958 OZ musí jednat o trvalé následky, nikoliv pouze o přechodné stavy, které po určitém čase pominou. Negativní dopady trvalých následků se mohou projevit nejen ve fyzické sféře (např. neplodnost, ztráta končetiny, viditelné zohydění, jizvy apod.) nebo v psychické

¹²⁸ Srov. § 2958 OZ věta první za středníkem.

¹²⁹ Srov. § 444 odst. 1 OBČZ ve spojení s § 3 odst. 1 vyhlášky.

¹³⁰ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 11. 2017, sp. zn. 25 Cdo 2245/2017.

¹³¹ MELZER, F.; TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081*. Praha: Leges, 2018, s. 1003, ISBN 978-80-7502-199-1.

sféře (např. ztráta smyslu, depresivní stavy, paranoidní stavy, fantomové bolesti končetin apod.),¹³² ale i ve sféře psychosociální (např. omezení v dalším výkonu práce, při volbě partnera, založení rodiny apod.).¹³³

Pro zjištění existence a rozsahu ztížení společenského uplatnění je podle judikatorně ustáleného závěru nezbytné, aby byl zdravotní stav poškozeného po úrazu a jeho případné léčbě ustálen natolik, že je možné posoudit, jaké nepříznivé důsledky má zhoršený zdravotní stav pro život poškozeného.¹³⁴ Újma spočívající ve ztížení společenského uplatnění vzniká, jakmile je zdravotní stav poškozeného relativně ustálen.¹³⁵ Teprve tehdy má poškozený k dispozici veškeré relevantní skutkové okolnosti, na základě kterých je možné objektivně ohodnotit ztížení jeho společenského uplatnění ve smyslu ustanovení § 2958 OZ.

Při posuzování existence a závažnosti trvalých následků poškození zdraví je třeba se zabývat rozdílem mezi aktivitami poškozeného před ublížením na zdraví a poté, kdy došlo k ustálení jeho zdravotního stavu.¹³⁶ Důvodem je především skutečnost, že ne každý trvalý následek má stejně negativní dopad na další život poškozeného. Tak například u profesionálního sportovce, kterému byla v důsledku účasti na dopravní nehodě amputována končetina, lze hovořit o závažnějších negativních dopadech než v případě rekreačního sportovce, u kterého by toto omezení nebylo překážkou v jeho dalším profesním životě.

Podstatné je, aby omezení společenského uplatnění bylo hodnoceno s přihlédnutím k negativním dopadům do života konkrétního poškozeného. Při jeho posouzení je třeba zohlednit všechny relevantní okolnosti, zejména věk poškozeného, jeho aktivity a životní styl před úrazem či jiným poškozením zdraví, a jejich srovnání se stavem, kdy se zdravotní stav po proběhnutí léčby relativně ustálil. Věk poškozeného může být významným faktorem zejména pokud poškozeným bylo dítě nebo senior.

¹³² HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 1709, ISBN 978-80-7400-287-8.

¹³³ MELZER, F.; TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081*. Praha: Leges, 2018, s. 1003, ISBN 978-80-7502-199-1.

¹³⁴ Srov. např. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 10. 2017, sp. zn. 25 Cdo 3936/2017.

¹³⁵ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 4. 2016, sp. zn. 25 Cdo 1593/2015.

¹³⁶ MELZER, F.; TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081*. Praha: Leges, 2018, s. 1003, ISBN 978-80-7502-199-1.

V některých případech mohou mít závažnější negativní dopady na další život dítěte než seniora. To může platit i obráceně. Pokud v důsledku úrazu zůstanou poškozenému jizvy či jiná viditelná poškození, lze předpokládat, že takové trvalé následky budou představovat větší omezení pro dítě než pro seniora. Na druhou stranu, pokud by důsledku trvalých zdravotních následků musel poškozený zanechat své profese, omezení při volbě a výkonu dalšího povolání by nepochybně mělo závažnější následky pro seniora než pro člověka mladšího věku, neboť hledání práce v jeho dosavadním oboru může být pro seniora komplikovanější. Uplatnění v jiném oboru může být pro nedostatek kvalifikace vyloučeno. Věk člověka se promítne i v tom směru, že schopnost člověka přizpůsobit se určitým změnám se s narůstajícím věkem snižuje. V rámci posouzení trvalých zdravotních následků je třeba dále zohlednit, zda v důsledku předchozích zdravotních potíží byl poškozený již před úrazem omezen či vyloučen z možnosti uplatnit se v jednotlivých oblastech života, a případně v jaké míře.¹³⁷

Rovněž i ve vztahu ke ztížení společenského uplatnění platí, že jeho hodnocení je založeno na odborném lékařském posouzení. Nejedná se tedy o posouzení, které by mohl učinit poškozený na základě svého subjektivního vnímání, nebo soud v rámci své soudcovské úvahy.¹³⁸

Závěrem je namístě poznamenat, že náhrada za ztížení společenského uplatnění se týká výlučně nemajetkové újmy poškozeného. Případné majetkové složky, které jsou spojeny s trvalým zdravotním postižením podléhají právnímu režimu náhrady škody. V praxi se může jednat např. o náhradu za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti podle ustanovení § 2963 OZ; o náhradu za ztrátu na důchodu podle ustanovení § 2964 OZ; o náhradu péče o domácnost podle ustanovení § 2965 OZ apod.

2.1.3 Náhrada za další nemajetkové újmy

Třetí složku nemajetkové újmy při ublížení na zdraví představují *další nemajetkové újmy*. Zatímco odčinění *vytrpěných bolestí a ztížení společenského uplatnění* stanovil

¹³⁷ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 1709, ISBN 978-80-7400-287-8.

¹³⁸ Srov. např. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 9. 2017, sp. zn. 8 Tdo 190/2017.

předchozí občanský zákoník,¹³⁹ s odčiněním další nemajetkové újmy explicitně počítáno nebylo. V rámci zvláštního zákonného rámce pro odčinění nemajetkové újmy na zdraví se jedná o zcela novou kategorii, kterou předchozí občanský zákoník neznal. Z hlediska posouzení náhrady za další nemajetkové újmy je proto zásadní se nejprve zabývat vymezením samotného pojmu *další nemajetkové újmy*. Na rozdíl od *vytrpěných bolestí* a *ztížení společenského uplatnění*, které lze definovat prostřednictvím judikatury, v případě *další nemajetkové újmy* to možné není, neboť se jedná o pojem dosud nedefinovaný. Nabízí se tedy otázka, jaká nemajetková újma má být poškozenému kompenzována formou peněžní náhrady za další nemajetkové újmy a jaký je její vztah k dalším, výše vyjmenovaným složkám. Nicméně vzhledem k absenci legální definice a dále z důvodu značné neurčitosti tohoto pojmu, je jeho vymezení vcelku problematické.

Zjednodušeně lze hovořit o jakési „zbytkové“ složce nemajetkové újmy na zdraví, která má poškozenému odčinit ty nemajetkové újmy, které nejsou kompenzovány v rámci bolestného a náhrady za ztížení společenského uplatnění. Negativním vymezením *bolestí* a *ztížení společenského uplatnění* je možné *další nemajetkové újmy* definovat jako nemajetkové újmy poškozeného, které vznikají v důsledku medicínsky posouzeného zásahu do jeho tělesné či duševní integrity, a nelze je kvalifikovat jako bolest ani jako ztížení společenského uplatnění. K takovému závěru se přiklání i komentářová literatura.¹⁴⁰ Jedná se o určité nepříznivé následky, které při ublížení na zdraví vznikají běžně, projevují se pouze dočasně, a které nelze hodnotit jako bolesti.¹⁴¹ Uvedený přístup ostatně odpovídá koncepci náhrady nemajetkové újmy na zdraví, neboť z dikce ustanovení § 2958 OZ je zřejmé, že smyslem je plné vyvážení veškerých nemajetkových újem poškozeného. Lze tedy uvažovat o tom, že důvodem zavedení náhrady za další nemajetkové újmy bylo, aby v případě ublížení na zdraví byla poškozenému zajištěna plná kompenzace způsobené nemajetkové újmy na zdraví.

¹³⁹ Srov. § 444 odst. 1 OBČZ.

¹⁴⁰ VOJTEK, P. § 2952. In: ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek VI, (§ 2521 - § 3081)*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer ČR, a.s. [cit. 18. 1. 2019]. Dostupné v systému ASPI. ISSN: 2336-517X.

¹⁴¹ MALIŠ, D. *Co patří do tzv. dalších nemajetkových újem při ublížení na zdraví?* Bulletin advokacie č. 3/2019, s. 19-23.

Kromě toho se objevují i názory, které pod pojem *další nemajetkové újmy* zahrnují újmy spojené se zásahem do dalších složek práva na ochranu osobnosti, zejména tedy do jeho práva na soukromí nebo důstojnosti.¹⁴² Jejich východiskem je, že nemajetková újma způsobená v důsledku určitého protiprávního jednání má být odčiněna najednou, a to jedinou peněžitou náhradou. Přijetí této konstrukce by umožnilo zamezit rozdělování nároků na náhradu nemajetkové újmy při ublížení na zdraví a při zásahu do osobnostních práv, které bylo vytýkáno dosavadní rozhodovací praxi, neboť fakticky vedlo k navyšování soudem přiznaných náhrad.¹⁴³

Nejvyšší soud k této otázce upozornil, že i když předchozí právní úprava neznala pojem *další nemajetkové újmy*, neznamená to, že duševní obtíže spojené s léčením nebyly poškozenému kompenzovány. Tyto duševní útrapy byly kompenzovány v rámci bolestného a v případě, že přesáhly obvyklou zátěž a staly se trvalými následky poškození zdraví, byly odškodňovány v rámci náhrady za ztížení společenského uplatnění.¹⁴⁴ Podle názoru Nejvyššího soudu se jedná o kategorii, jež má vystihovat nekonečnou variabilitu soukromého života a různých životních situací, které dosud odškodňovány nebyly. Samotný pojem vymezil tak, že *„další nemajetkové újmy při ublížení na zdraví jsou spojeny se zásahem do zdraví, který nespočívá v přechodné bolesti ani ve fyzické či psychické újmě dlouhodobého (trvalého) charakteru; jde o specifické okolnosti vymykající se obvyklému průběhu léčby a stabilizace zdravotního stavu, tedy okolnosti, které nenastávají pravidelně, ale zvyšují intenzitu utrpené újmy na zdraví nad obvyklou míru“*.¹⁴⁵

S ohledem na výše uvedené lze konstatovat, že další nemajetkové újmy spočívají v negativním následku poškození zdraví, který se neprojevuje v podobě přechodného bolestivého stavu (předmětem náhrady za bolest), ani trvalých následků zdravotního poškození (předmětem náhrady za ztížení společenského uplatnění). Podle Nejvyššího soudu se může jednat např. o nečekaně závažné komplikace spojené s léčením a z toho plynoucí omezení; nemožnost zúčastnit se pracovní či studijní stáže, sportovního utkání či jiné, pro poškozeného významné plánované aktivity; či dočasný nepříznivý psychický

¹⁴² MELZER, F.; TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IX, § 2894-3081*. Praha: Leges, 2018, s. 1004, ISBN 978-80-7502-199-1.

¹⁴³ Srov. např. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. 11. 2013, sp. zn. 30 Cdo 1845/2013.

¹⁴⁴ Srov. např. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 12. 2015, sp. zn. 25 Cdo 3228/2014.

¹⁴⁵ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 11. 2017, sp. zn. 25 Cdo 2245/2017.

stav poškozeného v případě, kdy se v důsledku způsobené újmy na zdraví nemůže starat o osobu, která je závislá na jeho péči a důvodně se proto obává, že po dobu jeho nepřítomnosti nebude o tuto osobu nikým postaráno, apod.¹⁴⁶ Dále dovodil, že „srovnatelnou nemajetkovou újmou může být i nemožnost strávit s osobami blízkými Vánoce. Vzhledem k tomu, že tyto svátky jsou v českém kulturním prostředí tradičně spojovány s rodinnou pospolitostí, tj. jsou obvykle tráveny v rodinném kruhu, je ztrátu této možnosti nutno považovat za další nemajetkovou újmu, jejíž existenci není třeba zvlášť dokazovat, byť nelze vyloučit důkaz opaku, tedy důkaz o tom, že v konkrétním případě, např. s ohledem na odlišné sociálně-kulturní zvyklosti dotčených osob či jejich narušené osobní vztahy, taková nemajetková újma nevznikla“.¹⁴⁷ Konkrétní podobu další nemajetkové újmy nelze předem taxativně vyjádřit. Rovněž není možné paušálně vymezit určitou minimální intenzitu jako předpoklad kvalifikace určitých dočasných obtíží jako další nemajetkové újmy. Jedná se o otázky, které současná právní praxe přenechává rozhodování obecných soudů, kterým nezbyvá, než se s jejich kvalifikací a ohodnocením náležitě vypořádat v rámci rozhodování o nároku poškozeného.

Další nemajetkové újmy se projevují ve formě *psychické bolesti* nebo *jiných duševních útrap*.¹⁴⁸ Duševní útrapy mohou spočívat v určitých vnitřních mučivých pocitech, které mohou, nicméně nemusí mít přímou vazbu na tělesná zranění.¹⁴⁹ V rámci náhrady za další nemajetkové újmy jsou kompenzovány pouze ty, které vznikly v důsledku posuzovaného poškození zdraví a nejsou již zahrnuty v náhradě za bolest. Duševní útrapy se v souvislosti s poruchou zdraví mohou projevovat např. jako strach o život, o budoucnost, strach z odloučení od rodiny v průběhu hospitalizace, strach z vážné nemoci, deprese z léčby apod. Pod kategorií duševních útrap lze řadit např. případy, kdy poškozenému byla provedena operace, při které zůstalo v operované oblasti cizí těleso (např. chirurgický nástroj). Zdravotní stav poškozeného se po operaci nezlepšoval a poškozený dále trpěl bolestmi v operované oblasti. Při vyšetření poškozeného bylo zjištěno, že v operované oblasti zůstal chirurgický nástroj. Po jeho odstranění došlo k

¹⁴⁶ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 11. 2017, sp. zn. 25 Cdo 2245/2017.

¹⁴⁷ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 5. 2019, sp. zn. 25 Cdo 2635/2018.

¹⁴⁸ Srov. § 2958 OZ ve spojení s § 2956 OZ.

¹⁴⁹ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 1708, ISBN 978-80-7400-287-8.

výraznému ústupu bolestí a ke zlepšení celkového stavu poškozeného, a to včetně stavu psychického, neboť tyto dlouhodobé bolesti bez zjištěné příčiny poškozenému způsobily výše uvedené duševní útrapy. Pokud by poškozený byl v důsledku popsání události hospitalizován ve zdravotním zařízení, které je vzdálené od jeho bydliště a bydliště jeho rodiny, vedle výše uvedených, by se rovněž mohlo jednat o duševní útrapy v podobě strachu ze ztráty sociálních kontaktů, odloučení od rodiny z důvodu hospitalizace apod.

Vzhledem k těmto skutečnostem je zřejmé, že zjišťování jejich existence a závažnosti, a s tím spojené posouzení pro účely stanovení jejich peněžní náhrady je ve srovnání s jinými složkami nemajetkové újmy na zdraví mnohem obtížnější. Na rozdíl od některých případů vytrpěné bolesti (např. zlomenina) či omezení společenského uplatnění (např. amputace končetiny), nejsou bez dalšího přímo rozpoznatelné z vnějších příznaků poškození. Nelze totiž opomenout, že následky určitého zdravotního poškození prožívá každý jinak. S poškozením zdraví se tedy každý vypořádává jinak. Důvodem jsou zejména rozdíly v emocionálních schopnostech člověka. Její vznik a závažnost závisí na schopnostech konkrétního poškozeného, v jaké míře je schopen se vypořádat s jeho zdravotním postižením a způsobenou újmou vnitřně zpracovat. Jedná se totiž o skutečnosti, které nelze objektivně ověřit. S určitou opatrností tedy můžeme konstatovat, že ne v každém případě dojde ke vzniku další nemajetkové újmy, byť by se jednalo o stejný případ.

Také v tomto případě se jedná o újmu, která není přímo zjistitelná a změřitelná. Požadavek objektivizace vyžaduje, aby výše náhrady byla založena na určitých objektivizačních kritériích, které se odvíjejí od konkrétní okolnosti případu. Přesné vodítko nelze předem stanovit, nicméně praxe hovoří o tom, že její existenci a rozsah lze zjistit podle navenek rozpoznatelných skutečností, jež jsou objektivně dané a zjistitelné. V konkrétním případě bude primárně vycházeno z druhu a rozsahu poškození zdraví, bude zjišťováno, jakým způsobem probíhala léčba posuzovaného zranění; zda byly v průběhu léčby zaznamenány nějaké komplikace; jestli byla poškozenému poskytnuta pomoc neodkladně po vzniku újmy na zdraví, či případně, zda bez zavinění poškozeného mu potřebná pomoc poskytnuta včas nebyla, nebo naopak být mohla, ale nebyla z důvodu jednání samotného poškozeného apod.

Výše uvedené důvody vedly k tomu, že východiskem náhrady za další nemajetkové újmy na zdraví je člověk s běžným, obvyklým emocionálním způsobem prožívání různých životních situací – to, jak by situaci vnímal v postavení poškozeného. Kromě toho se vychází také z určitého běžného – ideálního – následku.¹⁵⁰

2.2 Dědění, postoupení a započtení

Právo na odčinění nemajetkové újmy na zdraví je úzce vázáno na osobu samotného poškozeného. S přihlédnutím k této povaze je konstantě řazeno mezi práva ryze osobního charakteru. Rekodifikace provedená občanským zákoníkem se významně dotkla také možností dispozice s nárokem poškozeného. Proto v následujícím výkladu bude poukázáno na ty nejzásadnější změny, které souvisí s otázkou přechodu nároku v případě smrti poškozeného, možnosti jeho převodu a započtení.

Dosavadní soudní praxe a doktrína vycházely z názoru, že nárok na odčinění nemajetkové újmy na zdraví může být uplatněn pouze za života poškozeného. Nárok byl vázán výlučně na osobu samotného poškozeného.¹⁵¹ Přístup byl zdůvodňován zvláštní povahou nároku, jehož smyslem je poskytnout poškozenému zadostiučinění za bolest, kterou v důsledku poškození zdraví již vytrpěl, a také za újmy, které se projeví v jeho dalším životě ve společenském uplatnění. Koncepce byla jednoznačně podpořena dovětkem ustanovení § 579 odst. 2 OBČZ, jež stanovil, že smrtí poškozeného zaniká právo na bolestné a na náhradu za ztížení společenského uplatnění. Existence nároku byla omezena na dobu života poškozeného, neboť společně s dalšími, ryze osobními právy,¹⁵² zanikal nejpozději smrtí poškozeného.¹⁵³ Dědění nároku bylo předchozím občanským zákoníkem výslovně vyloučeno. Konstantní judikatura navíc vycházela ze zásady, že nárok zaniká bez ohledu na to, zda za života poškozeného byl uplatněn před soudem či nikoliv. V případě, že poškozený zemřel v průběhu soudního řízení, tímto

¹⁵⁰ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 1709, ISBN 978-80-7400-287-8.

¹⁵¹ FIALA, J.; KINDL, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. I. díl*. 1.vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009, s. 746, ISBN 978-80-7357-395-9.

¹⁵² Např. nárok na náhradu nemajetkové újmy při zásahu do osobnostních práv podle § 13 OBČZ.

¹⁵³ Srov. § 579 odst. 2 OBČZ věta za středníkem.

okamžikem ztratil způsobilost být účastníkem řízení,¹⁵⁴ a soud, aniž by se zabýval tím, kdo je procesním nástupcem poškozeného, rozhodl o zastavení řízení.¹⁵⁵ Uplatněný nárok zanikal i v případě, že byl přiznán pravomocným rozsudkem.¹⁵⁶ To platilo i tehdy, pokud škůdce nárok poškozeného uznal co do důvodu a výše.¹⁵⁷ Právo na náhradu nemajetkové újmy na zdraví bylo bezpochyby chápáno jako právo spjaté výlučně s osobou samotného poškozeného. Přísnost konstrukce předchozí právní úpravy byla postupně oslabována a v doktríně se tak objevily názory, že pravomocným přiznáním nároku podle ustanovení § 444 odst. 1 OBCŽ vzniká standardní majetková pohledávka, která v případě smrti poškozeného přechází na jeho dědice.¹⁵⁸

Občanský zákoník v tomto ohledu prohloubil vývoj judikatury, neboť již výslovně nestanoví, že smrtí poškozeného nárok na odčinění nemajetkové újmy na zdraví zaniká. Přechod nároku na dědice poškozeného proto výslovně nevyklučuje. Na druhou stranu explicitně neuvádí, že tvoří součást pozůstalosti poškozeného. Z důvodu nejednoznačnosti zákonné úpravy je potřeba řešení této otázky dovodit výkladem příslušných ustanovení občanského zákoníku. Lze konstatovat, že v zásadě se i nadále uplatňuje pravidlo, že právo na odčinění nemajetkové újmy na zdraví je právem osobní povahy, které přísluší výlučně poškozenému. Je proto omezeno pouze na osobu poškozeného a okamžikem jeho smrti zaniká.¹⁵⁹ To však neplatí bezvýjimečně. Výjimku, kdy toto právo nezaniká a přechází na dědice poškozeného, lze dovodit výkladem ustanovení § 1475 odst. 2 OZ, v němž je vymezena *pozůstalost*. Ve smyslu citovaného ustanovení se *pozůstalostí* rozumí „*celé jmění zůstavitele, kromě práv a povinností vázaných výlučně na jeho osobu, ledaže byly jako dluh uznány nebo uplatněny u orgánu veřejné moci*“.¹⁶⁰ Je zřejmé, že z pozůstalosti jsou vyloučeny práva, které jsou vázány výlučně na osobu

¹⁵⁴ Srov. § 107 odst. 1 OSŘ.

¹⁵⁵ Srov. např. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 8. 2008, sp. zn. 25 Cdo 3514/2007 nebo Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2011, sp. zn. 25 Cdo 1025/2010.

¹⁵⁶ Srov. např. Rozhodnutí publikovaná pod č. 31/1973 a č. 20/1966 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek.

¹⁵⁷ Srov. např. Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 27. 5. 1965, sp. zn. 7 Co 208/65, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 20, ročník 1966 nebo rozsudek Nejvyššího soudu SSR ze dne 26. 1. 1971, sp. zn. 1 Cz 11/71, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 31, ročník 1973.

¹⁵⁸ FIALA, J.; KINDL, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. I. díl*. 1.vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009, s. 746, ISBN 978-80-7357-395-9.

¹⁵⁹ Srov. § 2009 odst. 2 OZ.

¹⁶⁰ Srov. § 1475 odst. 2 OZ.

poškozeného, tedy i právo na náhradu nemajetkové újmy na zdraví. Součástí pozůstalosti se stane pouze za předpokladu, že bylo za života poškozeného uznáno jako dluh nebo jako pohledávka bylo uplatněno tak, že to vedlo k jeho určení či uspokojení zásahem orgánu veřejné moci.¹⁶¹ Nejvyšší soud v této souvislosti dále upozornil, že „nárok na náhradu nemajetkové újmy zažalovaný před smrtí věřitele zemřelého po 1. lednu 2014 (včetně) jeho smrtí nezaniká bez ohledu na to, kdy tento nárok vznikl. Rozhodující je pouze, že (i) věřitel zemřel za účinnosti (nového) občanského zákoníku a (ii) své právo na náhradu nemajetkové újmy před smrtí uplatnil u soudu. Vzhledem k tomu, že jde o hmotněprávní úpravu, musí žaloba před smrtí věřitele soudu dojít. Nestačí, je-li před jeho smrtí podána na poštu“.¹⁶²

Lze se domnívat, že vzhledem k výše uvedenému není pochyb o konstrukci aktuální koncepce přechodu nároku na dědice poškozeného. Je ovšem otázkou, jakým způsobem se bude vyvíjet rozhodovací praxe soudů, a to zejména v případech, kdy k úmrtí poškozeného dojde teprve v průběhu soudního řízení.

Problematika zániku nároku smrtí poškozeného úzce souvisí s možností převodu pohledávek z titulu nemajetkové újmy na zdraví. Předchozí občanský zákoník nepřipouštěl postoupení těch pohledávek, které zanikají nejpozději smrtí věřitele.¹⁶³ S ohledem na výše uvedený výklad je možné konstatovat, že postoupení bylo možné teprve s postupným uvolňováním judikatury, a to tehdy, pokud právo na náhradu nemajetkové újmy na zdraví bylo již dříve přiznáno pravomocným rozsudkem. Bez ohledu na uvedené bylo postoupení výslovně vyloučeno, pokud by to odporovalo předchozí dohodě s dlužníkem (tj. škůdcem).¹⁶⁴ Není pochyb, že občanský zákoník na tuto koncepci navázal, neboť možnost postoupení pohledávek, které zanikají smrtí věřitele (tj. poškozeného) explicitně vylučuje.¹⁶⁵ Nicméně na rozdíl od předchozího občanského zákoníku je nutno posoudit, zda pohledávka z titulu nemajetkové újmy na zdraví je pohledávkou, která zaniká smrtí věřitele. Rozdíl oproti předchozímu občanskému zákoníku je tedy evidentní, neboť jak bylo již uvedeno, právní úprava výslovně stanovila, že smrtí poškozeného zaniká právo na nahrazení nemajetkové újmy

¹⁶¹ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2018, sp. zn. 25 Cdo 293/2018.

¹⁶² Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2017, sp. zn. 25 Cdo 3556/2016.

¹⁶³ Srov. § 525 odst. 1 OBČZ.

¹⁶⁴ Srov. § 525 odst. 2 OBČZ.

¹⁶⁵ Srov. § 1881 odst. 2 OZ.

na zdraví. Také v tomto případě je řešení přijaté občanským zákoníkem potřeba dovodit výkladem příslušných ustanovení.¹⁶⁶ Lze konstatovat, že možnost postoupení přichází do úvahy pouze tehdy, pokud byla pohledávka z titulu nemajetkové újmy na zdraví uplatněna před soudem nebo pokud byla dlužníkem uznána co do důvodu a výše. Shodně s dosavadní právní úpravou je postoupení nepřípustné, jestliže na základě předchozího ujednání dlužníka (tj. škůdce) a věřitele (tj. poškozeného) byla taková možnost výslovně vyloučena.¹⁶⁷ Vyloučení postoupení lze učinit součástí např. dohody o úhradě nemajetkové újmy na zdraví, jejíž součástí bude ujednání o tom, že strany vylučují možnost postoupení práv věřitele (tj. poškozeného) plynoucích z dohody ve prospěch třetích osob. V tomto případě je postoupení vyloučeno vždy a není důvod zkoumat, zda jsou splněny další podmínky.

Pokud se jedná o právní otázku započtení, předchozí občanský zákoník nepřipouštěl jednostranné započtení proti pohledávce na náhradu nemajetkové újmy na zdraví.¹⁶⁸ Nicméně výslovný zákaz neplatil bezvýjimečně. Započtení bylo možné pouze za předpokladu, že se jednalo o vzájemné pohledávky téhož druhu. Vzájemnost byla dána v případě, kdy určitá osoba byla vůči škůdci nejen v postavení poškozeného (tj. věřitele), ale i v postavení škůdce (tj. dlužníka). Mohlo by se jednat např. o vzájemné nároky účastníků rvačky. O vzájemnou pohledávku by se jednalo také tehdy, pokud byla pohledávka postoupena na škůdce, který měl zároveň povinnost nahradit nemajetkovou újmu osoby, jež byla dlužníkem z této postoupené pohledávky. Další výjimkou z nepřípustnosti započtení byly případy, kdy započtení pohledávky z titulu nemajetkové újmy na zdraví bylo výslovně ujednáno mezi účastníky.¹⁶⁹ Dohodou bylo započtení možné, aniž by bylo podstatné, zda byly tímto způsobem vyrovnány pohledávky téhož druhu či nikoliv. Občanský zákoník tuto úpravu přebírá a jednostranné započtení proti pohledávce na náhradu nemajetkové újmy na zdraví výslovně zakazuje. Výjimkou jsou pouze případy, kdy se jedná o vzájemnou pohledávku na náhradu téhož druhu.¹⁷⁰ Lze proto konstatovat, že v této otázce zůstává právní úprava beze změn.

¹⁶⁶ Srov. § 1881 odst. 2 OZ ve spojení s § 1475 odst. 2 OZ.

¹⁶⁷ Srov. § 1881 odst. 1 OZ.

¹⁶⁸ Srov. § 581 odst. 1 OBČZ věta první.

¹⁶⁹ Srov. § 581 odst. 2 OBČZ.

¹⁷⁰ Srov. § 1988 odst. 2 OZ.

2.3 Společné jmění manželů

Vznikne-li jednomu z manželů nárok na odčinění způsobené nemajetkové újmy na zdraví, je třeba se zabývat tím, zda vyplacená peněžitá náhrada náleží do jejich společného jmění manželů, nebo zda tvoří součást výlučného majetku pouze jednoho z manželů, tedy samotného poškozeného. Sluší se poznamenat, že předchozí občanský zákoník, na rozdíl od dříve zmiňovaných, tuto otázku výslovně neupravoval a její řešení přenechával judikatuře a doktríně. Dosavadní rozhodovací praxe a doktrína se shodně přikláněly k závěru, že vyplacená náhrada se nestává součástí společného jmění manželů. Východiskem bylo ustanovení § 143 odst. 1 písm. a) OBČZ, jehož výkladem bylo dovozováno, že finanční prostředky náhrady za bolest a za ztížení společenského uplatnění, které byly za trvání manželství vyplaceny jednomu z manželů jako poškozenému, nenáleží do společného jmění manželů, neboť se jedná o právo, které je vázáno výlučně na osobu poškozeného.¹⁷¹ To znamenalo, že peněžitá náhrada byla výlučným majetkem poškozeného, bez ohledu na to jeho případné společné jmění manželů. Do společného jmění však mohly připadnout ty finanční prostředky, které byly vyplaceny jednomu z manželů z titulu náhrady škody na zdraví.

Dosud uplatňované nepsané pravidlo bylo občanským zákoníkem převzato, nicméně s tím rozdílem, že ustanovení § 709 odst. 1 písm. c) OZ výslovně stanoví, že součástí společného jmění manželů není to, co nabyl jeden z manželů jako náhradu nemajetkové újmy na svých přirozených právech. Pojem *přirozená práva* sice nedefinuje, není ovšem důvod se domnívat, že pojem používá v jiném než v dlouhodobě ustáleném významu. Právo na život a zdraví je konstantě řazeno mezi přirozená práva, jejichž ochrana je zaručena také prostřednictvím nároku na odčinění nemajetkové újmy na zdraví. Výjimka uvedená v ustanovení § 709 odst. 1 písm. c) OZ se proto neuplatní u každé náhrady nemajetkové újmy, nýbrž jen u náhrady vyplacené z titulu nemajetkové újmy na přirozených právech jednoho z manželů jako poškozeného.

Nutno poznamenat, že koncepce předchozí i současné právní úpravy plně zohledňuje smysl a účel náhrady nemajetkové újmy na zdraví. Právo na odškodnění je

¹⁷¹ Srov. např. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 7. 2011, sp. zn. 22 Cdo 940/2011.

úzce spjato s osobou poškozeného, kterému jsou tímto způsobem kompenzovány nemajetkové újmy (bolest, ztížení společenského uplatnění a další nemajetkové újmy), které musel vytrpět v důsledku negativního zásahu do jeho zdraví. Za předpokladu, že poškozeným je pouze jeden z manželů, lze spravedlivě požadovat, aby se peněžitá částka náhrady stala součástí výlučného majetku toho z manželů, kterému vznikl nárok na její úhradu. Není důvod k tomu, aby druhý z manželů se tímto způsobem obohacoval na úkor svého poškozeného manžela. Dalším projevem osobního charakteru nároku je tak skutečnost, že pokud je dán pouze u jednoho z manželů, je vyloučeno, aby peněžitá částka náhrady tvořila součást jejich společného jmění.

Nutno upozornit, že výjimka ustanovení § 709 odst. 1 písm. c) OZ se uplatňuje toliko ve vztahu k náhradě nemajetkové újmy. Pro případy peněžních prostředků vyplacených na náhradě škody na zdraví nepřichází její použití v úvahu, a nelze na ně vztáhnout ani žádnou ze zbývajících výjimek.¹⁷² To v praxi znamená, že pokud v důsledku ublížení na zdraví vznikne jednomu z manželů nárok na náhradu škody, vyplacené finanční prostředky budou patřit do jejich společného jmění manželů. Konstrukce je odůvodněna především tím, že tímto způsobem je fakticky kompenzována škoda na společném jmění manželů, která vznikla tím, že následkem poškození zdraví jednoho z manželů bylo snížení jejich stávajícího majetku (např. náklady na léčbu manžela apod.), nebo případně jeho nezvýšení (např. ušlý zisk, ztráta na výdělků manžela apod.), přičemž nebýt způsobené újmy na zdraví, k takovému následku by nedošlo.

Vzhledem k výše uvedenému lze dospět k závěru, že v této oblasti doznal občanský zákoník jen nepatrných změn a peněžní náhrada nemajetkové újmy na zdraví i nadále spadá do výlučného majetku poškozeného.

2.4 Promlčení

Promlčení je významným právním institutem, jehož prostřednictvím je v duchu zásady *vigilantibus iura skripta sunt* apelováno na věřitele, aby své případné nároky vůči

¹⁷² Srov. § 709 odst. 1 písm. a), b), d), e) OZ.

dlužníkovi uplatnil bez zbytečného odkladu.¹⁷³ Podstatně posiluje právní jistotu dlužníka, neboť jej neponechává v nevědomosti, zda se věřitel svých nároků bude domáhat či nikoliv. Právní úprava stanoví případy, kdy uplatnění určitého práva je omezeno tzv. *promlčecí lhůtou*, jejíž marné uplynutí může vést k znemožnění uspokojení práva věřitele. Promlčení svým významem chrání před vznikem dlouhodobě nevyřádaných právních vztahů. Právo na náhradu nemajetkové újmy na zdraví je konstantně chápáno jako právo majetkové, které podléhá promlčení.¹⁷⁴ Koncepce proto neodpovídá výše uvedenému, tradičnímu smyslu promlčení a spíše přihlíží ke zvláštní povaze nemajetkové újmy na zdraví. Speciální úprava je odůvodněna především tím, že škodlivý následek spočívající ve vzniku některého z nároků poškozeného se může projevit až s určitým časovým odstupem. Jiný přístup právní úpravy by mohl vést k omezení práv poškozeného, a to tím, že by mohl důvodně očekávat, že ze strany škůdce bude úspěšně namítnuto promlčení jím uplatněného práva, v jehož důsledku nebude právo poškozenému přiznáno.

U práva na náhradu nemajetkové újmy na zdraví byla předchozím občanským zákoníkem stanovena dvouletá subjektivní promlčecí lhůta, jejíž běh počínal okamžikem, kdy se poškozený dozvěděl o tom, že na jeho úkor došlo ke vzniku nemajetkové újmy a kdo za ni odpovídá.¹⁷⁵ Její počátek proto závisel na subjektivní skutečnosti (tj. vědomosti o újmě a škůdci), která byla spojena s určitým subjektem právního vztahu (tj. poškozeným). Uplatnění objektivní promlčecí lhůty, jejíž počátek byl vázán k okamžiku škodné události, bylo výslovně vyloučeno.¹⁷⁶ Poškozený proto nebyl absolutně omezen okamžikem, do kterého se mohl bez rizika domáhat svých práv. V opačném případě mohlo docházet k tomu, že poškozenému by sice vznikla nemajetková újma (např. bolesti spojené s léčbou zranění), nicméně právo na její odčinění by bylo promlčeno, neboť k jejímu vzniku by došlo teprve po jejím uplynutí.

Soudní praxe zaznamenala vícero případů, kdy okamžik rozhodující pro počátek běhu promlčecí lhůty byl posouzen nesprávně. Nepochybně se však jedná o zásadní

¹⁷³ Srov. např. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 10. 2016, sp. zn. 30 Cdo 4776/2014.

¹⁷⁴ Srov. § 611 OZ věta první.

¹⁷⁵ Srov. § 106 odst. 1 OBČZ.

¹⁷⁶ Srov. § 106 odst. 2 OBČZ věta za středníkem.

element rozhodující o úspěšnosti vznesené námitky promlčení. Důvodem byly zejména výkladové potíže spojené s vágním spojením „dozví se o škodě“, které bylo jedním z nezbytných předpokladů pro započetí běhu promlčecí lhůty.¹⁷⁷ Nejvyšší soud v tomto kontextu poznamenal, že „pojem „dozví se o škodě“ vyjadřuje nejen vědomost poškozeného o protiprávním úkonu nebo události, kterou byla škoda způsobena, ale i o tom, že mu vznikla škoda určitého druhu a rozsahu, kterou je možné objektivně vyjádřit (vyčíslit) v penězích, aby poškozený mohl svůj nárok na náhradu škody uplatnit u soudu“.¹⁷⁸ Z toho vyplývá, že pod spojením „dozví se o škodě“ byla zahrnuta nejen vědomost poškozeného o tom, že se jeho zdravotní stav relativně ustálil, ale i vědomost o dalších skutečnostech, které jsou nezbytné pro uplatnění nároku poškozeného před soudem. Nejedná se však o zjištění, které by bylo možné generalizovat, neboť vědomost poškozeného o uvedených skutečnostech zpravidla nenastává bezprostředně, jak tomu může být např. u dopravních nehod. Pro započetí promlčecí lhůty není dostačující, že poškozený měl možnost se o těchto skutečnostech dozvědět. Ke zjištění příčiny poškození zdraví totiž může dojít až s určitým časovým odstupem. Může se jednat např. o újmu způsobenou porušením povinnosti lékaře při poskytování zdravotní péče ve smyslu *de lege artis medicinae*. V těchto případech postačí vědomost poškozeného o tom, že příčinou poškození jeho zdraví byl zákrok ošetřujícího lékaře a již není podstatné, zda se dozvěděl o tom, jaká konkrétní chyba způsobila tuto poruchu.¹⁷⁹

V případě práva na náhradu za ztížení společenského uplatnění byl rozhodující okamžik, kdy se zdravotní stav poškozeného po léčbě ustálil natolik, že bylo patrné, zda a v jakém rozsahu došlo ke ztížení uplatnění poškozeného, a současně na základě skutkových tvrzení, jež měl poškozený k dispozici, bylo možné objektivně možné provést bodově ohodnocení.¹⁸⁰ U práva na náhradu za bolest byl podstatný okamžik, kdy vznikly bolesti, které měly být uplatněným nárokem poškozeného odškodněny.¹⁸¹ Počátek promlčení lhůty byl vázán k okamžiku, kdy se zdravotní stav poškozeného

¹⁷⁷ Srov. § 106 odst. 1 OBČZ.

¹⁷⁸ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 4. 2016, sp. zn. 25 Cdo 1593/2015.

¹⁷⁹ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 9. 2009, sp. zn. 25 Cdo 2891/2007.

¹⁸⁰ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 10. 2005, sp. zn. 21 Cdo 2877/2004.

¹⁸¹ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 8. 2010, sp. zn. 25 Cdo 2414/2008.

ustálil natolik, že bylo možné objektivně provést bodové ohodnocení posuzované bolesti.¹⁸²

Nutno upozornit, že přístup některých obecných soudů, které počátek běhu promlčecí lhůty odvozovaly od okamžiku reálného vyhotovení lékařského posudku, resp. od provedení bodového ohodnocení, Nejvyšší soud shledal nesprávným. V reakci na to upozornil, že „okamžik, kdy bylo následně bodové ohodnocení lékařem skutečně provedeno, nemá na již započatý běh promlčecí lhůty žádný vliv“.¹⁸³ Okamžik, kdy se poškozený dozvěděl o vzniku nemajetkové újmy zpravidla není totožný s okamžikem, kdy ošetřujícím lékařem bylo provedeno bodové ohodnocení posuzované újmy. To platí zejména tehdy, pokud se zdravotní stav poškozeného již dříve ustálil natolik, že bylo zřejmé, zda a v jakém rozsahu byla ublížením na zdraví tato nemajetková újma způsobena. Lze proto uzavřít, že ve smyslu předchozí právní úpravy promlčení nebylo relevantní, kdy došlo k vyhotovení lékařského posudku bodového ohodnocení, nýbrž, kdy bylo objektivně možné tento lékařský posudek vyhotovit.¹⁸⁴

Občanský zákoník v zásadě přejímá výše nastíněnou konstrukci. Promlčení práva na náhradu nemajetkové újmy na zdraví nadále vychází pouze ze subjektivně stanovené promlčecí lhůty. Promlčecí lhůta je oproti předchozí právní úpravě delší, neboť obecná promlčecí lhůta je tříletá.¹⁸⁵ Její počátek se odvíjí od okamžiku, kdy se oprávněná osoba dozvěděla o okolnostech rozhodných pro počátek běhu promlčecí lhůty, nebo kdy se o nich dozvědět měla a mohla.¹⁸⁶ Předpoklad vědomosti o rozhodných skutečnostech zahrnuje vědomost o vzniku nemajetkové újmy na zdraví a o osobě povinné k jejímu odčinění.¹⁸⁷ Ve vztahu k nároku na bolestné a na náhradu za ztížení společenského uplatnění lze i nadále vycházet z dosavadních, výše uvedených závěrů judikatury. Vzhledem k tomu, že občanský zákoník zrušil vyhlášku, domnívám se, že její závěry budou vykládány tím způsobem, že poškozený se o vzniku nemajetkové újmy spočívající

¹⁸² Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 1. 2008, sp. zn. 25 Cdo 676/2007.

¹⁸³ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 1. 2008, sp. zn. 25 Cdo 676/2007.

¹⁸⁴ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 7. 2011, sp. zn. 21 Cdo 752/2010.

¹⁸⁵ Srov. § 629 odst. 1 OZ ve spojení s ustanovením § 636 odst. 3 OZ.

¹⁸⁶ Srov. § 619 odst. 1 OZ ve spojení s § 619 odst. 2 OZ.

¹⁸⁷ Srov. § 620 OZ.

v bolesti nebo ve ztížení společenského uplatnění dozví v okamžiku, kdy je objektivně možné provést jejich hodnocení podle Metodiky.

Vědomost o vzniku nemajetkové újmy a o osobě odpovědné za její vznik musí být prokázána, nikoli jen presumována. Je dovozována z těch informací, které má poškozený objektivně k dispozici, a není podstatné, zda byly poškozeným vyhodnoceny správně po skutkové a právní stránce. Zjištění okamžiku, kdy došlo k ustálení zdravotního stavu poškozeného, závisí na vyjádření lékaře, resp. znalce, který podává znalecký posudek. Poškozený sice může průběžným pozorováním svého zdravotního stavu sledovat, zda dochází k jeho stabilizaci, či nikoliv, nicméně je třeba si uvědomit, že poškozený není osobou, který disponuje potřebnými odbornými znalostmi. Z těchto důvodů je přiměřené, aby počátek běhu promlčecí lhůty byl vázán na vyjádření lékaře (resp. znalce), nikoliv na subjektivní dojem poškozeného.¹⁸⁸ Nutno trvat na tom, že pokud subjektivní vnímání poškozeného není doplněno posouzením lékaře (resp. znalce), nelze dospět k úplným poznatkům o ustálenosti zdravotního stavu poškozeného. To neplatí, mohl-li poškozený na základě vlastního pozorování objektivně uzavřít, že jeho zdravotní stav se v rozsahu posuzované újmy ustálil, nicméně přesto se nepodrobil lékařskému vyšetření, i když k tomu neměl rozumný důvod.

Občanský zákoník na rozdíl od předchozí právní úpravy umožňuje, aby si poškozený a škůdce sjednali delší, než je obecně stanovená tříletá promlčecí lhůta. Jejich smluvní volnost je však omezena tím, sjednaná promlčecí lhůta nesmí být kratší než tři roky a současně nesmí být delší než patnáct let.¹⁸⁹ U práv na plnění vyplývajících z újmy na zdraví je ujednání kratší promlčecí lhůty výslovně zakázáno. K opačné dohodě stran nelze přihlížet.¹⁹⁰ To znamená, že promlčecí lhůta nároku na náhradu nemajetkové újmy na zdraví trvá vždy nejméně tři roky.

S přihlédnutím k výše uvedenému lze konstatovat, že jednotlivé nároky na odčinění nemajetkové újmy na zdraví zpravidla nevznikají ve stejný okamžik. Je totiž potřeba mít na paměti, že složky nemajetkové újmy na zdraví (tj. vytrpěná bolest, ztížení společenského uplatnění, další nemajetkové újmy) sice spolu souvisejí, nicméně

¹⁸⁸ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 6. 2001, sp. zn. 25 Cdo 1169/2000.

¹⁸⁹ Srov. § 630 odst. 1 OZ ve spojení s § 630 odst. 2 OZ.

¹⁹⁰ Srov. § 630 odst. 2 OZ.

vzájemně jsou nezávislé. Významným projevem samostatnosti nároků na odčinění nemajetkové újmy na zdraví je, že se promlčují samostatně.¹⁹¹ K promlčení nároků tak většinou dochází v různou dobu. Nelze proto doporučit, aby poškozený s uplatněním svých nároků vůči škůdci vyčkával, neboť se vystavuje riziku, že některý z jeho oprávněných nároků se v mezidobí promlčí a jeho úspěšnost bude vznesením námitky promlčení zmařena. Nelze totiž opomenout, že důsledky důvodně uplatněné námitky promlčení spočívají v zániku vynutitelnosti nároku poškozeného.

Při posuzování důvodnosti námitky promlčení nelze přihlížet jen k tomu, zda byla ze strany škůdce vznesena řádně a včas (promlčení totiž nelze namítnout teprve poté, kdy nárok poškozeného byl ze strany škůdce již uspokojen),¹⁹² ale je třeba se zabývat také tím, zda její uplatnění neodporuje výslovně stanovenému požadavku výkonu práv v souladu s dobrými mravy. Právní úprava a judikatura shodně akceptují, že za určitých okolností je namístě, aby tvrdost zákona byla zmírněna tím, že se upřednostní uplatnění zásad spravedlnosti a slušnosti. V této souvislosti Ústavní soud poznamenal, že „*pojmem "dobré mravy" totiž nelze vykládat pouze jako soubor mravních pravidel užívaných jako korektiv či doplňujících obsahový faktor výkonu subjektivních práv a povinností, ale jako příkaz soudci rozhodovat v souladu s ekvitou, což ve svých důsledcích znamená nastoupení a prosazení cesty nalézání skutečné spravedlnosti*“.¹⁹³ Dobré mravy představují jakousi otevřenou „bránu“, která umožňuje, aby do podústavního práva byly „vpuštěny“ ústavní hodnoty a principy, a to v těch případech, kdy výklad zákona vede k nespravedlivým nebo jinak problematickým či nepřiměřeným důsledkům. Požadavek souladu výkonu práv a povinností vyplývajících z občanskoprávních vztahů s dobrými mravy výslovně stanovil již předchozí občanský zákoník a rozhodovací praxí nebyl nijak zpochybňován, spíše

¹⁹¹ Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 29. 6. 2017, sp. zn. I. ÚS 1346/16.

¹⁹² Je třeba poznamenat, že již za účinnosti předchozího občanského zákoníku Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 30. 11. 2005, sp. zn. 33 Odo 631/2004 dovodil, že „*námitku promlčení lze vznést kdykoli v průběhu řízení až do jeho pravomocného skončení, tedy i v odvolacím řízení, přičemž námitku promlčení uplatněnou až v odvolacím řízení nelze považovat za novou skutečnost ve smyslu ustanovení § 205a o. s. ř., neboť nemá charakter skutkového torzení, nýbrž jde o námitku, která má hmotněprávní důsledky projevující se v tom, že byla-li vznesena důvodně, došlo k zániku nároku, tj. subjektivní právo přestalo být vznesením námitky promlčení vynutitelné. Při posuzování důvodnosti námitky promlčení vznesené až v odvolacím řízení však nelze přihlížet k novým skutečnostem a důkazům, které nelze v odvolacím řízení přípustně uplatnit s ohledem na zásadu neúplné apelace (§ 205a, § 211a o. s. ř.)*“.

¹⁹³ Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 3. 4. 2018, sp. zn. II. ÚS 76/17.

naopak.¹⁹⁴ Svým významem se sice jedná o neoddiskutovatelný právní pojem, nicméně představuje právní princip, jehož uplatnění zásadně ovlivňuje rozhodovací praxi. To potvrzuje i stávající právní úprava, neboť občanský zákoník výslovně zakazuje výklad a použití právního předpisu způsobem, který odporoval dobrým mravům.¹⁹⁵ Problematikou vzájemného vztahu námitky promlčení a dobrých mravů se zabíral i Ústavní soud, který dospěl k závěru, že *„vznesení námitky promlčení zásadně dobrým mravům neodporuje; mohou však nastat situace, kdy uplatnění této námitky je výrazem zneužití práva na úkor účastníka, který marné uplynutí promlčecí doby nezavinil a vůči němuž by za takové situace zánik nároku v důsledku uplynutí promlčecí doby byl nepřiměřeně tvrdým postihem ve srovnání s rozsahem a charakterem jím uplatňovaného práva a s důvody, pro které své právo včas neuplatnil“*.¹⁹⁶ Je zřejmé, že zohlednění dobrých mravů v případě vznesené námitky promlčení bude záviset na konkrétních okolnostech případu, a to bez ohledu na jeho specifičnost. Povinnosti soudu nelze omezovat na pouhé formální rozhodování o věci samé, neboť při rozhodování je povinen nalézt spravedlivé řešení sporu. Ústavní soud dále uvedl, že *„institut dobrých mravů (ať již v předchozím či nyní účinném občanském zákoníku) nelze vnímat izolovaně jako institut výhradně občanského práva. Z ústavněprávního hlediska jde o institut, jehož otevřená textura dovoluje zohlednit při výkladu podústavního práva též ústavní principy, jež jsou v podústavním právu z podstaty věci explicitně zachyceny pouze nedokonale“*.¹⁹⁷ Lze proto dospět k závěru, že pokud by soud ve svém rozhodnutí uznal důvodnost námitky promlčení, aniž by se po zohlednění konkrétních okolností zabýval jejím souladem s dobrými mravy, aproboval by tím jednání, které by v opačném případě mohlo být hodnoceno jako přičící se dobrým mravům. Z ústavněprávního hlediska by to znamenalo, že rozhodnutím soudu, kterým byla žaloba poškozeného zamítnuta pouze z důvodu vznesené námitky promlčení, došlo k porušení ústavně zaručených práv poškozeného.¹⁹⁸

¹⁹⁴ Srov. § 3 odst. 1 OBČZ.

¹⁹⁵ Srov. § 2. odst. 3 OZ.

¹⁹⁶ Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 6. 9. 2005, sp. zn. I. ÚS 643/04.

¹⁹⁷ Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 3. 4. 2018, sp. zn. II.ÚS 76/17.

¹⁹⁸ Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 3. 4. 2018, sp. zn. II.ÚS 76/17.

2.5 Struktura nároku na odčinění nemajetkové újmy na zdraví

S nárokem na odčinění nemajetkové újmy na zdraví přímo souvisí otázka jeho struktury. Dikce ustanovení § 2958 OZ totiž může být na straně jedné chápána tak, že bolest, ztížení společenského uplatnění a další nemajetkové újmy tvoří pomocné složky jediného, celistvého nároku, ovšem na straně druhé může působit tak, že se jedná o samostatné, dílčí nároky. Nutno poznamenat, že se nejedná o problematiku, která by za účinnosti předchozího občanského zákoníku nebyla řešena, nicméně s přijetím nové koncepce odčinění nemajetkové újmy na zdraví se diskuze na toto téma staly opět aktuální. Mezi odbornou veřejností se názory na konstrukci nároku lišily a objevily se argumenty svědčící ve prospěch obou koncepcí. Převážná část dosavadní doktríny a judikatury se klonila ke koncepci dílčích, samostatných nároků, z nichž se skládal celkový nárok na náhradu nemajetkové újmy na zdraví.¹⁹⁹ Její upřednostnění bylo odůvodněno tím, že okamžik vzniku bolesti a ztížení společenského uplatnění nemusí a zpravidla ani není totožný. Uplatnění této koncepce z hlediska hmotněprávního znamenalo, že nárok na bolestné a ztížení společenského uplatnění dle ustanovení § 444 odst. 1 OBČZ představují samostatné nároky, které samostatně vznikají a samostatně se i promlčují. Akceptování této koncepce se významně projeví i v rovině procesněprávní.²⁰⁰

Při dosažení plného vyvážení strádání, které bylo následkem ublížení na zdraví poškozenému způsobeno, je rozlišení obou koncepcí zcela zásadní. Z hlediska chápání struktury nároků je významným elementem, že jednotlivé nároky na náhradu nemajetkové újmy na zdraví mají nejen shodný nemateriální základ, ale navíc jsou odvozeny od stejné škodné události.

Přístup občanského zákoníku k odčinění nemajetkové újmy na zdraví vyvolává důvodné pochybnosti k chápání konstrukce tohoto nároku. Významným hlediskem, se kterým lze v tomto směru pracovat, představuje hledisko kontinuity či diskontinuity

¹⁹⁹ Srov. např. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 3. 2007, sp. zn. 32 Odo 132/2005.

²⁰⁰ DOLEŽAL, T., LAVICKÝ, P. *Pojetí náhrady nemajetkové újmy při ublížení na zdraví podle nového občanského zákoníku a s tím spojené procesní aspekty*. Právní rozhledy, Nakladatelství C.H. Beck, 2014, roč. 2014, č. 10, s. 358-363. ISSN 1210-6410.

vůči předchozí právní úpravě, z něhož ostatně vychází i komentářová literatura.²⁰¹ Koncepční změny, které byly provedeny s přijetím občanského zákoníku opodstatňují diskuzi o možném odklonu od dosavadního chápání struktury tohoto nároku. Při nejednoznačnosti úpravy nelze přehlédnout, že důvodová zpráva k občanskému zákoníku akcentuje rozchod s dosavadním pojetím odškodňování nemajetkové újmy na zdraví.²⁰²

Ve prospěch úvah o diskontinuitě jejího nastavení hovoří též principy deliktního práva, na nichž staví občanský zákoník. Je zřejmé, že smyslem ustanovení § 2958 OZ je zajistit plné a spravedlivé odčinění nemajetkové újmy, která poškozenému vznikne při ublížení na zdraví. To potvrzuje i výslovné zahrnutí *dalších nemajetkových újem* mezi odškodňované složky nemajetkové újmy. Podle jazykového vyjádření ustanovení § 2958 OZ lze dovodit, že narušení všech aspektů nemajetkové sféry poškozeného má být odškodněno pouze jednou peněžitou náhradou. Z hlediska hmotněprávního to znamená, že určité protiprávní jednání škůdce vede ke vzniku jediné nemajetkové újmy, sestávající z jednotlivých složek v podobě *bolesti, ztížení společenského uplatnění, a dalších nemajetkových újem*, a odůvodňuje vznik jediného, celistvého nároku na její odškodnění jednou peněžitou částkou. Zastánci diskontinuity argumentují tím, že pojmy *bolesti* a *ztížení společenského uplatnění* představují pouze pomocné pojmy, které slouží pro lepší uchopení a stanovení výše náhrady.²⁰³ Ve prospěch této koncepce hovoří také samotný charakter jednotlivých aspektů zásahu do integrity člověka.

Nutno připomenout, že pokud mají být jednotlivé složky nemajetkové újmy na zdraví striktně odlišovány a samostatně kompenzovány, můžou nastat situace, kdy při posuzování určitých bolestivých stavů bude docházet ke stírání jejich rozdílů a tím i k neodlišitelnosti režimu, v němž mají být kompenzovány. V důsledku toho pak můžou být kompenzovány vícekrát nebo k jejich odškodnění nedojde vůbec. Budeme-li vycházet z koncepce jediného, celistvého nároku, poškozený se bude odčinění své

²⁰¹ MELZER, F.; TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081*. Praha: Leges, 2018, s. 1005, ISBN 978-80-7502-199-1.

²⁰² *Důvodová zpráva k OZ (konsolidovaná verze): Nový občanský zákoník*. Ministerstvo spravedlnosti ČR [online]. s. 577 [cit. 12.3.2019]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

²⁰³ MELZER, F.; TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081*. Praha: Leges, 2018, s. 1005, ISBN 978-80-7502-199-1.

nemajetkové újmy na zdraví domáhat pouze jedinou peněžitou částkou, aniž by byl povinen zvlášť specifikovat požadovanou výši pro jednotlivé nároky a důvod, v němž jejich existenci a výši spatřuje. Tím lze eliminovat nejen případný neúspěch poškozeného z důvodu požadování některého z nároků z téže důvodu, ale současně se zamezí vícenásobnému odškodnění stejného aspektu zásahu do tělesné integrity poškozeného.

Uplatnění této koncepce významně posilňuje právní jistotu a předvídatelnost škůdce, neboť nárok poškozeného podle ustanovení § 2958 OZ vznikne v jediný okamžik a v jediný okamžik dojde i k jeho promlčení. Konstrukce jednoty nároku proto nepřipouští, aby jednotlivé nároky poškozeného mohly být uplatňovány postupně. V tom spočívá zásadní rozdíl od konstrukce dílčích nároků, kdy škůdce nemá postaveno najisto, zda poškozený bude proti němu požadovat i některý z dosud neuplatněných nároků. Pokud by tak poškozený učinil, při uplatnění jediného celistvého nároku by soudu nezbylo než konstatovat existenci *překážky litispendence*, příp. *res iudicatae*.

Je zřejmé, že ve prospěch uplatnění konstrukce jediného nároku dle ustanovení § 2958 OZ hovoří vícero nezpochybnitelných argumentů. Legitimně by bylo možné konstatovat, že nabytím účinnosti občanského zákoníku byla překonána dosavadní konstrukce dílčích nároků. Učinění takového závěru brání, že rozhodovací praxe v zásadě i nadále vychází z dosavadní judikatury, a tím nepřímou akceptuje kontinuitu právní úpravy. Navíc je třeba poznamenat, že Nejvyšší soud odmítl uplatnění principu diskontinuity. V souvislosti s konstrukcí nároku podle ustanovení § 2958 OZ výslovně upozornil, že „*tvoří jednotlivé, dílčí, samostatné nároky na náhradu za bolest, ztížení společenského uplatnění a další nemajetkovou újmu, jež samostatně vznikají i zanikají, a tedy se i samostatně promlčují*“.²⁰⁴ Samostatnost nároků podle Nejvyššího soudu vyplývá nejen z jazykového výkladu dikce ustanovení § 2958 OZ, ale je odůvodněna i tím, že pro jejich označení byla převzata terminologie předchozí právní úpravy. S ohledem na významnost postavení Nejvyššího soudu v soudní soustavě lze vycházet z toho, že dokud své závěry Nejvyšší soud nepřehodnotí, na ustanovení § 2958 OZ je třeba nahlížet tak, že stanovuje vznik jednotlivých, dílčích nároků. Nelze totiž opomenout, že soudy nižšího stupně mají povinnost ve skutkově obdobných případech důsledně reflektovat

²⁰⁴ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 11. 2017, sp. zn. 25 Cdo 2245/2017.

judikaturu Nejvyššího soudu.²⁰⁵ Důvodem je především naplnění principu předvídatelnosti soudního rozhodování a legitimního očekávání. Ústavní soud připomenul, že pokud obecný soud nereflektuje judikaturu Nejvyššího soudu, je *povinen pečlivě v důvodech svého rozhodnutí vysvětlit, proč se s nimi neztotožňuje a proč považuje za nezbytné tyto závěry nahradit právními názory novými*.²⁰⁶ Dále konstatoval, že „*bezdůvodné opomenutí rozhodnutí Nejvyššího soudu může mít rysy jurisdikční libovůle*“.²⁰⁷ Lze tak vycházet z toho, že závěry Nejvyššího soudu budou v rámci rozhodovací praxe obecných soudů respektovány. Opačný přístup by mohl vést k vybočení z rámce pravidel řádného a spravedlivého procesu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny.

Nespornou skutečností zůstává, že i pokud by se Nejvyšší soud přiklonil ke koncepci jediného celistvého nároku, tento zcela revoluční přístup znamenal, že podstatná část dosavadní judikatury by byla nepoužitelná. Vzhledem k tomu, že některé významné otázky týkající se odčinění nemajetkové újmy na zdraví nejsou v občanském zákoníku explicitně upraveny, je dosavadní judikatura více než přínosná. Rozhodující by především bylo posouzení okamžiku vzniku nároku.

Domnívám se, že v této otázce nelze dospět k jinému závěru, než že jednotlivé složky nemajetkové újmy v ustanovení § 2958 OZ mohou a zpravidla vznikají v odlišný okamžik. Zejména při zvlášť závažných případech poškození zdraví, které vyžadují náročnou a dlouhodobou léčbu, může rekonvalescence a stabilizace zdravotního stavu poškozeného trvat i několik let. Nebo se může jednat o případy, kdy následkem škodní události je komatický (tj. vegetativní) stav poškozeného. V případech zvlášť závažné újmy do zdraví poškozeného dochází k narušení řady oblastí osobního života poškozeného. V těchto případech je celkový proces ustálení zdravotního stavu složen z ustálení zdravotního stavu v jednotlivých oblastech následků poškození zdraví.²⁰⁸ Domnívám se, že relativní ustálení zdravotního stavu je předpokladem pro zjištění, zda poškozenému v důsledku ublížení na zdraví vznikla tzv. *překážka lepší budoucnosti*, od níž se odvíjí vznik nároku na nahrazení ztížení společenského uplatnění. Nelze proto

²⁰⁵ Srov. např. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 6. 2012, sp. zn. 30 Cdo 1042/2012.

²⁰⁶ Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 17. 7. 2007, sp. zn. IV. ÚS 451/05.

²⁰⁷ Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 25. 11. 1999, sp. zn. III. ÚS 470/97.

²⁰⁸ Srov. např. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 6. 2016, sp. zn. 25 Cdo 222/2015 nebo Nález Ústavního soudu ze dne 8. 8. 2017, sp. zn. III. ÚS 1796/16.

spravedlivě požadovat, aby vytrpěné bolesti poškozeného byly odčiněny až společně se ztížením společenského uplatnění.

Kromě toho je třeba zohlednit, že kompenzace jednotlivých složek sleduje jiný účel, neboť náhrada za vytrpěné bolesti a další nemajetkové újmy odčínuje již prodělanou ztrátu poškozeného. Náhrada za ztížení společenského uplatnění naopak směřuje k odčinění ztráty, kterou poškozený teprve bude pociťovat ve své osobní sféře. Akceptování konceptu jediného celistvého nároku se tedy může jevit jako flexibilnější, neboť soud se při rozhodování o náhradě nemajetkové újmy na zdraví bude zabývat pouze jedinou uplatněnou peněžitou částkou, která má poškozenému plně odčinit jednotlivé složky vzniklé nemajetkové újmy, aniž by musel u každé uplatněné částky náhrady zkoumat, zda poškozeným uváděné skutečnosti odůvodňují konkrétně uplatněný nárok, a nikoliv některý z jiných nároků. Je proto otázkou, jakým směrem se judikатурní praxe bude vyvíjet a zda Nejvyšší soud své závěry přehodnotí. Nicméně se domnívám, že do té doby je třeba vycházet z toho, že ustanovení § 2958 OZ stanoví jednotlivé, dílčí nároky, které poškozenému můžou vzniknout v důsledku ublížení na zdraví.

3 Stanovení náhrady nemajetkové újmy na zdraví

Náhrada nemajetkové újmy při ublížení na zdraví byla podle předchozí právní úpravy stanovena na základě pravidel obsažených ve vyhlášce.²⁰⁹ Východiskem bylo bodové hodnocení posuzované újmy na zdraví, jež bylo vymezeno v lékařském posudku a určeno podle přílohy vyhlášky.²¹⁰ Koncepce předchozí právní úpravy, která vycházela z bodového ohodnocení a paušálně nastavené peněžní částky hodnoty jednoho bodu, jejichž výpočet nestanovil občanský zákoník, nýbrž sekundární právní předpis, byla v posledních letech předmětem kritiky. Zejména bylo upozorňováno na zjevný nepoměr mezi sazbami náhrady, které stanovila vyhláška a faktickou závažností způsobené nemajetkové újmy na zdraví. Kritika pak směřovala vůči paušálně nastaveným částkám odškodnění, neboť podle názoru odborné veřejnosti byla jejich základní výše podhodnocená. Neadekvátnost výše peněžní náhrady se měla týkat zejména případů typově závažnějšího zdravotního poškození. Konstrukce vyhlášky byla vnímána jako problematická, neboť z pozice podzákoného právního předpisu měla nepřipustně limitovat obecné soudy při rozhodování o odškodnění v takové výši, která poškozenému zajistí dostatečnou a spravedlivou kompenzaci způsobené nemajetkové újmy na zdraví.²¹¹

Nutno poznamenat, že výše uvedené výhrady nebyly zcela legitimní. Zákonodárce totiž počítal s tím, že paušálně stanovené částky pro výpočet náhrady za bolest a ztížení společenského uplatnění nejsou schopny zohlednit veškerá specifika jednotlivých případů. Podle ustanovení § 7 odst. 3 vyhlášky bylo přípustné, aby soud ve „*zvlášť výjimečných případech hodných mimořádného zřetele*“ rozhodl o přiměřeném zvýšení náhrady za bolest nebo za ztížení společenského uplatnění, tedy nad hranici sazby stanovené podle vyhlášky.²¹² Z citovaného ustanovení přímo vyplývá, že zvýšení zjištěné základní částky odškodnění bylo možné pouze tehdy, pokud byly splněny výslovně

²⁰⁹ Srov. § 444 odst. 2 OBČZ.

²¹⁰ Srov. § 2 ve spojení s § 3 a § 7 vyhlášky.

²¹¹ *Důvodová zpráva k OZ (konsolidovaná verze): Nový občanský zákoník*. Ministerstvo spravedlnosti ČR [online]. s. 577 [cit. 12.3.2019]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

²¹² Srov. § 7 odst. 3 vyhlášky.

stanovené a zároveň přísně formulované podmínky. Z toho důvodu bylo v praxi využitelné pouze výjimečně. V této souvislosti Ústavní soud zdůraznil, že „Ústavnímu soudu z hlediska jeho postavení jako soudního orgánu ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy České republiky) sice nepřísluší konstatovat, v jaké konkrétní výši by náhrada za ztížení společenského uplatnění měla být přiznána, tzn. jaký by měl být násobek podle § 7 odst. 3 předmětné vyhlášky, vycházet je však nutno z principu proporcionality. Jinými slovy řečeno, obecné soudy při posuzování mimořádných případů mají určitý prostor k úvaze, jakého násobku použijí. Z hlediska ochrany ústavnosti však musí dbát o to, aby přiznaná výše náhrady za ztížení společenského uplatnění byla založena na objektivních a rozumných důvodech a aby mezi touto přiznanou výší (peněžní částkou) a způsobenou škodou (újmou) existoval vztah přiměřenosti“.²¹³

Judikaturou bylo dovozováno, že ustanovení § 7 odst. 3 vyhlášky představuje normu s relativně neurčitou hypotézou, která s přihlédnutím k jednotlivým okolnostem případu umožňovala, aby soud samostatně posoudil, jaké zvýšení odškodnění je „přiměřené“.²¹⁴ V konkrétním případě soudu příslušelo, aby vymezil hypotézu právní normy z širokého, předem neomezeného okruhu okolností a v návaznosti na to podle svého uvážení vyhodnotil, zda se jedná o „zvlášť výjimečný případ hodný mimořádného zřetele“. V případě kladného závěru byl oprávněn se v mezích svého soudcovského uvážení zabývat „přiměřeností“ zvýšení náhrady za nemajetkovou újmu na zdraví.²¹⁵ Zároveň bylo nezbytné, aby výsledná náhrada co nejvíce odpovídala okolnostem konkrétního případu a skutečným následkům, které byly poškozenému způsobeny, a to i tehdy, jestliže výše základní částky byla navýšena postupem dle ustanovení § 7 odst. 3 vyhlášky.²¹⁶ Ústavní soud upozorňoval, že obecné soudy musí z pohledu ústavnosti dbát toho, aby výše náhrady nemajetkové újmy na zdraví byla založena na objektivních a rozumných důvodech a zároveň, aby mezi přiznanou peněžní částkou a způsobenou nemajetkovou újmou existoval vztah přiměřenosti.²¹⁷ Výklad citovaného ustanovení navíc připouštěl, aby soud při jeho aplikaci překročil celkovou výši poškozeným požadované náhrady.²¹⁸

²¹³ Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 29. 9. 2005, sp. zn. III. ÚS 350/03.

²¹⁴ Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 8. 8. 2017, sp. zn. III. ÚS 1796/16.

²¹⁵ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12.3.2015, sp. zn. 25 Cdo 253/2014.

²¹⁶ Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 16. 2. 2016, sp. zn. IV. ÚS 3122/15.

²¹⁷ Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 29. 3. 2012, sp. zn. I. ÚS 2955/1.

²¹⁸ Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 8. 8. 2017, sp. zn. III. ÚS 1796/16.

Judikaturou původně zastávaný restriktivní přístup byl následně uvolněn až natolik,²¹⁹ že byly deklarovány poměrně široká oprávnění obecných soudů při rozhodování o výši peněžního odškodnění. Ústavní soud postupně dospěl k názoru, že pokud by aplikace vyhlášky vedla v konkrétním případě k rozporu se zákonem, obecný soud nemá povinnost její úpravu použít. Soudu pak přísluší, aby o výši odškodnění rozhodl v rámci svého soudcovského uvážení, a to po zvážení všech rozhodných skutečností. Dále poznamenal, že pokud obecný soud dospěje k závěru, že určité pravidlo chování, které stanovuje podzákonný právní předpis, je v kontextu daného případu v rozporu se zákonem, má povinnost jej nepoužít a v odůvodnění svého rozhodnutí se náležitě vypořádat s důvody, které k takovému postupu vedly.²²⁰

Celková koncepční změna, která se v důsledku rekodifikace soukromého práva projevila také v oblasti kompenzace nemajetkové újmy na zdraví, vedla k tomu, že s nabytím účinnosti občanského zákoníku byla vyhláška zrušena, aniž by její úprava byla nahrazena jiným právním předpisem.

Následující výklad se zaměří na konstrukci, kterou pro určení náhrady nemajetkové újmy na zdraví vytvořil občanský zákoník. Nastavení současné právní úpravy bude podrobně rozebráno nejen z pohledu obecných podmínek jejího vyčíslení, ale též z hlediska možností její modifikace. Zvláštní pozornost bude věnována Metodice a koncepci, kterou navrhuje použít při vyčíslení náhrady za bolest a za ztížení společenského uplatnění.

3.1 Obecné podmínky pro stanovení náhrady

Konstrukce pro stanovení náhrady nemajetkové újmy na zdraví, vycházející ze sazebníku vymezeného zákonem, natož podzákonným právním předpisem, nebyla občanským zákoníkem převzata. Zákonodárce na rozdíl od předchozí právní úpravy neshledal důvody k tomu, aby tímto způsobem usnadňoval rozhodování obecných soudů a s přijetím občanského zákoníku definitivně odstranil systém předchozí právní

²¹⁹ Srov. např. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 3. 2003, sp. zn. 25 Cdo 1412/2001.

²²⁰ Srov. např. Nález Ústavního soudu ze dne 29. 9. 2005, sp. zn. III. ÚS 350/03 nebo Nález Ústavního soudu ze dne 16. 10. 2007, sp. zn. Pl. ÚS 50/05.

úpravy. Takový přístup nebyl vhodný ani přiléhavý některým specifickým případům zdravotního postižení. Důvodová zpráva v tomto kontextu dále uvádí, že „*soukromý život je nekonečně variabilní a snaha po jeho nivelizaci v záležitostech tak navýsost individuálních jako jsou bolest, důsledky újmy na zdraví pro další budoucnost postiženého není důvodná*“.²²¹ Je zřejmé, že smyslem nově vytvořené koncepce je zdůraznit odpovědnost soudu za spravedlivé rozhodnutí ve věcech týkajících se odčinění nemajetkové újmy na zdraví. Tato odpovědnost náleží pouze soudu, který danou věc projednává a je jeho povinností, aby náležitě zohlednil veškeré relevantní okolnosti případu, a to včetně těch, které mohou být důvodem pro navýšení odškodnění nebo naopak mohou odůvodnit jeho snížení.²²²

Ačkoliv byla předchozí koncepce vnímána jako problematická a byla důvodem toho, že občanský zákoník od ní upustil a vyhlášku zrušil,²²³ je paradoxem, že relativně podrobně koncipovanou právní úpravu nahradilo jediné ustanovení občanského zákoníku. Ustanovení § 2958 OZ stanoví škůdci povinnost, aby při ublížení na zdraví odčinil způsobenou nemajetkovou újmu poškozeného tím, že poškozenému poskytne peněžitou náhradu, která plně vyváží jeho vytrpěné bolesti, další nemajetkové újmy a ztížení společenského uplatnění (vznikla-li poškozením zdraví překážka lepší budoucnosti poškozeného). V případě, že výši náhrady nelze určit tímto způsobem, stanoví se podle zásad slušnosti.²²⁴

Není pochyb, že rekodifikací byly provedeny zcela zásadní legislativní změny ve způsobu a rozsahu kompenzované nemajetkové újmy na zdraví. Ustanovení § 2958 OZ totiž výslovně nevymezuje žádná konkrétní kritéria, které by měly být respektovány a konstrukci staví pouze na v zásadě vágních pojmech „*plné vyvážení*“ újmy, resp. „*zásady slušnosti*“. Občanský zákoník sice rozvíjí myšlenku plné kompenzace nemajetkové újmy na zdraví, nicméně explicitně neuvádí, jakým způsobem má být výše náhrady určena

²²¹ Důvodová zpráva k OZ (konsolidovaná verze): *Nový občanský zákoník*. Ministerstvo spravedlnosti ČR [online]. s. 577 [cit. 13.3.2019]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

²²² Důvodová zpráva k OZ (konsolidovaná verze): *Nový občanský zákoník*. Ministerstvo spravedlnosti ČR [online]. s. 577 [cit. 13.3.2019]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

²²³ Srov. § 3080 OZ bod 237. a 238.

²²⁴ Srov. § 2958 OZ.

tak, aby její vyčíslení objektivně mohlo takového cíle dosáhnout. Nadto výchozí pojmy ani blíže nevymezuje. Bez dalšího a podrobnějšího doplnění vágní dikce ustanovení § 2958 OZ by nová koncepce jen stěží mohla obstát svému účelu, a lze uvažovat o tom, že překážkou pro stanovení náhrady, která by naplnila princip plného odčinění způsobené nemajetkové újmy by byla především zdrženlivost obecných soudů. Konstrukce obsažená v ustanovení § 2958 OZ byla doplněna teprve na základě vypracování *Metodiky Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví*, která se stala důležitým podkladem při rozhodování o náhradě za bolest a za ztížení společenského uplatnění. Metodikou se tato práce bude zabývat až v následujících kapitolách.

Závěr o výši náhrady nemajetkové na zdraví je oprávněn učinit pouze soud, a to na základě skutkových a právních zjištění, které vyplynou z výsledků v soudním řízení provedeného dokazování.²²⁵ Povinností soudu je, aby při rozhodování náležitě posoudil individuální rozměr každého jednotlivého případu a přiznané odškodnění bylo adekvátní způsobené nemajetkové újmě na zdraví.²²⁶ Této povinnosti není zbaven ani ve věcech skutkově složitých či netypických. Navíc je důležité poznamenat, že z ustanovení § 2958 OZ nevyplývá, že soud by byl při rozhodování o výši náhrady limitován jakýmikoliv peněžními sazbami. Především není omezen horní hranicí peněžní částky, do níž by bylo možné odškodnění přiznat. Nutno ovšem poznamenat, že bezmeznost konstrukce ustanovení § 2958 OZ v žádném případě neznamena, že výše přisouzené náhrady může být libovolná.

Rozhodujícím určovatelem při vyčíslení náhrady představují tzv. *objektivizační kritéria*, které mají zabránit právní nejistotě a nepředvídatelnosti rozhodovací praxe, která by nastala v důsledku nerovností přisouzených náhrad ve skutkově obdobných případech. Důležité kritérium představuje samotná povaha kompenzované újmy. Jak bylo již uvedeno v předchozí kapitole této práce, na rozdíl od majetkové újmy je nemajetková újma ryze subjektivní. Její existence a rozsah proto nelze přímo a objektivně zjistit, obzvláště, jedná-li se o nemajetkovou újmu na zdraví.²²⁷ Na druhou stranu je třeba

²²⁵ Srov. např. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 9. 2017, sp. zn. 8 Tdo 190/2017.

²²⁶ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 1706, ISBN 978-80-7400-287-8.

²²⁷ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 1707, ISBN 978-80-7400-287-8.

poznámat, že nemajetková újma na zdraví je specifická tím, že tyto skutečnosti lze dovést z určitých známek konkrétního poškození zdraví, které lze rozpoznat navenek. Ačkoliv dikce ustanovení § 2958 OZ výslovně nestanoví, že podkladem pro vyčíslení náhrady má být lékařské ohodnocení, není pochyb o tom, že bez odborného lékařského posouzení by nepříznivé zásahy do zdravotního stavu poškozeného nebylo možné kvalifikovat ani kvantifikovat.²²⁸ V opačném případě by způsobenou nemajetkovou újmu na zdraví nebylo možné ohodnotit objektivně, neboť stanovení existence a rozsahu zdravotního poškození nenáleží do kompetence soudu. Jedná se totiž o otázky odborné, které soud není oprávněn posoudit v rámci své úvahy ve smyslu ustanovení § 127 OSŘ.²²⁹ Kvalifikaci zdravotního postižení z medicínského hlediska přísluší ošetřujícímu lékaři nebo znalci z příslušného lékařského oboru. Samotné hodnocení se odvíjí podle složky nemajetkové újmy, která je předmětem zkoumání. V méně závažných případech se lze uspokojit s odborným vyjádřením z oboru zdravotnictví, a není třeba žádat o znalecký posudek, jehož vypracování je finančně náročnější. Nicméně pokud se poškozený rozhodne pro znalecký posudek, je potřeba se obrátit na znalce z příslušného oboru. Za účelem stanovení náhrady za bolest nebo za ztížení společenského uplatnění je k podání znaleckého posudku příslušný znalec z oboru zdravotnictví, odvětví odškodňování nemateriálních újem na zdraví. Jedná se o znalecké odvětví, které bylo vytvořeno ad hoc pro potřeby aplikace Metodiky. Posouzení existence a rozsahu další nemajetkové újmy se v tomto ohledu liší, neboť pro vyčíslení její náhrady zpravidla není nezbytný ani znalecký posudek, ani odborné vyjádření.²³⁰

Dosavadní rozhodovací praxe potvrzuje, že znalecký posudek je klíčovým důkazním prostředkem a významným podkladem pro rozhodnutí soudu o výši odškodnění. Na druhou stranu je nutno upozornit, že znalci nepřináleží stanovit výši náhrady nemajetkové újmy na zdraví. Důvodem je skutečnost, že znalec je v rámci svého znaleckého zkoumání oprávněn se zabývat pouze otázkami odbornými, jež spadají do oboru jeho specializace. Vyčíslení výsledné náhrady však nepředstavuje skutečnost,

²²⁸ MALIŠ, D. *Nová metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví – zatím zčásti nehotová, ale velmi užitečná.* [online]. epravo.cz [cit. 15. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/nova-metodika-nejvyssiho-soudu-k-nahrade-nemajetkove-ujmy-na-zdravi-zatim-zcasti-nehotova-ale-velmi-uzitecna-94311.html>.

²²⁹ Srov. např. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 12. 2015, sp. zn. 25 Cdo 3228/2014.

²³⁰ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 5. 2019, sp. zn. 25 Cdo 2635/2018.

kteřá by závisela na odborných znalostech. Jedná se o závěr právní, který je na základě provedeného dokazování oprávněn učinit pouze soud. Nejvyšší soud k významu znaleckého posudku podle Metodiky zdůraznil, že „účelem znaleckého posudku je vytvořit pro soud dostatečně podrobný, strukturovaný a pochopitelný skutkový podklad, obsahující odborný lékařský závěr o míře vyřazení poškozeného ze životních činností definovaných v Metodice tak, aby soud mohl učinit právní závěr o výši náhrady za nemajetkovou újmu“.²³¹ Navíc je třeba poznamenat, že znalec z oboru zdravotnictví, odvětví odškodňování nemateriálních újem na zdraví vychází při jeho vypracování z úpravy Metodiky, která není závazná, neboť není právním předpisem. Není proto přípustné, aby výše náhrady byla určena podle dokumentu, který je z hlediska své povahy pouze doporučujícím, nikoliv obecně závazným ani vynutitelným dokumentem.

Objektivizace náhrady nemajetkové újmy na zdraví je dále zajištěna prostřednictvím *principu proporcionality*. Podle konstantní judikatury se jedná o moderní ústavní nepsané pravidlo, které patří mezi obecné zásady právní.²³² Jedná se o zásady, které se uplatňují v evropské právní kultuře, jejímž tradičním zastáncem je rovněž Ústavní soud. Zdůraznil, že ústavní předpisy a především Listinu je třeba interpretovat ve světle obecných zásad právních. Taková interpretace se promítne i do výkladu jednotlivých právních předpisů, tedy i do výkladu právních předpisů, které upravují náhradu nemajetkové újmy na zdraví. Upozornil, že porušení pravidla proporcionality může znamenat zásah do ústavně zaručených práv, konkrétně porušení práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.²³³ Při určování výše náhrady za nemajetkovou újmu na zdraví se princip proporcionality uplatní dvojím způsobem. Na straně jedné vyplývá jeho nezbytnost z požadavku dovozovaného judikaturou, aby mezi výší přiznaného odškodnění a způsobeným zásahem do zdraví poškozeného existoval vztah přiměřenosti.²³⁴ Na straně druhé je v zájmu nalezení spravedlivého řešení potřeba se zabývat tím, zda určená výše odškodnění odpovídá běžné rozhodovací praxi a současně není neslučitelná s jinými objektivně srovnatelnými případy. Při určení náhrady je

²³¹ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 9. 2017, sp. zn. 8 Tdo 190/2017.

²³² K tomu srov. např. Nález Ústavního soudu ze dne 17. 12. 1997, sp. zn. Pl. ÚS 33/97.

²³³ Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 29. 9. 2005, sp. zn. III. ÚS 350/03.

²³⁴ Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 29. 9. 2005, sp. zn. III. ÚS 350/03.

podstatné, aby její výše odrážela obecně sdílené představy o spravedlnosti.²³⁵ V tomto kontextu Nejvyšší soud také upozornil, že „výše porovnávané částky relutární náhrady s jinými případy nesmí být vytrhávána z kontextu, o který v dané věci jde, protože je to zejména porovnání hodnoty života a zdraví, které je v konkrétním případě zmařeno. Proto je třeba srovnávat jen obdobné případy, nikoliv všechny jiné, v nichž se jedná o zásah do jiných osobnostních práv, např. do práva na lidskou důstojnost, osobní čest, dobrou pověst nebo ochranu dobrého jména, která nedosahují hodnoty zdraví nebo ztráty života“.²³⁶ S ohledem na to je třeba poznamenat, že požadavek zásadně stejného rozhodování je vázán pouze na případy, které jsou obdobné z pohledu skutkové stránky těchto případů. Pakliže soud shledá důvody pro odklon od dosavadní rozhodovací praxe, je jeho povinností, aby důvody takového rozhodnutí náležitě odůvodnil. Srovnávané případy musí být patřičně skutkově odlišeny a v odůvodnění rozhodnutí musí být zdůvodněny. Zásadním význam principu proporcionality tak spočívá v zajištění principu legitimního očekávání obou účastníků sporu. Jsou-li skutkové okolnosti vzniku nároku ve smyslu ustanovení § 2958 OZ známy nejen poškozenému, ale i škůdci, mohou důvodně předpokládat, že v rámci případného soudního řízení bude věc posouzena podobně, jako v jiné, skutkově obdobné právní věci, o které bylo soudem již pravomocně rozhodnuto. Uplatnění principu proporcionality znamená, že výše náhrady nemajetkové újmy na zdraví respektuje předem stanovená pravidla, nevyvolává představu o disharmonii právního systému a tím zaručuje právní jistotu v soukromoprávních vztazích.

Po důkladném uvážení všech skutečností, které jsou relevantní z hlediska stanovení výše náhrady nemajetkové újmy na zdraví mají obecné soudy povinnost v odůvodnění svého rozhodnutí maximálně transparentně a logicky vyložit, jakým způsobem byly posouzeny a jak se tyto jednotlivé skutečnosti podílely na výsledné výši odškodnění. V této souvislosti Ústavní soud upozornil, že „soud musí předejít své myšlenkové konstrukce, odůvodnění musí být racionální a soud se nesmí omezit pouze na odkaz na příslušné zákonné ustanovení či spisovou značku jiného soudního rozhodnutí. Zejména nevyplývá-li právní řešení bez dalšího ze zákonného textu, musí soud své právní úvahy v

²³⁵ Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 22. 12. 2015, sp. zn. I. ÚS 2844/14.

²³⁶ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 9. 2017, sp. zn. 8 Tdo 190/2017.

odůvodnění pečlivě vysvětlit".²³⁷ V opačném případě může být řízení zatíženo procesní vadou, která může odůvodňovat napadení rozhodnutí opravným prostředkem. Jeho nepřezkoumatelnost by vedla k tomu, že soud vyššího stupně by takové rozhodnutí zrušil. Podle konstantní judikatury Ústavního soudu je požadavek řádného odůvodnění rozhodnutí jedním ze základních atributů spravedlivého procesu. Povinnost náležitého odůvodnění zaručuje transparentnost a přezkoumatelnost rozhodnutí. Jinak může dojít k ohrožení či dokonce k porušení ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 Úmluvy. Nedodržení těchto požadavků totiž způsobuje nejen nepřezkoumatelnost vydaného soudního rozhodnutí, ale zpravidla i jeho protiústavnost. Pokud z rozhodnutí soudu nejsou zřejmé důvody, které vedly k závěrům uvedeným ve výrokové části rozhodnutí, lze hovořit o tom, že takový přístup svědčí o libovůli soudu.²³⁸ Na druhou stranu se žádá poznamenat, že požadavek náležitého odůvodnění rozhodnutí nelze vykládat tím způsobem, že rozhodnutí má být odůvodněno co nejpodrobněji. Odůvodnění rozhodnutí, které je sice stručné, nicméně je jasně, přehledně a logicky konstruované, nemůže způsobit zásah do již zmiňovaného práva na spravedlivý proces účastníků řízení. Za těchto okolností totiž přispívá k efektivnosti soudního řízení.²³⁹

S ohledem na výše uvedené je zřejmé, že jakékoliv úvahy o možnostech použití vyhlášky na případy nemajetkové újmy na zdraví, která vznikla až po nabytí účinnosti občanského zákoníku, nejsou na místě. Aplikace vyhlášky je vyloučena nejen z důvodu jejího výslovného zrušení občanským zákoníkem,²⁴⁰ ale též v důsledku proklamované diskontinuity vůči předchozí právní úpravě.²⁴¹

²³⁷ Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 24. 11. 2016, sp. zn. II. ÚS 2588/16.

²³⁸ Srov. např. Nález Ústavního soudu ze dne 20. 6. 1995, sp. zn. III. ÚS 84/94 nebo Nález Ústavního soudu ze dne 4. 9. 2002, sp. zn. I. ÚS 113/02.

²³⁹ Srov. např. Usnesení Ústavního soudu ze dne 18. 2. 2015, sp. zn. IV. ÚS 1939/14 nebo Usnesení Ústavního soudu ze dne 26. 5. 2015, sp. zn. I. ÚS 2498/14.

²⁴⁰ Srov. § 3080 OZ bod č. 237.

²⁴¹ *Důvodová zpráva k OZ (konsolidovaná verze): Nový občanský zákoník*. Ministerstvo spravedlnosti ČR [online]. s. 18 [cit. 12.3.2019]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

3.2 Zásady slušnosti

Podle věty druhé ustanovení § 2958 OZ platí, že pokud výši peněžité náhrady nelze určit způsobem plně vyvažujícím vytrpěné bolesti, další nemajetkové újmy a ztížení společenského uplatnění (vznikla-li poškozením zdraví překážka lepší budoucnosti poškozeného), stanoví se podle zásad slušnosti.²⁴² Dikce citovaného ustanovení působí dojmem, že věta první § 2958 OZ vymezuje primární pravidlo a věta druhá § 2958 OZ pak pravidlo subsidiární. To by znamenalo, že *zásady slušnosti* se uplatní teprve a pouze tehdy, pokud výši náhrady nelze stanovit pomocí primárního pravidla. Takový výklad ovšem shledává doktrína za nepřijatelný. Dospěla k názoru, že své opodstatnění by měl pouze za předpokladu, kdy nemajetkovou újmu na zdraví by obecně bylo možné objektivně kvantifikovat, nicméně v některých případech by tento způsob selhával.²⁴³ Závěr o aplikační přednosti kritéria *plného vyvážení* před pravidlem *zásad slušnosti* je proto považován za nesprávný.

Kategorie *zásad slušnosti* není občanským zákoníkem definována. Jiný přístup by ostatně ani nebyl příliš vhodný, neboť by mohl znesnadňovat naplnění normativního požadavku plného vyvážení nemajetkové újmy na zdraví. Patrně se však jedná o zásady, které součástí dobrých mravů.²⁴⁴ Nabízí se proto otázka, jakým způsobem má být na zásady slušnosti nahlíženo. Už samotný požadavek plného odčinění vzniklé nemajetkové újmy není jen neurčitý, ale je i v rozporu s realitou. Odborná veřejnost v zásadě vychází z názoru, že peněžitá náhrada reálně odpovídající vzniklé újmě je pojmově vyloučena,²⁴⁵ neboť zdraví je zcela výjimečnou, navýsost subjektivní a vskutku nemateriální hodnotou, jejíž přesná kvantifikace není možná.²⁴⁶ Zavedením požadavku

²⁴² Srov. § 2958 OZ věta druhá.

²⁴³ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 1703, ISBN 978-80-7400-287-8.

²⁴⁴ MALIŠ, D. „Zásady slušnosti“ u občanskoprávní náhrady nemajetkové újmy na zdraví – jak postupovat při jejich výkladu? [online]. Epravo.cz [cit. 17. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/zasady-slusnosti-u-obcanskopravni-nahrady-nemajetkove-ujmy-na-zdravi-jak-postupovat-pri-jejich-vykladu-105903.html>.

²⁴⁵ MELZER, F.; TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081*. Praha: Leges, 2018, s. 993, ISBN 978-80-7502-199-1.

²⁴⁶ K tomu srov. např. VOJTEK, P. § 2958. In: ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek VI, (§ 2521 - § 3081)*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer ČR, a.s. [cit. 17. 5. 2019]. Dostupné v systému ASPI. ISSN: 2336-517X.

slušnosti náhrady je vedle nezřetelného požadavku plné náhrady jen utvrzována problematičnost ustanovení § 2958 OZ. Na druhou stranu je třeba poznamenat, že názor odborné veřejnosti v zásadě není v rozporu se zjevným účelem náhrady a nebrání ani tomu, aby se rozhodování soudu co nejvíce přiblížilo tomuto účelu.

Lze uvažovat o tom, že výslovným včleněním zásad slušnosti do konstrukce odčinění nemajetkové újmy na zdraví bylo navázáno na judikaturou dovozené pravidlo, podle něhož je určení náhrady přenecháno volné úvaze soudu,²⁴⁷ který její výši stanoví na základě zvážení všech rozhodných okolností daného případu. To ostatně potvrzuje i důvodová zpráva k ustanovení § 2958 OZ, která potřebu koncepční změny odůvodnila mj. tím, že odpovědnost za spravedlivé rozhodnutí v jednotlivém případě náleží pouze soudu.²⁴⁸

Jak již bylo řečeno shora, nemajetková újma na zdraví je specifická tím, že je vždy pociťována subjektivně a její objektivní ohodnocení je proto vyloučeno. Z hlediska požadavku právní jistoty a legitimního očekávání je nezbytné, aby způsob pro určení náhrady byl založen na různých objektivizačních kritériích. Tento přístup je také v souladu s důvodovou zprávou, která připustila, že „*nic nebrání tomu, aby se soudní praxe sama shodla na zásadách, podle nichž bude postupováno*“.²⁴⁹ Vzhledem ke zvláštnostem některých případů poškození zdraví je nepochybné, že tyto kritéria se v jednotlivém případě budou lišit. Při stanovení náhrady za bolest a za ztížení společenského uplatnění je možné vycházet z Metodiky. To ovšem neplatí pro náhradu za další nemajetkové újmy, neboť úprava Metodiky se na ně nevztahuje. Nelze přitom opomenout, že se jedná pouze o doporučující materiál, jehož smysl nejvýstižněji vyjádřila samotná Metodika tak, že

²⁴⁷ V této souvislosti Ústavní soud dovodil, že „*rozhodování o výši náhrady za nemajetkovou újmu, resp. o výši přiměřeného zadostiučinění splňuje podmínky obecnými soudy aplikovaného ustanovení § 136 o.s.ř., tj. rozhodnutí o ní bylo ponecháno opodstatněně na jejich úvaze ...*“ (k tomu blíže srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 29.7.2010, sp. zn. III. ÚS 1472/10).

²⁴⁸ *Důvodová zpráva k OZ (konsolidovaná verze): Nový občanský zákoník*. Ministerstvo spravedlnosti ČR [online]. s. 577 [cit. 17.5.2019]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

²⁴⁹ *Důvodová zpráva k OZ (konsolidovaná verze): Nový občanský zákoník*. Ministerstvo spravedlnosti ČR [online]. s. 577 [cit. 17.5.2019]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

„Metodika Nejvyššího soudu nemá a nemůže mít závazný charakter, je však pomůckou k naplnění zásady slušnosti ve smyslu § 2958 OZ“²⁵⁰

Doktrína pak vychází z toho, že čím méně objektivizačních kritérií je k dispozici, resp. čím méně jsou přesná, tím spíše je třeba uplatnit zásady slušnosti, které v sobě zahrnují požadavek ohleduplnosti vůči poškozenému, toleranci k jeho utrpení, a akceptaci případného nadhodnocení odškodnění, které však musí vycházet z celospolečenského konsenzu.²⁵¹ Normativní požadavek uplatnění zásad slušnosti významně přispěje k tomu, aby výsledná výše odškodnění byla adekvátní způsobené újmě poškozeného. Vzájemný vztah pravidla stanovení výše náhrady podle věty první a podle věty druhé ustanovení § 2958 OZ lze vyjádřit tak, že v jednotlivém případě by se měly vzájemně prolínat. V žádném případě však nelze náhradu stanovit tak, aby určená výše ignorovala požadavek slušnosti. Nicméně v případě, kdy nelze použít pravidlo podle věty první ustanovení § 2958 OZ, pak stěžejním hlediskem jsou právě zásady slušnosti.²⁵²

Zároveň nutno poznamenat, že zásady slušnosti nelze vykládat jako prostředek pro případnou modifikaci odškodnění postupem podle ustanovení § 2953 OZ, která bude předmětem následující kapitoly této práce. Ve všech případech je výše náhrady vyčíslena nejprve podle pravidla obsaženého v ustanovení § 2958 OZ, jehož součástí je také uplatnění již zmiňovaných zásad slušnosti. Teprve pak je možné se zabývat tím, zda jsou dány důvody pro využití moderačního práva dle ustanovení § 2953 OZ.²⁵³ Citované ustanovení demonstrativně vyjmenovává kritéria, které soud zohledňuje při rozhodování, zda a v jakém rozsahu přiměřeně sníží náhradu. Žádné z nich ovšem nelze zaměňovat ani směšovat se zásadami slušnosti. Je rovněž nepřijatelné, aby byly zahrnuty mezi kritéria, které soud používá při stanovení náhrad postupem podle ustanovení §

²⁵⁰ *Metodika Nejvyššího soudu ČR k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku)* [online]. Brno: Nejvyšší soud ČR, vydáno 14.4.2014 [cit. 17.5.2019]. Dostupné z: <https://www.codexisuno.cz/5Ew#!17>.

²⁵¹ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 1703, ISBN 978-80-7400-287-8.

²⁵² HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 1707, ISBN 978-80-7400-287-8.

²⁵³ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 9. 2017, sp. zn. 8 Tdo 190/2017.

2958 OZ. Takový přístup by odporoval požadavku srovnatelnosti výše odškodnění ve skutkově obdobných případech.

S ohledem na výše uvedené lze uzavřít, že zásady slušnosti připomínají, že při každém rozhodování o náhradě nemajetkové újmy na zdraví je povinností soudu, aby náležitě uvážil všechny rozhodné skutečnosti případu. Jedná se proto o kategorii, která se při stanovení náhrady uplatní vždy a zásadně platí pro všechny případy stejně.

3.3 Modifikace základní částky náhrady nemajetkové újmy na zdraví

Jakkoli je nárok poškozeného zcela legitimní, je nezbytné, aby zohledňoval i jiné hodnoty, a výsledná výše náhrady byla stanovena přiléhavě k okolnostem každého jednotlivého případu. Již v předchozí kapitole bylo hovořeno o tom, že závěry o výši náhrady podle ustanovení § 2958 OZ provádí výlučně soud. Z logiky tedy věci plyne, že pouze soud je oprávněn se zabývat relevancí určitých výjimečných okolností, které mohou být důvodem pro modifikaci náhrady. Smyslem této koncepce je, aby rozhodnutí soudu obstálo z hlediska požadavku na individuální přístup a zohlednění všech zvláštností každého jednotlivého případu. Okolnosti, jež mohou odůvodnit zvýšení či snížení zjištěné základní částky odškodnění, je třeba zkoumat u každé ze zúčastněných osob zvlášť. Můžeme je tedy rozlišovat podle toho, zda se jedná o okolnosti na straně poškozeného nebo na straně škůdce.

Soudem zjištěná částka základního ohodnocení může být modifikována výjimečnými okolnostmi na straně poškozeného, zejména *věkem poškozeného; poskytnutím jiného zadostiučinění; mírou spoluzavinění poškozeného; ztrátou skutečně výjimečně lepší budoucnosti (při náhradě za ztížení společenského uplatnění); důvody podle § 2957 OZ.*²⁵⁴

Věk poškozeného může být relevantním důvodem zejména při rozhodování o náhradě za ztížení společenského uplatnění. V žádném případě nelze obecně tvrdit, že nižší věk poškozeného odůvodňuje zvýšení základní částky odškodnění, a rovněž nelze akceptovat, že vyšší věk je důvodem pro její snížení. Pokud se jedná o dítě, lze uvažovat o tom, že trvalé následky mohou mít závažnější dopady, a to především z hlediska

²⁵⁴ K tomu blíže srov. např. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 9. 2017, sp. zn. 8 Tdo 190/2017.

omezení jeho možností volby a přípravy na budoucí povolání. Na druhou stranu, u dospělého člověka může dojít k trvalému pracovnímu vyřazení, neboť není pochyb, že s narůstajícím věkem se snižují možnosti uplatnění ve stávajícím či jiném oboru. Hledisko věku nelze nijak bagatelizovat a jeho dopady na výslednou výši náhrady budou vždy vycházet z konkrétních poměrů poškozeného.

Při určování výše náhrady nemajetkové újmy na zdraví se může kladně nebo záporně projevit také skutečnost, zda ze strany škůdce bylo poškozenému poskytnuto i jiné než peněžité zadostiučinění. Vzhledem k tomu, že s hypotézou ustanovení § 2958 OZ je výslovně spojen vznik povinnosti škůdce k peněžité náhradě, je zřejmé, že jiná forma zadostiučinění je podle zákonodárce sama o sobě nedostačující.²⁵⁵ Tím však nevylučuje, aby v zájmu plného vyvážení způsobené nemajetkové újmy na zdraví byla ze strany škůdce poskytnuta i jiná forma zadostiučinění. V praxi se nejčastěji jedná o omluvu za způsobené následky, či poskytnutí jiné pomoci (např. péče o poškozeného, výpomoc v domácnosti apod.). Postoj škůdce je v tomto směru podstatný a zpravidla se projeví tím, že soud výši náhrady sníží. Je ovšem nezbytné, aby nepeněžité forma zadostiučinění byla poškozenému poskytnuta dříve, než soud ve věci rozhodne.

Na spoluzavinění poškozeného při vzniku jeho nemajetkové újmy může být nahlíženo dvojím způsobem. Posouzení míry spoluzavinění poškozeného je podstatné pro učinění závěru o existenci příčinné souvislosti mezi nemajetkovou újmou poškozeného a okolnostmi přičitatelnými na jedné straně škůdci a na straně druhé poškozenému.²⁵⁶ Lze konstatovat, že jeho význam spočívá v hodnocení jednoho ze základních předpokladů pro vznik povinnosti k odčinění újmy.²⁵⁷ Výsledkem je ovšem právní posouzení základu nároku, nikoliv jeho výše. Teprve poté, kdy soud shledá základ nároku za prokázaný, zabývá se otázkou výše nároku. Činí tak na základě své soudcovské úvahy,²⁵⁸ kdy v rámci zohlednění všech rozhodných okolností přihlíží také k tomu, v jakém poměru se příčiny na straně škůdce a poškozeného podílely na vzniklé

²⁵⁵ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2014, s. 1118-1119, ISBN 978-80-7478-631-0.

²⁵⁶ K tomu blíže např. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 3. 2015, sp. zn. 25 Cdo 37/2015.

²⁵⁷ K tomu blíže např. DRÁPAL, L.; BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád I. Komentář.* Praha: C.H.Beck, 2009, s. 977, ISBN 978-80-7400-107-9.

²⁵⁸ Srov. § 136 OSŘ.

újmě poškozeného.²⁵⁹ Podle toho pak soud přistoupí k případné modifikaci zjištěného základního ohodnocení.

Výsledná výše náhrady nemajetkové újmy na zdraví, resp. náhrady za ztížení společenského uplatnění, může být dále modifikována tím, že v důsledku poškození zdraví dojde k tzv. *ztrátě skutečně výjimečně lepší budoucnosti poškozeného*. Je zřejmé, že existence této okolnosti může vést ke zvýšení zjištěné základní částky náhrady za ztížení společenského uplatnění. Bude se však jednat o výjimečné případy zdravotního poškození, např. u profesionálního sportovce či umělce, kteří v důsledku újmy na zdraví museli zanechat své jinak úspěšné kariéry apod.

Vedle výše uvedených okolností se soud zabývá rovněž těmi, jež mohou být shledány na straně škůdce. V konkrétním případě posuzuje zejména *postoj škůdce; dopad události do jeho duševní sféry; majetkové poměry škůdce; míru zavinění škůdce; důvody podle ustanovení § 2957 OZ*.²⁶⁰

Postoj škůdce k nepříznivým následkům vlastního protiprávního jednání se zpravidla promítne do výsledné výše náhrady. Poškozený ve většině případů vnímá, jakým způsobem se škůdce staví k tomu, že v důsledku jeho protiprávního jednání došlo k poškození zdraví jiného člověka. Jedná se proto o skutečnost, která může podstatně ovlivnit rozsah způsobené nemajetkové újmy poškozeného. Pakliže nad následky svého jednání projeví lítost, poškozenému se omluví, nebo mu alespoň nabídne pomoc, lze uvažovat o tom, že přístup škůdce může vést přinejmenším ke zmírnění nemajetkové újmy. Na druhou stranu, pokud způsobené zdravotní poškození bude škůdci lhostejné, neprojeví žádný zájem ani ochotu se ve věci jakkoli zapojit, nebo v případě, že škůdce bude svoji vinu výslovně popírat, újma poškozeného může být ještě více prohloubena. To platí zejména v případech zvláště závažného ublížení na zdraví. Nutno poznamenat, že pokud škůdce svým protiprávním jednáním způsobí jinému člověku újmu na zdraví, je žádoucí, aby se jeho postoj ke způsobeným následkům projevil také při stanovení

²⁵⁹ MALIŠ, D. *Je Nejvyšší soud oprávněn snižovat náhrady nemajetkové újmy při ublížení na zdraví či usmrcení blízké osoby?* [online]. Epravo.cz [cit. 17.5.2019]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/je-nejvyssi-soud-opravnen-snizovat-nahrady-nemajetkove-ujmy-pri-ublizeni-na-zdravi-ci-usmrceni-blizke-osoby-103734.html>.

²⁶⁰ K tomu srov. např. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 9. 2017, sp. zn. 8 Tdo 190/2017 nebo Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2018, sp. zn. 25 Cdo 894/2018.

náhrady. Nelze totiž spravedlivě požadovat, aby škůdce, který se při odčinění nemajetkové újmy poškozeného aktivně zapojuje, byl postižen stejně jako škůdce, který odpovědnost odmítá. V prvním případě bude namístě, aby soud rozhodl o snížení zjištěné základní částky náhrady. Ve druhém případě bude záležet na soudcovské úvaze, zda výši zjištěné základní částky ponechá nebo přistoupí k jejímu zvýšení. Je třeba upozornit, že zvýšení náhrady odůvodněné negativním postojem škůdce by mohlo znamenat upřednostnění represivní funkce náhrady před satisfakční. V tom případě by výsledná výše náhrady nemusela obstat z hlediska primárně stanoveného požadavku plného vyvážení nemajetkové újmy poškozeného. Pokud by zjištěná základní částka tomuto požadavku odpovídala, domnívám se, že další navýšení by možné již nebylo. V rozsahu převyšujícím tuto částku by totiž znamenala pouze potrestání škůdce za jeho protiprávní jednání. Takový přístup je s ohledem na dikci ustanovení § 2958 OZ nepřijatelný a soud je povinen dbát přiměřenosti preventivně-sankčního charakteru výsledně stanovené náhrady.

V omezeném rozsahu se soud při rozhodování o náhradě nemajetkové újmy na zdraví zabývá také tím, zda uložená povinnost není pro škůdce „likvidační“. Z konstantní judikatury je dovozováno, že majetkové poměry škůdce, coby kritérium určování náhrady, se uplatňují jako výjimečný nástroj zmírnění přílišné tvrdosti zákona.²⁶¹ Jedná se o okolnost, která je významná především z hlediska možnosti využití tzv. *moderačního oprávnění soudu*. Nelze je ovšem vykládat tak, že výše náhrady poškozeného má být přímo úměrná majetku škůdce. Pro rozsah nemajetkové újmy poškozeného není podstatné, zda škůdce disponuje majetkem vyšší hodnoty či nikoliv. Výši náhrady nelze odstupňovat podle zjištěného majetku škůdce. Jejich význam spočívá pouze v tom, aby stanovená výše náhrady neměla pro škůdce „likvidační“ důsledky, tedy, aby mu neznemožňovala vést snesitelný a lidsky důstojný život.²⁶² Pro posouzení majetkových poměrů škůdce nejsou rozhodné pouze aktuální majetkové poměry, ale jsou posuzovány i z hlediska věku škůdce a z něj vyplývajících možností škůdce dostat soudem uložené povinnosti k náhradě i do budoucna. Tímto způsobem rovněž dochází k implementaci

²⁶¹ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2018, sp. zn. 25 Cdo 894/2018.

²⁶² Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 30. 3. 2012, sp. zn. III. ÚS 2954/11.

principu proporcionality (tj. přiměřenosti) při rozhodování soudu o odčinění nemajetkové újmy na zdraví.²⁶³

Podle konstantní judikatury je forma a míra zavinění škůdce spoluurčujícím a bezpochyby jedním z klíčových hledisek pro navýšení náhrady.²⁶⁴ Tento závěr je pak výslovně zdůrazněn v ustanovení § 2957 OZ. Judikatura dovozuje, že otázka zavinění představuje výjimečnou okolnost, která může být důvodem pro zvýšení nebo snížení zjištěné základní částky náhrady.²⁶⁵ Její posouzení bude zvláště významné zejména v případě úmyslného způsobení újmy na zdraví. Ačkoliv se kloním k názoru, že obecně nelze výši náhrady stanovit tak, aby byla upřednostněna represivní povaha náhrady před satisfakční, nelze pochybovat, že úmyslné způsobení újmy na zdraví jinému člověku je relevantním důvodem, aby soud uložil škůdci povinnost k nahrazení způsobené nemajetkové újmy peněžní částkou, která bude reflektovat nejen primárně satisfakční povahu, ale současně i represivní povahu náhrady. Požadavek poškozeného, aby soud náležitě zohlednil formu zavinění škůdce je v těchto případech zcela legitimní a nepochybně zakládá důvod pro navýšení zjištěné základní částky náhrady. V této souvislosti lze odkázat na závěry Ústavního soudu, který již za účinnosti předchozí právní úpravy dovodil, že *„potřeba finanční satisfakce narůstá v přímé úměře s mírou zavinění původce zásahu. V tomto směru lze dojít k závěru, že v případě zlého úmyslu (záměru) na straně původce neoprávněného zásahu by měl soud svůj odsudek nad tímto společensky i právně zvlášť odsouzeníhodným chováním vyjádřit právě citelným určením výše peněžitého zadostiučinění“*.²⁶⁶ Lze proto poznamenat, že v případech úmyslného ublížení na zdraví plní soudem stanovená náhrada také preventivně – sankční funkci. To znamená, že uložení povinnosti k zaplacení odškodnění, které stanoví v částce vyšší, než kterou by soud určil při neúmyslném ublížení na zdraví, působí výchovně nejen na konkrétního škůdce, ale i na další potenciální škůdce, a to tím způsobem, aby v budoucnu předcházely obdobnému protiprávnímu jednání.

Jestliže soud v konkrétním případě dospěje k závěru, že nemajetková újma na zdraví nebyla způsobena úmyslným protiprávním jednáním škůdce, lze předpokládat,

²⁶³ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 4. 2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015.

²⁶⁴ Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 22. 12. 2015, sp. zn. I. ÚS 2844/14.

²⁶⁵ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2018, sp. zn. 25 Cdo 894/2018.

²⁶⁶ Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. I. ÚS 1586/09.

že tato okolnost se na výsledné výši náhrady buď neprojeví nebo bude důvodem pro její snížení, a to na základě tzv. *moderačního práva soudu*.

Podle již zmiňovaného ustanovení § 2957 OZ musí být výše náhrady stanovena tak, aby byly odčiněny i okolnosti zvláštního zřetele hodné. Jedná se o výjimečné okolnosti, které odůvodňují navýšení základní částky náhrady. Okolnosti, které je třeba posoudit jako *zvláštního zřetele hodné*, nejsou občanským zákoníkem výslovně taxativně vymezeny. Nicméně citované ustanovení zmiňuje, že těmito okolnostmi jsou „úmyslné způsobení újmy“ a „obava poškozeného ze ztráty života nebo vážného poškození zdraví“.²⁶⁷ Ustanovení zdůrazňuje, že náhrada nemajetkové újmy na zdraví musí být stanovena tak, aby zohledňovala chování škůdce. Je však zřejmé, že původ těchto okolností nemusí být shledán pouze na straně škůdce, nýbrž i na straně poškozeného. V konkrétním případě pak závisí na úvaze soudu, zda určitá okolnost bude kvalifikována jako *okolnost zvláštního zřetele hodná*. Soudcovská úvaha přitom není neomezená, neboť musí respektovat požadavek na zachování právní jistoty a legitimního očekávání ve smyslu ustanovení § 13 OZ. Pokud se jedná o okolnost spočívající v úmyslném způsobení újmy na zdraví, lze plně odkázat na již výše uvedený výklad týkající se zavinění, coby kritéria pro modifikaci náhrady. V praxi se zpravidla jedná o případy, kdy újma na zdraví poškozeného byla způsobena v důsledku trestného činu škůdce. Je třeba upozornit, že v těchto případech je dalším významným a spoluurčujícím kritériem druh a výše trestu, který je za spáchání takového trestního činu škůdci uložen. Nezvýšení náhrady totiž může být odůvodněno tím, že okolnosti zvláštního zřetele hodné jsou kompenzovány v rámci uloženého trestu a další navýšení náhrady by znamenalo nepřiměřené potrestání škůdce. To platí zejména pro případy, kdy soud ukládá nepodmíněný trest odnětí svobody. Na druhou stranu, pokud rozhodne o podmíněném trestu odnětí svobody, nebo škůdci uloží jiný mírnější trest, lze uvažovat o tom, že k odčinění okolností ve smyslu ustanovení § 2957 OZ nedojde. Relevance obavy poškozeného ze ztráty svého života nebo vážného poškození zdraví bude posuzována v závislosti na tom, jak intenzivně a dlouho strach u

²⁶⁷ Ustanovení § 2957 OZ věty druhé dále rozvíjí případy úmyslného způsobení nemajetkové újmy, jež jsou považovány za zavrženíhodné. Těmito jsou způsobení újmy s použitím lsti, pohrůžky, zneužitím závislosti poškozeného na škůdci, násobením účinků zásahu jeho uváděním ve veřejnou známost, či v důsledku diskriminace poškozeného se zřetelem na jeho pohlaví, zdravotní stav, etnický původ, víru nebo i jiné obdobně závažné důvody.

poškozeného trval, a případně, zda svoji situaci vnímal jako bezvýchodnou. Není přitom podstatné, zda byl na svém životě či zdraví objektivně ohrožen, či nikoliv.²⁶⁸ Může se jednat např. o situaci, kdy poškozený v důsledku nesprávně provedeného lékařského zákroku prožívá strach z nákazy virem HIV či hepatitidou. Občanský zákoník na rozdíl od předchozí právní úpravy výslovně neposkytuje ochranu pouze těm osobám, u nichž je důsledkem poškození zdraví ztížení společenského uplatnění.²⁶⁹

Existence okolností zvláštního zřetele hodných nemusí vést pouze k navýšení základní částky náhrady, ale v určitých případech mohou být relevantním důvodem také pro snížení její výše.²⁷⁰ Dikce ustanovení § 2953 odst. 1 OZ sice působí tak, že jej lze použít pouze ve věcech náhrady majetkové újmy, to však podle mého názoru nebrání tomu, aby kritéria vymezené v citovaném ustanovení byly aplikovány také na případy odčinění nemajetkové újmy na zdraví. Ostatně se jedná o důvody, o kterých bylo již výše hovořeno, a které jsou v současné rozhodovací praxi i nadále aplikovány. Nejvyšší soud dovodil, že použití tzv. *moderačního oprávnění soudu* ve smyslu § 2953 odst. 1 OZ je možné pouze tehdy, „*když by bylo uložení povinnosti k plné náhradě újmy nespravedlivé*“.²⁷¹ Dále zdůraznil, že nezbytným předpokladem jeho uplatnění je, aby soud přihlédl ke všem rozhodným okolnostem, a to jak na straně poškozeného, tak i škůdce. Důvody, které ustanovení § 2953 odst. 1 OZ uvádí jako *důvody zvláštního zřetele hodné*, jsou uvedeny pouze demonstrativně. Proto není vyloučeno, že nad rámec okolností dle ustanovení § 2953 odst. 1 OZ budou takto kvalifikovány i jiné, které soud posoudí jako důvodné pro snížení odškodnění. Žádnou z těchto okolností nelze vytrhávat z kontextu a konkrétní případ je vždy třeba posuzovat komplexně. I v tomto případě bude posouzení určité okolnosti záviset na volné úvaze soudu, jež bude podléhat požadavku právní jistoty a legitimního očekávání podle ustanovení § 13 OZ. V praxi je důvodem pro uplatnění tzv. *moderačního oprávnění soudu* zejména skutečnost, že ke vzniku újmy poškozeného došlo v důsledku jeho spoluzavinění. Nicméně nejčastěji se jedná o případy, kdy ke snížení náhrady je přistoupeno z důvodu majetkových poměrů škůdce, neboť uložení náhrady

²⁶⁸ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 1703, ISBN 978-80-7400-287-8.

²⁶⁹ SVEJKOVSKÝ, J. *Náhrada škody – závazky z deliktů*. Bulletin advokacie č. 5/2011, s. 36.

²⁷⁰ Srov. § 2953 OZ ve spojení s § 2894 odst. 2 OZ.

²⁷¹ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 9. 2017, sp. zn. 8 Tdo 190/2017.

by mohlo mít při škůdce likvidační následky. Možnost přiměřeného snížení náhrady je výslovně vyloučena, pokud byla nemajetková újma na zdraví způsobena úmyslným protiprávním jednáním.²⁷² Nepřípustnost jejího snížení je stanovena také v případě, že byla způsobena porušením odborné péče na straně škůdce, který se hlásil k odbornému výkonu jako příslušník určitého odborného stavu nebo povolání.²⁷³

Nutno poznamenat, že okolnosti, které jsou zohledněny při stanovení náhrady podle pravidla obsaženého v ustanovení § 2958 OZ, nelze již zohlednit v rámci další modifikace náhrady. Je proto nezbytné, aby možnost dvojího zohlednění byla vyloučena, ledaže by se jednalo o případy, kdy specifická intenzita určitých okolností vyžaduje, aby k nim bylo přihlíženo také v rámci modifikace zjištěné základní částky náhrady.²⁷⁴

S ohledem na výše uvedené lze uzavřít, že v každém jednotlivém případě je povinností soudu, aby náležitě zvážil, zda některé z výše uvedených okolností (jak na straně škůdce, tak poškozeného) shledává důvodnými pro modifikaci náhrady určené podle ustanovení § 2958 OZ. V rámci svého rozhodnutí je pak povinen náležitě zdůvodnit, jakým způsobem byly kritéria posouzena, a jak se toto hodnocení projevilo ve výsledné výši náhrady (bez ohledu na to, zda se projevilo kladně nebo záporně). Jejich posouzení je věcí soudu, který jejich relevanci zkoumá z úřední povinnosti.²⁷⁵ Využití tzv. *moderačního oprávnění soudu* ve smyslu ustanovení § 2953 odst. 1 OZ není podmíněno návrhem některého z účastníků řízení. Nicméně, navrhne-li snížení některý z účastníků řízení, pak je jeho povinností, aby svá tvrzení, z nichž dovozuje důvody pro takový postup soudu, prokázal.

3.4 Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví

Přijetí nové koncepce odčinění nemajetkové újmy na zdraví vzbudilo v odborné veřejnosti obavy, zda aplikace vágní dikce ustanovení § 2958 OZ bude schopna naplnit

²⁷² Srov. § 2953 odst. 1 OZ věta třetí.

²⁷³ Občanský zákoník na rozdíl od předchozí právní úpravy konstruuje pravidlo, jež navazuje na § 5 odst. 1 OZ a nedostatek odborné péče klade k tíži osoby (škůdce), která se hlásila k odbornému výkonu jako příslušník určitého odborného stavu nebo povolání, přičemž v důsledku porušení jeho odborné péče došlo ke vzniku škody.

²⁷⁴ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 9. 2017, sp. zn. 8 Tdo 190/2017.

²⁷⁵ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu R 22/79, s. 207.

požadavek právní jistoty a legitimního očekávání, který výslovně vyplývá z ustanovení § 13 OZ. Nejen specifický charakter nemajetkové újmy na zdraví, ale i skutečnost, že její odčinění má být formou peněžité náhrady, by nepochybně vedly k nepřehledné a nepředvídatelné soudní a mimosoudní praxi. I když důvodová zpráva k občanskému zákoníku připustila, že „*nic nebrání tomu, aby se soudní praxe sama shodla na zásadách, podle nichž bude postupováno*“²⁷⁶, bylo možné očekávat, že případné pokusy o sjednocení rozhodovací praxe by byly ztížené a opožděné. Požadavek podrobnějšího dopracování zákonného ustanovení byl odůvodněn také tím, že konstrukce stanovení výše náhrady výslovně nepředpokládá zohlednění objektivizačních kritérií, především pak medicínskou klasifikaci posuzované újmy na zdraví.

Na „*mezerovitost*“ právní úpravy a její potenciální negativní dopady reagovali až představitelé Nejvyššího soudu, kteří ve spolupráci se Společností medicínského práva, zástupci pojistitelů a dalších právnických a lékařských profesí vypracovali *Metodiku Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví*.²⁷⁷ Není přitom pochyb, že takový přístup zástupců justice a dalších odborníků byl nejen kontroverzí, ale především neměl v dosavadní praxi obdoby, neboť ač se nejedná o zástupce zákonodárné moci, jejím vytvořením měla být doplněna zákonná úprava.

Nedostatky kompetence k jejímu vypracování byly ospravedlňovány právě výše uvedeným vyjádřením důvodové zprávy. Dosavadní rozhodovací praxe potvrzuje, že Metodika na jedné straně významně doplňuje ustanovení § 2958 OZ. Na druhou stranu potvrzuje zjevné nedostatky její úpravy, které *de facto* znemožňují, aby stanovená náhrada dostala svému smyslu.

Následující výklad se nejprve zaměří na povahu a význam Metodiky. Teprve pak se bude podrobně zabývat konstrukcí úpravy a jednotlivými pravidly, které doporučuje používat při stanovení náhrady za bolest a ztížení společenského uplatnění. Nicméně negativem Metodiky je, že její úprava je „*mezerovitá*“, neboť neřeší všechny otázky

²⁷⁶ *Důvodová zpráva k OZ (konsolidovaná verze): Nový občanský zákoník*. Ministerstvo spravedlnosti ČR [online]. s. 577 [cit. 20.5.2019]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

²⁷⁷ *Metodika Nejvyššího soudu ČR k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku)* [online]. Brno: Nejvyšší soud ČR, vydáno 14.4.2014 [cit. 20.5.2019]. Dostupné z: <https://www.codexisuno.cz/5Ew#!17>.

týkající se odčinění nemajetkové újmy na zdraví. Výklad se proto zaměří také na problematiku tzv. *vnějších mezer*, které souvisí s věcnou působností její úpravy, a také na tzv. *vnitřní mezery* Metodiky, protože ani v rámci věcné působnosti není úprava Metodiky kompletní. Jedná se tedy o otázky, jejichž posouzení a správné pochopení je esenciálním předpokladem interpretace, a tedy i aplikace Metodiky v praxi.

3.4.1 Povaha a význam

Metodika byla uvedena do života dne 12. 3. 2014, kdy při zasedání Občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu byla projednána a vzata na vědomí.²⁷⁸ Nejvyšší soud zároveň výslovně doporučil, aby ve věcech náhrady za bolest a ztížení společenského uplatnění bylo vycházeno z úpravy Metodiky a tedy, aby rozhodnutí obecných soudů byly odůvodněny podle konstrukce stanovené Metodikou.²⁷⁹ Nutno poznamenat, že její úprava je omezena pouze na určení náhrady za bolest a ztížení společenského uplatnění. Nelze ji použít při vyčíslení náhrady za další nemajetkové újmy podle ustanovení § 2958 OZ.

Není pochyb, že Nejvyšší soud nebyl v době vydání Metodiky nadán legislativní pravomocí. Proto nebyl legitimován k vydání takového aktu, který by z hlediska jeho právní síly bylo možné stavět naroveň právnímu předpisu. Při výkladu a aplikaci jednotlivých pravidel Metodiky je důležité si uvědomit, že Metodika nemůže být ani obecně závazná, ani vynutitelná. Z toho důvodu nelze hovořit o formální závaznosti Metodiky, neboť se nejedná o právní předpis, nýbrž pouze o „produkt“ zástupců justice a dalších odborníků z této oblasti. Na povahu Metodiky, coby pomůcky k naplnění zásad slušnosti ve smyslu ustanovení § 2958 OZ, bylo výslovně upozorněno i Nejvyšším

²⁷⁸ Publikována ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu České republiky pod č. 6/2014.

²⁷⁹ *Metodika Nejvyššího soudu ČR k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku)* [online]. Brno: Nejvyšší soud ČR, vydáno 14.4.2014 [cit. 20.5.2019]. Dostupné z: <https://www.codexisuno.cz/5Ew#!17>.

soudem, který pouze doporučil, aby obecné soudy využívaly její úpravu při rozhodování.²⁸⁰

Na druhou stranu lze konstatovat, že Metodika je fakticky závazná a je třeba ji respektovat. Myšlenka o neformální závaznosti je odůvodněna nejen důležitým postavením Občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu, ale zejména významem Nejvyššího soudu a jeho posláním v rámci sjednocování judikatury.²⁸¹ Z toho důvodu již při jejím vypracování bylo možné předpokládat, že ze strany soudní i mimosoudní praxe bude po schválení respektována. Očekávání se pak bezesporu naplnilo, neboť dosavadní rozhodovací praxe potvrzuje, že ve věcech nemajetkové újmy na zdraví je bezesbytku aplikována.²⁸² Očekávání odlišného přístupu by ostatně bylo naivní.

Základním negativem Metodiky je, že důsledně nerespektuje dělbu moci ve státě. Stav, kdy zástupci justice vytváří pravidla, na základě kterých pak mají rozhodovat, se zjevně přičí rozsahu jejich pravomoci a lze na něj nahlížet jako na obcházení moci zákonodárce a výkonné. Přitom není pochyb, že pokud by soud nižšího stupně při rozhodování Metodiku nerespektoval, v případě podání dovolání by Nejvyšší soud takové rozhodnutí zrušil a věc vrátil soudu nižšího stupně. Důvodem by přinejmenším bylo, že napadeným rozhodnutím nebyl respektován závazný názor Nejvyššího soudu a věc byla nesprávně právně posouzena. Její vydání se proto neobešlo výhradám z řad odborné veřejnosti a některých soudců, kteří postupu Nejvyššího soudu vytýkali, že dopracování dikce ustanovení § 2958 OZ je věcí zákonodárce, nikoli věcí soudců. Popsaný stav sice nebyl a není ideální, nicméně na druhou stranu nelze autorům Metodiky vyčítat, že při nečinnosti zákonodárce přistoupili k doplnění vágní zákonné úpravy, neboť zajistili určité pevné mantinely pro rozhodování obecných soudů ve věcech nemajetkové újmy na zdraví. Lze tedy dospět k názoru, že vytvořením Metodiky

²⁸⁰ Metodika Nejvyššího soudu ČR k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku) [online]. Brno: Nejvyšší soud ČR, vydáno 14.4.2014 [cit. 20.5.2019]. Dostupné z: <https://www.codexisuno.cz/5Ew#!17>.

²⁸¹ MALIŠ, D. Nová metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví – zatím zčásti nehotová, ale velmi užitečná. [online]. Epravo.cz [cit. 20.5.2019]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/nova-metodika-nejvyssiho-soudu-k-nahrade-nemajetkove-ujmy-na-zdravi-zatim-zcasti-nehotova-ale-velmi-uzitecna-94311.html>.

²⁸² Srov. např. Nález Ústavního soudu ze dne 2. 2. 2016, sp. zn. IV. ÚS 3122/2015.

bylo pouze reagováno na situaci, kterou zákonodárce vytvořil tím, že občanským zákoníkem přijal zcela novou koncepci odčinění nemajetkové újmy na zdraví, aniž by se jednalo o koncepci, která by měla oporu v dosavadní rozhodovací praxi.

Metodika představuje materiál, který významným způsobem doplňuje vágní konstrukci ustanovení § 2958 OZ, která stanoví náhrady přenechává volné úvaze soudu, aniž by alespoň výslovně vymezila základní kritéria pro ohodnocení jednotlivých složek nemajetkové újmy. Metodika by měla být pomůckou, jejíž podstata je vystavěna na základech, principech a metodách, které byly předmětem diskuzí širší právnické veřejnosti. Současně reaguje i na výše uvedený nedostatek zákonné konstrukce a stanoví výše náhrady za bolest a ztížení společenského uplatnění podmiňuje lékařským posouzením zdravotní újmy. Vychází z medicínsky pojaté systematiky zdravotních újem, na základě které lze podle Metodiky dospět k vzájemně souměřitelným a proporcionálním částkám náhrad.²⁸³

Metodika je zároveň pomůckou, která má eliminovat případnou libovůli obecných soudů při rozhodování o výši náhrady za bolest nebo ztížení společenského uplatnění. Pokud přihlídneme k vágnosti zákonné úpravy a k povaze kompenzované nemajetkové újmy, dospějeme k závěru, že takovému nepříznivému následku by jen stěží bylo možné zamezit. Metodika má být prostředkem ke sjednocení rozhodovací praxe a naplnění požadavku právní jistoty a legitimního očekávání, jež je výslovně vyjádřen v ustanovení § 13 OZ. V tomto duchu rovněž připomíná, že povinností obecných soudů je, aby své rozhodnutí náležitě odůvodnily tak, aby z každého rozhodnutí bylo zřejmé, na základě jakých konkrétních zjištění dospěly k závěru o výši náhrady a jakými úvahami byly při rozhodování vedeny.

Autoři Metodiky navíc upozorňují, že prostřednictvím Metodiky by mělo dojít k naplnění zásad slušnosti podle věty druhé ustanovení § 2958 OZ.²⁸⁴ Předpokladem dosažení imperativu slušnosti je dostatečně široké skutkové zjištění, které je současně

²⁸³ *Metodika Nejvyššího soudu ČR k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku)* [online]. Brno: Nejvyšší soud ČR, vydáno 14.4.2014 [cit. 20.5.2019]. Dostupné z: <https://www.codexisuno.cz/5Ew#!17>.

²⁸⁴ *Metodika Nejvyššího soudu ČR k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku)* [online]. Brno: Nejvyšší soud ČR, vydáno 14.4.2014 [cit. 21.5.2019]. Dostupné z: <https://www.codexisuno.cz/5Ew#!17>.

doplněno o lékařské posouzení zdravotní újmy. Nicméně konstrukce výpočtu náhrady za bolest a ztížení společenského uplatnění podle Metodiky není schopna obsáhnout veškerá specifika jednotlivých případů a jejich případné ohodnocení. Navíc by se jednalo o zjevné obcházení imperativu *plného vyvážení a zásad slušnosti* podle ustanovení § 2958 OZ. Lze spíše uvažovat o tom, že výše náhrady zjištěná podle pravidel Metodiky představuje pouze minimální výši náhrady za bolest nebo za ztížení společenského uplatnění.²⁸⁵ Pak je věcí soudu, aby s přihlédnutím k veškerým rozhodným okolnostem případu stanovil výslednou výši podle své soudcovské úvahy ve smyslu ustanovení § 136 OSŘ. V tom případě by rozhodování obecných soudů mohlo obstát také z hlediska požadavku na zachování právní jistoty a legitimního očekávání ve smyslu ustanovení § 13 OZ. Postupně by tím došlo nejen ke sjednocení rozhodovací praxe, ale současně i k nastavení přiměřených poměrů mezi jednotlivými újmami.²⁸⁶

Vzhledem k výše uvedenému lze dospět k závěru, že Metodika nepředstavuje konečné řešení. Metodiku je potřeba chápat pouze jako určitý metodický návod, jehož smyslem je vytvoření určité platformy, z níž bude následně vycházeno v soudní i mimosoudní praxi. Jedná se tedy pouze o dočasné řešení, které přispívá k naplnění nové koncepce odčinění nemajetkové újmy na zdraví.

3.4.2 Limity Metodiky

Nejvyšší soud ve sporech o náhradu za bolest a ztížení společenského uplatnění doporučil, aby obecné soudy při určování její výše postupovaly podle Metodiky. Z toho důvodu je třeba se nejprve zabývat tím, v jakém rozsahu je její úprava vůbec použitelná.

Ačkoliv to výslovně neuvádí, není pochyb, že věcná působnost Metodiky se omezuje na všechny občanskoprávní vztahy. Výjimku představují pouze pracovněprávní vztahy. V této souvislosti je vhodné zmínit, že předchozí právní úprava vycházela z jednotného režimu odčinění nemajetkové újmy na zdraví. Za účelem stanovení výše

²⁸⁵ MALIŠ, D. „Zásady slušnosti“ u občanskoprávní náhrady nemajetkové újmy na zdraví – jak postupovat při jejich výkladu? [online]. Epravo.cz [cit. 21.5. 2019]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/zasady-slusnosti-u-obcanskopravni-nahrady-nemajetkove-ujmy-na-zdravi-jak-postupovat-pri-jejich-vykladu-105903.html>.

²⁸⁶ Srov. např. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 1. 2017, sp. zn. 6 Tdo 1791/2016.

náhrady bylo jak občanským zákoníkem, tak i zákoníkem práce, výslovně odkazováno na vyhlášku.²⁸⁷ S nabytím účinnosti občanského zákoníku došlo k rozštěpení občanskoprávní a pracovněprávní úpravy odčinění újmy na zdraví. Rozchod byl odůvodněn zejména odlišností pracovněprávních vztahů od vztahů občanskoprávních, který vyplývá z povahy závislé práce. Dalším důvodem bylo postavení zaměstnance v pracovněprávních vztazích. Zaměstnanci, jako slabší straně, je prostřednictvím pracovněprávní úpravy zajišťována zvláštní ochrana, která opodstatňuje, aby také v oblasti odčinění újmy na zdraví bylo postupováno podle speciální právní úpravy, nikoliv podle obecné úpravy občanského zákoníku.²⁸⁸ Provedená rekodifikace se paradoxně nijak neprojevila na ustanovení § 394 odst. 2 zákoníku práce, které nadále odkazovalo na úpravu vyhlášky. V důsledku toho vznikly debaty, podle jakého právního předpisu má být v pracovněprávních vztazích postupováno. Nebylo přitom pochyb, že aplikace vyhlášky na pracovněprávní vztahy nepřicházela do úvahy, neboť byla zrušena.²⁸⁹

S přihlédnutím k ustanovení § 3029 odst. 1 OZ²⁹⁰ se nabízela možnost subsidiárního použití úpravy obsažené v ustanovení § 2958 OZ. To by také znamenalo, že při stanovení náhrady nemajetkové újmy, která poškozenému vznikla pracovním úrazem či v důsledku nemoci z povolání, by bylo vycházeno z úpravy Metodiky. Tuto možnost ovšem výslovně vyloučil Nejvyšší soud, který upozornil, že „*v takovém případě by se jednalo nikoliv o subsidiární, ale o nepřijatelné přímé použití občanského zákoníku na pracovněprávní vztahy. Přechodná ustanovení občanského zákoníku se na zákoník práce nevztahují; v souvislosti s přijetím rekodifikace soukromého práva byla přechodná ustanovení pro zákoník práce učiněna součástí tzv. harmonizační novely provedené zákonem č. 303/2013 Sb.*“²⁹¹ Teprve s účinností od 26. 10. 2015 bylo vydáno Nařízení vlády č. 276/2015 Sb., o

²⁸⁷ Srov. § 1 vyhlášky.

²⁸⁸ FETTER, W. R. *Bolestné – základní principy a rozdílné nároky podle pracovního a občanského práva a jejich dědění*. [online]. Epravo.cz [cit. 21. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/bolestne-zakladni-principy-a-rozdilne-naroky-podle-pracovniho-a-obcanskeho-prava-a-jejich-dedeni-107458.html>.

²⁸⁹ Srov. § 3080 body OZ 237. a 238.

²⁹⁰ Ustanovení § 3029 odst. 1 OZ stanoví, že „*dovolávají-li se právní předpisy ustanovení, která se tímto zákonem zrušují, vstupují na jejich místo jim odpovídající ustanovení tohoto zákona*“.

²⁹¹ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 2017, sp. zn. 21 Cdo 4556/2016.

*odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění způsobené pracovním úrazem nebo nemocí z povolání, které kupodivu převzalo bodový systém výpočtu náhrady.*²⁹²

I když vypracování Metodiky vycházelo z myšlenky doplnění zákonné dikce ustanovení § 2958 OZ, bez které by soudní a mimosoudní praxe nemohla uspokojivě fungovat,²⁹³ je zřejmé, že svému primárnímu smyslu není schopna dostát. Metodika totiž nevytváří pomůcku pro ohodnocení všech složek nemajetkové újmy, jež mohou být dotčeny v důsledku ublížení na zdraví ve smyslu ustanovení § 2958 OZ. Způsob stanovení náhrady vymezuje pouze ve vztahu k vytrpěným bolestem a ke ztížení společenského uplatnění. Její použití je ve vztahu k dalším nemajetkovým újmám vyloučeno. Tím se obecné soudy dostávají do situace, kdy objektivně srovnatelné případy mohou být rozhodovány diametrálně odlišně. Jistě lze předpokládat, že pokud bude rozhodováno o náhradě za bolest nebo za ztížení společenského uplatnění, soud bude zohledňovat úpravu Metodiky. V případě, že současně bude rozhodováno o náhradě za další nemajetkové újmy, Metodiku nebude možné použít a její výše bude záviset pouze na soudcovském uvážení, s respektem k imperativu individuálního přístupu a zohlednění všech zvláštností posuzovaného případu. Bez dalšího dopracování proto nemůže z hlediska svého účelu obstát, neboť libovůli obecných soudů v rámci jejich rozhodování eliminuje pouze částečně. Dále je třeba poznamenat, že Metodika kromě náhrady za další nemajetkové újmy ponechává stranou rovněž odčinění nemajetkové újmy při usmrcení nebo při zvlášť závažném ublížení na zdraví podle ustanovení § 2959 OZ.

Vzhledem k výše uvedeným důvodům lze konstatovat, že úprava Metodiky je „mezerovitá“. Coby pomůcka pro určení základní výše náhrady nemajetkové újmy na zdraví je nedostačující, protože z ní nelze vycházet při vyčíslení všech dílčích nároků ve smyslu ustanovení § 2958 OZ. Proto nezajišťuje úplnou představu o tom, v jaké výši je

²⁹² Na případy, ke kterým došlo po nabytí účinnosti občanského zákoníku se až do 30.9.2015 postupuje podle vyhlášky. To neplatí pro případy, na které se vztahuje ustanovení § 10 nařízení vlády č. 276/2015 Sb., o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění způsobené pracovním úrazem nebo nemocí z povolání (k tomu blíže srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 2017, sp. zn. 21 Cdo 4556/2016).

²⁹³ *Metodika Nejvyššího soudu ČR k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku)* [online]. Brno: Nejvyšší soud ČR, vydáno 14.4.2014 [cit. 21.5.2019]. Dostupné z: <https://www.codexisuno.cz/5Ew#!17>.

uplatněný nárok poškozeného důvodný a jaká peněžní částka představuje plné odčinění nemajetkové újmy poškozeného, která mu byla způsobena při ublížení na zdraví.

3.4.3 Náhrada za bolest

Občanský zákoník odstranil systém bodového ohodnocení bolesti, který pro vyčíslení náhrady za bolest stanovila vyhláška. Přestože důvodová zpráva uvádí důvody, které zákonodárce vedly k jeho nahrazení novou koncepcí, autoři Metodiky se přiklonili k názoru, že „lze nadále zčásti využít jí nastavený systém ve vztahu k odškodnění bolesti“.²⁹⁴ Pro vyčíslení náhrady za bolest zavádí určitou podobu bodového ohodnocení. Primárním důvodem návratu k předchozí koncepci byla vhodnost etiologického systému, který využívá klasifikaci bolestivých stavů záviselých na zdravotním postižení a zároveň reflektuje míru bolesti poškozeného (ve smyslu tělesného a duševního strádání), kterou prožíval v důsledku způsobeného zdravotního postižení.²⁹⁵ Nicméně nelze hovořit o převzetí kompletní úpravy vyhlášky jako takové, nýbrž pouze o převzetí jejího systému pro určení náhrady za bolest.

V reakci na výhrady, které poukazyvaly na neadekvátnost ohodnocení předchozí právní úpravy, byla za pomoci zástupců odborných lékařských společností provedena revize Přílohy č. 1 vyhlášky. Jejím výsledkem je zcela nový přehled bodového ohodnocení bolesti, který je upraven v části B. Metodiky. Na rozdíl předchozího systému vyhlášky má lépe vystihovat závažnost jednotlivých bolestivých stavů a jejich vzájemné proporce. Je zřejmé, že shodně s předchozí právní úpravou má být kompenzován nejen bolestivý stav poškozeného, tedy samotná fyzická bolest poškozeného, ale současně též určitá míra nepohodlí, stres, či obtíže, které jsou obvykle spojeny s jednotlivými bolestivými stavy, jež jsou specifikovány v položkách přehledu bolesti. Lze proto hovořit o tom, že smyslem náhrady za bolesti je i nadále odčinění bolesti v tzv. *širším smyslu*.

²⁹⁴ Metodika Nejvyššího soudu ČR k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku) [online]. Brno: Nejvyšší soud ČR, vydáno 14.4.2014 [cit. 21.5.2019]. Dostupné z: <https://www.codexisuno.cz/5Ew#!17>.

²⁹⁵ MELZER, F.; TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081*. Praha: Leges, 2018, s. 1009, ISBN 978-80-7502-199-1.

Přehled bolesti sestává z jednotlivých položek bolestivých stavů a jim odpovídajícím bodovým hodnotám. Bodové hodnoty jsou přiřazeny tak, aby zohledňovaly vzájemné proporce mezi jednotlivými bolestivými stavy. Již na tomto místě je však možné upozornit, že ačkoliv byl podle Metodiky systém vyhlášky přepracován a aktualizován, výše hodnocení se prakticky neliší.²⁹⁶ Samotná Metodika uvádí, že se jedná pouze o počátek dopracování zákonné díkce ustanovení § 2958 OZ a předpokládá, že práce budou v tomto směru i dále pokračovat, neboť „skutečně zásadní a hluboké přepracování systému ohodnocení bolesti vyžaduje delší dobu“.²⁹⁷

Metodika doporučuje, aby výše náhrady za bolest byla stanovena jako násobek bodového součtu příslušných položek a částky odpovídající hodnotě 1 bodu. Hodnota jednoho bodu je odvozována od 1 % hrubé nominální mzdy na přepočtené počty zaměstnanců v národním hospodářství za rok předcházející roku, v němž vznikl nárok nebo bolest. Způsob výpočtu se oproti systému vyhlášky tedy liší tím, že hodnota bodu není stanovena fixní částkou.²⁹⁸ Důvodem této změny byla snaha o maximální aktualizaci hodnot v oblasti odčinění nemajetkové újmy na zdraví, jež byly důvodem pro přijetí nové koncepce právní úpravy obsažené v občanském zákoníku a které se ve společnosti projeví tím, že bylo očekáváno jejich naplnění. V tomto ohledu se systémem fixně stanovené hodnoty jednoho bodu jevil jako zcela nevhodný. Navíc se žádá poznamenat, že pokud se hodnota jednoho bodu odvíjí od výši průměrné měsíční mzdy, náhrada za bolest lépe odpovídá a zohlední aktuální ekonomickou situaci. Pak je možné uvažovat o tom, že výsledná výše je stanovena přiléhavěji k aktuálním majetkovým poměrům zúčastněných stran. Je přitom zřejmé, že částka odpovídající hodnotě jednoho bodu byla podstatně navýšena, a to o více než dvojnásobek.

Pro lepší představu je níže specifikován dosavadní vývoj hodnoty jednoho bodu podle Metodiky.

²⁹⁶ Pro lepší představu lze uvést hodnocení některých vybraných položek, např.: Zlomenina žebra (podle Metodiky: 20 bodů; podle vyhlášky: 15 bodů); vymknutí prstu (ruky) (podle Metodiky: 20 bodů; podle vyhlášky: 15 bodů); Popálení, poleptání a omrzliny podle rozsahu stupně při postižení 70 % a více povrchu těla, v rozsahu I.st., II.st., III.st. (podle Metodiky: 400 bodů, 800 bodů, 2400 bodů; podle vyhlášky: 400 bodů, 800 bodů, 2400 bodů); rozdrčení obličeje nebo lebky (podle Metodiky: 600 bodů; podle vyhlášky: 600 bodů); apod.

²⁹⁷ Metodika Nejvyššího soudu ČR k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku) [online]. Brno: Nejvyšší soud ČR, vydáno 14.4.2014 [cit. 21.5.2019]. Dostupné z: <https://www.codexisuno.cz/5Ew#!17>.

²⁹⁸ Hodnota jednoho bodu byla stanovena v § 7 odst. 2 vyhlášky na částku ve výši 120 Kč.

Rok, v němž vznikl nárok/vznikla bolest	Výše hrubé měsíční nominální mzdy ²⁹⁹	Hodnota jednoho bodu
2014	25 128,- Kč	251,28 Kč
2015	25 686,- Kč	256,86 Kč
2016	26 467,- Kč	264,67 Kč
2017	27 589,- Kč	275,89 Kč
2018	29 504,- Kč	295,04 Kč
2019	31 885,- Kč	318,85 Kč

Metodika váže vznik bolesti k akutní fázi bolestivého stavu. Bolest může vznikat nejen při samotné škodné události, ale i v průběhu léčby nebo odstraňování následků způsobeného zranění. Shodně s předchozí právní úpravou zachovává pravidlo, že výši nároku poškozeného na poskytnutí náhrady za vytrpěné bolesti lze vyčíslit teprve poté, kdy z hlediska bolestí lze považovat zdravotní stav poškozeného za ustálený. Zde je namíste znovu připomenout, že posouzení otázky, zda a kdy došlo ke stabilizaci bolestí poškozeného, přísluší pouze znalci či ošetřujícímu lékaři poškozeného. Jedná se totiž o skutečnosti, k jejichž posouzení je třeba odborných znalostí.³⁰⁰ Není proto přípustné, aby otázka stabilizace bolestí, resp. zdravotního stavu poškozeného, byla hodnocena v rámci soudcovské úvahy,³⁰¹ neboť soud nedisponuje potřebnými odbornými znalostmi ve smyslu ustanovení § 127 OSŘ.³⁰² Za účelem stanovení bolestného je samostatně hodnocen každý bolestivý stav, který je v příčinné souvislosti se škodnou událostí, tedy s posuzovaným ublížením na zdraví. V případě, že již stabilizovaný zdravotní stav poškozeného se následně zhorší nebo se objeví jiný nedoléčený následek původního poškození, a v důsledku těchto skutečností poškozený pak znovu podstoupí operace či

²⁹⁹ *Průměrné mzdy* [online]. Český statistický úřad [cit. 22. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/prumerne-mzdy>.

³⁰⁰ Srov. § 127 OSŘ.

³⁰¹ Srov. § 136 OSŘ.

³⁰² Srov. např. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 12. 2015, sp. zn. 25 Cdo 3228/2014.

jiné obdobné zákroky, je potřeba znovu přistoupit k jejich ohodnocení, a to podle jednotlivých položek odpovídajících charakteru zásahu při prováděném výkonu.

Jak bylo již shora uvedeno, samotná Metodika přiznává, že její úprava není kompletní a přehled bolesti obsažený v části B. Metodiky neobsahuje výčet položek pro všechny do úvahy připadající typy poškození. Pokud tedy určitý typ poškození nelze podřadit pod příslušnou položku, za pomoci analogie má být vycházeno z bodového ohodnocení položky, jež je co do své povahy a závažnosti nejbližší příslušnému posuzovanému poškození. Navíc je třeba poznamenat, že Metodika na rozdíl od předchozí právní úpravy doporučuje, aby v případech mnohočetných poranění, kdy léčba způsobených poranění je náročnější a bolest je pro poškozeného bezpochyby intenzivnější než v případě odnětí končetiny či orgánu, nebyla výše bodového ohodnocení limitována, pokud to není pojmově vyloučeno.³⁰³ Přístup Metodiky se tedy liší, neboť vyhláška volila přístup opačný a součet bodového ohodnocení nemohl převýšit bodové ohodnocení za anatomickou či funkční ztrátu takového orgánu.³⁰⁴ Metodika zároveň upozorňuje, že i v těchto případech musí být výše náhrady stanovena tak, aby odpovídala požadavku přiměřenosti.

Požadavek přiměřenosti výsledné náhrady za bolest je zdůrazňován nejen v souvislosti s výše uvedeným případem, nýbrž také v souvislosti s otázkou modifikace zjištěné základní částky náhrady za bolest. Metodika nad rámec již v předchozí kapitole zmiňovaných výjimečných okolností podle ustanovení § 2957 OZ uvádí, že ke zvýšení náhrady za bolest má být přistoupeno také tehdy, pokud zjištěné základní bodové ohodnocení neodpovídá závažnosti způsobené újmy. Proto doporučuje, aby posuzující lékař zjištěnou základní částku modifikoval, a to v závislosti na složitosti léčby ve vztahu k jednotlivým položkám, kterých se to týká. Předpokladem pro zvýšení náhrady je existence příčinné souvislosti mezi komplikovaností léčby posuzované zdravotní újmy a škodnou událostí, která k jejímu vzniku vedla.³⁰⁵ Metodika je podle jejich závažnosti

³⁰³ *Metodika Nejvyššího soudu ČR k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku)* [online]. Brno: Nejvyšší soud ČR, vydáno 14.4.2014 [cit. 22.5.2019]. Dostupné z: <https://www.codexisuno.cz/5Ew#!17>.

³⁰⁴ Srov. § 6 odst. 2 vyhlášky věta druhá.

³⁰⁵ *Metodika Nejvyššího soudu ČR k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku)* [online]. Brno: Nejvyšší soud ČR, vydáno 14.4.2014 [cit. 22.5.2019]. Dostupné z: <https://www.codexisuno.cz/5Ew#!17>.

kategorizuje do čtyř stupňů a zároveň jim přiřazuje odpovídající procentní zvýšení náhrady za bolest:

1) Komplikace lehká - do 5 %

Lehká komplikace vyžaduje pouze krátkodobou léčbu, která nemá prokazatelný vliv na prodloužení léčby pro základní diagnózu. Jako příklad Metodika uvádí, že se může jednat o infekci rány, povrchní rozpad apod.

2) Komplikace středně závažná - do 10 %

Středně závažná komplikace, která vyžaduje dlouhodobou léčbu nebo provedení další operace. Může vést k prodloužení léčby pro základní diagnózu nebo k nutnosti další operace či jiného obdobného invazivního zákroku. Může se jednat o hlubokou infekci rány, žilní trombózu apod.

3) Komplikace závažná - do 15 %

Závažná komplikace vyžaduje intenzivní léčbu (místní nebo celkovou) nebo více operací. Jedná se o případy, kdy v akutní fázi dojde k prudkému zhoršení zdravotního stavu. Může se jednat o plicní embolii, hypertenzi apod.

4) Komplikace těžká - do 20 %

Těžká komplikace, která závažně ohrožuje zdraví poškozeného. Jejím důsledkem je přechodné ohrožení života poškozeného. Může se jednat o případy celkově komplikované léčby, kdy dochází k selhání orgánů nebo o případy, kdy bylo nezbytné provést kardiopulmonální resuscitaci poškozeného apod.³⁰⁶

S ohledem na výše uvedené je zřejmé, že na základě existence některého z výše uvedeného důvodu, které byly vymezeny Metodikou, lze zvýšit základní částku náhrady za bolest nejvýše o 20 %. Přitom je třeba dbát toho, aby výsledná výše náhrady byla i ve vztahu k dalším případným dílčím nárokům poškozeného přiměřená.

V souvislosti s doporučenými pravidly pro úpravu náhrady za bolest je třeba znovu připomenout, že Metodika není právním předpisem, ale pouze pomůckou pro

³⁰⁶ Metodika Nejvyššího soudu ČR k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku) [online]. Brno: Nejvyšší soud ČR, vydáno 14.4.2014 [cit. 22.5.2019]. Dostupné z: <https://www.codexisuno.cz/5Ew#!17>.

zjištění výše náhrady za bolest. Důvody, které ve vztahu ke zvýšení náhrady za bolest výslovně uvádí občanský zákoník,³⁰⁷ nebo které jsou dovozovány podle judikatury,³⁰⁸ nesmí být výše uvedenou konstrukcí dotčeny ani nijak omezeny. Navíc lze uvažovat o tom, že její použití je v rozporu s aktuální, již zmiňovanou judikaturou Nejvyššího soudu. Výslovně totiž upozornil, že *„toliko soud je oprávněn zvažovat okolnosti pro případnou modifikaci zjištěné základní částky, a to na základě individuálního přístupu a zohlednění zvláštností každého jednotlivého případu“*.³⁰⁹ S přihlédnutím k uvedenému závěru Nejvyššího soudu je nepřijatelné, aby náhrada za bolest byla modifikována posuzujícím lékařem, neboť zjištěná částka může být upravena jen podle rozhodnutí soudu, a to na základě individuálního přístupu a po zvážení všech relevantních skutečností posuzovaného případu.

Zohledníme-li důvody, které zákonodárce vedly k celkové revizi způsobu stanovení náhrady za nemajetkovou újmu na zdraví, lze dospět k závěru, že výpočet náhrady za bolest pouze na základě systému Metodiky by byl v rozporu se smyslem ustanovení § 2958 OZ. Ústavní soud pak v této souvislosti poznamenává, že *„z hlediska ochrany ústavnosti může být problematické i omezené bodové hodnocení podle metodiky Nejvyššího soudu, neboť při odčinění újmy pojmově nelze rozhodovat na základě určitých tabulkově předvídaných bodových počtů, ale výhradně vycházet z dokazování a s náležitým zřetelem k okolnostem konkrétní věci, což dal ostatně jasně najevo i zákonodárce v nové úpravě“*.³¹⁰

Vzhledem k výše uvedenému je možné resumovat, že převzetí bodového systému vyhlášky (byť pouze v částečném rozsahu), se přičítá nejen nově vytvořené koncepci odčinění bolesti ve smyslu ustanovení § 2958 OZ, ale též výlučné pravomoci obecných soudů, kterým bylo přenecháno určení výše jejího odškodnění. Proto nelze připustit, aby obecné soudy rozhodovaly o výši náhrady za bolest pouze na podkladě znaleckého posudku, kterým bylo stanoveno její bodové ohodnocení dle Metodiky, aniž by se dále zabývaly všemi rozhodnými skutečnostmi v dané věci, a výslednou výši náhrady stanovily teprve po zhodnocení všech ve věci provedených důkazů.

³⁰⁷ Srov. § 2957 OZ.

³⁰⁸ K tomu srov. např. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 9. 2017, sp. zn. 8 Tdo 190/2017 nebo Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2018, sp. zn. 25 Cdo 894/2018.

³⁰⁹ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 9. 2017, sp. zn. 8 Tdo 190/2017.

³¹⁰ Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 2.2.2016, sp. zn. IV. ÚS 3122/15.

3.4.4 Náhrada za ztížení společenského uplatnění

Metodika při určování náhrady za ztížení společenského uplatnění nepřevzala bodové hodnocení vyhlášky a vytvořila zcela nový systém, vycházející z MKF.³¹¹ Smyslem bylo vytvořit pomůcku pro odčinění ztížení společenského uplatnění ve smyslu ustanovení § 2958 OZ, která náležitě zohlední odlišnosti každého jednotlivého případu a odstraní nedostatky etiologického přístupu vyhlášky.³¹²

Systém se snaží vystihnout dopady trvalých zdravotních následků jednak ve vztahu k *průměrnému člověku* (tzv. *průměrný poškozený*) a jednak ve vztahu ke *konkrétnímu poškozenému*. Podstatou kritéria *průměrného poškozeného* je, aby při stanovení náhrady bylo přihlédnuto k rozsahu omezení poškozeného, a to z pohledu všech myslitelných oblastí, v nichž v důsledku trvalých zdravotních následků dochází k omezení nebo k trvalému vyřazení z možnosti se uplatnit a naplnit výslovně zákonem stanovenou podmínku *lepší budoucnosti*.³¹³ V rámci kritéria *konkrétního poškozeného* je reflektováno doporučení Metodiky, aby výše náhrady byla stanovena s přihlédnutím ke všem zvláštnostem konkrétního případu.

Pro vytvoření nového systému vyčíslení náhrady za ztížení společenského uplatnění byla použita 3. část MKF nazvaná *Aktivity a participace*. Nicméně v některých položkách byla upravena tak, aby ji bylo možné využít pro vyjádření míry tzv. *překážky*

³¹¹ Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví byla vytvořena Světovou zdravotnickou organizací a poprvé publikována již v roce 1980. Představuje celosvětově uznávanou a používanou systematiku trvalých zdravotní újem, která vychází z kategorizace poškození dle tělesných struktur a funkcí, důsledněji vystihující dopady těchto újem na schopnosti poškozeného vykonávat běžné životní aktivity. Primárně byla vypracována pro obor rehabilitační lékařství, v němž je používána pro hodnocení postupu a výsledků komplexní rehabilitace. V České republice byla nejprve aplikována pouze v úzkém okruhu odborníků z oboru rehabilitačního lékařství. Aplikační praxe se však potýkala nejen s nejednotností hodnocení při dlouhodobé rehabilitační péči, ale především její administrativní náročností a komplikovaností klasifikace, což významně limitovalo okruh odborníků, kteří s ní pracovali. (k tomu srov. KLOS, D. *Aktuální praktické poznámky k aplikační praxi tzv. Metodiky NS ke stanovení náhrady nemajetkové újmy na zdraví z pohledu znalce a znalecké činnosti* [online]. Bulletin advokacie, vydáno 9. 4. 2018 [cit. 22.5.2019]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/aktualni-prakticke-poznamky-k-aplikacni-praxi-tzv.-metodiky-ns-ke-stanoveni-nahrady-nemajetkove-ujmy-na-zdravi-z-pohledu-znalce-a-znalecke-cinnosti?browser=mobi>).

³¹² HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 1711, ISBN 978-80-7400-287-8.

³¹³ *Metodika Nejvyššího soudu ČR k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku)* [online]. Brno: Nejvyšší soud ČR, vydáno 14.4.2014 [cit. 22.5.2019]. Dostupné z: <https://www.codexisuno.cz/5Ew#!17>.

lepší budoucnosti ve smyslu ustanovení § 2958 OZ. Metodika obecným soudům doporučuje, aby při stanovení náhrady za ztížení společenského uplatnění vycházely ze závažnosti způsobených trvalých následků, zjištěné na základě náležitě posouzeného skutkového stavu a při jejich ohodnocení vycházely ze znaleckého posouzení podle komponenty Aktivity³¹⁴ a participace,³¹⁵ které jsou obsahem části C. Metodiky.³¹⁶ V rámci komponenty jsou Aktivity a participace rozvrženy do devíti kapitol podle jednotlivých oblastí společenského zapojení.³¹⁷ Lze konstatovat, že použití podrobně propracovaného systému MKF umožňuje určit stupeň omezení funkčních schopností poškozeného tak, aby zohlednil osobní poměry poškozeného a praktické dopady způsobených trvalých zdravotních následků do všech oblastí jeho společenského uplatnění, a to i z hlediska zhoršení stavu poškozeného oproti původnímu.³¹⁸

Na rozdíl od systému vyhlášky, který závažnost trvalého zdravotního postižení určoval podle násobku výsledného bodového součtu diagnóz a fixní peněžní částky hodnoty jednoho bodu, je přístup Metodiky odlišný. Metodika doporučuje vycházet z procentuálního ohodnocení ztráty lepší budoucnosti, resp. životních příležitostí poškozeného v rozmezí 0 % až 100 % pro jednotlivé položky v devíti oblastech společenského zapojení tzv. *průměrného člověka*.³¹⁹ Pro určení komponent aktivit a participace je stav poškozeného posuzován vždy ve dvou kategoriích, podle kvalifikátorů – *kapacity*³²⁰ a *výkonu*³²¹.

³¹⁴ Pojem „Aktivity“ je Metodikou vymezen jako „provádění úkolu (úkonu) nebo činu člověkem“.

³¹⁵ Pojem „Participace“ je Metodikou vymezen jako „zapojení do životní situace“.

³¹⁶ Metodika Nejvyššího soudu ČR k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku) [online]. Brno: Nejvyšší soud ČR, vydáno 14.4.2014 [cit. 23.5.2019]. Dostupné z: <https://www.codexisuno.cz/5Ew#!17>.

³¹⁷ Kapitola 1. Učení se a aplikace znalostí; Kapitola 2. Všeobecné úkoly a požadavky; Kapitola 3. Komunikace; Kapitola 4. Pohyblivost; Kapitola 5. Péče o sebe; Kapitola 6. Život v domácnosti; Kapitola 7. Mezilidská jednání a vztahy; Kapitola 8. Hlavní oblasti života; Kapitola 9. Život komunitní, sociální a občanský.

³¹⁸ MALÍŠ, D. Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví podruhé – publikován dosud neveřejný algoritmus. [online]. Epravo.cz [cit. 23. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/metodika-nejvyssiho-soudu-k-nahrade-nemajetkove-ujmy-na-zdravi-podruhe-publikovan-dosud-neverejny-algoritmus-97569.html>.

³¹⁹ 1. Učení se a aplikace znalostí; 2. Všeobecné úkoly a požadavky; 3. Komunikace; 4. Pohyblivost; 5. Péče o sebe; 6. Život v domácnosti; 7. Mezilidská jednání a vztahy; 8. Hlavní oblasti života; 9. Život komunitní, sociální a občanský.

³²⁰ Pod pojmem „Kapacita“ se rozumí aktuální schopnost poškozeného vykonat činnost bez jakýchkoliv kompenzačních pomůcek (tzv. *Facilitátorů*).

³²¹ Pod pojmem „Výkon“ se rozumí schopnost vykonat činnost s použitím standardně dostupných kompenzačních pomůcek (tzv. *Facilitátorů*).

Kapacita a výkon se hodnotí za pomoci asymetrické stupnice, ve škále od 0 do 4 stupňů:³²²

Stupeň omezení	Rozsah obtíží	Intenzita pocívaných problémů	Procentuální omezení
0	žádná obtíž (nepřítomná, zanedbatelná)	osoba nemá a nepocítuje žádný problém	0 - 4 %
1	lehká obtíž (mírná, nízká)	problém je přítomen méně než 25 % času s intenzitou, kterou může poškozený tolerovat (je dobře snesitelný), a který se stal zřídka během posledních 30 dní	5 - 24 %
2	středně těžká obtíž (zřetelná, větší)	problém je přítomen méně než 50 % času s intenzitou, která zasahuje do každodenního života (je zřetelný), a který se děje občas během posledních 30 dní	25 - 49 %
3	těžká obtíž (vysoká, extrémní)	problém je přítomen více než 50 % času s intenzitou, která částečně rozvrací každodenní život poškozeného (značně velký), a který se děje často během posledních 30 dní	50 - 95 %
4	úplná obtíž (úplná)	problém je přítomen více než 95 % času s intenzitou, která zcela rozvrací každodenní život poškozeného (obtíže jsou nesnesitelné nebo je funkce nemožná), a který se děje každý den během posledních 30 dní	96 - 100 %

Posouzení celkové ztráty potenciálu poškozeného pak závisí na ohodnocení kapacity. Přitom je podstatné, v jakém rozsahu došlo k jejímu snížení ve srovnání s předúrazovým stavem poškozeného (tzv. *předchorobí*). Ztráta potenciálu poškozeného

³²² Metodika Nejvyššího soudu ČR k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku) [online]. Brno: Nejvyšší soud ČR, vydáno 14. 4. 2014 [cit. 23. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.codexisuno.cz/5Ew#!17>.

není hodnocena jejím srovnáním s předchozím stavem zdravého člověka. Při hodnocení výkonu předpokládá, že určitá činnost je prováděna s použitím běžně dostupných kompenzačních pomůcek (tzv. *facilitátorů*).³²³ Tento způsob hodnocení výkonu má poškozeného motivovat, aby měl zájem a přičinil se o znovuzачlenění do společnosti. Je-li výkon hodnocen „0“, znamená to, že poškozený používá kompenzační pomůcku a je bez obtíží. V případě, že výkon hodnocen není, neznámá to, že výkon není bez obtíže, nýbrž, že jeho hodnota je stejná jako hodnota kapacity. Je proto potřeba poznamenat, že Metodika vychází z pravidla, že hodnota kapacity (tj. stupeň či procento) je vždy vyšší nebo přinejmenším stejná jako hodnota výkonu (tj. stupeň či procento).³²⁴ Důvodem je, že na rozdíl od hodnocení kapacity není hodnocení výkonu pravidlem.³²⁵

S ohledem na výše uvedené je zřejmé, že Metodikou doporučený systém má poškozenému odčinit jeho reálné vyřazení z jednotlivých oblastí společenského života. Proto doporučuje vyjádřit stupeň omezení přímo příslušnou procentní sazbou, je-li možné hodnotu kapacity či výkonu stanovit přesněji. Vzájemné kombinování jejich procentního a stupňového ohodnocení není vyloučeno, protože umožňuje preciznější a transparentnější posouzení jednotlivých dopadů. To ovšem předpokládá, aby v každém jednotlivém případě byly kvalifikovány všechny oblasti v rámci komponenty aktivity a participace. V opačném případě by náhrada stanovená podle systému Metodiky jen stěží mohla obstát jejímu smyslu, neboť by jejímu vyčíslení nepředcházelo náležité zohlednění všech dopadů trvalých zdravotních následků poškozeného do všech sfér společenského života.

Metodika tak na rozdíl od vyhlášky umožňuje určit stupeň celkového omezení poškozeného ve všech oblastech společenského uplatnění. Ohodnocení závažnosti trvalých zdravotních následků lze stanovit za pomoci váženého průměru jednotlivých dílčích hodnot kvalifikátorů vycházejících z průměru procentních sazeb, a to s výjimkou

³²³ *Metodika Nejvyššího soudu ČR k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku)* [online]. Brno: Nejvyšší soud ČR, vydáno 14. 4. 2014 [cit. 17. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.codexisuno.cz/5Ew#!17>.

³²⁴ Výjimkou je d850 Placené zaměstnání.

³²⁵ *Metodika Nejvyššího soudu ČR k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku)* [online]. Brno: Nejvyšší soud ČR, vydáno 14. 4. 2014 [cit. 25. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.codexisuno.cz/5Ew#!17>.

stupňů 0 a 4.³²⁶ S přihlédnutím k této konstrukci lze předpokládat, že omezení by bylo ohodnoceno „100 %“ tehdy, pokud by poškozený byl trvale vyřazen ze všech oblastí společenského uplatnění.³²⁷ Především by se jednalo o případy komatických (tzn. vegetativních) stavů, kdy v důsledku ublížení na zdraví dochází k úplné ztrátě kognitivních a pohybových funkcí. V těchto případech je jakákoliv společenská aktivita poškozeného objektivně nemožná.

Určování náhrady za ztížení společenského uplatnění nevychází z fixně stanovené peněžní částky jednoho bodu. Metodika pro vyčíslení používá výchozí rámcovou peněžní částku, jež má vyjadřovat pomyslnou hodnotu zmařeného neskončeného lidského života. Její výše proto odpovídá takovému omezení, které by podle výše popsaného systému bylo možné ohodnotit „100 %“. Výchozí rámcová částka by se měla pohybovat kolem 10 000 000,- Kč. Je totiž nezbytné, aby její výše byla určena tak, aby zohledňovala aktuální ekonomickou situaci. Metodika proto navrhuje, aby výše výchozí rámcové částky odpovídala 400 - násobku průměrné hrubé měsíční nominální mzdy na přepočtené počty zaměstnanců v národním hospodářství za kalendářní rok předcházející roku, v němž se zdravotní stav poškozeného ustálil.³²⁸

Ačkoliv při náhradě za ztížení společenského uplatnění nepoužívá bodový systém, je patrné, že výchozí částka je stanovena podobně jako při náhradě za bolest. Z toho důvodu je vhodné přiblížit dosavadní vývoj rámcové částky, z níž Metodika doporučuje vycházet při vyčíslení náhrady.

Rok, v němž se zdravotní stav poškozeného ustálil	Výše hrubé měsíční mzdy ³²⁹	Výchozí rámcová částka
2014	25 128,- Kč	10 051 200,- Kč

³²⁶ Metodika Nejvyššího soudu ČR k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku) [online]. Brno: Nejvyšší soud ČR, vydáno 14. 4. 2014 [cit. 25. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.codexisuno.cz/5Ew#!17>.

³²⁷ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 1712, ISBN 978-80-7400-287-8.

³²⁸ Metodika Nejvyššího soudu ČR k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku) [online]. Brno: Nejvyšší soud ČR, vydáno 14. 4. 2014 [cit. 25. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.codexisuno.cz/5Ew#!17>.

³²⁹ *Průměrné mzdy* [online]. Český statistický úřad [cit. 25. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/prumerne-mzdy>.

2015	25 686,- Kč	10 274 400,- Kč
2016	26 467,- Kč	10 586 800,- Kč
2017	27 589,- Kč	11 035 600,- Kč
2018	29 504,- Kč	11 801 600,- Kč
2019	31 885,- Kč	12 754 000,- Kč

Výše základní částky náhrady za ztížení společenského uplatnění se stanoví na základě procentuálního podílu zjištěného stupně trvalého zdravotního omezení poškozeného a příslušné výchozí rámcové částky.³³⁰ Nutno podotknout, že Metodika shodně s předchozí právní úpravou³³¹ doporučuje, aby k ohodnocení ztížení společenského uplatnění bylo přistoupeno teprve poté, kdy je zdravotní stav poškozeného relativně ustálený. Lze uvažovat o tom, že přístup Metodiky se neodchyluje od dosavadní judikatury,³³² a spočívá v závěru, že teprve po ustálení zdravotního stavu lze objektivně posoudit, zda a jaké nepříznivé následky zdravotní postižení zanechalo, a tedy, zda a v jakém rozsahu došlo u poškozeného ke vzniku tzv. *překážky lepší budoucnosti*. Navíc výslovně uvádí, že k ustálení zdravotního stavu zpravidla dojde po uplynutí jednoho roku poté, kdy došlo k újmě na zdraví. Zároveň však počítá s tím, že ve výjimečných případech se může jednat o dobu delší, a to až dva roky od vzniku újmy na zdraví.³³³ Je zřejmé, že také tímto způsobem připomíná požadavek individuality a objektivizace náhrady. Metodika v rámci svých úvah respektuje, že ve vztahu k posouzení ustálenosti zdravotního stavu nelze předem stanovit přesné časové období, a v každém jednotlivém případě se bude odvíjet od konkrétních okolností. Nejedná se proto o otázku, kterou by bylo možné obecně upravit.

³³⁰ Metodika Nejvyššího soudu ČR k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku) [online]. Brno: Nejvyšší soud ČR, vydáno 14. 4. 2014 [cit. 10. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.codexisuno.cz/5Ew#!17>.

³³¹ Srov. § 9 odst. 1 vyhlášky.

³³² Srov. např. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26.11.2013, sp. zn. 25 Cdo 2315/2013.

³³³ Metodika Nejvyššího soudu ČR k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku) [online]. Brno: Nejvyšší soud ČR, vydáno 14. 4. 2014 [cit. 17. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.codexisuno.cz/5Ew#!17>.

Již v úvodu této kapitoly bylo hovořeno o tom, že smyslem nově vytvořeného systému určování náhrady za ztížení společenského uplatnění je, aby její výsledná výše odpovídala nejen požadavku objektivizace náhrady, ale současně i požadavku individuálního přístupu a její vyčíslení bylo provedeno s přihlédnutím ke všem relevantním zvláštnostem každého jednotlivého případu. Za tímto účelem Metodika předpokládá, že určité výjimečné okolnosti, které nebyly zohledněny v rámci základní konstrukce, mohou a mají vést k modifikování zjištěné základní částky náhrady. Lze tedy hovořit o tom, že zjištěná základní částka je toliko podkladem pro další rozhodování soudu, který na základě posouzení všech jednotlivých zvláštností konkrétního případu rozhodne o výsledné náhradě za ztížení společenského uplatnění.³³⁴

Výjimečné okolnosti, které mohou být důvodem pro zvýšení nebo snížení základní částky náhrady jsou podle Metodiky následující:

1) věk poškozeného

Výše rámcové částky vychází z předpokladu, že trvalé zdravotní následky ve smyslu ustanovení § 2958 OZ vznikly poškozenému ve věku od 45 do 55 let, kdy člověk zpravidla dosahuje nejvyšší produktivity ve všech oblastech společenského uplatnění. S ohledem na to Metodika navrhuje, aby oproti výchozí částce byla výše náhrady navýšena u poškozeného ve věku od 35 do 44 let o 10 %; ve věku od 25 do 34 let o 20 %; a ve věku od 0 do 24 let o 30 až 35 %. Na druhou stranu, její výše by měla být snížena u poškozeného ve věku od 55 do 69 let o 10 %; a u poškozeného ve věku od 70 let o 20 %.³³⁵

V předchozí kapitole této práce bylo hovořeno o tom, že věk poškozeného je ve smyslu konstantní judikatury považován za okolnost, která může odůvodňovat modifikaci výsledné částky náhrady. Nicméně teprve Metodika přesněji definovala kritéria, kdy této relevance nabývá. Na rozdíl od dosavadní judikatury navrhuje systém, který výslovně určuje, u jakého poškozeného a jakým způsobem se věk promítne do výsledné výše náhrady za ztížení společenského uplatnění.

³³⁴ Metodika Nejvyššího soudu ČR k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku) [online]. Brno: Nejvyšší soud ČR, vydáno 14. 4. 2014 [cit. 10. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.codexisuno.cz/5Ew#!17>

³³⁵ Metodika Nejvyššího soudu ČR k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku) [online]. Brno: Nejvyšší soud ČR, vydáno 14. 4. 2014 [cit. 10. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.codexisuno.cz/5Ew#!17>.

2) ztráta skutečně lepší budoucnosti poškozeného

Z výše popsaného systému Metodiky vyplývá, že výchozí rámcová částka je nastavena podle tzv. *průměrného poškozeného*. V případě, že poškozený se před vznikem újmy na zdraví významněji zapojoval do společenských aktivit, Metodika navrhuje, aby výsledná výše náhrady reflektovala ztrátu *skutečně lepší budoucnosti* poškozeného. Modifikace základní částky předpokládala posouzení intenzity zapojení poškozeného do těchto aktivit. Podle výsledku jejího posouzení pak doporučuje, aby výše stanovené základní částky byla navýšena v případech nadprůměrného zapojení až o 10 %; při výjimečně intenzivním zapojení až o 20 %; a při zcela mimořádném zapojení až o 30 %. Snížení základní částky by mělo být provedeno, pokud intenzita společenského zapojení nedosahuje ani obvyklé míry. Metodika doporučuje, aby v případě podprůměrného zapojení byla náhrada snížena až o 10 %, a až o 20 % tehdy, pokud zapojení poškozeného nebylo prakticky žádné.³³⁶

3) důvody na straně škůdce ve smyslu ustanovení § 2957 OZ

O výjimečných okolnostech na straně škůdce ve smyslu ustanovení § 2957 OZ bylo již hovořeno v předchozí kapitole této práce a na tento výklad lze plně odkázat. Metodika v těchto souvislostech pouze zdůrazňuje, že se jedná o okolnosti, které s ohledem na jejich širokou variabilitu nelze vyjádřit konkrétními pojmy a není tedy ani možné k nim přiřadit odpovídající procentní sazby pro zvýšení, resp. snížení základní částky. Posouzení a ohodnocení důvodů ve smyslu ustanovení § 2957 OZ přenechává soudcovské úvaze. Současně však navrhuje, aby výsledná výše náhrady za ztížení společenského uplatnění nebyla vyšší než dvojnásobek zjištěné základní částky.³³⁷ Doporučení Metodiky lze považovat za přiléhavé požadavku právní jistoty a legitimního očekávání, který je výslovně obsažen v ustanovení § 13 OZ.

Závěrem je třeba poznamenat, že smyslem této náhrady není pouze odčinění tzv. *překážky lepší budoucnosti poškozeného* v podobě tělesných trvalých zdravotních následků.

³³⁶ Metodika Nejvyššího soudu ČR k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku) [online]. Brno: Nejvyšší soud ČR, vydáno 14. 4. 2014 [cit. 17. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.codexisuno.cz/5Ew#!17>.

³³⁷ Metodika Nejvyššího soudu ČR k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku) [online]. Brno: Nejvyšší soud ČR, vydáno 14. 4. 2014 [cit. 17. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.codexisuno.cz/5Ew#!17>.

Tak jako v případě náhrady za bolest je i zde potřeba vycházet z jejího širšího pojetí.³³⁸ Pomocí náhrady za ztížení společenského uplatnění mají být kompenzovány také další nemajetkové újmy poškozeného, které vznikly v důsledku zásahu do jeho tělesné integrity ve spojení s tzv. *překážkou lepší budoucnosti*. Mohou mít podobu např. frustrace z trvalého poškození tělesných orgánů nebo jejich ztráty, stresu spojeného s trvalým zdravotním postižením a s jeho překonáváním apod. Pro rozlišení režimu jejich kompenzace je podstatné, zda se jedná o „obvyklé“ obtíže spojené s trvalými zdravotními následky.³³⁹ V opačném případě by byly kompenzovány v rámci náhrady za další nemajetkové újmy v režimu ustanovení § 2958 OZ.

³³⁸ MALIŠ, D. *Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví podruhé – publikován dosud neveřejný algoritmus*. [online]. Epravo.cz [cit. 17. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/metodika-nejvyssiho-soudu-k-nahrade-nemajetkove-ujmy-na-zdravi-podruhe-publikovan-dosud-neverejny-algoritmus-97569.html>.

³³⁹ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 11. 2017, sp. zn. 25 Cdo 2245/2017.

4 Náhrada nemajetkové újmy na zdraví v komparativní perspektivě

Přístup jednotlivých právních řádů ke kompenzování nemajetkové újmy, která poškozenému vzniká při ublížení na zdraví není jednotný. Rekodifikace českého soukromého práva je důkazem, že právní úprava se v této oblasti i nadále vyvíjí a významně je ovlivňována koncepcí a vývojem moderních zahraničních úprav. S ohledem na zaměření této práce je vhodné nahlédnout na konstrukci obsaženou v ustanovení § 2958 OZ také v širších souvislostech. Následující výklad proto přiblíží náhradu nemajetkové újmy na zdraví z hlediska komparativní perspektivy a provede její srovnání v české právní úpravě se slovenskou a německou právní úpravou.

Koncepce obou právních úprav bude rozebrána nejprve obecně, aby bylo možné si utvořit náhled na to, které složky nemajetkové újmy mají být při ublížení na zdraví poškozenému kompenzovány. Následně se bude zabývat způsobem vyčíslení této náhrady, neboť již nyní lze předestřít, že nastavení obou systémů se oproti občanskému zákoníku liší. Rovněž bude pojednáno o otázkách s touto problematikou úzce souvisejících, o kterých již bylo hovořeno v souvislosti s českou právní úpravou. Srovnání se proto zaměří také na právní úpravu promlčení nároku, možnosti jeho převodu a přechodu, a vztah poskytnuté náhrady a společného jmění manželů.

Přiblížení slovenské a německé právní úpravy v oblasti odčinění nemajetkové újmy na zdraví a její srovnání s českou právní úpravou považuji za přínosné, neboť na jedné straně je přístup obou právních úprav blízký a s českým právním řádem tradičně spojený, nicméně na straně druhé jsou v projednávané oblasti zřejmé odlišnosti.

4.1 Slovenská právní úprava

Právní úprava odčinění nemajetkové újmy při ublížení na zdraví je obsažena ve *slovenském občanském zákoníku*³⁴⁰ a ve speciálním právním předpise, kterým v současnosti je *zákon o náhradě za bolest a o náhradě za ztížení společenského uplatnění*.³⁴¹

³⁴⁰ Zákon č. 40/1964 Zb., občiansky zákonník.

³⁴¹ Zákon č. 437/2004 Zb., o náhrade za bolesť a o náhrade za sťaženie spoločenského uplatnenia a o zmene a doplnení zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 273/1994 Z. z. o zdravotnom poistení, financovaní zdravotného

Koncepcie je shodně s českou právní úpravou založena na explicitně vymezené kategorii nároků nemajetkové povahy, které mají být v případě ublížení na zdraví poškozenému kompenzovány. Taxativně nastavený výčet má zamezit rozšiřování kategorie nároků, která v důsledku zvláštní povahy nemajetkové újmy není schopna dostatečné kvantifikace.³⁴²

Zákonný rámec odčinění nemajetkové újmy na zdraví je obsažen v jediném ustanovení § 444 SOZ. Při nemajetkové újmě na zdraví se poškozenému jednorázově odškodňují *bolesti a ztížení společenského uplatnění*. Podobně jako předchozí občanský zákoník, ani slovenský občanský zákoník neupravuje systém určování konkrétní formy náhrady a jejího vyčíslení. Zákonná dikce ustanovení § 444 SOZ vymezuje toliko jednotlivé kategorie nároků, které mohou poškozenému vzniknout v důsledku ublížení na zdraví. Zvláštní úprava obsažená v ZBS pak podrobně vymezuje pravidla pro stanovení náhrady za bolest a ztížení společenského uplatnění. Na první pohled je tedy zřejmé, že dikce ustanovení § 444 SOZ je shodná s formulací, která byla obsažena v ustanovení § 444 odst. 1 OBČZ. Navíc je třeba poznamenat, že podobně jako předchozí občanský zákoník, ani slovenský občanský zákoník nerozlišuje mezi pojmy *škoda* a *újma*, a aniž by zohledňoval povahu způsobené újmy, terminologicky nesprávně používá spojení *škoda na zdraví*. Slovenská doktrína se ovšem shoduje, že nároky poškozeného ve smyslu ustanovení § 444 SOZ nejsou nároky majetkové, nýbrž nemajetkové povahy, neboť nepříznivý následek škodné události se neprojevuje objektivně kvantifikovatelným úbytkem majetku poškozeného.³⁴³ Pro účely této práce je *škoda na zdraví* ve smyslu ustanovení § 444 SOZ označována jako *nemajetková újma na zdraví*.

Zatímco ustanovení § 2958 OZ výslovně stanoví, že vedle *vytrpěných bolestí a ztížení společenského uplatnění* mají být poškozenému odčiněny i *další nemajetkové újmy*, slovenská právní úprava jejich odčinění výslovně nepředpokládá.³⁴⁴ Jazyková dikce

poistenia, o zriadení Všeobecnej zdravotnej poisťovne a o zriaďovaní rezortných, odvetvových, podnikových a občianskych zdravotných poisťovní v znení neskorších predpisov.

³⁴² ŠTEVČEK, M.; DULAK, A.; BAJÁNKOVÁ, J.; FEČÍK, M.; SEDLAČKO, F.; TOMAŠOVIČ, M. a kol. *Občiansky zákonník I. § 1–450. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 1515, ISBN 978-80-7400-597-8.

³⁴³ MEDVEĎOVÁ, S.; KOVÁČ, P. *K novej úprave odškodňovania za bolesť a za sťaženie spoločenského uplatnenia*. *Justičná revue*, roč. 57, č. 1, 2005, s. 41-52.

³⁴⁴ Srov. § 444 SOZ.

ustanovení § 444 SOZ je ostatně shodná s § 444 odst. 1 OBČZ.³⁴⁵ Výčet jednotlivých nároků poškozeného se tedy může jevit jako užší, nicméně neznamená to, že slovenská právní úprava neumožňuje, aby nad rámec *bolesti a ztížení společenského uplatnění*, byly odčiněny i *další nemajetkové újmy* poškozeného. Pokud se zdravotní postižení projeví negativním zásahem do osobnostních práv poškozeného, jejich kompenzace je možná v režimu ochrany osobnosti podle ustanovení § 11 a násl. SOZ.³⁴⁶ To znamená, že vedle náhrady za *bolest a ztížení společenského uplatnění* se poškozený může domáhat i náhrady za *další nemajetkové újmy*, které vznikly zásahem do jeho osobnostních práv. Pojmově i obsahově se však jedná zcela odlišné právní nároky. Jejich uplatnění proto nesměřuje k odčinění téže újmy na straně poškozeného. Svébytnost a samostatnost nároků ve smyslu ustanovení § 444 SOZ a § 11 a násl. SOZ připouští, aby jednotlivé nároky byly uplatněny vedle sebe.³⁴⁷ Nicméně v rozhodovací praxi se objevil také názor opačný, který dovodil, že úprava odčinění nemajetkové újmy na zdraví obsažená v ustanovení § 444 SOZ představuje ve vztahu k ochraně osobnosti ve smyslu ustanovení § 11 a násl. SOZ speciální úpravu.³⁴⁸ Přijetí takového názoru by ovšem vylučovalo možnost souběžného uplatnění nároků.

Rozsah způsobené nemajetkové újmy na zdraví je možné posoudit teprve tehdy, kdy je možné považovat zdravotní stav poškozeného za ustálený.³⁴⁹ Okamžik ustálení zdravotního stavu poškozeného má podobně jako v české právní praxi dvě zásadní funkce. Její význam spočívá jednak v tom, že teprve tímto okamžikem je objektivně možné provést ohodnocení bolesti a ztížení společenského uplatnění. Zároveň se jedná o okamžik, kterým počíná běžet promlčecí lhůta. Přesné časové období není výslovně stanoveno, pouze ve vztahu ke ztížení společenského uplatnění uvádí, že zdravotní stav poškozeného se zpravidla ustálí po uplynutí jednoho roku od poškození zdraví.³⁵⁰ Východiskem je již zmiňovaná judikatura Nejvyššího soudu,³⁵¹ která zdravotní stav

³⁴⁵ Podle § 444 odst. 1 OBČZ platí, že „při škodě na zdraví se jednorázově odškodňují bolesti poškozeného a ztížení jeho společenského uplatnění“.

³⁴⁶ FEKETE, I. a kol. *Občiansky zákonník. Veľký komentár. 2. zväzok. (Vecné práva, zodpovednosť za škodu a za bezdôvodné obohatenie § 123 - § 459)*. 2. vyd., Bratislava: Eurokódex, 2015, s. 784, ISBN 978-80-8155-040-9.

³⁴⁷ Srov. např. Rozsudek Nejvyššího soudu SR ze dne 28. 5. 2014, sp. zn. 7 Cdo 65/2013.

³⁴⁸ Srov. např. Nález Ústavního soudu SR ze dne 13. 8. 2014, sp. zn. I. ÚS 426/2014.

³⁴⁹ Srov. § 8 odst. 4 ZBS.

³⁵⁰ Srov. § 8 odst. 4 ZBS věty za středníkem.

³⁵¹ Srov. např. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 5. 2008, sp. zn. 25 Cdo 1697/2007.

poškozeného chápe jako jeden celek. S ohledem na to lze zdravotní stav poškozeného považovat za ustálený až po skončení kontinuálně probíhající léčby, a to v závislosti na předpokládaném vývoji následků zdravotního poškození. Je nezbytné, aby ustálení zdravotního stavu bylo hodnoceno komplexně, nikoliv pro jednotlivé lékařské obory zvlášť.³⁵² Zdravotní stav poškozeného musí být ustálený natolik, aby bolest či ztížení společenského uplatnění bylo možno ohodnotit podle jednotlivých položek obsažených v příloze.

Náhrada za bolest a ztížení společenského uplatnění se stanoví násobkem celkového počtu bodů hodnocené bolesti nebo ztížení společenského uplatnění a peněžité částky odpovídající hodnotě jednoho bodu.³⁵³ Nezbytným podkladem pro její vyčíslení je lékařský posudek, který vymezuje příslušné bodové ohodnocení.³⁵⁴ Lékařský posudek³⁵⁵ lze vypracovat až poté, kdy se zdravotní stav poškozeného ustálí, neboť teprve v tento moment jsou k dispozici objektivní skutkové okolnosti, bez nichž by nebylo možné bolest či ztížení společenského uplatnění ohodnotit. Slovenská doktrína shodně s názorem Ústavního soudu označuje za nesprávný závěr, že poškozený se o poškození zdraví dozví až tehdy, kdy má k dispozici všechny znalecké posudky, které popisují a bodově ohodnocují určité zdravotní poškození. Akceptace tohoto závěru by *ad absurdum* vedla k nemožnosti promlčení nároku, neboť bez ohledu na to, kdy ke vzniku újmy došlo, by poškozený mohl kdykoliv během soudního řízení žalobu dále rozšiřovat.³⁵⁶ Vznik bolesti nebo ztížení společenského uplatnění je lékařským posudkem pouze deklarován.³⁵⁷ Z hlediska požadavku na transparentnost a přezkoumatelnost lékařského posudku je nezbytné, aby z lékařského posudku bylo zřejmé, na základě

³⁵² ŠTEVČEK, M.; DULAK, A.; BAJÁNKOVÁ, J.; FEČÍK, M.; SEDLAČKO, F.; TOMAŠOVIČ, M. a kol. *Občiansky zákonník I. § 1–450. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 1515, ISBN 978-80-7400-597.

³⁵³ Srov. § 5 odst. 1, odst. 2 ZBS.

³⁵⁴ Srov. § 3 odst. 2 ZBS.

³⁵⁵ Lékařský posudek je podle ustanovení § 7 odst. 1 ZBS ve spojení s § 2 odst. 3 písm. d) ZBS zpracováván posuzujícím lékařem, tj. lékařem, který byl posledním ošetřujícím lékařem poškozeného v souvislosti s jeho poškozením zdraví a vydává zdravotnické zařízení, kterého posuzující lékař zpracoval lékařský posudek. V případě, že posuzujícím lékařem je lékař zařízení ústavní zdravotní starostlivosti, lékařský posudek posuzuje primář příslušného oddělení anebo přednosta příslušné kliniky zdravotnického zařízení nebo jeho zástupce, a v případě, že rozsah následků přesahuje 200 bodů.

³⁵⁶ Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 22. 5. 2014, sp. zn. I. ÚS 3367/13.

³⁵⁷ FEKETE, I. a kol. *Občiansky zákonník. Veľký komentár. 2. zväzok. (Vecné práva, zodpovednosť za škodu a za bezdôvodné obohatenie § 123 - § 459)*. 2. vyd., Bratislava: Eurokódex, 2015, s. 784, ISBN 978-80-8155-040-9.

jakých skutečností dovodil posuzující lékař závěr o celkovém počtu bodů, případně, z jakého důvodu se odchýlil od položek vymezených sazebníkem.³⁵⁸

Na rozdíl od úpravy občanského zákoníku, který přenechává stanovení náhrady nemajetkové újmy na zdraví soudcovské úvaze, slovenská právní úprava výslovně nastavuje systém výpočtu hodnoty jednoho bodu. Podle ustanovení § 5 odst. 2 ZBS odpovídá „peněžité částce 2 % z průměrné měsíční mzdy zaměstnance v hospodářství Slovenské republiky, zjištěné Statistickým úřadem Slovenské republiky za kalendářní rok předcházející roku, v němž nárok na bolestné nebo ztížení společenského uplatnění poškozenému vznikl“.³⁵⁹ Nastavení výpočtu tak v podstatě odpovídá systému Metodiky.

Pro období od nabytí účinnosti občanského zákoníku je pro lepší představu níže specifikován vývoj peněžní částky hodnoty jednoho bodu.³⁶⁰

Rok, v němž vznikl nárok	Průměrná měsíční mzda	Hodnota jednoho bodu
2014	824 EUR	16,48 EUR
2015	858 EUR	17,16 EUR
2016	883 EUR	17,66 EUR
2017	912 EUR	18,24 EUR
2018	954 EUR	19,08 EUR
2019	1 013 EUR	20,26 EUR

Vzhledem k výše uvedenému je nutno zdůraznit, že na rozdíl od hodnoty, z níž doporučuje vycházet Metodika, je výše peněžní částky odpovídající jednomu bodu podle

³⁵⁸ Srov. R 27/1977, s. 118 odst. 2 a s. 131 odst. 3.

³⁵⁹ Srov. § 5 odst. 2 ZBS.

³⁶⁰ Veřejná databáze údajů [online]. Statistický úřad Slovenské republiky [cit. 11. 5. 2019]. Dostupné z: [http://statdat.statistics.sk/cognosext/cgi-bin/cognos.cgi?b_action=cognosViewer&ui.action=run&ui.object=storeID\(%22i94C7052B240A492FB3BE8C7A487D337B%22\)&ui.name=Priemerná%20mesačná%20mzda%20v%20hospodárstve%20SR%20%5Bpr0204qs%5D&run.outputFormat=&run.prompt=true&cv.header=false&ui.backURL=%2Fcognosext%2Fcps4%2Fportlets%2Fcommon%2Fclose.html&run.outputLocale=sk#](http://statdat.statistics.sk/cognosext/cgi-bin/cognos.cgi?b_action=cognosViewer&ui.action=run&ui.object=storeID(%22i94C7052B240A492FB3BE8C7A487D337B%22)&ui.name=Priemerná%20mesačná%20mzda%20v%20hospodárstve%20SR%20%5Bpr0204qs%5D&run.outputFormat=&run.prompt=true&cv.header=false&ui.backURL=%2Fcognosext%2Fcps4%2Fportlets%2Fcommon%2Fclose.html&run.outputLocale=sk#).

slovenské právní úpravy průměrně o 60 % vyšší.³⁶¹ Navíc systém vyčíslení explicitně stanovuje zákon, nikoliv pouze doporučující materiál, který z hlediska své závaznosti není obecně závazný, nadto vynutitelný.

Právo na odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění je ryze osobního charakteru, které je přímo spojeno s osobou samotného poškozeného. Tato povaha pak významně ovlivňuje možnosti přechodu a převodu práv z titulu nemajetkové újmy na zdraví.

Slovenský občanský zákoník podává jasné řešení možnosti přechodu práva na odškodnění nemajetkové újmy na zdraví. Dovětek ustanovení § 579 odst. 2 SOZ totiž výslovně uvádí, že právo na bolestné a na náhradu za ztížení společenského uplatnění zanikne smrtí věřitele (tj. poškozeného). To znamená, že na rozdíl od úpravy občanského zákoníku bez dalšího zaniká a na dědice poškozeného nepřechází.³⁶² Přitom není podstatné, zda za života poškozeného bylo právo uplatněno před soudem, či nikoliv.³⁶³ Tímto okamžikem zaniká také nárok na náhradu za další nemajetkové újmy ve smyslu ustanovení § 13 odst. 2 SOZ.³⁶⁴

Slovenský občanský zákoník vylučuje možnost samostatné dispozice s těmito právy a jejich převoditelnost nepřipouští. Je třeba zdůraznit, že ve smyslu ustanovení § 525 odst. 1 SOZ nelze postoupit pohledávku, která zaniká nejpozději smrtí věřitele. Je sice možné hovořit o shodnosti konstrukce s občanským zákoníkem, nicméně z dalšího výkladu ustanovení slovenského občanského zákoníku nelze dovodit výjimky, kdy k zániku těchto nároků v důsledku smrti poškozeného nedochází.³⁶⁵ Na rozdíl od občanského zákoníku je možnost postoupení pohledávek ve smyslu ustanovení § 444 SOZ a § 13 odst. 2 SOZ vyloučena bez výjimky.³⁶⁶ Započtení pohledávek z titulu náhrady nemajetkové újmy na zdraví je obecně zakázáno. Podle ustanovení § 581 odst. 1 SOZ

³⁶¹ *Metodika Nejvyššího soudu ČR k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku)* [online]. Brno: Nejvyšší soud ČR, vydáno 14. 4. 2014 [cit. 11. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.codexisuno.cz/5Ew#!17>.

³⁶² Srov. § 1475 odst. 2 OZ.

³⁶³ Srov. např. Usnesení Nejvyššího soudu SR ze dne 6. 3. 2014, sp. zn. 3 ECdo 278/2013.

³⁶⁴ FEKETE, I. a kol. *Občiansky zákonník. Veľký komentár. 3. zväzok. (Dedenie a záväzky - Všeobecná časť § 460 - § 587)*. 2. vyd., Bratislava: Eurokódex, 2015, s. 834, ISBN 978-80-8155-041-6.

³⁶⁵ Srov. § 1881 odst. 2 OZ.

³⁶⁶ FEKETE, I. a kol. *Občiansky zákonník. Veľký komentár. 3. zväzok. (Dedenie a záväzky - Všeobecná časť § 460 - § 587)*. 2. vyd., Bratislava: Eurokódex, 2015, s. 490, ISBN 978-80-8155-041-6.

platí, že pohledávku na nahrazení újmy na zdraví nelze započítat proti pohledávce jiného druhu. Podobně jako v občanském zákoníku,³⁶⁷ je započtení možné pouze za předpokladu, že se jedná o vzájemné pohledávky téhož druhu. To znamená, že zúčastněné osoby, které proti sobě mají pohledávky z titulu nemajetkové újmy na zdraví (např. v důsledku rvačky), mohou své vzájemné pohledávky započítat.

Slovenský občanský zákoník výslovně neuvádí, zda náhrada nemajetkové újmy ve smyslu ustanovení § 444 SOZ a § 13 odst. 2 SOZ náleží do společného jmění manželů.³⁶⁸ S přihlédnutím k osobnímu charakteru práva na odčinění nemajetkové újmy při ublížení na zdraví, které je vzhledem k této povaze přímo spojeno s osobou poškozeného, lze na základě výkladu ustanovení § 143 SOZ učinit závěr, že vyplacená náhrada náleží do výlučného jmění toho z manželů, kterému vzniklo právo na její vyplacení, tedy tomu z manželů, jehož újma na zdraví byla na základě náhrady kompenzována. Bezpochyby se tedy jedná o přístup shodný s občanským zákoníkem.³⁶⁹

S výše uvedeným souvisí také otázka konstrukce nároku ve smyslu ustanovení § 444 SOZ. Jeho struktura totiž není zcela jednoznačná a podobně jako v případě české právní praxe, i zde bylo předmětem diskuzí, zda se jedná o jediný, celistvý nárok, nebo samostatné, dílčí nároky. Domnívám se, že již zmiňovaná blízkost obou právních úprav, která je deklarována také podobností s dikcí předchozího občanského zákoníku a slovenského občanského zákoníku, vedla k tomu, že slovenská doktrína se kloní k závěru, že nároky ve smyslu ustanovení § 444 SOZ jsou samostatnými, dílčími nároky.³⁷⁰ Převažující názor lze odůvodnit tím, že předpoklady vzniku nároků ve smyslu ustanovení § 444 SOZ jsou odlišné a jejich uplatněním je poškozenému kompenzována obsahově jiná složka nemajetkové újmy na zdraví. Z toho důvodu je vznik nároku na náhradu za bolest zcela nezávislý na vzniku nároku na náhradu za ztížení společenského uplatnění.

³⁶⁷ Srov. § 1988 odst. 2 OZ.

³⁶⁸ Srov. § 143 SOZ.

³⁶⁹ Srov. § 709 odst. 1 písm. c) OZ.

³⁷⁰ Srov. např. Rozsudek Nejvyššího soudu SR ze dne 26. 2. 2002, sp. zn. 5 Cdo 117/2000 nebo rozsudek Nejvyššího soudu SR ze dne 27. 3. 2008, sp. zn. 3 Cdo 114/2007.

Slovenská soudní praxe zastává názor, že nárok na odčinění nemajetkové újmy na zdraví je nárokem majetkové povahy, který se promlčuje.³⁷¹ V důsledku výše zmíněné samostatnosti běží promlčecí lhůta zvlášť pro náhradu za bolest a zvlášť pro náhradu za ztížení společenského uplatnění. To platí i ve vztahu k nároku na náhradu podle ustanovení § 13 odst. 2 SOZ. Zároveň platí, že jednotlivé nároky se promlčují jako celek, neboť náhrada je poskytována formou jednorázového peněžitého plnění, nikoli formou tzv. *důchodu*. Nárok na náhradu nemajetkové újmy na zdraví se podle ustanovení § 106 odst. 1 SOZ promlčí za dva roky ode dne, kdy se poškozený dozvěděl o újmě a o tom, kdo za ni odpovídá. Jak již bylo uvedeno, o nároku na náhradu za bolest a za ztížení společenského uplatnění se poškozený dozví v okamžiku, kdy lze objektivně provést bodové ohodnocení, tedy okamžikem ustálení zdravotního stavu poškozeného. Slovenská právní úprava shodně s občanským zákoníkem vychází pouze ze subjektivní promlčecí lhůty.³⁷² U práva na náhradu nemajetkové újmy ve smyslu ustanovení § 13 odst. 2 SOZ platí, že se promlčí v obecné tříleté promlčecí lhůtě, která počíná běžet dnem následujícím po dni, kdy došlo k neoprávněnému zásahu do osobnostních práv poškozeného.³⁷³ S přihlédnutím k uvedenému lze konstatovat, že koncepce promlčení obsažená ve slovenském občanském zákoníku je shodná s úpravou předchozího občanského zákoníku, a v zásadě je tedy shodná také s koncepcí přijatou občanským zákoníkem.

4.1.1 Náhrada za bolest

Při ublížení na zdraví vzniká poškozenému právo na náhradu za jeho vytrpěné bolesti.³⁷⁴ Bolest jako složka nemajetkové újmy není ve slovenském občanském zákoníku blíže vymezena. Pro případ vzniku újmy na zdraví stanovuje pouze vznik nároku poškozeného na jejich jednorázové odškodnění. Vymezení pojmu *bolest* a stanovení výše její náhrady je přenecháno speciální právní úpravě *zákona o náhradě za bolest a o náhradě za*

³⁷¹ Srov. např. Usnesení Nejvyššího soudu SR ze dne 17. 2. 2011, sp. zn. 5 Cdo 265/2009 nebo Rozsudek Nejvyššího soudu SR ze dne 28. 11. 2013, sp. zn. 5 Cdo 104/2011.

³⁷² FEKETE, I. a kol. *Občiansky zákonník. Veľký komentár. 1. zväzok. (Všeobecná časť § 1 - § 122)*. 2. vyd., Bratislava: Eurokódex, 2014, s. 667, ISBN 978-80-81550-39-3.

³⁷³ Srov. např. Rozsudek Krajského soudu Nitra ze dne 24. 4. 2014, sp. zn. 9 Co 140/2014.

³⁷⁴ Srov. 444 SOZ.

ztížení společenského uplatnění.³⁷⁵ Podle ustanovení § 2 odst. 1 ZBS se *bolestí* rozumí „*újmou způsobená poškozením na zdraví, jeho léčbou nebo odstraňováním jeho následků*“.³⁷⁶

Slovenská právní úprava se výslovně nezabývá tím, zda zahrnuje také určité formy psychické bolesti, které sice jsou důsledkem ublížení na zdraví, nicméně nedosahují intenzity psychické nemoci podle přílohy zákona o náhradě za bolest a o náhradě za ztížení společenského uplatnění, a nemusí být nutně spojeny s viditelným tělesným poškozením.³⁷⁷ Judikatura v této souvislosti dospěla k závěru, že v případech, kdy poškozený trpí např. bolestmi hlavy, tělesnou slabostí, závratí apod., jedná se o stavy, které lze považovat za příznaky chorobného stavu, a to bez ohledu na to, že se nedají objektivně prokázat změnami na těle poškozeného.³⁷⁸ Na druhou stranu pod *bolest* ve smyslu ustanovení § 2 odst. 1 ZBS nelze podřadit čistě psychické bolesti, které nejsou přímým důsledkem poruchy zdraví a chorobným stavem, nýbrž vznikly ze vzdálenějších účinků, které působí na mysl poškozeného, jako např. zármutek, bezútěšnost apod.³⁷⁹ Nejvyšší soud SR navíc poznamenal, že výkladem ZBS nelze dospět k závěru, že náhrada za bolest a ztížení společenského uplatnění je poskytována za újmu, která se projevuje v psychické sféře fyzické osoby a do jejího postavení ve společnosti.³⁸⁰ Smyslem náhrady za bolest je poskytnout poškozenému peněžitou náhradu za újmu, která byla způsobena zásahem do jeho tělesné integrity. Lze dospět k názoru, že bolest je pojímána podobně jako v české právní úpravě a smyslem náhrady za bolest je odčinění tzv. *fyzické bolesti*. Bolest poškozeného lze odškodnit v režimu ustanovení § 444 SOZ pouze za předpokladu, že dosáhne takové intenzity, kterou je možné kompenzovat. Vznik nároku

³⁷⁵ Zákon č. 437/2004 Zb., o náhradě za bolest a o náhradě za sťaženie spoločenského uplatnenia a o zmene a doplnení zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 273/1994 Z. z. o zdravotnom poistení, financovaní zdravotného poistenia, o zriadení Všeobecnej zdravotnej poisťovne a o zriaďovaní rezortných, odvetvových, podnikových a občianskych zdravotných poisťovní v znení neskorších predpisov.

³⁷⁶ Srov. § 2 odst. 1 ZBS.

³⁷⁷ ŠTEVČEK, M.; DULAK, A.; BAJÁNKOVÁ, J.; FEČÍK, M.; SEDLAČKO, F.; TOMAŠOVIČ, M. a kol. *Občiansky zákonník I. § 1 – 450. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 1515, ISBN 978-80-7400-597-8.

³⁷⁸ Srov. Rv I 724/25.

³⁷⁹ ŠTEVČEK, M.; DULAK, A.; BAJÁNKOVÁ, J.; FEČÍK, M.; SEDLAČKO, F.; TOMAŠOVIČ, M. a kol. *Občiansky zákonník I. § 1 – 450. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 1515, ISBN 978-80-7400-597-8.

³⁸⁰ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu SR ze dne 28. 5. 2014, sp. zn. 7 Cdo 65/2013.

na poskytnutí náhrady se váže k okamžiku, kdy se zdravotní stav poškozeného po proběhnuvší léčbě ustálí.³⁸¹

Náhrada za bolest je poškozenému poskytována formou jednorázového peněžitého plnění. Musí být stanovena tak, aby byla přiměřená zjištěnému poškození zdraví, průběhu léčby nebo odstraňování jeho následků.³⁸² Požadavek „přiměřenosti“ je výslovně stanoven v ustanovení § 3 odst. 1 ZBS. Výše náhrady za bolest je určena na základě výsledného bodového ohodnocení posuzované bolesti, které je určeno v lékařském posudku vypracovaném podle zásad obsažených v ustanovení § 9 ZBS. Lékař neprovádí hodnocení bolesti dle vlastního uvážení, nýbrž je vázán sazbami obsaženými v I. a III. části přílohy č. 1 k ZBS. Jednotlivé sazby bodového ohodnocení jsou stanoveny fixní hodnotou nebo určitým bodovým rozmezím. V případě sazby určené bodovým rozmezím vychází posuzující lékař z rozsahu a způsobu poškození zdraví, průběhu a náročnosti léčby, a případně vzniklých komplikací. Podle průběhu léčby se bodové hodnocení stanoví buď při spodní hranici (při lehčím nebo kratším průběhu léčby) nebo při horní hranici (při těžším nebo delším průběhu léčby).³⁸³ Posuzující lékař je povinen respektovat sazby bodového hodnocení, které stanovuje I. a III. část přílohy č. 1 k ZBS. Je logické, že speciální právní úprava není schopna pojmut veškeré typy zdravotního postižení. Pokud určitý typ poškození není výslovně upraven, lékař za pomoci analogie použije sazbu stanovenou pro postižení, které je z hlediska hodnocené bolesti nejvíce srovnatelné.³⁸⁴ Vypracování lékařského posudku je možné až po ustálení zdravotního stavu poškozeného. Teprve pak je možné provést objektivní ohodnocení bolesti a stanovit výši jejího odškodnění. Je tedy zřejmé, že k vydání lékařského posudku zpravidla dojde až následně. Posuzující lékař je v případech výslovně uvedených v ustanovení § 9 odst. 5 ZBS oprávněn zvýšit základní bodové hodnocení až o polovinu. Při souběhu více těchto důvodů lze základní ohodnocení zvýšit až na dvojnásobek.³⁸⁵

³⁸¹ FEKETE, I. a kol. *Občiansky zákonník. Veľký komentár. 2. zväzok. (Vecné práva, zodpovednosť za škodu a za bezdôvodné obohatenie § 123 - § 459)*. 2. vyd., Bratislava: Eurokódex, 2015, s. 787, ISBN 978-80-8155-040-9.

³⁸² Srov. § 3 odst. 1 ZBS.

³⁸³ Srov. § 9 odst. 3 ZBS.

³⁸⁴ Srov. § 3 odst. 4 ZBS.

³⁸⁵ Srov. § 9 odst. 6 ZBS.

V případě, že poškozený utrpěl více zdravotních postižení zároveň, je potřebné, aby bodové ohodnocení bylo provedeno pro každé postižení zvlášť a zjištěné bodové hodnoty byly následně sčítány. Pokud se týkají téhož orgánu nebo končetiny, součet bodového hodnocení nesmí překročit hodnotu anatomické nebo funkční ztráty orgánu či končetiny.³⁸⁶ Na rozdíl od české právní úpravy je výslovně vyloučena možnost tzv. *dvojího zohlednění hodnocené bolesti*.³⁸⁷ To znamená, že zdravotní postižení, které je podle svých znaků zahrnuto v jedné položce, nesmí být znovu hodnoceno v rámci jiné položky. Duplicitní kompenzace způsobené nemajetkové újmy na zdraví proto nepřichází do úvahy. Její nepřípustnost je v české právní praxi dovozována pouze z ustálené soudní judikatury a Metodiky.³⁸⁸

Za zmínku dále stojí, že slovenská právní úprava připouští vznik nároku na další náhradu za bolest.³⁸⁹ V praxi se může jednat o situace, kdy po ukončení léčby poškozený podstoupí další operační zákrok, který při prvotní léčbě, od níž se odvíjela původně stanovená náhrada, plánován nebyl, jeho potřeba však vznikla z důvodu předmětného zdravotního postižení. V tom případě se výše náhrady stanoví analogicky podle seznamu příslušných sazeb.³⁹⁰

S ohledem na výše uvedené je zřejmé, že konstrukce určování náhrady za bolest ve slovenské právní úpravě je obdobná konstrukci vyhlášky. V zásadě je tedy možné rovněž konstatovat, že odpovídá modelu, který doporučuje Metodika. Máme-li hovořit o rozdílech, je důležité poznamenat, že při mnohočetných poraněních Metodika připouští, aby náhrada za bolest přesáhla částku, která odpovídá funkční či anatomické ztrátě končetiny nebo orgánu. Metodika navíc odlišně stanovuje případy, kdy znalec, resp. posuzující lékař, je oprávněn přiměřeně navýšit základní ohodnocení. Jedná se o případy, které na rozdíl od slovenské právní úpravy nejsou limitovány taxativním výčtem.³⁹¹ Přiměřené navýšení základního ohodnocení je Metodikou doporučeno, pokud jeho výše není proporcionální vůči závažnosti způsobeného zdravotního postižení.

³⁸⁶ Srov. § 9 odst. 7 ZBS.

³⁸⁷ Srov. § 9 odst. 8 ZBS.

³⁸⁸ Srov. např. Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 5. 5. 2010, sp. zn. 1 Co 2/2010.

³⁸⁹ Srov. § 3 odst. 4 ZBS.

³⁹⁰ FEKETE, I. a kol. *Občiansky zákonník. Veľký komentár. 2. zväzok. (Vecné práva, zodpovednosť za škodu a za bezdôvodné obohatenie § 123 - § 459)*. 2. vyd., Bratislava: Eurokódex, 2015, s. 787, ISBN 978-80-8155-040-9.

³⁹¹ Srov. § 9 odst. 5 ZBS.

4.1.2 Náhrada za ztížení společenského uplatnění

Další složku nemajetkové újmy na zdraví, která má být odškodněna podle ustanovení § 444 SOZ představuje ztížení společenského uplatnění poškozeného. Pojem *ztížení společenského uplatnění* slovenský občanský zákoník nedefinuje. Společně se systémem stanovení náhrady je jeho vymezení obsaženo v *zákoně o náhradě za bolest a o náhradě za ztížení společenského uplatnění*.³⁹² Ve smyslu ustanovení § 2 odst. 2 ZBS se *ztížením společenského uplatnění* rozumí „stav v souvislosti s poškozením zdraví, který má prokazatelně nepříznivé následky na životní úkony poškozeného, na upokojení jeho životních a společenských potřeb nebo na plnění jeho společenských úloh“.³⁹³ Na rozdíl od bolestného, které poškozenému kompenzuje léčbu a odstranění následků způsobeného zdravotního poškození, je smyslem náhrady za ztížení společenského uplatnění odškodnit trvalé následky, které nepříznivě ovlivňují poškozeného v jeho možnostech zapojit se do společenského, osobního, rodinného, pracovního života, a to s přihlédnutím k možnostem poškozeného před vznikem újmy.³⁹⁴

Ke vzniku nároku na odškodnění za bolest a ztížení společenského uplatnění nemusí a zpravidla ani nedochází ve stejný okamžik. Na druhou stranu se žádá poznamenat, že vznik nároku na náhradu za ztížení společenského uplatnění podle ustanovení § 444 SOZ není na rozdíl dikce ustanovení § 2958 OZ podmíněn tím, že v důsledku újmy na zdraví vznikne poškozenému tzv. *překážka lepší budoucnosti*. Explicitně stanoveným předpokladem je pouze vznik újmy na zdraví.³⁹⁵ Absence zákonného zakotvení této podmínky však neznamena, že pro vznik nároku poškozeného není vyžadována. Vzhledem k povaze a smyslu náhrady lze vycházet z toho, že vznik nároku fakticky vyžaduje, aby následkem újmy na zdraví byla tzv. *překážka lepší budoucnosti poškozeného*. Lze proto dospět k názoru, že nárok na náhradu za ztížení

³⁹² Zákon č. 437/2004 Zb., o náhradě za bolest a o náhradě za sťaženie spoločenského uplatnenia a o zmene a doplnení zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 273/1994 Z. z. o zdravotnom poistení, financovaní zdravotného poistenia, o zriadení Všeobecnej zdravotnej poisťovne a o zriaďovaní rezortných, odvetvových, podnikových a občianskych zdravotných poisťovní v znení neskorších predpisov.

³⁹³ Srov. § 2 odst. 2 ZBS.

³⁹⁴ ŠTEVČEK, M.; DULAK, A.; BAJÁNKOVÁ, J.; FEČÍK, M.; SEDLAČKO, F.; TOMAŠOVIČ, M. a kol. *Občiansky zákonník I. § 1–450. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 1517, ISBN 978-80-7400-597-8.

³⁹⁵ Srov. § 444 SOZ.

společenského uplatnění vzniká poškozenému tehdy, jestliže nepříznivé následky újmy na zdraví trvale a výrazně stěžují možnosti poškozeného v jeho dalším životě.³⁹⁶

Výše náhrady se stanoví násobkem výsledného bodového ohodnocení posuzovaného ztížení společenského uplatnění a peněžní částky odpovídající hodnotě jednoho bodu, o které bylo hovořeno již v předchozí kapitole této práce. Slovenská doktrína shodně českou soudní praxí³⁹⁷ vylučuje možnost stanovit náhradu tak, aby se její výše odvíjela podle jednotlivých dnů hypotetické délky života poškozeného.³⁹⁸ Na rozdíl od české právní praxe vychází z bodového ohodnocení, které je vymezeno v lékařského posudku podle sazeb vyplývajících z II. a IV. části přílohy č. 1 k ZBS.³⁹⁹ Pro jednotlivé zdravotní postižení jsou sazby vymezeny fixní hodnotou nebo určitým bodovým rozmezím, kterými je posuzující lékař vázán. V případě sazby stanovené bodovým rozmezím se navíc zohlední, do jaké míry spolu jednotlivé následky souvisejí nebo jsou v sobě již obsažené. Pokud lze očekávat, že vzhledem ke své intenzitě a délce trvání budou mít tyto následky příznivý vývoj, je třeba vycházet z počtu bodů při spodní hranici bodové sazby.⁴⁰⁰ Tak jako v případě náhrady za bolest i zde platí, že pokud pro určité postižení není uvedena sazba, lékař analogicky vychází ze sazby stanovené pro jiné postižení, které je z hlediska ztížení společenského uplatnění nejsrovnatelnější.⁴⁰¹

Lékařský posudek lze vypracovat až když se zdravotní stav poškozeného z hlediska jeho trvalých zdravotních následků ustálí. Teprve tehdy je totiž postaveno najisto, zda a v jakém rozsahu poškozenému vzniká nárok na odškodnění. Na rozdíl od hodnocení bolesti je ve vztahu ke ztížení společenského uplatnění výslovně uvedeno, že k ustálení zpravidla dojde až po uplynutí jednoho roku od poškození zdraví.⁴⁰² Tím se úprava odlišuje od české právní úpravy, která se ustálením zdravotního stavu výslovně nezabývá a pouze judikaturou a Metodikou je dovozováno, že k vyčíslení náhrady za

³⁹⁶ FEKETE, I. a kol. *Občiansky zákonník. Veľký komentár. 2. zväzok. (Vecné práva, zodpovednosť za škodu a za bezdôvodné obohatenie § 123 - § 459)*. 2. vyd., Bratislava: Eurokódex, 2015, s. 788, ISBN 978-80-8155-040-9.

³⁹⁷ Srov. např. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 12. 2009, sp. zn. 25 Cdo 1925/2008.

³⁹⁸ FEKETE, I. a kol. *Občiansky zákonník. Veľký komentár. 2. zväzok. (Vecné práva, zodpovednosť za škodu a za bezdôvodné obohatenie § 123 - § 459)*. 2. vyd., Bratislava: Eurokódex, 2015, s. 788, ISBN 978-80-8155-040-9.

³⁹⁹ Srov. § 4 odst. 2 ZBS.

⁴⁰⁰ Srov. § 10 odst. 5 ZBS.

⁴⁰¹ Srov. § 4 odst. 3 ZBS.

⁴⁰² Srov. § 8 odst. 4 ZBS.

ztížení společenského uplatnění lze přistoupit teprve když je zdravotní stav poškozeného relativně ustálen.⁴⁰³

Náhrada za ztížení společenského uplatnění musí být určena tak, aby její výsledná výše byla přiměřená povaze následků a jejich předpokládanému vývoji, a to v závislosti na rozsahu, v jakém jsou omezeny možnosti poškozeného uplatnit se v životě a společnosti.⁴⁰⁴ Konstrukce slovenské právní úpravy výslovně reflektuje požadavek přiměřenosti náhrady, který dále rozvíjí v ustanovení § 10 ZBS, jež vymezuje jednotlivé zásady kvalifikace trvalých zdravotních následků. Těmito pravidly je posuzující lékař vázán a je tedy povinen je při stanovení výsledného bodového hodnocení respektovat. Při určování bodového ohodnocení je přihlíženo k závažnosti poškození zdraví a k předpokládanému vývoji následků.⁴⁰⁵ Pokud lékař dospěje k závěru, že jednoduchým a běžným lékařským zákrokem lze postižení poškozeného zmírnit či dokonce odstranit, poškozenému doporučí, aby takový zákrok podstoupil.⁴⁰⁶ Postoj poškozeného pak bude mít vliv na výši náhrady, a to zejména za situace, kdy jsou splněny podmínky pro přiměřené zvýšení náhrady ve smyslu ustanovení § 10 odst. 4 ZBS. Kromě toho je nezbytné, aby posuzující lékař zohlednil zdravotní omezení poškozeného, či jiné projevy, které byly způsobeny předchozími změnami zdravotního stavu. Náhradu je totiž možné poskytnout pouze za ty nepříznivé následky, které nastaly v důsledku konkrétní újmy na zdraví, nebo případně za ty následky, které vedly k podstatnému zhoršení předchozích změn zdravotního stavu. Není-li možné přesně zjistit stav změn zdravotního stavu před předmětným poškozením, výše bodového ohodnocení nesmí být vyšší než tři čtvrtiny stanovené sazby.⁴⁰⁷

Právní úprava připouští, aby bodové hodnocení za posuzované ztížení společenského uplatnění bylo lékařem přiměřeně navýšeno.⁴⁰⁸ Patrně se jedná o pomocné pravidlo, které umožňuje korigovat bodové hodnocení tak, aby výsledná

⁴⁰³ *Metodika Nejvyššího soudu ČR k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku)* [online]. Brno: Nejvyšší soud ČR, vydáno 14. 4. 2014 [cit. 1. 6. 2019]. Dostupné z: <https://www.codexisuno.cz/5Ew#!17>.

⁴⁰⁴ Srov. § 4 odst. 1 ZBS věta za středníkem.

⁴⁰⁵ Srov. § 10 odst. 1 ZBS.

⁴⁰⁶ Srov. § 10 odst. 3 ZBS.

⁴⁰⁷ Srov. § 10 odst. 6 ZBS.

⁴⁰⁸ Srov. § 10 odst. 4 ZBS.

náhrada odpovídala požadavku přiměřenosti ve smyslu ustanovení § 4 odst. 1 ZBS. V opačném případě by náhrada sice byla stanovena podle systému základního bodového ohodnocení, nicméně takto stanovená výše by nemusela být vždy přiměřená povaze způsobených následků a jejich předpokládanému vývoji. Z toho důvodu právní úprava umožňuje, aby bodové hodnocení bylo přiměřeně zvýšeno, a to až o dvojnásobek základního ohodnocení. Podmínkou je existence konkrétních skutečností, které vzhledem k věku poškozeného vedou k omezení či celkové ztrátě jeho možností uplatnit se v životě a ve společnosti.⁴⁰⁹

Modifikace zjištěné základní částky je dále přípustná podle ustanovení § 5 odst. 5 ZBS. Umožňuje, aby soud v případech hodných zvláštního zřetele rozhodl o zvýšení náhrady za ztížení společenského uplatnění, nejvýše však o 50 % oproti zjištěné základní výši. Citované ustanovení výslovně uvádí, že případem hodným zvláštního zřetele je uznání invalidity.⁴¹⁰ S jazykovou dikcí ustanovení byly v minulosti spojeny interpretační problémy. Jeho výkladem bylo nesprávně dovozováno, že uznání invalidity je obligatorní podmínkou pro zvýšení zjištěné základní částky náhrady. Výkladové potíže byly částečně rozptýleny Nejvyšším soudem SR, který dospěl k názoru, že pro zvýšení náhrady za ztížení společenského uplatnění podle ustanovení § 5 odst. 5 ZBS je uznání invalidity jedním, nikoliv však jediným případem hodným zvláštního zřetele.⁴¹¹ Přístup slovenské praxe k výkladu citovaného ustanovení není jednotný. Původně zastávaný restriktivní výklad vycházel z české rozhodovací praxe a dovozoval,⁴¹² že zvýšení základní částky náhrady je možné pouze ve zcela výjimečných případech, tedy v případech hodných mimořádného zřetele, kdy na rozdíl od mimořádné úrovně kulturních, sportovních, a jiných aktivit poškozeného před vznikem újmy jsou možnosti poškozeného velmi výrazně omezené či úplně ztracené.⁴¹³ Koncepce byla dále rozvedena Nejvyšším soudem SR, který za správné shledal rozhodnutí soudu, kterým byla žaloba v části požadované náhrady za ztížení společenského uplatnění částečně zamítnuta, a to

⁴⁰⁹ Srov. § 10 odst. 4 ZBS.

⁴¹⁰ Srov. § 10 odst. 4 ZBS.

⁴¹¹ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu SR ze dne 29. 11. 2011, sp. zn. 5 Cdo 212/2010.

⁴¹² Srov. např. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 1988, sp. zn. 1 Cz 60/88, uveřejněný pod č. 10 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, roč. 1992.

⁴¹³ Srov. např. Rozsudek Nejvyššího soudu SR ze dne 23. 7. 2008, sp. zn. 1 Cdo 69/2007.

s odůvodněním, že „se nejedná o vrcholového sportovce, ani o kulturně či politicky angažovanou osobu“.⁴¹⁴

Slovenská soudní praxe následně navázala na závěry již zmiňovaného nálezu Ústavního soudu ze dne 29. 9. 2005, sp. zn. III. ÚS 350/03. Nejvyšší soud SR dovodil, že základní částku odškodnění lze navýšit nad rámec stanovený právní úpravou, pokud konkrétní okolnosti vyžadují zachování přiměřenosti mezi výší přiznané náhrady a následkem způsobeného zdravotního postižení. Přípustnost tohoto způsobu modifikace byla dovozena z principu přiměřenosti (tj. proporcionality), který je v evropské právní kultuře považován za moderní nepsané ústavní pravidlo, které v právních předpisech sice není výslovně obsaženo, nicméně bezezbytku se uplatňuje. Aplikace principu proporcionality znamená, že výsledná náhrada musí být z hlediska způsobených trvalých zdravotních následků „přiměřená“.⁴¹⁵ Tím dochází k odklonu od původně zastávaného, již výše zmiňovaného názoru, podle něhož je zvýšení náhrady podmíněno tím, že před vznikem újmy na zdraví byl poškozený mimořádně zapojen do společenského, politického či kulturního života. Nejvyšší soud SR totiž následně dovodil, že případem hodným zvláštního zřetele podle ustanovení § 5 odst. 5 ZBS je i skutečnost, že „poškozená následkem úrazu ztratila možnost plnohodnotně pracovat, věnovat se rodině a zúčastňovat se na běžných sportovních, společenských a kulturních akcích“.⁴¹⁶ Podstatná je proto „přiměřenost“ náhrady, a to nejen ve vztahu k možnostem uplatnění poškozeného ve všech oblastech života, ale též při zohlednění významu zdraví v hierarchii všeobecně uznávaných hodnot, nutnosti naplnění satisfakční a preventivní funkce odškodnění a s přihlédnutím k požadavku legitimního očekávání soudního rozhodování. Při rozhodování o zvýšení náhrady podle ustanovení § 5 odst. 5 ZBS je rozhodující rozsah aktivit, které poškozený vykonával před tím, než došlo ke vzniku újmy na zdraví a tyto srovnává s možnostmi poškozeného po ustálení zdravotního stavu. Dále zohlední, jakým způsobem poškozený získával prostředky na živobytí; zda měl vyživovací povinnost vůči třetí osobě; zda se jednalo o osobu sportovně či politicky aktivní apod. Podle doktríny je mezi tyto okolnosti potřeba řadit i nízký věk poškozeného, neboť

⁴¹⁴ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu SR ze dne 26. 2. 2002, sp. zn. 5 Cdo 117/2000.

⁴¹⁵ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu SR ze dne 9. 1. 2014, sp. zn. 6 Cdo 271/2012.

⁴¹⁶ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu SR ze dne 9. 1. 2014, sp. zn. 6 Cdo 271/2012.

s nepříznivými následky svého zdravotního postižení se musí vyrovnávat déle a v nižším věku nemusí být na takové trvalé zdravotní následky ani připraven, neboť se jedná o osobu, která je teprve na počátku pracovního, rodinného, a společenského života.⁴¹⁷ V neposlední řadě musí být přihlédnuto také k formě a intenzitě zavinění škůdce.

Slovenská právní úprava nevylučuje, že v budoucnu se mohou projevit i další nepříznivé následky, s nimiž nebylo původně počítáno, resp. počítáno být ani nemohlo. Pokud poškozenému již byla poskytnuta náhrada za ztížení jeho společenského uplatnění a následně se původně předpokládané následky zhorší, poškozenému vznikne další nárok na poskytnutí náhrady za ztížení společenského uplatnění.⁴¹⁸ Hodnocení je prováděno na základě lékařského posudku. Výše další náhrady za ztížení společenského uplatnění se stanoví násobkem peněžní částky hodnoty jednoho bodu a rozdílu mezi původním bodovým hodnocením a bodovým hodnocením, které vyplyne z později vypracovaného lékařského posudku.⁴¹⁹ Případné pozdější zhoršení zdravotního stavu poškozeného proto automaticky neznamená, že v době prvotního hodnocení nebyl zdravotní stav poškozeného ustálen.

4.1.3 Náhrada za další nemajetkovou újmu

Zákonný rámec odčinění nemajetkové újmy při ublížení na zdraví obsažený v ustanovení § 444 SOZ výslovně nestanoví povinnost škůdce odčinit i *další nemajetkové újmy poškozeného*, které vznikly následkem ublížení na zdraví. Je proto vyloučeno, aby nad rámec *bolestí a ztížení společenského uplatnění* byly v režimu ustanovení § 444 SOZ uplatňovány jakékoliv další nároky poškozeného, byť by se jednalo o nároky nemajetkové povahy. Konstrukce ustanovení § 444 SOZ se tedy zásadně odlišuje od ustanovení § 2958 OZ, které škůdci stanoví povinnost odčinit peněžitou náhradou nejen *vytrpěné bolesti a ztížení společenského uplatnění*, ale též *další nemajetkové újmy*.⁴²⁰ To ovšem

⁴¹⁷ FEKETE, I. a kol. *Občiansky zákonník. Veľký komentár. 2. zväzok. (Vecné práva, zodpovednosť za škodu a za bezdôvodné obohatenie § 123 - § 459)*. 2. vyd., Bratislava: Eurokódex, 2015, s. 788, ISBN 978-80-8155-040-9.

⁴¹⁸ Srov. § 4 odst. 4 ZBS.

⁴¹⁹ Srov. § 10 odst. 7 ZBS.

⁴²⁰ Srov. § 2958 OZ.

neznamená, že kompenzaci dalších nemajetkových újem poškozeného nepřipouští. Slovenská doktrína vychází z názoru prosazovaného také předchozí právní úpravou, podle kterého lze nárok na náhradu za další nemajetkové újmy uplatnit v režimu ochrany osobnosti podle ustanovení § 11 a násl. SOZ.⁴²¹

Z hlediska systematiky slovenského občanského zákoníku je zřejmé, že rozlišuje mezi *právem na náhradu nemajetkové újmy při zásahu do práva na ochranu osobnosti* a *právem na náhradu nemajetkové újmy při ublížení na zdraví*. S ohledem na význam právem chráněného statku je ve vztahu k ochraně osobnosti zajištěna zvláštní právní úprava. Je proto nezbytné, aby právo na náhradu nemajetkové újmy při zásahu do práva na ochranu osobnosti bylo chápáno jako svébytné a samostatné právo, které je vůči právu na nahrazení nemajetkové újmy na zdraví zcela nezávislé.⁴²² Podle judikatury totiž není vyloučeno, že určitý skutkový děj povede nejen ke vzniku újmy spočívající v bolesti či ve ztížení společenského uplatnění, ale současně povede i ke vzniku újmy projevující se v osobnostní sféře poškozeného (např. trvalé psychické poruchy, ztráta nenarozeného plodu apod.). Nejvyšší soud SR v této souvislosti upozornil, že při nemajetkové újmě na zdraví lze vedle náhrady za bolest a za ztížení společenského uplatnění požadovat též náhradu za nemajetkovou újmu způsobenou zásahem do osobnostních práv podle ustanovení 13 SOZ, neboť každá z těchto náhrad kompenzuje obsahově odlišnou újmu na straně poškozeného. Ve svém rozsudku ze dne 28. 5. 2014, sp. zn. 7 Cdo 65/2013 dospěl k názoru, že „z ustanovení § 4 odst. 1 a 2 ZBS vyplývá, že smyslem náhrady za bolest a ztížení společenského uplatnění je poskytnout peněžitou náhradu za újmu způsobenou zásahem do tělesné integrity fyzické osoby. Z nich, ani ze zásad na hodnocení bolesti (§ 9 ZBS) a zásad na hodnocení ztížení společenského uplatnění (§ 10 ZBS), ale ani ze sazeb bodového ohodnocení (příloha č. 1 ZBS) nelze dovodit, že by se náhrada za bolest a za ztížení společenského uplatnění poskytovala za újmu, která se promítá do psychické sféry fyzické osoby a do jejího postavení ve společnosti“.⁴²³ Tímto rozhodnutím bylo reagováno na praxi některých slovenských soudů, které vycházely z rozhodovací praxe českých soudů, aniž by přihlédly k

⁴²¹ FEKETE, I. a kol. *Občiansky zákonník. Veľký komentár. 2. zväzok. (Vecné práva, zodpovednosť za škodu a za bezdôvodné obohatenie § 123 - § 459)*. 2. vyd., Bratislava: Eurokódex, 2015, s. 784, ISBN 978-80-8155-040-9.

⁴²² ŠTEVČEK, M.; DULAK, A.; BAJÁNKOVÁ, J.; FEČÍK, M.; SEDLAČKO, F.; TOMAŠOVIČ, M. a kol. *Občiansky zákonník I. § 1–450. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 65, ISBN 978-80-7400-597-8.

⁴²³ Srov. např. Rozsudek Nejvyššího soudu SR ze dne 28. 5. 2014, sp. zn. 7 Cdo 65/2013.

podstatným odlišnosťou obou úprav.⁴²⁴ Najvyšší súd SR upozornil, že vymedzenie pojmu *bolest* je v srovnání s vyhláškou odlišné, pretože vyhláška pod pojmom *bolest* rozumela i *duševní strádání způsobené škodou na zdraví osobě, která tuto škodu utrpěla*.⁴²⁵ Nicméně Ústavní soud SR vyslovil názor zcela opačný a konstatoval, že nároky, ktoré jsou speciálně upraveny v ustanovení § 444 SOZ nelze uplatňovat v režimu ochrany osobnosti ve smyslu § 11 a násl. SOZ.⁴²⁶

S přihlédnutím k výše uvedenému lze dospět k závěru, že na rozdíl od náhrady nemajetkové újmy dle ustanovení § 444 SOZ, jejímž smyslem je především kompenzace zásahu do fyzické integrity poškozeného, je smyslem náhrady nemajetkové újmy ve smyslu ustanovení § 13 SOZ odčinit újmu, která se promítá do psychicko-morální sféry poškozeného a do jeho postavení ve společnosti (tzv. *duševní útrapy*). Nemajetková újma ve smyslu ustanovení § 11 a násl. SOZ se tedy primárně neprojevuje ve fyzické integritě poškozeného. Pojmově i obsahově se jedná o odlišné nároky, které nelze zaměňovat ani směšovat.⁴²⁷

Existence zásahu, který je objektivně způsobilý vyvolat vznik nemajetkové újmy ve smyslu ustanovení § 13 odst. 2 SOZ předpokládá porušení či ohrožení morální integrity poškozeného. Zásah musí nastat objektivně, musí tedy být vyloučena individuální psychická reakce dotčené osoby. Není vyžadováno, aby morální integrita poškozeného byla narušena fakticky, postačí, pokud byl zásah objektivně způsobilý porušit či ohrozit práva, jejichž ochrana je zaručena ustanovením § 11 SOZ. Další nezbytnou podmínkou je existence příčinné souvislosti mezi posuzovaným protiprávním zásahem škůdce a vzniklou újmou na osobnostních právech poškozeného.⁴²⁸ Navíc je třeba poznamenat, že na rozdíl od odpovědnosti škůdce za nemajetkovou újmu ve smyslu ustanovení § 444 SOZ a § 2958 OZ, je odpovědnost za nemajetkovou újmu podle ustanovení § 11 a násl. SOZ založena na objektivní principu.⁴²⁹

⁴²⁴ ŠTEVČEK, M.; DULAK, A.; BAJÁNKOVÁ, J.; FEČÍK, M.; SEDLAČKO, F.; TOMAŠOVIČ, M. a kol. *Občiansky zákonník I. § 1–450. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 1526, ISBN 978-80-7400-597-8.

⁴²⁵ Srov. § 2 odst. 1 vyhlášky věta za středníkem.

⁴²⁶ Srov. Nález Ústavního soudu SR ze dne 13. 8. 2014, sp. zn. I. ÚS 426/2014.

⁴²⁷ ŠTEVČEK, M.; DULAK, A.; BAJÁNKOVÁ, J.; FEČÍK, M.; SEDLAČKO, F.; TOMAŠOVIČ, M. a kol. *Občiansky zákonník I. § 1–450. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 1525, ISBN 978-80-7400-597-8.

⁴²⁸ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 5. 2007, sp. zn. 30 Cdo 1293/2007.

⁴²⁹ Srov. Rozsudek Krajského soudu Nitra ze dne 2. 10. 2013, sp. zn. 9 Co 330/2012.

Forma zavinění a intenzita zásahu do osobnostních práv poškozeného je podstatná pro posouzení, v jaké formě budou další nemajetkové újmy poškozeného kompenzovány.

Povinnost k odčinění další nemajetkové újmy poškozeného není stanovena pouze ve formě peněžité náhrady. Výčet právních prostředků je obsažen v ustanovení § 13 SOZ. Poškozenému primárně náleží právo domáhat se *upuštění od neoprávněného zásahu do práva na ochranu osobnosti poškozeného*, a případně i *odstranění následků těchto zásahů*. Poškozený je rovněž oprávněn požadovat *přiměřené zadostiučinění*.⁴³⁰ Přiměřené zadostiučinění může mít různou podobu, nejčastěji se bude jednat o omluvu (tzv. *morální satisfakce*), nebo peněžité zadostiučinění. Poškozený je oprávněn požadovat peněžitou náhradu za další nemajetkové újmy teprve jestliže výše uvedené formy nepeněžitého zadostiučinění nejsou dostačující, a to zejména tehdy, pokud byla neoprávněným a protiprávním zásahem *ve značné míře snížena důstojnost nebo vážnost poškozeného ve společnosti*.⁴³¹ Není vyloučeno, aby právo na peněžité zadostiučinění vzniklo i za jiných okolností. Obě formy zadostiučinění jsou v praxi zpravidla kombinovány a záleží pouze na poškozeném, zda se po škůdci bude domáhat některé z nepeněžitých forem zadostiučinění nebo bude žádat o poskytnutí peněžité náhrady. Můžou nastat i situace, kdy teprve při kombinaci obou forem lze učinit závěr o přiměřenosti zadostiučinění.

Výsledná výše peněžité náhrady za další nemajetkové újmy není limitována bodovým ohodnocením, ani fixní částkou hodnoty jednoho bodu. Podmínkou však je, aby poskytnuté zadostiučinění odpovídalo výslovně stanovenému požadavku přiměřenosti.⁴³² Výši peněžní náhrady stanoví soud v rámci své volné úvahy, a to po zvážení všech rozhodných skutečností. Při rozhodování soud přihlíží k *závažnosti vzniklé újmy* a k *okolnostem za nichž ke vzniku předmětné újmy došlo*.⁴³³ Rovněž je třeba zohlednit *dobu trvání protiprávního jednání; opakování, příp. zvyšování intenzity protiprávního jednání; zavinění škůdce; dobrovolné upuštění od protiprávního jednání apod.* Forma a míra zavinění škůdce významně ovlivňuje výslednou výši náhrady, neboť nezbytnost poskytnutí peněžité náhrady je přímo úměrná míře zavinění škůdce.⁴³⁴ Vyšší míra zavinění je

⁴³⁰ Srov. § 13 odst. 1 SOZ.

⁴³¹ Srov. § 13 odst. 2 SOZ.

⁴³² Srov. § 13 odst. 1 SOZ.

⁴³³ Srov. § 13 odst. 3 SOZ.

⁴³⁴ Srov. Rozsudek Krajského soudu Nitra ze dne 2. 10. 2013, sp. zn. 9 Co 330/2012.

neoprávněností zásahu do osobnostních práv vždy zesílena. V této souvislosti je třeba upozornit, že i když soud není limitován minimální ani maximální peněžitou částkou, kterou je oprávněn přiznat na náhradě za další nemajetkové újmy, nepřisluší mu, aby poškozenému přiznal částku vyšší, než kterou požadoval.⁴³⁵ To znamená, že soud je při rozhodování o náhradě vázán žalobním petitem.

Závěrem je třeba zdůraznit, že právo na náhradu nemajetkové újmy na zdraví ve smyslu ustanovení § 444 SOZ nelze uplatnit na podkladě totožných skutkových tvrzení, které poškozený používá při uplatnění práva na náhradu za další nemajetkové újmy podle § 13 odst. 2 SOZ.⁴³⁶ Není rozhodné, jak budou uplatněné nároky pojmenovány, podstatné je, aby jednotlivé skutkové tvrzení byly vzájemně odlišitelné. Jen v takovém případě nedojde k porušení zásady *ne bis in idem*, nebo *překážky litispendence* či *res iudicatae*.⁴³⁷ Úspěšnost poškozeného proto závisí na náležitém vylíčení všech relevantních skutkových okolností, které mají odůvodňovat nárok poškozeného, a to nejen z hlediska důvodů jeho existence, ale i požadované výše.

4.1.4 Závěrečné shrnutí

Východiskem slovenské i české právní úpravy je újma na zdraví v užším smyslu. Právní úprava zde navazuje na ochranu tělesné integrity a života člověka. Zákonný rámec odčinění nemajetkové újmy na zdraví je obsažen v jediném ustanovení slovenského⁴³⁸ a českého občanského zákoníku.⁴³⁹ Taxativně vymezují jednotlivé nároky, jejichž smyslem je odškodnění výslovně určených složek nemajetkové újmy na zdraví. Slovenský a český občanský zákoník se shodují v tom, že peněžitou náhradou mají být kompenzovány *bolesti a ztížení společenského uplatnění poškozeného*. Okruh speciálních nároků poškozeného je v českém občanském zákoníku nastaven širěji, neboť škůdci navíc výslovně ukládá, aby peněžitou náhradou odčinil také *další nemajetkové*

⁴³⁵ ŠTEVČEK, M.; DULAK, A.; BAJÁNKOVÁ, J.; FEČÍK, M.; SEDLAČKO, F.; TOMAŠOVIČ, M. a kol. *Občiansky zákonník I. § 1 – 450. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 85, ISBN 978-80-7400-597-8.

⁴³⁶ RYŠKA, M. *Náhrada škody na zdraví a ochrana osobnosti*. *Právní rozhledy*, 2009, č. 16, s. 591.

⁴³⁷ ŠTEVČEK, M.; DULAK, A.; BAJÁNKOVÁ, J.; FEČÍK, M.; SEDLAČKO, F.; TOMAŠOVIČ, M. a kol. *Občiansky zákonník I. § 1–450. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 1527, ISBN 978-80-7400-597-8.

⁴³⁸ Srov. § 444 SOZ.

⁴³⁹ Srov. § 2958 OZ.

poškozeného.⁴⁴⁰ Taxativnost výčtu vylučuje možnost kompenzace jiných, než nemajetkových újem výslovně uvedených ve slovenském a v českém občanském zákoníku.

Z hlediska konstrukce nároků se soudní praxe shodují, že se jedná o samostatné, dílčí nároky. Přiznání některého z nich proto nepodmiňuje ani nevylučuje přiznání jiného. Jedná se o vzájemně nezávislé právní nároky. Je věcí *poškozeného*, který ze svých oprávněných nároků vůči škůdci uplatní, a zda tak učiní najednou, či zda bude požadovat každý zvlášť. Rovněž je třeba znovu upozornit, že ve smyslu slovenské i české právní úpravy se jedná o ryze osobní nároky *poškozeného*, které jsou přímo spojeny s jeho osobou. Jejich osobní povaha je důležitá zejména z hlediska možností jejich přechodu a převodu na třetí osoby a posouzení, zda jejich náhrada je součástí společného jmění manželů či nikoliv.

Obě právní úpravy stanovují škůdci povinnost, aby způsobenou nemajetkovou újmu na zdraví odčinil *poškozenému* tím, že mu poskytne přiměřenou peněžitou náhradu. Nemajetková újma na zdraví je zásadně kompenzována jednorázovým peněžitým plněním. Není však vyloučeno, aby *poškozenému* bylo kromě peněžité náhrady poskytnuto i nepeněžité zadostiučinění. Výslovné upřednostnění peněžní formy je dáno zejména významem života a zdraví člověka, kterým česká i slovenská právní úprava zajišťuje speciální režim ochrany. Peněžitá náhrada jen stěží plní reparační funkci, na druhou stranu však umožňuje, aby *poškozený* své strádání zmínil jiným způsobem, a to právě určitými majetkovými hodnotami. Výše náhrady nemajetkové újmy na zdraví má být přiměřená povaze a závažnosti vzniklé újmy. Zásada přiměřenosti sice není ve slovenském ani českém občanském zákoníku výslovně obsažena, nicméně jak z výkladu předchozích kapitol vyplývá, soudní praxe se vcelku jednotně shoduje, že při určení výše náhrady je třeba požadavek přiměřenosti dodržovat. Zároveň je nezbytné, aby soud stanovil výši náhrady na základě náležitě zjištěného skutkového stavu a své rozhodnutí řádně odůvodnil.

Slovenský ani český občanský zákoník blíže nevymezují systém určování výše náhrady nemajetkové újmy na zdraví. V rámci slovenské právní úpravy jsou pravidla

⁴⁴⁰ Srov. § 2958 OZ.

pro vyčíslení náhrady obsaženy ve speciální úpravě ZBS. Stanovení náhrady za bolest a za ztížení společenského uplatnění vychází z bodového ohodnocení a fixně stanovené peněžité částky jednoho bodu. Při určení výše náhrady se mimo jiné vychází z příslušného procentního podílu hrubé měsíční nominální mzdy na přepočtené počty zaměstnanců v národním hospodářství za kalendářní rok předcházející roku, v němž se zdravotní stav poškozeného ustálil. Přístup slovenské právní úpravy se v tomto směru zásadně odlišuje od české právní úpravy, která na straně jedné sice klade důraz na plné odčinění způsobené nemajetkové újmy, nicméně na straně druhé zakládá konstrukci na vágních pojmech „*plného vyvážení*“ a „*zásady slušnosti*“, a nelze proto konstatovat, že by způsob vyčíslení náhrady přesněji vymezovala. Rozhodování o výši náhrady je přenecháno soudcovské úvaze, která v současnosti používá úpravu Metodiky. Nicméně Metodika není právním předpisem, proto na rozdíl od výše uvedeného zvláštního zákona není obecně závazná a vynutitelná. Ve vztahu k náhradě za bolest je systém Metodiky obdobný slovenské právní úpravě, neboť vychází z bodového ohodnocení bolesti. Při náhradě za ztížení společenského uplatnění je systém Metodiky odlišný, neboť pro tyto účely nedoporučuje bodové ohodnocení, nýbrž navrhuje vycházet z nově vytvořené konstrukce.

S ohledem na vše výše uvedené lze konstatovat, že koncepce nově vytvořeného systému odčinění nemajetkové újmy na zdraví je v zásadě podobná slovenské právní úpravě. Zda se příbuznost obou právních úprav zachová i do budoucna závisí nejen na tom, jak se bude vyvíjet česká rozhodovací praxe a její náhled na konstrukci obsaženou v ustanovení § 2958 OZ, ale též na tom, jaký osud čeká Metodiku, zda bude její úprava doplněna či nahrazena dopracováním stávající právní úpravy.

4.2 Německá právní úprava

Právní regulace odčinění nemajetkové újmy na zdraví je obsažena v německém občanském zákoníku. Shodně s českou právní úpravou rozlišuje mezi *škodou* a *nemajetkovou újмой*. Nemajetková újma je negativně definována v německém občanském zákoníku. Tím se přístup v zásadě odlišuje od české právní úpravy, která její vymezení přenechává doktríně a judikatuře. Pod pojmem *nemajetková újma* se ve smyslu ustanovení

§ 253 odst. 1 BGB rozumí „*škoda, která není majetkovou ztrátou*“. Lze proto konstatovat, že shodně s českou doktrínou spočívá její podstata v újmě, která se neprojevuje ve zmenšení majetku.⁴⁴¹ Pro vznik povinnosti k jejímu odčinění není důležité, zda ke vzniku nemajetkové újmy poškozeného došlo v důsledku porušení zákonné či smluvní povinnosti škůdce.⁴⁴²

Konstrukce obsažená v německém občanském zákoníku je ve srovnání s občanským zákoníkem mírnější,⁴⁴³ neboť odčinění nemajetkové újmy neomezuje v jiné než peněžité formě.⁴⁴⁴ Nemajetková újma má být primárně nahrazena formou tzv. *naturální restituce*, tedy uvedením do předešlého stavu.⁴⁴⁵ Kompenzace peněžitou náhradou je omezena na případy výslovně stanovené zákonem.⁴⁴⁶ Pochopitelně zde platí, že tzv. *naturální restituci* lze jen stěží provést tak, aby byl zcela obnoven předešlý stav poškozeného. V některých případech je ostatně její provedení vyloučeno. Jedná se zejména o případy, kdy následkem způsobeného ublížení na zdraví je např. vegetativní stav, ztráta končetiny, zmrzačení apod.

Zákonný rámec pro povinnost k odčinění nemajetkové újmy na zdraví formou peněžité náhrady je obsažen v ustanovení § 253 odst. 2 BGB. Podle citovaného ustanovení platí, že škůdce je povinen odškodnit nemajetkovou újmu poškozeného pouze za předpokladu, že je zároveň povinen nahradit škodu, kterou poškozenému způsobil při ublížení na zdraví, těle, či svobodě nebo v důsledku zásahu do jeho práva na sexuální sebeurčení. To znamená, že pokud se negativní následek způsobený zásahem do některého z vyjmenovaných právních statků projeví vznikem nemajetkové újmy, poškozenému vznikne nárok na její odčinění formou poskytnutí přiměřené peněžní náhrady.⁴⁴⁷ Na rozdíl od konstrukce obsažené v ustanovení § 2958 OZ se tedy nejedná o nárok samostatný a nezávislý, neboť z dikce ustanovení § 253 odst. 2 BGB vyplývá, že

⁴⁴¹ BROX, H.; WALKER, W.-D. *Allgemeines Schuldrecht*. 36. vyd., München: Verlag C.H. BECK, 2012, s. 319, ISBN 978-34-0663-286-0.

⁴⁴² OETKER, H. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: BGB Band 2: Schuldrecht Allgemeiner Teil* §§ 241-432. 6. vyd., München: C.H.Beck, 2012, s. 3017, ISBN 978-3-406-61462-0.

⁴⁴³ Srov. § 2894 odst. 2 OZ.

⁴⁴⁴ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 1498, ISBN 978-80-7400-287-8.

⁴⁴⁵ Srov. § 249 odst. 1 BGB.

⁴⁴⁶ KOCH, B. A.; KOZIOL, H. *Compensation for personal injury in a comparative perspective*. Wien: Springer, 2003, s. 109, ISBN 3-211-83791-4.

⁴⁴⁷ Srov. § 253 odst. 2 BGB.

explicitně stanovenou prerekvizitou jeho vzniku je existence povinnosti k náhradě škody. Lze tedy konstatovat, že při splnění těchto podmínek dochází k rozšíření jinak obecně stanovené náhrady za újmu poškozeného.⁴⁴⁸

Z ustanovení § 253 odst. 2 BGB výslovně nevyplývá, které složky nemajetkové újmy mají být poškozenému odškodněny formou peněžité náhrady. Na rozdíl od české právní úpravy je přípustné, aby náhrada byla místo jednorázové peněžní částky plněna formou tzv. renty nebo jejich vzájemnou kombinací.⁴⁴⁹ Smíšená forma umožňuje odškodnit nejen již vzniklou nemajetkovou újmu na zdraví, ale zohledňuje i dlouhodobé zátěže poškozeného.⁴⁵⁰ Ve srovnání s dikcí § 2958 OZ je zřejmé, že nárok poškozeného podle ustanovení § 253 odst. 2 BGB není omezen pouze na odčinění *vytrpěných bolestí, dalších nemajetkových újem a ztížení společenského uplatnění* (při vzniku tzv. *překážky lepší budoucnosti poškozeného*).⁴⁵¹ Citované ustanovení nevymezuje jednotlivé, dílčí nároky poškozeného, nýbrž zakládá jediný nárok poškozeného, jehož smyslem je kompenzace veškeré jemu způsobené nemajetkové újmy na zdraví.⁴⁵² S ohledem na uvedené je zřejmé, že koncepce odčinění nemajetkové újmy na zdraví se zásadně odlišuje od koncepce obsažené v občanském zákoníku.

Pro označení peněžité náhrady nemajetkové újmy na zdraví podle ustanovení § 253 odst. 2 BGB se v německé právní teorii a judikatuře ustálil pojem *Schmerzensgeld*. Německý občanský zákoník pojem nepoužívá, jeho definici proto v právní úpravě nenalezneme. V českém právním prostředí je tradičně překládán jako *bolestné*, s nímž bude rovněž pracováno v této práci. Je třeba poznamenat, že rozsah kompenzované

⁴⁴⁸ Srov. např. § 823 odst. 1 BGB, které představuje základní klauzuli německého deliktního práva. Odpovědnost za škodu vznikne, jestliže škůdce svým zaviněným protiprávním jednáním zasáhne do některého, tímto ustanovením výslovně stanoveného právního statku či absolutního práva, a tím způsobí škodu.

⁴⁴⁹ SCHULZE, R. In: *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*. 6. Aufl. München: C. H. Beck, 2009, § 253, Rn. 1-23. In: Beck-online.beck.de [online právní informační systém]. Verlag C. H. Beck oHG [cit.29.3.2019]. Dostupné z: https://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata/komm/SchDoeEbeKoBGB_6/BGB/cont/SchDoeEbeKoBGB.BGB.p253%2Ehtm.

⁴⁵⁰ Srov. BGHZ 120, 9.

⁴⁵¹ Srov. § 2958 OZ.

⁴⁵² SCHULZE, R. In: *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*. 6. Aufl. München: C. H. Beck, 2009, § 253, Rn. 1-23. In: Beck-online.beck.de [online právní informační systém]. Verlag C. H. Beck oHG [cit. 29. 3. 2019]. Dostupné z: https://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata/komm/SchDoeEbeKoBGB_6/BGB/cont/SchDoeEbeKoBGB.BGB.p253%2Ehtm.

nemajetkové újmy není ve srovnání s konstrukcí ustanovení § 2958 OZ užší, neboť *bolestným* má být kompenzována nejen vytrpěná *bolest*, ale i *ztížení společenského uplatnění a další nemajetkové újmy* poškozeného. Německá právní úprava na rozdíl od české právní úpravy vychází z jednotné kompenzace nemajetkové újmy na zdraví. Takový přístup není překvapivý, neboť povinnost k náhradě ztížení společenského uplatnění byla v české právní úpravě zavedena teprve předchozím občanským zákoníkem. Jedná se o institut typický pro socialistické zákonodárství a je tedy vcelku logické, že s povinností k náhradě za ztížení společenského uplatnění není v německém občanském zákoníku výslovně počítáno.

V důsledku ublížení na zdraví může poškozenému vedle nároku na bolestné vzniknout rovněž nárok na náhradu za neoprávněný zásah do jeho osobnostních práv. Vzniku tohoto nároku přitom nebrání, že se nejedná o práva výslovně vyjmenovaná v ustanovení § 253 odst. 2 BGB. Německá právní úprava, podobně jako česká, striktně odlišuje *nárok na nahrazení nemajetkové újmy při ublížení na zdraví* od *nároku na nahrazení nemajetkové újmy při zásahu do osobnostních práv*. Jedná se totiž o odlišné právní kategorie. Podmínky pro vznik povinnosti k jejich kompenzaci jsou proto nastaveny odlišně.⁴⁵³ Podle ustanovení § 253 odst. 1 BGB vznikne nárok poškozeného pouze v případě, že zaviněným protiprávním jednáním škůdce bylo závažně zasaženo do jeho osobnostních práv,⁴⁵⁴ a takto způsobenou nemajetkovou újmu poškozeného nelze uspokojivě odčinit v jiné než peněžité formě.⁴⁵⁵

Na tomto místě nelze opomenout ani otázky, které s problematikou náhrady nemajetkové újmy na zdraví úzce souvisí a byly probírány také v rámci výkladu zaměřeného na českou a slovenskou právní úpravu. Významnou otázkou představuje zejména otázka převodu a přechodu nároku poškozeného. Podle věty druhé ustanovení § 847 odst. 1 BGB ve znění účinném do roku 1990 platilo, že převod nároku na třetí osobu a přechod nároku na dědice poškozeného byl podmíněn tím, že nárok byl uznán nebo za života poškozeného byl uplatněn před soudem. Zákonná dikce byla formulována

⁴⁵³ DÖRNER, H. *Schuldrecht 2: Gesetzliche Schuldverhältnisse*. 5. vyd. Heidelberg: C.F. Müller Verlag, 2002, s. 110, ISBN 3-8114-2034-8.

⁴⁵⁴ Srov. BGHZ 26, 349 (351 ff.).

⁴⁵⁵ Srov. BGHZ 128, 1 (15).

obdobně jako současné pravidlo obsažené v ustanovení § 1475 odst. 2 OZ. Na základě novely německého občanského zákoníku z roku 1990 bylo uvedené pravidlo zrušeno. Současná německá právní úprava se tedy oproti konstrukci obsažené v ustanovení § 1475 odst. 2 OZ liší, neboť smrtí poškozeného nárok na bolestné nezaniká a bez dalšího přechází na právní nástupce poškozeného, tedy na dědice poškozeného. Nárok přechází bez ohledu na to, zda byl za života poškozeného uplatněn před soudem, či nikoliv. Rovněž není podstatné, zda škůdce tento nárok uznal.⁴⁵⁶ Uvedené pravidlo se však nepoužije v případě práva na náhradu nemajetkové újmy při zásahu do jiných osobnostních práv. Judikatura vzhledem k převažujícímu satisfakčnímu charakteru této náhrady dovodila, že smrtí poškozeného ztrácí na svém významu. Zdůrazňuje se osobní povaha nároku, který je silně navázán na osobu poškozeného. Právo na náhradu nemajetkové újmy způsobené závažným zásahem do jiných osobnostních práv proto smrtí poškozeného zaniká,⁴⁵⁷ a to i v případě, že poškozený zemřel dříve, než o již uplatněném nároku bylo soudem pravomocně rozhodnuto.⁴⁵⁸

Pokud se jedná o možnost započtení, německý občanský zákoník výslovně zakazuje započtení proti pohledávce, která vznikla v důsledku úmyslného protiprávního jednání.⁴⁵⁹ Občanský zákoník obecně nevylučuje možnost započtení proti pohledávce z deliktů,⁴⁶⁰ a v případě pohledávek na náhradu újmy na zdraví stanovuje pro vzájemné pohledávky téhož druhu výjimku ze zákazu započtení.⁴⁶¹ Přístup německé právní úpravy je proto odlišný, neboť s žádnou takovou výjimkou nepočítá. Započtení je nepřípustné obecně, a to i v případě, kdy se jedná o vzájemné pohledávky na bolestné.⁴⁶²

Právo na bolestné patří mezi práva, které na základě právního jednání nelze převést na třetí osobu.⁴⁶³ Jeho osobní povaha se projevuje také tím, že na bolestné je nahlíženo jako na zvláštní majetek poškozeného. Vyplacené bolestné proto nenáleží do

⁴⁵⁶ BECKER, CH. *Persönlichkeitsrecht und Persönlichkeit des Rechts: Gedächtnisschrift für Heinz Hübner (1914 – 2006)*. Berlin: LIT Verlag, 2016, s. 78, ISBN 978-3-643-13413-4.

⁴⁵⁷ Srov. BGH, 29.4.2014, VI ZR 246/12.

⁴⁵⁸ Srov. BGH, 23.5.2017, VI ZR 261/16.

⁴⁵⁹ Srov. § 393 BGB.

⁴⁶⁰ *Důvodová zpráva k OZ (konsolidovaná verze): Nový občanský zákoník*. Ministerstvo spravedlnosti ČR [online]. s. 466 [cit. 29.4.2019]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

⁴⁶¹ Srov. § 1988 odst. 2 OZ.

⁴⁶² Srov. BGH, 15.9.2009, VI ZA 13/09.

⁴⁶³ Srov. § 1417 odst. 2 BGB.

společného jmění manželů. To znamená, že pokud právo na bolestné vznikne pouze jednomu z manželů, poskytnutá peněžní náhrada není součástí společného jmění manželů.⁴⁶⁴ Peněžní náhrada je podobně jako v české právní úpravě výlučným majetkem tohoto z manželů, kterému vznikl nárok na její vyplacení.⁴⁶⁵

V případě práva na náhradu nemajetkové újmy na zdraví je německým občanským zákoníkem stanovena tříletá promlčecí lhůta.⁴⁶⁶ Počátek běhu závisí na kumulativním splnění podmínek vymezených v ustanovení § 199 BGB. Promlčecí lhůta počíná běžet s koncem kalendářního roku, ve kterém nárok poškozeného vznikl a poškozený se dozvěděl o vzniku svého nároku a také o tom, kdo za vznik způsobené nemajetkové újmy odpovídá. Pro započetí běhu promlčecí lhůty postačí, pokud se o těchto skutečnostech poškozený nedozvěděl v důsledku své hrubé nedbalosti.⁴⁶⁷ Je patrné, že se jedná o konstrukci, z níž také vychází občanský zákoník. Německý občanský zákoník ovšem nevychází pouze ze subjektivní promlčecí lhůty, ale zároveň stanovuje i promlčecí lhůtu objektivní, jejímž uplynutím se nárok promlčí bez ohledu na to, kdy se poškozený o svém nároku a o osobě škůdce dozvěděl.⁴⁶⁸ Objektivní promlčecí lhůta je nastavena tak, že právo poškozeného se promlčí nejpozději uplynutím třiceti let od spáchání činu, porušení povinnosti, či jiné události, která vedla ke vzniku posuzované nemajetkové újmy poškozeného.⁴⁶⁹ Německá právní úprava proto pouze částečně reflektuje skutečnost, že újma poškozeného se může projevit až s určitým časovým odstupem. Na druhou stranu není pochyb, že tímto způsobem je posílena předvídatelnost škůdce a zejména právní jistota zúčastněných osob.

⁴⁶⁴ KANZLEITER. In: *Münchener Kommentar zum BGB*. 4. Aufl. München: C. H. Beck, 2000, § 1417, In: Beck-online.beck.de [online právní informační systém]. Verlag C. H. Beck oHG [cit. 29. 4. 2019]. Dostupné z: https://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata/komm/MueKoBGB_4_Band7/BGB/cont/MueKoBGB.BGB.p1417%2Ehtm.

⁴⁶⁵ Srov. § 709 odst. 1 písm. c) OZ.

⁴⁶⁶ Srov. § 195 BGB.

⁴⁶⁷ Srov. § 199 odst. 1 BGB.

⁴⁶⁸ BAMBERGER, H. G.; ROTH, H. a kol. *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: BGB Band 1: §§ 1-480*. 4. vyd. München: C.H. Beck, 2019, s. 1040. ISBN 978-3-406-70301-0.

⁴⁶⁹ Srov. § 199 odst. 2 BGB.

4.2.1 Náhrada za bolest (Schmerzensgeld)

Podmínky pro vznik nároku na bolestné jsou v ustanovení § 253 odst. 2 BGB vymezeny relativně restriktivně. Vznik nároku je totiž omezen výlučně na případy, kdy poškozenému vznikne nárok na náhradu škody způsobené ublížením na těle, zdraví, či v důsledku zásahu do práva na osobní svobodu či sexuální sebeurčení poškozeného.⁴⁷⁰ Je potřeba upozornit, že *ublížení na těle* se od *ublížení na zdraví* odlišuje tím, že protiprávním jednáním škůdce dochází k negativnímu zásahu do tělesné integrity poškozeného, nikoli však do jeho tělesných a duševních procesů.⁴⁷¹ Pakliže jsou uvedené podmínky splněny, poškozenému vznikne nárok na nahrazení škody a nemajetkové újmy. Nemajetková újma poškozeného je odškodňována formou *přiměřené peněžité náhrady – bolestným*, které je v německé praxi označováno pojmem *Schmerzensgeld*.⁴⁷² Bolestné ve smyslu ustanovení § 253 odst. 2 BGB ovšem nelze zaměňovat s bolestným ve smyslu § 2958 OZ, jež je tradičně používáno pro náhradu za bolest. Jeho smyslem není pouze ochrana tělesné a duševní integrity člověka, ale i jeho svobody a sexuálního sebeurčení.⁴⁷³ Rovněž je třeba zmínit, že bolestným nejsou kompenzovány jen vytrpěné bolesti, ale i ztížení společenského uplatnění a další nemajetkové újmy poškozeného.

Stanovení výše bolestného je přenecháno soudcovské úvaze. Vzhledem ke konstrukci obsažené v ustanovení § 253 odst. 2 BGB lze konstatovat, že na straně jedné je určování náhrady obdobné nastavení občanského zákoníku, na straně druhé se jeví jako vágnější, neboť jediné výslovně stanovené kritérium je „*přiměřenost*“ (resp. „*spravedlnost*“) náhrady.

⁴⁷⁰ OETKET, H. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: BGB, Band 2: Schuldrecht: Allgemeiner Teil* §§ 241-432. 6. vyd. C. H. Beck: 2012. 3017 s. § 253: Rn. 1-4. ISBN 978-3-406-61462-0.

⁴⁷¹ JAHNKE, J. In: *Straßenverkehrsrecht*. 24. Aufl. München: C. H. Beck, 2016, § 253, In: Beck-online.beck.de [online právní informační systém]. Verlag C. H. Beck oHG [cit. 29. 3. 2019]. Dostupné z: https://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata/komm/JanJagBurKoStVR_24/BGB/cont/JanJagBurKoStVR.BGB.p253%2Ehtm.

⁴⁷² JACOBY, F.; HINDEN, M. a kol *Studienkommentar BGB*. 16. vyd., München: C.H. Beck., 2018, s. 115, ISBN 978-3-406-71267-8.

⁴⁷³ LUCKEY, J.; JAEGER, L. *Schmerzensgeld*. 9.vyd., 2018, Köln: Wolters Kluwer Deutschland GmbH., s. 243. ISBN 978-3-472-09517-0.

Vyčíslení bolestného má být podle judikatury provedeno tak, aby výsledná výše byla přiléhavá tzv. *dvojí funkci bolestného*.⁴⁷⁴ Podle této koncepce je nezbytné při určování náhrady zohlednit, že:

- 1) bolestné má kompenzovat ztrátu radosti ze života, kterou poškozený utrpěl v důsledku škodné události. Z toho důvodu má být poškozenému nabídnuta možnost poskytnout úlevu a pohodlí jako kompenzaci za fyzické a psychické poškození, a s tím spojené nepříznivé následky, které je nucen snášet.⁴⁷⁵ Smyslem bolestného je vyrovnat jeho strádání jinými příjemnostmi, které si může za peněžité odškodnění pořídit a tím zlepšit kvalitu jeho života. V tomto smyslu je bolestné posuzováno z hlediska tzv. *kompenzační funkce* (tzv. *Ausgleichsfunktion*).⁴⁷⁶
- 2) bolestné má odčinit bezpráví, kterého se škůdce vůči poškozenému dopustil. Při jeho vyčíslení je třeba zohlednit, že nebýt protiprávního jednání škůdce, nemajetková újma poškozeného by nevznikla. Bolestné v tomto smyslu plní tzv. *satisfakční funkci* (tzv. *Genugtuungsfunktion*).⁴⁷⁷ Nicméně ve vztahu k této funkci se ze strany odborné veřejnosti objevily výhrady. Námitky se týkaly uplatňování prvků represe v občanském právu, a to zejména v těch případech, kdy bolestné je hrazeno prostřednictvím pojišťovny (typicky u dopravních nehod) nebo v případech, kdy újma poškozeného byla způsobena trestným činem, za jehož spáchání byl škůdce pravomocně odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody.⁴⁷⁸

Výsledná výše bolestného se nestanoví na základě prostého součtu peněžních částek, které odpovídají tzv. *kompenzační funkci* a tzv. *satisfakční funkci*. O jeho výši rozhoduje soud tak, že určí jedinou peněžní částku, která kompenzuje veškerou nemajetkovou újmu poškozeného ve smyslu ustanovení § 253 odst. 2 BGB.⁴⁷⁹ Je proto nutné, aby výše náhrady byla stanovena po zvážení všech podstatných okolností

⁴⁷⁴ Srov. BGHZ 18, 149 (154) = NJW 1955, 1675.

⁴⁷⁵ KÖTZ, H.; WAGNER, G. *Deliktsrecht*. 13. vyd. München: Vahlen, 2017, s. 292, ISBN 978-3-8006-5177-1.

⁴⁷⁶ Srov. BGHZ 18, 149 (154) = NJW 1955, 1675.

⁴⁷⁷ Srov. BGH Urteil vom 06.07.1955 Az. GSZ 1/55.

⁴⁷⁸ KOCH, B. A.; KOZIOL, H. *Compensation for personal injury in a comparative perspective*. Wien: Springer, 2003, s. 113, ISBN 3-211-83791-4.

⁴⁷⁹ Srov. BGHZ 128, 117, 121.

případu. Její výši proto nelze určovat schematicky.⁴⁸⁰ Obecně lze shrnout, že soud se při rozhodování o bolestném zabývá zejména:

- 1) *povahou, intenzitou a rozsahem tělesné nebo duševní poruchy poškozeného;*
- 2) *mírou zavinění škůdce a spoluzavinění poškozeného;*
- 3) *majetkovými poměry škůdce a poškozeného;*
- 4) *věkem poškozeného;*
- 5) *postojem škůdce ke způsobené újmě poškozeného; apod.*

Důležitým a zároveň nezbytným podkladem pro vyměření bolestného je objektivní popis posuzované újmy poškozeného. Výše bolestného je primárně odvozena od *povahy, rozsahu a intenzity tělesné nebo duševní poruchy poškozeného*.⁴⁸¹ Další okolnosti jsou považovány za „druhotné“, nicméně judikatura upozorňuje, že z hlediska výše bolestného se jedná o okolnosti, jež jsou podstatné a z toho důvodu je nelze při vyčíslení bolestného opomenout.⁴⁸² Hodnocení povahy, rozsahu a intenzity posuzované tělesné bolesti či duševního utrpení se provádí komplexně. Také se přihlíží k tomu, zda poškozený podstoupil léčbu způsobené újmy a jaký byl její průběh, a to z hlediska délky, počtu provedených operativních zákroků, nutnosti hospitalizace či ambulantní léčby, závažnosti případných komplikací apod.⁴⁸³ Rovněž je zohledněno, v jaké formě a intenzitě se následky původního poškození projevují po skončení léčby. Výše bolestného totiž může být zásadně ovlivněna, pokud trvalé následky poškozeného mají fyzický charakter (např. jizvy, zohyzdění apod.),⁴⁸⁴ ale též v případě, kdy trvalé následky mají nepříznivý dopad pro další život poškozeného a negativně působí ve vztahu k jeho možnostem zapojení se do společenského, pracovního,⁴⁸⁵ či sportovního života.⁴⁸⁶ Na rozdíl od české právní úpravy, která hodnocení trvalých zdravotních následků považuje za rozhodující při stanovení náhrady za ztížení společenského uplatnění, v případě německé právní úpravy se jedná o okolnost, jež je významná z hlediska vyměření

⁴⁸⁰ Srov. BGHZ 18, 149, 151 ff.

⁴⁸¹ KÖTZ, H; WAGNER, G. *Deliktsrecht*. 13. vyd. München: Vahlen, 2017, s. 293, ISBN 978-3-8006-5177-1.

⁴⁸² Srov. BGH, 6.7.1955 – GSZ 1/55, JurionRS, 1955, 10436.

⁴⁸³ Srov. OLG Köln VersR 1992, 714.

⁴⁸⁴ Srov. OLG München, 21.11.2012, 3 U 2072/12.

⁴⁸⁵ Srov. OLG Köln VersR 1992, 714.

⁴⁸⁶ Srov. LAG Nürnberg, 09.06.2017, 7 Sa 231/16.

bolestného. Závěr o povaze, intenzitě a rozsahu posuzované tělesné bolesti či duševního utrpení provádí znalec z příslušného lékařského oboru.

Při vyčíslení bolestného je rovněž důležité se zabývat *mírou zavinění škůdce* a případného *spoluzavinění poškozeného*. Rozhodovací praxe německých soudů se kloní k názoru, že forma zavinění škůdce, která byla zjištěna po provedeném dokazování v soudním řízení, je okolností, jež se má projevit také ve výsledné výši bolestného. Pokud se v soudním řízení, v němž se poškozený domáhá proti škůdci svého nároku na bolestné prokáže, že posuzovaná újma na zdraví vznikla v důsledku hrubé nedbalosti či úmyslného protiprávního jednání škůdce, je namístě, aby soud rozhodl o zvýšení bolestného.⁴⁸⁷ O důvodech ke snížení lze uvažovat, pokud je povinnost k náhradě bolestného založena na objektivní odpovědnosti škůdce.⁴⁸⁸ Důvodem rovněž může být existence spoluzavinění poškozeného na vzniku újmy.⁴⁸⁹ Nicméně praxe německých soudů, které v závislosti na formě zavinění škůdce rozhodli o modifikaci bolestného jeho zvýšením nebo naopak snížením, byla v některých případech předmětem kritiky, neboť výsledné bolestné nebylo adekvátní vzhledem k požadavku přiměřenosti a spíše převažoval jeho nežádoucí sankční charakter.

Je třeba upozornit, že *majetkové poměry škůdce* nebo *poškozeného* nejsou okolností, která by se nutně projevila také ve výsledné výši bolestného. V závislosti na konkrétních okolnostech případu mohou být důvodem pro rozhodnutí soudu o zvýšení nebo snížení částky stanoveného bolestného. Lze konstatovat, že praxe německých soudů je v tomto směru obdobná s rozhodováním českých soudů.⁴⁹⁰ Snížení bolestného může být odůvodněno nepříznivými majetkovými poměry škůdce. Nelze však připustit, aby bylo nepřiměřené vzhledem k rozsahu nemajetkové újmy poškozeného, nebo dokonce, aby snížení vedlo ke zproštění povinnosti škůdce k jejímu odškodnění. Shodně s českou rozhodovací praxí je rovněž nepodstatné, zda je bolestné plněno pojišťovnou. Nejedná se tedy o okolnost, jež by mohla být relevantním důvodem pro snížení či zvýšení

⁴⁸⁷ Srov. BGHZ 128, 120 f.

⁴⁸⁸ Např. újma na zdraví způsobená při dopravní nehodě (§ 7 zákona o silničním provozu) (*Straßenverkehrsgesetz*).

⁴⁸⁹ KÖTZ, H; WAGNER, G. *Deliktsrecht*. 13. vyd. München: Vahlen, 2017, s. 292, ISBN 978-3-8006-5177-1.

⁴⁹⁰ ERM, D. *Vorteilsanrechnung beim Schmerzensgeld - ein Beitrag zur Fortentwicklung des Schadens(ersatz)rechts*. Karlsruhe: Verlag Versicherungswirtschaft, 2013, s. 156, ISBN 978-3-89952-725-4.

bolestného, a to bez ohledu na to, zda pojišťovna plní z titulu zákonného nebo smluvního pojištění.⁴⁹¹ Rozhodnutí o zvýšení, resp. snížení bolestného nelze odůvodnit tím, že škůdce, resp. poškozený je finančně zajištěný, a proto není nutné přiznat bolestné v té výši, jež by byla dána, pokud by majetkové poměry byly jiné.

Podobně jako v české rozhodovací praxi, je relevantnost věku poškozeného z hlediska vyměřeného bolestného diskutabilní a závisí na konkrétních okolnostech případu. Významu nabývá především tehdy, je-li poškozeným dítě nebo osoba vyššího věku. U dětí je zpravidla vyměřována výrazně vyšší částka, než která by byla stanovena, pokud by poškozeným byl dospělý člověk. Rozhodovací praxe totiž vychází z názoru, že dítě snáší zdravotní postižení déle a způsobené nepříznivé následky prožívá tíživěji než dospělý člověk.⁴⁹² Nelze navíc vyloučit, že zdravotní postižení podstatně ohrozí jeho celkový vývoj. Zároveň je však třeba poznamenat, že judikatura u osob vyššího věku vychází z názoru, že bolestné nelze snížit z důvodu, že trvalé zdravotní následky nebude poškozený snášet po tak dlouhou dobu jako v případě, jestliže by poškozeným bylo dítě, resp. mladší člověk.⁴⁹³ Důvodem pro zvýšení bolestného může být skutečnost, že povaha trvalého zdravotního postižení vyvolává negativnější následky u osoby vyššího věku.⁴⁹⁴ V praxi se může jednat o nepřiměřeně delší proces léčby z důvodu většího výskytu komplikací v jejím průběhu, nebo o vyřazení poškozeného z pracovního uplatnění, a to z důvodu, že pro způsobenou újmu na zdraví byl nucen zanechat svého dosavadního povolání a je pro něj komplikovanější se znovu pracovně začlenit. Lze tedy konstatovat, že podobně jako v české rozhodovací praxi se připouští, že i v případě, kdy se jedná o méně závažné ublížení na zdraví, způsobené poškození může mít daleko závažnější důsledky u starších osob. Relevantnost věku poškozeného při vyměření bolestného proto nelze obecně předjímat, a je nezbytné ji posuzovat vždy individuálně podle konkrétních okolností případu.

⁴⁹¹ KRUGER, W. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: Schuldrecht Allgemeiner Teil* §§ 241–432. 5. vyd. München: C.H.BECK, 2007, s. 489, ISBN 978-3406548420.

⁴⁹² SLIZYK, A. *Beck'sche Schmerzengeld-Tabelle 2016: von Kopf bis Fuß*. 5. vyd. München: C.H.BECK, 2006, s. 13, ISBN 978-3406681400.

⁴⁹³ STEINMEYER, H. D.; ROEDER, N; EIFF, W. *Medizin - Haftung - Versicherung: Festschrift für Karl Otto Bergmann zum 70. Geburtstag*. Berlin: Springer - Verlag, 2016, s. 5, ISBN 978-3-662-47462-4.

⁴⁹⁴ Srov. OLG Köln. V. 11.11.1991 – 27 W 36/91, VersR. 93, 53.

S ohledem na výše uvedené lze konstatovat, že německá rozhodovací praxe vychází z kritérií, jež nejsou cizí ani české rozhodovací praxi. V zásadě se shodují s těmi, které při rozhodování o náhradě nemajetkové újmy na zdraví zohledňují české obecné soudy. Navíc je třeba upozornit, že výše uvedený výčet je pouze demonstrativní, kterým soud při rozhodování není vázán. V každém jednotlivém případě proto závisí na posouzení soudu, kterou z těchto okolností shledá za relevantní a zohlední ji při určování výše bolestného. Výslednou výši bolestného je třeba stanovit tak, aby byly zohledněny všechny podstatné okolnosti případu. Je nezbytné, aby výsledná výše odpovídala z hlediska požadavku přiměřenosti mezi způsobenou újmou na zdraví a vyměřeným bolestným.⁴⁹⁵

Při určování bolestného představují významnou pomůcku tzv. *Schmerzensgeldtabellen*.⁴⁹⁶ Jedná se o sbírky soudních rozhodnutí, jejichž obsah je zpravidla systematicky rozdělen podle *popisu projednávané újmy na zdraví; soudem přiznané peněžité částky bolestného; soudu, který rozhodnutí vydal; rok v němž bylo rozhodnutí vydáno; a spisovou značku rozhodnutí*.⁴⁹⁷ Z hlediska své povahy se ovšem nejedná o obecně závazný a vynutitelný dokument, neboť nebyly vytvořeny příslušným orgánem veřejné moci. Není sice povinností soudu, aby sbírky respektoval, nicméně v praxi představují významné vodítko, které navíc zajišťuje srovnatelnost soudního rozhodování v obdobných případech. Je nezbytné, aby rozhodování soudu ve věcech náhrady nemajetkové újmy na zdraví vycházelo nejen z náležitě zjištěného skutkového stavu daného případu, ale současně, aby odpovídalo také požadavku legitimního očekávání. V případě, že se soud odchýlí od dosavadní rozhodovací praxe, je jeho povinností, aby důvody vedoucí k takovému postupu náležitě odůvodnil.⁴⁹⁸

V souvislosti se *Schmerzensgeldtabellen* se žádá poznamenat, že v české právní praxi se objevila obdobná iniciativa, a to v podobě portálu www.datanu.cz.⁴⁹⁹ Jedná se

⁴⁹⁵ Srov. § 253 odst. 2 BGB.

⁴⁹⁶ Za nejznámější a v praxi nejrozšířenější lze považovat sbírky od Andrease Slizyka nebo sbírky vydané kolektivem Hacks, Ring, Böhm.

⁴⁹⁷ Srov. např. *Korperverletzung* [online]. Korperverletzung.com [cit. 29. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.schmerzensgeldtabelle.net>.

⁴⁹⁸ PALMER, V. V. *The recovery of non-pecuniary loss in European contract law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2015, s. 212, ISBN 978-1-107-09862-6.

⁴⁹⁹ *Databáze judikatury k náhradě újmy na zdraví* [online]. Centrum dopravního výzkumu [cit. 26. 12. 2019]. Dostupné z: <https://www.datanu.cz/>.

webovou databází, která shromažďuje aktuální soudní rozhodnutí ve věcech náhrady nemajetkové újmy na zdraví a nemajetkové újmy pozůstalých osob při usmrcení osoby blízké. Jejím smyslem je nejen informovat veřejnost, ale především podpořit sjednocení rozhodovací praxe, které vzhledem k vágnosti dikce ustanovení § 2958 OZ lze pouze přivítat. Databáze by měla obsahovat soudní rozhodnutí podle předchozího občanského zákoníku a postupně by měly být doplňovány též rozhodnutí podle občanského zákoníku. Zásadní nevýhodou ovšem je, že její používání je podmíněno registrací uživatele, čímž je přístup veřejnosti k jejímu obsahu podstatně limitován. Kromě toho neobsahuje přehled peněžních částek náhrad, které byly ujednány v rámci mimosoudního odčinění nemajetkové újmy na zdraví. To znamená, že vytváří pouze přehled náhrad stanovených na základě soudních rozhodnutí. Z toho důvodu nepřináší úplně objektivní obraz o výši peněžních náhradách.

4.2.2 Závěrečné shrnutí

Německá právní úprava výslovně stanovuje, že při ublížení na zdraví, těle, či svobodě nebo v důsledku zásahu do jeho práva na sexuální sebeurčení vzniká poškozenému nárok na peněžitou náhradu vzniklé nemajetkové újmy. Na rozdíl od české právní úpravy je vznik nároku vázán výlučně na případy, kdy je škůdce povinen nahradit škodu způsobenou zásahem do taxativně vymezených právních statků.⁵⁰⁰ Ve srovnání s českou právní úpravou jsou podmínky její kompenzace přísnější a nárok poškozeného nevzniká automaticky.

Odlišně je rovněž nahlíženo na konstrukci nároku. Na rozdíl od české právní úpravy je koncipován jako jediný celistvý nárok, který odškodňuje nejen vytrpěné bolesti, další nemajetkové újmy, ale i ztížení společenského uplatnění poškozeného (aniž by bylo nutné se zabývat tím, zda poškozením zdraví vznikla tzv. *překážka lepší budoucnosti poškozeného*).⁵⁰¹ Při splnění zákonem stanovených předpokladů je škůdci stanovena povinnost, aby nemajetkovou újmu poškozeného odčinil peněžitou náhradou, která je zásadně hrazena jednorázovým peněžním plněním. Podle judikatury německých

⁵⁰⁰ Srov. § 253 odst. 2 BGB.

⁵⁰¹ Srov. § 2958 OZ.

soudů je navíc přípustná tzv. *smíšená forma náhrady*. Rovněž není vyloučeno, aby nemajetková újma poškozeného byla kompenzována nejen peněžitou, ale i nepeněžitou satisfakcí (např. omluva, pomoc poškozenému apod.).

Dále je možné konstatovat, že způsob vyčíslení náhrady není v německé ani české právní úpravě výslovně stanoven. Určování náhrady je přenecháno rozhodování soudu, který výslednou výši stanoví po zvážení všech rozhodných skutečností konkrétního případu. Na rozdíl od české rozhodovací praxe se nepředpokládá použití systému, který ve vztahu k náhradě za bolest a za ztížení společenského uplatnění navrhuje Metodika. Nicméně při rozhodování německých soudů představují důležitou pomůcku již zmiňované *Schmerzensgeldtabellen*. Účastníci řízení proto můžou důvodně očekávat, že v rámci rozhodování k nim bude přihlíženo. Lze tedy uvažovat nad tím, že na rozdíl od české právní praxe lze výši náhrady odhadnout přesněji. Za určitých okolností tak mohou vést k větší motivaci k mimosoudnímu vyřešení věci. Přístup české praxe je v tomto směru odlišný. Důvodem je zejména skutečnost, že za současného legislativního stavu zatím nedošlo ke sjednocení judikatury a je spíše pravidlem, že zúčastněné osoby vyčkávají na soudní rozhodnutí, v němž soud určí náhradu pro konkrétní případ. Nicméně v důsledku toho jsou možnosti mimosoudní dohody o výši náhrady značně oslabeny. Lze ovšem očekávat, že pokud bude iniciativa v podobě databáze www.datanu.cz nadále pokračovat, může být v budoucnu dosaženo obdobné kvalitativní úrovně.

Pokud se jedná o další otázky, které s náhradou nemajetkové újmy na zdraví úzce souvisí a bylo o nich hovořeno v předchozí kapitole této práce, lze dospět k závěru, že německá a česká právní úprava se v zásadě neliší. Významným rozdílem však je, že v případě smrti poškozeného nárok na náhradu nemajetkové újmy na zdraví nezaniká a bez dalšího přechází na právní nástupce (tj. dědice) poškozeného. Odlišně je rovněž nahlíženo na započtení pohledávek, neboť německá právní úprava obecně nepřipouští započtení proti pohledávce z titulu náhrady nemajetkové újmy na zdraví, a to ani pro případy vzájemných pohledávek téhož druhu, u nichž je v české právní úpravě stanovena výjimka z jinak stanoveného zákazu započtení těchto pohledávek.

5 Náhrada nemajetkové újmy na zdraví v trestním řízení

Za určitých okolností může být o náhradě nemajetkové újmy na zdraví rozhodováno soudem, aniž by poškozený svůj nárok uplatnil žalobou v občanskoprávním řízení. Protiprávní jednání škůdce, kterým byla poškozenému způsobena nemajetková újma na zdraví může být hodnoceno jako natolik společensky škodlivé, že naplňuje znaky některého z trestných činů podle trestního zákoníku. V případě, kdy nemajetková újma poškozeného vznikla v důsledku trestného činu škůdce, poškozený se může se svými nároky připojit přímo do trestního řízení, které je pro tento trestný čin proti škůdci vedeno. Právní úprava tím poskytuje širší prostor pro ochranu poškozeného, neboť poškozený může své nároky uplatnit nejen v trestním řízení, ale i žalobou v rámci občanskoprávního řízení. To ovšem pouze za podmínek výslovně stanovených trestním řádem,⁵⁰² které budou předmětem následující kapitoly této práce.

Následující výklad se zaměří nejprve na samotnou osobu poškozeného a jeho postavení v trestním řízení. Následně se bude zabývat jednotlivými zásadami tzv. *adhezního řízení*, tedy trestního řízení, v němž je rozhodováno o řádně uplatněném nároku poškozeného na nahrazení trestným činem způsobené újmy. Správné uchopení těchto zásad je důležité nejen pro rozhodování soudu v trestním řízení, ale i pro poškozeného, kterému umožní zvážit, zda své nároky proti škůdci uplatní přímo v jeho trestním řízení, či nikoliv. Následně budou podrobně rozebrány jednotlivé obligatorní předpoklady rozhodnutí o nároku poškozeného v trestním řízení a konečně také samotné rozhodování soudu o tomto nároku.

5.1 Poškozený v trestním řízení

Postavení poškozeného podle trestního řádu je obecně přiznáno nejen fyzickým osobám, ale též právníckým osobám. Vyplývá to z ustanovení § 43 odst. 1 TŘ, podle kterého se poškozeným rozumí „*ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena*

⁵⁰² Srov. § 43 odst. 3 TŘ.

majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil".⁵⁰³ Z povahy věci není možné, aby škodlivý následek určitého protiprávního činu spočíval v zásahu do zdraví právnické osoby, aniž by bylo třeba se zabývat relevancí posuzovaného činu z hlediska trestního práva. V případech trestným činem způsobené újmy na zdraví může být postavení poškozeného přiznáno výlučně fyzické osobě. V praxi se nejčastěji jedná o případy násilné trestné činnosti, tedy především o trestné činy proti životu a zdraví, jejichž úprava je zvláštní částí trestního zákoníku soustředěna do hlavy I.⁵⁰⁴ Poškozeným logicky nemůže být osoba, proti které je trestní řízení vedeno. To platí i tehdy, je-li poškozený stíhán jako spoluobviněný.⁵⁰⁵ Dále je výslovně vyloučeno, aby v trestním řízení byla poškozeným osoba, která se sice cítí být projednávaným trestným činem morálně či jinak poškozena, nicméně vznik její újmy obviněný nezavinil, a není ani v příčinné souvislosti s projednávaným trestným činem obviněného.⁵⁰⁶ Pakliže se některá z těchto osob připojí se svým nárokem do trestního řízení, soud rozhodne, že onu osobu jako poškozeného k hlavnímu líčení nepřipouští.⁵⁰⁷ Nejedná se však o meritorní rozhodnutí, jež bylo překážkou pro případné uplatnění nároku v civilním řízení.

V trestním řízení není přiznání postavení poškozeného podmíněno věkem či svéprávností poškozeného, ani charakterem spáchaného trestného činu. Pokud není osobou plně svéprávnou nebo se jedná o osobu s omezenou svéprávností, procesní práva poškozeného podle trestního řádu vykonává jeho zákonný zástupce či opatrovník.⁵⁰⁸ Práva zákonného zástupce nebo opatrovníka zanikají, pokud v průběhu trestního řízení pominou důvody pro zastupování či opatrovnictví poškozeného. V praxi se může jednat např. o situaci, kdy v průběhu trestního řízení nabyl poškozený zletilosti, nebo uplynula doba, po kterou soud omezil svéprávnost poškozeného.

⁵⁰³ Srov. § 43 odst. 1 TŘ.

⁵⁰⁴ Je třeba podotknout, že systematika trestního zákoníku vychází ze závažnosti zájmů, které tato právní úprava chrání, a to uspořádáním jednotlivých hlav, dílů, oddílů, a jednotlivých ustanovení zvláštní části. Život a zdraví jednotlivce tak zvláštní část trestního zákoníku chrání jako nejdůležitější společenskou hodnotu.

⁵⁰⁵ Srov. § 44 odst. 1 TŘ.

⁵⁰⁶ Srov. § 43 odst. 2 TŘ.

⁵⁰⁷ Srov. § 206 odst. 3 TŘ.

⁵⁰⁸ Srov. § 45 odst. 1 TŘ.

Poškozený je stranou trestního řízení.⁵⁰⁹ S přihlédnutím k jeho zájmu na výsledku trestního řízení lze konstatovat, že nejbližší stojí na straně státního zástupce. Na rozdíl od státního zástupce je zájem poškozeného ryze soukromý. V praxi bývá institut *poškozeného* podle trestního řádu pravidelně nesprávně zaměňován, resp. směřován, s institutem *oběti trestného činu* podle *zákona o obětech trestných činů*.⁵¹⁰ Podle ZBTČ se *obětí trestného činu* rozumí „fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil“. ⁵¹¹ Byla-li trestným činem způsobena smrt oběti, za oběť se považuje také její příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner, druh nebo osoba, které oběť ke dni své smrti poskytovala nebo byla povinna poskytovat výživu, a to za předpokladu, že tyto osoby v důsledku smrti oběti utrpěli újmu. Je-li těchto osob více, považuje se za oběť každá z nich.⁵¹² Na jedné straně je tedy vymezení užší, neboť status oběti podle ZBTČ je výslovně omezen pouze na fyzické osoby (bez ohledu na povahu způsobené újmy), na druhou stranu, obětí může být nejen osoba, jejíž bezprostřední zájmy se staly předmětem útoku, ale současně i osoba, která není přímým poškozeným. Zejména tedy pokud dojde v důsledku spáchání trestného činu k úmrtí oběti, výše vyjmenované pozůstalé osoby budou považovány za oběti, bez ohledu na to, zda jim bylo přiznáno postavení poškozeného. Tím není vyloučeno, aby tatáž osoba měla postavení poškozeného a zároveň i oběti.⁵¹³ Ostatně v případech, kdy trestným činem dochází ke vzniku újmy na zdraví je tato situace spíše pravidlem.

Podle procesního postavení lze rozlišit dvě kategorie poškozeného v trestním řízení:

- 1) poškozený, který je subjektem adhezního řízení,
- 2) poškozený, který není subjektem adhezního řízení.⁵¹⁴

⁵⁰⁹ Srov. § 12 odst. 5 TR.

⁵¹⁰ Srov. Zákon č. 45/2013 Sb. o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů).

⁵¹¹ Srov. § 2 odst. 2 ZBTČ.

⁵¹² Srov. § 2 odst. 2, 3 ZBTČ.

⁵¹³ FENYK, J.; CÍSAŘOVÁ, D.; GRIVNA, T. a kol. *Trestní právo procesní*. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2015, s. 218, ISBN 978-80-7478-750-8.

⁵¹⁴ FENYK, J.; CÍSAŘOVÁ, D.; GRIVNA, T. a kol. *Trestní právo procesní*. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2015, s. 217, ISBN 978-80-7478-750-8.

V závislosti na příslušném procesním postavení přiznává trestní řád poměrně široký rozsah procesních práv poškozeného. Poškozený, kterému náleží právo být subjektem adhezního řízení, je oprávněn také navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit v penězích škodu nebo nemajetkovou újmu, jež byla poškozenému trestným činem způsobena, nebo vydat bezdůvodné obohacení, které obžalovaný na jeho úkor trestným činem získal.⁵¹⁵ V opačném případě jsou přiznány pouze obecná procesní práva, jejichž výčet je obsažen v ustanovení § 43 odst. 1, 4, 5 TŘ.

Především je oprávněn činit návrhy na doplnění dokazování, nahlížet do spisů, zúčastnit se sjednávání dohody o vině a trestu, hlavního líčení nebo veřejného zasedání konaného o odvolání nebo o schválení dohody o vině a trestu. Před skončením řízení má právo se k věci vyjádřit.⁵¹⁶ Vedle státního zástupce je poškozený jedinou osobou, která může podat odvolání v neprospěch obžalovaného. Na rozdíl od státního zástupce je jeho právo limitováno tím, že odvolání v neprospěch obžalovaného je oprávněn podat pouze do výroku o náhradě škody, nemajetkové újmy, či bezdůvodného obohacení nebo proto, že takový výrok učiněn nebyl, či případně z důvodu existence vady řízení, která mohla způsobit, že výrok je nesprávný nebo že chybí.⁵¹⁷ Jiné výroky je oprávněn napadnout pouze ve prospěch obžalovaného a jen tehdy, je-li je zároveň osobou uvedenou v ustanovení § 247 odst. 2 TŘ. Poškozený, který je zároveň obětí podle ZBTČ, má právo v kterémkoli stadiu trestního řízení, nejpozději však v rámci své závěrečné řeči v hlavním líčení, učinit prohlášení o tom, jaký dopad měl spáchaný trestný čin na jeho dosavadní život.⁵¹⁸ Učiní-li své prohlášení v písemné formě nejpozději před skončením dokazování, v rámci dokazování bude provedeno jako listinný důkaz. To však poškozenému nebrání, aby prohlášení učinil ústně (např. do protokolu v rámci svého výslechu v hlavním líčení). Jeho obsahem jsou zpravidla skutečnosti týkající se dopadů spáchaného trestného činu na osobu poškozeného, zejména na osobní život, zdravotní stav apod.

⁵¹⁵ Srov. § 43 odst. 3 TŘ věta první.

⁵¹⁶ Srov. § 43 odst. 1 TŘ.

⁵¹⁷ Srov. § 246 odst. 1 písm. d) TŘ ve spojení s § 246 odst. 2 TŘ.

⁵¹⁸ Srov. § 43 odst. 4 TŘ.

Účast poškozeného v trestním řízení není povinností, nýbrž právem. Není jeho povinností, aby se aktivně účastnil na jednotlivých úkonech trestního řízení obviněného. Poškozený nejenže nemusí svůj nárok v trestním řízení uplatnit, ale svých procesních práv se může výslovně vzdát,⁵¹⁹ a to písemným prohlášením sděleným příslušnému orgánu činnému v trestním řízení.⁵²⁰ Právní následky s tím spojené nastanou pouze za předpokladu, že poškozený se těchto práv po jejich vzniku vzdá. Prohlášení musí zároveň odpovídat zákonem stanoveným požadavkům pro platnost právního jednání. V případě, že prohlášení bude těmto požadavkům odporovat, orgány činné v trestním řízení k němu nebudou přihlížet.⁵²¹

Jednotlivá procesní práva může poškozený v trestním řízení vykonávat prostřednictvím svého zmocněnce.⁵²² Zmocněncem může být pouze osoba, která není nijak omezena na svéprávnosti a zastupuje-li poškozeného při hlavním líčení nebo veřejném zasedání, nesmí se jednat o osobu, která je k němu předvolána jako svědek, znalec nebo tlumočnick.⁵²³ Zmocněnec je oprávněn činit v zastoupení poškozeného návrhy a podávat opravné prostředky. V zastoupení poškozeného je také oprávněn se zúčastnit všech úkonů, kterých se může zúčastnit poškozený.⁵²⁴ V praxi je tato možnost běžně využívána. Důvodem nemusí být pouze nemožnost poškozeného osobně se účastnit na trestním řízení. Zejména v případech násilné trestné činnosti je poškozený již tak dost traumatizován činem obviněného. Osobní zaangażovanost poškozeného by pouze vedla k dalšímu prohlubování již způsobené újmy. Objektivní i subjektivní důvody proto zpravidla vedou k tomu, že poškozený své nároky uplatňuje prostřednictvím zmocněnce.

Závěrem je důležité poznamenat, že orgány činné v trestním řízení mají povinnost umožnit poškozenému plné uplatnění práv a za tímto účelem mají povinnost náležitě

⁵¹⁹ Srov. § 43 odst. 5 TŘ.

⁵²⁰ Výslovné prohlášení o vzdání se práv poškozeného podle ustanovení § 43 odst. 5 TŘ může učinit před orgánem činným v trestním řízení též zmocněnec poškozeného se souhlasem poškozeného.

⁵²¹ DRAŠTÍK, A. FENYK, J. a kol. *Trestní řád. Komentář. I. díl.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, s. 376, ISBN 978-80-7552-600-7.

⁵²² Srov. § 50 odst. 1 TŘ.

⁵²³ Srov. § 50 odst. 2 TŘ.

⁵²⁴ Srov. § 51 TŘ.

poškozeného poučit.⁵²⁵ S tím souvisí také povinnost orgánů činných v trestním řízení, aby trestní řízení bylo vedeno s potřebnou ohleduplností vůči poškozenému a při šetření jeho osobnosti.⁵²⁶

5.2 Principy adhezního řízení

V trestním řízení se soud nezabývá pouze rozhodováním o vině a trestu, příp. jiném opatření. Za podmínek stanovených trestním řádem rozhoduje rovněž o náhradě nemajetkové újmy na zdraví, kterou poškozený utrpěl v důsledku projednávaného trestného činu škůdce. V těchto případech soud provádí tzv. *adhezní řízení*. Nejedná se však o samostatnou, časově, či formálně jinak oddělenou část trestního řízení, v rámci které by se soud zabýval pouze nárokem poškozeného, nýbrž s trestním řízením splývá, a to především ve stadiu dokazování.⁵²⁷ Adhezní řízení je součástí trestního řízení a nemůže být provedeno v jiném než v trestním řízení.

Adhezní řízení fakticky nahrazuje občanskoprávní řízení, v němž by jinak bylo rozhodováno o žalobou uplatněném nároku poškozeného.⁵²⁸ Na rozdíl od občanskoprávního řízení není primárním účelem rozhodování o náhradě nemajetkové újmy na zdraví. Soud se jí zabývá teprve tehdy, pokud jsou splněny zákonem stanovené podmínky. Záleží pouze na rozhodnutí poškozeného, zda své nároky uplatní v trestním řízení nebo žalobou v rámci občanskoprávního řízení. Uplatnění nároku v trestním řízení navíc nevylučuje, aby se za určitých okolností domáhal téhož nároku žalobou v občanskoprávním řízení. S ohledem na ustanovení § 44 odst. 3 TŘ se neuplatňuje

⁵²⁵ Podle § 46 TŘ platí, že „orgány činné v trestním řízení jsou povinny poškozeného o jeho právech poučit a poskytnout mu plnou možnost k jejich uplatnění; v rámci poučení jej upozorní i na možnost žádat o uspokojení nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy způsobené trestným činem nebo na vydání bezdůvodného obohacení získaného trestným činem podle zákona o použití peněžních prostředků z majetkových trestních sankcí. Je-li vedeno řízení pro trestný čin, u něhož lze sjednat dohodu o vině a trestu, upozorní orgány činné v trestním řízení při poučení prováděném v přípravném řízení poškozeného zejména na to, že může dojít k sjednání dohody o vině a trestu a že v takovém případě může uplatnit nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení nejpozději při prvním jednání o takové dohodě. Má-li poškozený postavení oběti podle zákona o obětech trestných činů, jsou povinny jej poučit též o právech podle zákona o obětech trestných činů a poskytnout mu plnou možnost k jejich uplatnění“.

⁵²⁶ Srov. § 2 odst. 15 TŘ.

⁵²⁷ HENDRYCH, D. a kol. *Právníký slovník*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 4, ISBN 9788074000591.

⁵²⁸ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vyd. Praha: C.H. Beck, 2013, 1. sv., s. 508, ISBN 978-80-7400-465-0.

zásada litispendence. To však neznamená, že o daném nároku může být rozhodnuto jak v trestním řízení, tak i v občanskoprávním řízení.⁵²⁹ Výkladem citovaného ustanovení lze dospět k závěru, že trestní řád připouští, aby již uplatněný nárok v občanskoprávním řízení byl později uplatněn také v trestním řízení. Nicméně je třeba upozornit, že opačný postup možný není. Nárok poškozeného proto nelze požadovat nejdříve v trestním řízení a teprve pak žalobou v občanskoprávním řízení, neboť takovému postupu brání překážka již zahájeného řízení.⁵³⁰ Nepřípustnost podání žaloby pro nárok již uplatněný v trestním řízení potvrzuje také ustálená judikatura.⁵³¹ Překážka věci zahájené patří k neodstranitelným nedostatkům podmínek řízení, kterou soud zkoumá z úřední povinnosti kdykoliv za řízení. Zjistí-li, že o téže věci a mezi týmiž účastníky, již probíhá jiné řízení, později zahájení řízení soud zastaví.⁵³² Lze tedy uzavřít, že i když stěžejním účelem adhezního řízení není rozhodování o náhradě trestným činem způsobené nemajetkové újmy, nýbrž rozhodnutí o vině a trestu obžalovaného, trestní řád tento deficit kompenzuje tím, že umožňuje, aby již uplatněný nárok v občanskoprávním řízení byl současně uplatněn i v trestním řízení škůdce (tj. obviněného).

Je důležité upozornit, že o nároku poškozeného není rozhodováno z úřední povinnosti.⁵³³ Ústavní soud v této souvislosti upozornil, že „soud nikdy nerozhoduje z úřední povinnosti (jde o výjimku ze zásady oficality), v tomto směru je vázán návrhem poškozeného. Nárok na náhradu škody způsobené trestným činem má totiž soukromoprávní povahu a ani v občanskoprávním řízení o něm nemůže být rozhodováno bez jeho řádného uplatnění u soudu“.⁵³⁴ Není podstatné, zda je ve věci rozhodováno odsuzujícím rozsudkem či nikoliv. Nárokem poškozeného se zabývá teprve na základě kvalifikovaného návrhu podle ustanovení § 43 odst. 3 TŘ, aby v odsuzujícím rozsudku byla obžalovanému uložena povinnost nahradit v penězích nemajetkovou újmu, která byla poškozenému

⁵²⁹ Srov. R 18/2004 Sb. rozh. tr.

⁵³⁰ Srov. § 82 a § 83 OSŘ.

⁵³¹ Srov. např. Zpráva Nejvyššího soudu ČSR o rozhodování soudů o náhradě škody ve věcech, které předcházelo adhezní řízení, sp. zn. Cpj 35/78, jež byla uveřejněna pod číslem 22/1979 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 2007, sp. zn. 33 Odo 1345/2005.

⁵³² Srov. § 104 odst. 1 OSŘ.

⁵³³ DRAŠTÍK, A. FENYK, J. a kol. *Trestní řád. Komentář. I. díl.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, s. 360, ISBN 978-80-7552-600-7.

⁵³⁴ Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 20. 10. 2009, sp. zn. II.ÚS 1320/08.

způsobena v důsledku projednávaného trestného činu.⁵³⁵ Zahájení adhezního řízení proto představuje výjimku ze zásady oficiality trestního řízení. Zároveň však platí, že učiní-li poškozený návrh dle ustanovení § 43 odst. 3 TŘ řádně a včas, je povinností soudu, aby o uplatněném nároku poškozeného rozhodl z úřední povinnosti.

Smyslem adhezního řízení je především zajistit rychlejší a efektivnější reparaci hodnot poškozeného, jež byly narušeny trestným činem škůdce, aniž by poškozený musel vyvíjet takovou procesní aktivitu jako v občanskoprávním řízení. Rovněž i pro adhezní řízení platí, že poškozený je povinen prokázat důvodnost uplatněného nároku, a to jak z hlediska jeho existence, tak i požadované výše náhrady.⁵³⁶ Nicméně na rozdíl od občanskoprávního řízení je v tomto ohledu významná činnost orgánů činných v trestním řízení, jejichž povinností v trestním řízení je postupovat tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu nezbytném pro jejich rozhodnutí.⁵³⁷ Trestní řád tak posilňuje postavení poškozeného v trestním řízení a jeho ochranu zajišťuje také tím, že důvodnost požadované náhrady je dále prokazována prostřednictvím jednotlivých procesních úkonů orgánů činných v trestním řízení. V důsledku toho není úspěšnost poškozeného nutně podmíněna tím, že v řízení bude procesně aktivní. Podstatné je, aby nárok poškozeného byl uplatněn řádně a včas ve smyslu ustanovení § 43 odst. 3 TŘ a současně, aby o trestném činu obviněného bylo rozhodnuto odsuzujícím rozsudkem.

Rychlost projednání nároku poškozeného v adhezním řízení je zajištěna na základě výslovného stanovení povinnosti orgánů činných v trestním řízení, aby trestní věci byly projednány bez zbytečného odkladu.⁵³⁸ Významný institut v tomto směru představují tzv. *odklony trestního řízení – podmíněné zastavení trestního stíhání*⁵³⁹ a *narovnání*,⁵⁴⁰ které uspokojení nároku poškozeného zajišťují dříve, než by došlo k meritornímu rozhodnutí v projednávané trestní věci škůdce. Lze hovořit o tom, že zvýhodňují postavení poškozeného, neboť jedním z obligatorních předpokladů pro tzv.

⁵³⁵ Srov. § 43 odst. 3 TŘ věta první.

⁵³⁶ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vyd. Praha: C.H. Beck, 2013, 1. sv., s. 520, ISBN 978-80-7400-465-0.

⁵³⁷ Srov. § 2 odst. 5 TŘ věta první.

⁵³⁸ Srov. § 2 odst. 4 TŘ.

⁵³⁹ Srov. § 307 a násl. TŘ.

⁵⁴⁰ Srov. § 309 a násl. TŘ.

odklon je, že trestným činem způsobená újma byla kompenzována nebo byly ze strany škůdce učiněny jiné kroky, které k jejímu odčinění směřují. Škůdce (tj. obviněný) je proto motivován k tomu, aby tyto podmínky splnil a tím dosáhl vyřízení trestné věci *podmíněným zastavením trestního stíhání*⁵⁴¹ nebo *narovnáním*.⁵⁴²

V adhezním řízení je rozhodováno podle procesních norem trestního řádu. Nicméně nárok poškozeného je věcně posuzován podle příslušných hmotněprávních norem, zejména tedy podle norem občanského práva hmotného.⁵⁴³ Oproti klasickému trestnímu řízení je tedy doprovázeno začleňováním prvků soukromého práva.⁵⁴⁴ Při uplatnění nároku za bolest či ztížení společenského uplatnění lze navíc důvodně předpokládat, že vedle příslušné úpravy občanského zákoníku bude zohledněna také úprava Metodiky. To ostatně potvrzuje také dosavadní soudní praxe, neboť při rozhodování v adhezním řízení je vycházeno z Metodiky.

S ohledem na výše lze konstatovat, že provedení adhezního řízení odpovídá veřejnému zájmu. Zohledníme-li skutečnost, že újma poškozeného vznikla v souvislosti s natolik společensky závažným a škodlivým jednáním, které bylo v důsledku své povahy kvalifikováno jako trestný čin, je třeba trvat na tom, že veřejný zájem vyžaduje, aby poškozenému byla zajištěna náležitá ochrana a bylo mu umožněno domáhat se svých práv přímo v trestním řízení škůdce, aniž by své nároky musel uplatňovat v občanskoprávním řízení.

5.3 Předpoklady pro rozhodování soudu v adhezním řízení

Již předchozí kapitole této práce bylo hovořeno o tom, že o náhradě nemajetkové újmy na zdraví není v trestním řízení rozhodováno z úřední povinnosti. Projednání nároku poškozeného je podmíněno řádně a včas učiněným návrhem podle ustanovení § 43 odst. 3 TŘ.⁵⁴⁵ To znamená, že ne v každém případě je adhezní řízení prováděno.

⁵⁴¹ Srov. § 307 a násl. TŘ.

⁵⁴² Srov. § 309 a násl. TŘ.

⁵⁴³ DRAŠTÍK, A. FENYK, J. a kol. *Trestní řád. Komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, s. 360, ISBN 978-80-7552-600-7. Shodně též např. R II/1962, s. 41; R 29/1965; R 11/1967-IV; R 41/1971.

⁵⁴⁴ PŮRY, F.; RŮŽIČKA, M.; ZEŽULOVÁ, J. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C.H.Beck, 2007, s. 488, ISBN 978-80-7179-559-9.

⁵⁴⁵ Srov. § 43 odst. 3 TŘ.

Návrh podle ustanovení § 43 odst. 3 TŘ musí především odpovídat obecným náležitostem podání podle ustanovení § 59 TŘ. Pakliže tyto náležitosti splněny nejsou a k odstranění případných nedostatků nedojde ani přes výzvu příslušného orgánu činného v trestním řízení, naplněním dalších předpokladů pro rozhodování v adhezním řízení se orgán činný v trestním řízení nezabývá a k učiněnému podání dále nepřihlíží.⁵⁴⁶ Jsou-li tyto podmínky splněny, je dále nezbytné, aby z návrhu bylo patrné, z jakého důvodu a v jaké výši je náhrada nemajetkové újmy na zdraví v trestním řízení škůdce požadována.⁵⁴⁷ Z hlediska specifikace důvodu uplatněného nároku zpravidla postačí konstatování, že nemajetková újma poškozeného byla způsobena trestným činem obviněného (tj. skutkem,⁵⁴⁸ pro který je vedeno trestní řízení škůdce).

Možnosti poškozeného jsou oproti občanskoprávnímu řízení užší, neboť v trestním řízení lze požadovat pouze odčinění způsobené nemajetkové újmy formou peněžité náhrady. Uplatnění jiné formy zadostiučinění není možné. Poškozený je proto povinen výslovně specifikovat výši nemajetkové újmy na zdraví, která mu vznikla v důsledku projednávaného trestného činu. Výše náhrady je určena podle hmotněprávní úpravy občanského zákoníku,⁵⁴⁹ resp. podle Metodiky. Nárok poškozeného je v trestním řízení uplatněn řádně, je-li výše požadované náhrady určena alespoň minimální částkou,⁵⁵⁰ popř. je specifikován natolik, že její přesnou výši je možné jednoznačně dovodit.⁵⁵¹ Za řádně uplatněný nárok nelze považovat odkázání poškozeného na budoucí vyčíslení požadované náhrady podle znaleckého posudku, byť bylo učiněno ve lhůtě stanovené ustanovením § 43 odst. 3 TŘ. Obdobným způsobem by bylo nahlíženo na sdělení poškozeného, že se připojuje k trestnímu řízení s nárokem na náhradu nemajetkové újmy na zdraví ve výši, která bude zjištěna v rámci trestního řízení.⁵⁵²

⁵⁴⁶ Srov. § 59 odst. 3 TŘ.

⁵⁴⁷ Srov. § 43 odst. 3 TŘ.

⁵⁴⁸ Skutkem se podle § 12 odst. 2 TŘ rozumí též dílčí útok pokračujícího trestného činu, nestanoví-li výslovně trestní řád jinak. S ohledem na to je v trestním řízení možné uplatnit pouze ty nároky poškozeného, jež jsou v příčinné souvislosti s dílčím útokem nebo dílčími útoky pokračujícího trestného činu, pro který je vedeno trestní řízení.

⁵⁴⁹ Srov. § 2958 OZ.

⁵⁵⁰ Srov. R II/1962.

⁵⁵¹ Např. pro řádné uplatnění nároku na náhradu za bolest ve smyslu § 43 odst. 3 TŘ postačí, poškozený uvede výši bodového hodnocení podle úpravy Metodiky.

⁵⁵² ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vyd. Praha: C.H. Beck, 2013, 1. sv., s. 520, ISBN 978-80-7400-465-0.

Pokud je trestní stíhání obviněného (tj. škůdce) zahájeno na podkladě trestního oznámení poškozeného,⁵⁵³ návrh poškozeného je zpravidla učiněn již společně s oznámením o tom, že jsou dány skutečnosti, které nasvědčují tomu, že škůdce se dopustil jednání, které naplňuje znaky skutkové podstaty některého z trestných činů podle trestního zákoníku a že tímto jednáním vznikla poškozenému nemajetková újma na zdraví. Pokud tak neučiní, své nároky vůči obviněnému může uplatnit nejpozději před zahájením dokazování v hlavním líčení.⁵⁵⁴ V případě trestního řízení, v němž má být sjednána dohoda o vině a trestu je možné učinit návrh podle ustanovení § 43 odst. 3 TŘ nejpozději při prvním jednání o takové dohodě.⁵⁵⁵

Neuplatnění nároků poškozeného nezakládá překážku pro zahájení trestního řízení, ani pro pokračování již zahájeného trestního řízení. Učinění návrhu ve smyslu ustanovení § 43 odst. 3 TŘ je právem poškozeného, nikoliv jeho povinností, není tedy důvod, aby neučinění tohoto návrhu bránilo v provedení trestního řízení. Stanovená lhůta pro uplatnění nároku poškozeného v trestním řízení je lhůtou procesní.⁵⁵⁶ Její promeškání proto vede k zániku práva poškozeného domáhat se svých nároků v trestním řízení škůdce. Jejího zmeškání ovšem neznamená zánik nároku na odčinění nemajetkové újmy ve smyslu ustanovení § 2958 OZ. Poškozenému proto nadále náleží právo, aby se ochrany svých práv po škůdci domáhal v občanskoprávním řízení, není-li ze strany škůdce plněno dobrovolně. Trestní řád v zásadě nepřipouští, aby zmeškání lhůty podle ustanovení § 43 odst. 3 TŘ bylo prominuto. Navíc je třeba upozornit, že navrácení lhůty není možné ani tehdy, pokud poškozený nebyl řádně a včas vyrozuměn o termínu hlavního líčení^{557,558} Výjimky proto musí být výslovně stanoveny trestním řádem. K prolomení lhůty pro uplatnění nároku podle ustanovení § 43 odst. 3 TŘ dochází při opětovném provedení hlavního líčení před soudem prvního stupně.⁵⁵⁹

⁵⁵³ Srov. § 158 odst. 2 TŘ.

⁵⁵⁴ Srov. § 43 odst. 3 TŘ ve spojení s § 206 odst. 2 TŘ.

⁵⁵⁵ Srov. § 43 odst. 3 TŘ ve spojení s § 175a odst. 2 TŘ.

⁵⁵⁶ DRAŠTÍK, A. FENYK, J. a kol. *Trestní řád. Komentář. I. díl.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, s. 365, ISBN 978-80-7552-600-7.

⁵⁵⁷ Srov. § 198 odst. 2 TŘ.

⁵⁵⁸ Srov. R 6/2001.

⁵⁵⁹ Srov. např. § 306a odst. 2 TŘ, § 270 odst. 1, odst. 3 TŘ.

Poškozený je povinen doložit nárok takovými skutečnostmi, které mají potenciál pro dostatečně přesnou kvantifikaci nemajetkové újmy na zdraví. Výše požadované náhrady může být v průběhu trestního řízení modifikována.⁵⁶⁰ Nicméně tato možnost je podmíněna tím, že nárok na náhradu nemajetkové újmy na zdraví byl v trestním řízení uplatněn řádně a včas. Judikatura v této souvislosti dovodila, že výše požadovaného nároku nemusí být specifikována přesně nejpozději před uplynutím lhůty dle ustanovení § 43 odst. 3 TR.⁵⁶¹ To znamená, že pokud poškozený tuto podmínku splní, je oprávněn měnit výši požadované náhrady nemajetkové újmy na zdraví, a to nejen snížením původně uváděné výše, ale také jejím navýšením. Takový výklad lze pouze uvítat. V případech nemajetkové újmy na zdraví je praxí, že teprve na základě provedených důkazů v hlavním líčení je výše požadovaného nároku upřesňována. Podle závažnosti zdravotního postižení pak může dojít k tomu, že v průběhu trestního řízení dojde ke zhoršení zdravotního stavu poškozeného a tím také ke zvýšení původně uplatněného nároku. Bylo by proto v rozporu s účelem právní ochrany poškozeného, aby výši řádně a včas uplatněného nároku nemohl v trestním řízení upravit. Modifikaci požadované náhrady je poškozený povinen řádně doložit. Zároveň je nezbytné, aby škůdci (tj. obviněný) bylo umožněno se k provedené změně vyjádřit a případně vznést proti ní námitky. Nejvyšší soud v této souvislosti poznamenal, že „výši požadované náhrady škody uvedenou řádně a včas, je možno v průběhu dalšího řízení měnit, a to až do doby, než se soud odebere k závěrečné poradě v hlavním líčení,“⁵⁶² event. veřejném zasedání o odvolání⁵⁶³.⁵⁶⁴ Pakliže je uplatněná náhrada navýšena teprve v odvolacím řízení, vedle již uvedeného se musí jednat o odvolací řízení, jehož předmětem je odvolání státního zástupce nebo poškozeného, jež bylo podáno v neprospěch obviněného a směřuje proti výroku o náhradě nemajetkové újmy.⁵⁶⁵

Důvod a výši požadovaného nároku na náhradu nemajetkové újmy na zdraví je poškozený povinen doložit nejpozději před skončením dokazování v hlavním líčení.

⁵⁶⁰ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vyd. Praha: C.H. Beck, 2013, 1. sv., s. 522, ISBN 978-80-7400-465-0.

⁵⁶¹ Srov. R II/1962.

⁵⁶² Srov. § 217, § 218 TR.

⁵⁶³ Srov. § 238 TR.

⁵⁶⁴ Srov. R II/1962.

⁵⁶⁵ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 8. 2014, sp. zn. 5 Tdo 797/2014.

V tomto směru se neuplatňuje zásada oficiality ani zásada vyhledávací, které jsou typické pro trestní řízení, neboť břemeno tvrzení a důkazní nese poškozený.⁵⁶⁶ Dospěje-li soud k závěru, že není dán dostatečný poklad pro rozhodnutí o nároku poškozeného, poškozeného poučí, jakým způsobem je třeba tyto podklady doplnit. Za tímto účelem poškozenému stanoví přiměřenou lhůtu. Lhůtu pro doplnění nelze poskytnout, pokud tomu brání důležité důvody, jimiž jsou zejména potřeba vyhlášení rozsudku nebo vydání trestního příkazu bez zbytečného odkladu.⁵⁶⁷ Nelze však spoléhat na to, že soud poskytne lhůtu pro doplnění automaticky. Postup soudu v konkrétním případě závisí na vícero faktorech (např. zda je trestní řízení vedeno vazebně; jaké množství podkladů shledává relevantními pro doložení uplatněného nároku; zda a v jaké míře ovlivní poskytnutí lhůty požadavek rychlosti trestního řízení; apod.). S ohledem na uvedené je zřejmé, že ne v každém případě se lhůta pro doplnění poskytne a existuje řada případů, kdy relevantní důvody vedou soud k tomu, že tuto lhůtu poškozenému neposkytne.

Esenciální podmínkou pro rozhodnutí o nároku poškozeného je, že v adhezním řízení bude prokázána příčinná souvislost mezi poškozeným tvrzenou nemajetkovou újmou na zdraví a skutkem, pro který je vedeno trestní řízení škůdce.⁵⁶⁸ Právní kvalifikace projednávaného skutku není relevantní. Nezbytné ovšem je, aby nárok poškozeného byl uplatněn pro konkrétní skutek a vůči konkrétnímu obviněnému. Není přípustné, aby bylo rozhodováno o náhradě nemajetkové újmy, která byla způsobena jiným skutkem, než pro který je vedeno trestní řízení.⁵⁶⁹ V této souvislosti Nejvyšší soud dále konstatoval, že *„předmětem trestního řízení proto nemůže být škoda způsobena jiným skutkem (jiným konkrétním jednáním), byť třeba i téhož obviněného“*.⁵⁷⁰ Dále upozornil, že *„o škodu způsobenou trestným činem jde ve smyslu § 43 odst. 2 (nyní § 43 odst. 3 TŘ) vždy jen tehdy, je-li její vznik v příčinné souvislosti se skutkem, pro který je pachatel stíhán, nikoliv tedy v případě, je-li škoda způsobena jiným činem, pro který pachatel není stíhán, byť by i souvisel se skutkem, který je předmětem stíhání“*.⁵⁷¹ Je proto povinností poškozeného, aby v návrhu

⁵⁶⁶ DRAŠTÍK, A. FENYK, J. a kol. *Trestní řád. Komentář. I. díl.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, s. 363, ISBN 978-80-7552-600-7.

⁵⁶⁷ Srov. § 43 odst. 3 TŘ.

⁵⁶⁸ Srov. R 3/1962, R 34/1974.

⁵⁶⁹ DRAŠTÍK, A. FENYK, J. a kol. *Trestní řád. Komentář. I. díl.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, s. 363, ISBN 978-80-7552-600-7.

⁵⁷⁰ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 2. 2010, sp. zn. 4 Tdo 3/2010.

⁵⁷¹ Srov. R II/1962.

řádně specifikoval skutečnosti, z nichž dovozuje existenci příčinné souvislosti, a uvedené skutečnosti náležitě doložil. V opačném případě se poškozený vystavuje riziku, že soud onu osobu jako poškozeného k hlavnímu líčení nepřipustí a nárokem poškozeného se v hlavním líčení zabývat nebude.⁵⁷²

Závěrem je nutno doplnit, že poškozený může již podaný návrh na náhradu nemajetkové újmy vzít zpět, a to kdykoli během trestního řízení, nejpozději však před rozhodnutím soudu o tomto nároku. Pakliže svůj návrh vezme zpět, v dalším řízení bude postupováno tak, jako v případě, že poškozený žádný nárok neuplatnil.

5.4 Rozhodování soudu v adhezním řízení

Obecně lze konstatovat, že o řádně a včas uplatněném nároku poškozeného ve smyslu § 43 odst. 3 TŘ může soud rozhodnout tak, že:

- 1) uplatněný nárok přizná v celém rozsahu;
- 2) uplatněný nárok přizná zčásti a ve zbývajících částech poškozeného odkáže na řízení ve věcech občanskoprávních;
- 3) uplatněný nárok nepřizná a poškozeného odkáže s celým svým nárokem na řízení ve věcech občanskoprávních.

Trestní řád nepřipouští, aby návrh poškozeného podle ustanovení § 43 odst. 3 TŘ byl soudem zamítnut. Za situace, kdy soud shledá obviněného vinným ze spáchání trestného činu, v jehož důsledku byla poškozenému způsobena nemajetková újma na zdraví, zpravidla v odsuzujícím rozsudku obžalovanému uloží povinnost, aby uspokojil uplatněný nárok poškozeného.⁵⁷³ Odsouzení obžalovaného k nahrazení trestným činem způsobené újmy poškozeného je podmíněno splněním zákonných předpokladů, o nichž bylo hovořeno v předchozí kapitole této práce. V opačném případě by mohlo dojít k ohrožení nebo dokonce k porušení ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces, jež je obžalovanému garantováno čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 Úmluvy.⁵⁷⁴

⁵⁷² Srov. § 206 odst. 4 TŘ.

⁵⁷³ Srov. § 228 odst. 1 TŘ.

⁵⁷⁴ Srov. např. Nález Ústavního soudu ze dne 20. 10. 2009, sp. zn. II. ÚS 1320/08.

Obligatoční předpoklad pro přiznání nároku na náhradu nemajetkové újmy na zdraví v adhezním řízení je řádně a včas uplatněný nárok poškozeného podle ustanovení § 43 odst. 3 TŘ a rozhodování odsuzujícím rozsudkem.⁵⁷⁵ Pro přiznání nároku poškozeného není důležité, zda odsuzujícím rozsudkem je obviněnému ukládán trest či jiné ochranné opatření. Podstatné je, aby obviněný byl uznán vinným ze spáchání trestného činu, kterým byla poškozenému způsobena nemajetková újma na zdraví. Vina obžalovaného nemusí být vyslovena pouze rozsudkem, nýbrž také trestním příkazem, který má povahu odsuzujícího rozsudku. V případech, kdy jsou splněny podmínky pro vydání trestního příkazu, nelze poškozenému doporučit, aby vyčkával s připojením se do trestního řízení. Trestním příkazem je totiž rozhodováno, aniž by ve věci bylo nařizováno hlavní líčení. To znamená, že pokud by poškozený chtěl své nároky uplatnit teprve po nařízení hlavního líčení, vystavuje se tím riziku, že soud rozhodne trestním příkazem a poškozený tak fakticky ztratí možnost uplatnit své nároky v trestním řízení. Lze tedy shrnout, že povinnost škůdce (tj. obviněného) nahradit trestným činem způsobenou nemajetkovou újmu na zdraví lze v adhezním řízení uložit rozsudkem nebo trestním příkazem. Bude-li dále hovořeno o odsuzujícím rozsudku, je tím míněn také trestní příkaz. Na druhou stranu je třeba poznamenat, že povinnost k náhradě nelze uložit, jestliže se poškozený výslovně vzdal svých procesních práv⁵⁷⁶ nebo v případě existence některé ze zákonných překážek takového rozhodnutí, o nichž bylo pojednáno v předchozí kapitole této práce.

Soud musí na základě výsledků provedení dokazování shledat důvodnost požadovaného nároku poškozeného. V tomto směru se zabývá mj. tím, jaký nárok je uplatňován; v jaké výši; o který hmotněprávní předpis je důvodnost nároku opřena; zda v době vydání rozhodnutí nárok trval; a zda přiznání nároku nebrání některá ze zákonných překážek ve smyslu ustanovení § 228 odst. 1 věta za středníkem.⁵⁷⁷ Výsledky provedení dokazování v trestním řízení pak musí dát dostatečný poklad pro závěr,

⁵⁷⁵ Trestní příkaz má podle § 314e odst. 7 TŘ povahu odsuzujícího rozsudku.

⁵⁷⁶ Srov. § 43 odst. 5 TŘ.

⁵⁷⁷ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vyd. Praha: C.H. Beck, 2013, 1. sv., s. 1782, ISBN 978-80-7400-465-0.

zda nemajetková újma na zdraví poškozeného vznikla a případně, jaká je oprávněná výše její náhrady.⁵⁷⁸

Posledním, již několikrát zmiňovaným předpokladem je závěr o existenci příčinné souvislosti mezi vznikem nemajetkové újmy na zdraví poškozeného a skutkem obžalovaného uvedeným ve výroku odsuzujícího rozsudku.⁵⁷⁹

Jsou-li veškeré výše uvedené zákonné podmínky splněny, odsuzujícím rozsudkem rozhodne nejen o vině obžalovaného (a případně o trestu či jiném ochranném opatření), ale též o jeho povinnosti uhradit poškozenému trestným činem způsobenou nemajetkovou újmu na zdraví, a to ve výši, kterou stanoví v odsuzujícím rozsudku. V odůvodněných případech, zejména odůvodňují-li to majetkové poměry obžalovaného, může dále rozhodnout, že povinnost k náhradě nemajetkové újmy má být splněna ve splátkách. V odsuzujícím rozsudku pak rovněž určí podmínky pro splacení peněžní náhrady.

Za zmínku stojí, že soud je při rozhodování v adhezním řízení vázán návrhem poškozeného podle ustanovení § 43 odst. 3 TŘ. Vázanost soudu se projevuje nejen tím, že odsuzujícím rozsudkem nelze uložit povinnost k nahrazení nemajetkové újmy, kterou poškozený neuplatnil, ale také tím, že tuto povinnost nelze uložit jinému obviněnému než tomu, vůči kterému byl nárok poškozeného uplatněn. To platí i tehdy, jestliže z výsledků provedeného dokazování vyplývá, že tato osoba (tj. spoluobviněný) se na vzniku nemajetkové újmy podílela nebo dokonce, že ji sama zavinila.⁵⁸⁰ V adhezním řízení nepřichází do úvahy, aby na náhradu nemajetkové újmy na zdraví bylo přiznáno více, než poškozený požaduje (tzn. *ne ultra petita partitum*).⁵⁸¹ Není přitom podstatné, zda by po provedeném dokazování byl dán podklad pro takové rozhodnutí. Soud je tedy při rozhodování vázán peněžitou částkou, kterou poškozený požadoval v návrhu podle ustanovení § 43 odst. 3 TŘ, popř. její modifikovanou výší v průběhu hlavního líčení, nejpozději však předtím, než se soud odebere k závěrečné poradě.⁵⁸² V konkrétním

⁵⁷⁸ Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 20. 10. 2009, sp. zn. II. ÚS 1320/08.

⁵⁷⁹ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 2. 2010, sp. zn. 4 Tdo 3/2010.

⁵⁸⁰ Srov. R 45/1993-II.

⁵⁸¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vyd. Praha: C.H. Beck, 2013, 1. sv., s. 361, ISBN 978-80-7400-465-0.

⁵⁸² PŮRY, F.; RŮŽIČKA, M.; ZEZULOVÁ, J. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C.H.Beck, 2007, s. 491, ISBN 978-80-7179-559-9.

případě může být přiznaná výše náhrady vyšší než skutečně vzniklá nemajetková újma na zdraví (např. z důvodu uplatnění úroků z prodlení či jiných nepříznivých následků), nebo nižší (např. pokud během řízení bylo na uplatněný nárok částečně plněno). Nejvyšší soud v této souvislosti upozornil, že „*trestní soud má v adhezním řízení povinnost postupovat co do odůvodněnosti svého rozhodnutí se stejnou péčí jako civilní soud, který rozhoduje o náhradě škody ve věcech občanskoprávních. V rámci rozhodování o náhradě škody musí tudíž trestní soud vzít v úvahu všechna ustanovení občanskoprávních předpisů o odpovědnosti za škodu, včetně tzv. moderačních ustanovení*“.⁵⁸³

Vzhledem k výše uvedenému lze shrnout, že v adhezním řízení je soud vázán návrhem poškozeného nejen co do označení osoby oprávněné (tj. poškozený) a povinné (tj. obviněný), ale i co do přesné specifikace nároku, který je v trestním řízení po obviněném požadován.

Dospěje-li soud na základě provedeného dokazování k závěru o existenci a důvodnosti uplatněného nároku, nikoli však o důvodnosti nároku v té výši, kterou poškozený uplatnil, odsuzujícím rozsudkem uloží obviněnému povinnost, aby nahradil trestným činem způsobenou nemajetkovou újmu poškozeného, a to ve výši, která byla v trestním řízení podle závěru soudu prokázána. Není přitom přípustné, aby se soud upokojil pouze s vyčíslením samotného poškozeného, aniž by se soud zabýval oprávněností výše tohoto nároku. Je třeba trvat na tom, že výše nároku musí být určena na podkladě provedených důkazů, o nichž nejsou důvodné pochybnosti. Pakliže soud v plném rozsahu nevyhoví požadovanému nároku, se zbývající částí odkáže poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních.⁵⁸⁴

Zároveň však platí, že pokud po provedeném dokazování v hlavním líčení není dán podklad pro vydání rozhodnutí, kterým by obviněnému byla uložena povinnost nahradit poškozenému nemajetkovou újmu, resp. by pro takové rozhodnutí byla potřeba pokračovat dokazování, které by vedlo k podstatným průtahům v trestním řízení, soud rozhodne tak, že poškozeného s celým svým nárokem odkáže na řízení ve věcech občanskoprávních.⁵⁸⁵ Uvedený přístup úpravy trestního řádu svědčí ve prospěch

⁵⁸³ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 6. 2016, sp. zn. 3 Tdo 594/2016.

⁵⁸⁴ Srov. § 229 odst. 2 TŘ.

⁵⁸⁵ Srov. § 229 odst. 1 TŘ.

primárního účelu adhezního řízení. Ačkoliv je smyslem tohoto řízení, aby poškozenému bylo umožněno domáhat se svých nároků z titulu újmy způsobené trestným činem přímo v trestním řízení škůdce, aniž by tak musel činit žalobou v občanskoprávním řízení, je důležité si uvědomit, že adhezní řízení je součástí trestního řízení. Nutno proto poznamenat, že primárním smyslem adhezního řízení je rozhodování o vině, případně o trestu obviněného. Vzhledem k tomu plní rozhodování o nároku poškozeného pouze podpůrnou roli.

Není povinností soudu, aby prováděl dokazování nad rámec, který by byl v rozporu se zásadou rychlosti a hospodárnosti trestního řízení podle ustanovení § 2 odst. 4 TŘ.⁵⁸⁶ K tomu dochází zejména tehdy, pokud na základě dosud provedeného dokazování lze spolehlivě učinit závěr o vině a trestu obviněného, nicméně pouze za účelem rozhodnutí o nároku poškozeného soud rozhodne, že v dokazování bude pokračováno a za tímto účelem bude hlavní líčení odročováno. Přitom ve vztahu k vlastnímu trestnímu řízení je takový postup nedůvodný a nadbytečný. Je proto potřeba upozornit, že provádění rozsáhlého a časově náročného dokazování, jež má své opodstatnění toliko ve vztahu k rozhodování o nároku poškozeného je v rozporu se smyslem a účelem trestního řízení. S přihlédnutím k rozhodovací praxi lze konstatovat, že na občanskoprávní řízení je poškozený odkazován pouze v těch případech, kdy návrhu poškozeného nelze vyhovět ani zčásti. Na druhou stranu není pochyb, že v případech, kdy spáchání trestného činu vede ke vzniku újmy na zdraví jiné osoby, není na místě, aby soud návrhu poškozeného podle ustanovení § 43 odst. 3 TŘ nevyhověl ani zčásti.

Dále je třeba upozornit, že povinnost k náhradě nemajetkové újmy na zdraví lze v odsuzujícím rozsudku uložit i více obviněným. V praxi není neobvyklé, že k ublížení na zdraví může dojít také v důsledku trestné činnosti vícero osob. Koná-li se společné řízení vůči více obžalovaným, v němž poškozený uplatní svůj nárok, je povinen výslovně specifikovat, zda se svého nároku po obviněných domáhá společně a nerozdílně (tzv. *solidární odpovědnost spoluobviněných*) nebo v závislosti na míře jejich spoluzavinění (tzv.

⁵⁸⁶ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vyd. Praha: C.H. Beck, 2013, 1. sv., s. 521, ISBN 978-80-7400-465-0.

dělená odpovědnost spoluobviněných).⁵⁸⁷ S ohledem na vázanost soudu je nepřipustné, aby odsuzujícím rozsudkem byla uložena povinnost k náhradě nemajetkové újmy tomu obviněnému, vůči kterému poškozený nárok neuplatnil,⁵⁸⁸ a rovněž není přípustné, aby soud rozhodl o solidární či dělené povinnosti spoluobviněných, jestliže se vydání takového rozhodnutí poškozený výslovně nedomáhal. Solidární odpovědnost spoluobviněných je dána zejména při nemajetkové újmě způsobené některou z forem trestné součinnosti.⁵⁸⁹ Je obecnou praxí, že pokud bylo na základě provedení dokazování prokázáno, že uplatněná nemajetková újma poškozeného byla způsobena společným trestným činem obviněných, soud rozhodne, že obvinění mají povinnost společně a nerozdílně nahradit poškozenému způsobenou nemajetkovou újmu na zdraví. V případě dělené odpovědnosti je třeba důkladně zvážit, v jaké míře se obvinění podíleli na vzniku nemajetkové újmy poškozeného. Není podstatné, zda bylo trestní řízení zahájeno proti všem skutečným škůdcům, či nikoliv. I v tomto případě platí, že další dokazování nelze provádět, pokud by bylo směřováno pouze za účelem stanovení rozvrhu a přičilo by se potřebám vlastního trestního řízení. Opačný postup by mohl znamenat rozpor se zásadou rychlosti a hospodárnosti trestního řízení.⁵⁹⁰ Za těchto okolností lze předpokládat, že soud by poškozeného odkázal na řízení ve věcech občanskoprávních.⁵⁹¹

Poškozený je se svým nárokem odkázán na občanskoprávní řízení vždy, pokud soud rozhodne, že obviněného zprošťuje obžaloby pro skutek, z něhož poškozený dovozoval vznik jím uplatňovaného nároku na náhradu nemajetkové újmy na zdraví.⁵⁹² Obviněnému může být uložena povinnost k náhradě nemajetkové újmy pouze odsuzujícím rozsudkem. Pokud tedy obviněný není uznán vinným ze spáchání skutku, kterým mělo dojít ke vzniku nemajetkové újmy na zdraví poškozeného, soud nerozhodne jinak, než že poškozeného odkáže na občanskoprávní řízení. V tom případě záleží pouze na poškozeném, zda se svého nároku bude následně domáhat

⁵⁸⁷ DRAŠTÍK, A. FENYK, J. a kol. *Trestní řád. Komentář. I. díl.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, s. 361, ISBN 978-80-7552-600-7.

⁵⁸⁸ Srov. Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 27. 8. 1993, sp. zn. 7 To 116/1993.

⁵⁸⁹ Srov. § 23 a 24 TZ.

⁵⁹⁰ Srov. § 2 odst. 4 TŘ.

⁵⁹¹ Srov. § 229 odst. 1 TŘ.

⁵⁹² Srov. § 229 odst. 3 TŘ.

v občanskoprávním řízení či nikoliv. Rozhodnutí, kterým byl poškozený odkázán na občanskoprávní řízení není rozhodnutím ve věci samé, svými účinky proto nezakládá překážku věci rozsouzené (tzv. *překážka res iudicata*).

Závěrem nutno upozornit, že rozsudek, který obžalovanému pravomocně ukládá povinnost nahradit poškozenému trestným činem způsobenou nemajetkovou újmu na zdraví je exekučním titulem. Je proto nezbytné, aby co do požadovaných náležitostí výroku odsuzujícího rozsudku, jež se týká náhrady nemajetkové újmy, byly právní úpravou kladeny stejné nároky, jako v případě výroku rozsudku vydaného v občanskoprávním řízení. Vedle obecných náležitostí rozsudku,⁵⁹³ musí být ve výroku o povinnosti obviněného k náhradě nemajetkové újmy přesně označena osoba oprávněného (tj. poškozeného) a dále musí být přesně specifikován nárok, který je této osobě prisouzen. Soud má povinnost výrok o náhradě nemajetkové újmy náležitě odůvodnit.⁵⁹⁴ Absence takového postupu může vést k závěru o nepřezkoumatelnosti soudního rozhodnutí a je důvodem pro uplatnění opravného prostředku. Je proto povinností soudu, aby se v odůvodnění rozhodnutí jasně a stručně vypořádal s tím, zda nárok byl uplatněn osobou k tomu oprávněnou; zda byl uplatněn řádně a včas; které hmotněprávní ustanovení soud v předmětné aplikoval; jakým způsobem a v jaké výši je odůvodněn aplikací konkrétních hmotněprávních ustanovení; a na základě jakých důkazů dospěl k závěru o výši přiznaného nároku poškozeného; apod.⁵⁹⁵ Rozhodnutí, jež by se těmto požadavkům přičilo, by mohlo znamenat porušení práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny, a nadřízenému soudu by nezbylo, než rozhodnutí napadené opravným prostředkem v této části zrušit.

⁵⁹³ Srov. § 120 a násl. TŘ.

⁵⁹⁴ Srov. § 125 odst. 1 TŘ.

⁵⁹⁵ Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 20. 10. 2009, sp. zn. II.ÚS 1320/08.

6 Závěr

Tato rigorózní práce měla za cíl přinést systematický a ucelený pohled na problematiku náhrady nemajetkové újmy při ublížení na zdraví v české právní úpravě. Zvláštní pozornost byla zaměřena na konstrukci, kterou pro její určení stanovuje občanský zákoník a doporučuje Metodika, a její srovnání s právní úpravou obsaženou v německé a slovenské právní úpravě. Zároveň byl kladen důraz na vybrané právní aspekty, které s projednávanou problematikou úzce souvisí a nebyl opomenut ani náhled na jednotlivé významné změny, které byly v oblasti odčinění nemajetkové újmy na zdraví provedeny s nabytím účinnosti občanského zákoníku. Posouzení výzkumných otázek, určených v úvodu této rigorózní práce, mne vedlo k přehodnocení stávající koncepce české právní úpravy. Podle mého názoru byly výzkumné otázky v této práci podrobně zodpovězeny.

Z komplexního zpracování české právní úpravy vyplynulo, že v rámci rozsáhlé rekodifikace soukromého práva byl vytvořen nový systém odčinění nemajetkové újmy při ublížení na zdraví, jež byl obsažen do jediného právního předpisu – občanského zákoníku. Zákonný rámec vychází z ustanovení § 2958 OZ, které pro případy ublížení na zdraví ukládá škůdci povinnost odčinit způsobenou nemajetkovou újmu poškozeného, a to formou peněžní náhrady, která plně vyváží jeho vytrpěné bolesti, další nemajetkové újmy, a rovněž i jeho ztížení společenského uplatnění, pokud poškozenému vznikla tzv. *překážka lepší budoucnosti*. V případě, že výši náhrady nelze určit tímto způsobem, má být stanovena podle zásad slušnosti. Z porovnání s předchozí právní úpravou vyplynulo, že s nabytím účinnosti občanského zákoníku byla odstraněna konstrukce, která v rámci ustanovení § 444 odst. 1 OBČZ počítala pouze s odškodněním bolestí a ztížení společenského uplatnění, přičemž systém jejího vyčíslení přenechávala vyhlášce.

Je zřejmé, že smyslem nové koncepce je vytvořit systém určování náhrady, který není omezován bodovým hodnocením ani pevně stanovenou peněžní částkou hodnoty bodu. Konstrukce občanského zákoníku umožňuje, aby soud rozhodl o výši náhrady přiléhavě okolnostem konkrétním případu a poškozenému bylo zajištěno plné odčinění způsobené nemajetkové újmy na zdraví. Nutno poznamenat, že současný systém má určité nedostatky. Tím nejzásadnějším je vágnost a neurčitost ustanovení § 2958 OZ,

vyjádřená požadavkem na náhradu „*vyvažující plně vytrpěné bolesti a další nemajetkové újmy*“, resp. odpovídající „*zásadám slušnosti*“. V době přijetí občanského zákoníku nebyly podle mého názoru vytvořeny podmínky pro to, aby se obecné soudy oprostily od systému předchozí právní úpravy a výši náhrady stanovily tak, aby odpovídala nejen pravidlu obsaženému v ustanovení § 2958 OZ, ale zároveň i požadavku právní jistoty a předvídatelnosti podle § 13 OZ. Důvodem bylo zejména skutečnost, že vágně formulovaný systém náhrady, který byl obsažen do jediného ustanovení § 2958 OZ, nahradil vcelku podrobně koncipovanou úpravu vyhlášky.

Nedojde-li k jiným legislativním změnám, pak teprve ustálení judikatury přinese bližší vymezení jednotlivých kritérií určování náhrady podle ustanovení § 2958 OZ. Tím se ostatně naplní také již zmiňované očekávání Důvodové zprávy, že „*nic nebrání tomu, aby se soudní praxe sama shodla na zásadách, podle nichž bude postupováno*“.⁵⁹⁶ Pomůcku pro zajištění výše uvedených požadavků a rychlejší ustálení judikatury má představovat Metodika, jejíž aplikace byla doporučena Nejvyšším soudem. V rámci této práce bylo upozorněno, že úprava Metodiky není komplexní, neboť konstrukci výpočtu navrhuje pouze pro náhradu za bolest a ztížení společenského uplatnění. Systém pro výpočet náhrady za ztížení společenského uplatnění je dle Metodiky založen na procentuálním vyjádření ztráty životních příležitostí (tj. lepší budoucnosti poškozeného). Náhradu za bolest doporučuje stanovit podle zrevidovaného bodového hodnocení, a to i přesto, že zákonodárce při přijetí občanského zákoníku shledal důvody k jeho odstranění. Na druhou stranu je potřeba vyzdvihnout, že výši náhrady odvozuje od hrubé měsíční nominální mzdy za kalendářní rok předcházející roku, v němž nárok poškozeného vznikl. Takto nastavený systém umožňuje, aby výsledná peněžní náhrada lépe odpovídala a zohledňovala aktuální ekonomickou situaci, aniž by výchozí částku náhrady bylo potřeba pravidelně revidovat. Nicméně ve vztahu k náhradě za další nemajetkové újmy nelze Metodiku použít a soudu nezbyvá, než se s ohledem na konkrétní okolnosti případu náležitě vypořádat s požadavkem jejich plného vyvážení a aplikací zásad spravedlnosti.

⁵⁹⁶ *Důvodová zpráva k OZ (konsolidovaná verze): Nový občanský zákoník*. Ministerstvo spravedlnosti ČR [online]. s. 577 [cit.1.12.2019]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

Z výkladu této rigorózní práce dále vyplynulo, že shodně s českou právní úpravou je v německé a slovenské právní úpravě stanovena škůdci povinnost, aby způsobenou nemajetkovou újmu na zdraví odčinil poskytnutím zásadně jednorázové peněžní náhrady. Rozhodnutí o náhradě nemajetkové újmy na zdraví přísluší pouze soudu, jehož povinností je určit výslednou částku po zvážení všech relevantních okolností každého jednotlivého případu a s přihlédnutím k požadavku právní jistoty a předvídatelnosti. Právní doktríny dále shodně dovozují, že základem pro určení náhrady je odborně – medicínské posouzení zdravotního poškození. Na druhou stranu je potřeba upozornit, že kritéria hodnocení a vyčíslení náhrady jsou v rámci jednotlivých právních úprav nastaveny odlišně. V této práci bylo upozorněno, že slovenská ani německá praxe nepředpokládá použití pravidel, které, aniž by měly povahu právního předpisu, doplňují zákonnou konstrukci tak, jako Metodika, jejíž úprava je v praxi bezezbytku používána.

Zákonný rámec slovenské právní úpravy odčinění nemajetkové újmy na zdraví vymezuje ustanovení § 444 SOZ, v němž je stanovena povinnost škůdce odškodnit peněžitou náhradou bolesti a ztížení společenského uplatnění poškozeného. Shodně s ustanovením § 444 odst. 1 OBČZ nepředpokládá vznik nároku na náhradu za další nemajetkové újmy. Dalším důležitým rozdílem je, že konstrukce pro určení výše náhrady není doplněna doporučujícím materiálem, ani podzákonným právním předpisem, ale zvláštním zákonem – ZBS. S přihlédnutím k úpravě navržené Metodikou lze konstatovat, že systém určení náhrady za bolest je nastaven obdobně, neboť výši je odvozována od bodového hodnocení bolesti. Nicméně na rozdíl od české právní úpravy je bodový systém používán také při náhradě za ztížení společenského uplatnění. S ohledem na rozsah odškodňované nemajetkové újmy na zdraví a systém stanovení její peněžní náhrady je slovenská právní úprava obdobná systému předchozí právní úpravy.

Z výkladu této rigorózní práce dále vyplynulo, že konstrukce německé právní úpravy odčinění nemajetkové újmy na zdraví je nastavena obdobně vágním způsobem jako česká právní úprava, neboť zákonný rámec obsažený v ustanovení § 253 odst. 2 BGB stanovuje pouze požadavek spravedlivého (tj. přiměřeného) odškodnění způsobené nemajetkové újmy. Na rozdíl od úpravy obsažené v ustanovení § 2958 OZ je výslovně stanovenou prerekvizitou vzniku nároku existence povinnosti k náhradě škody z důvodu zásahu do některého z taxativně vyjmenovaných právních statků. Samotný

nárok je pak koncipován odlišně, neboť německá právní úprava vychází z jednotného odčinění nemajetkové újmy na zdraví, aniž by počítala se vznikem jednotlivých nároků, jako v případě české a slovenské právní úpravy. Systém určování náhrady je obdobný české právní úpravě, neboť pravidla k jejímu vyčíslení blíže nevymezuje. Požadavek „spravedlivé“, resp. „přiměřené“ náhrady ve smyslu ustanovení § 253 odst. 2 BGB lze považovat za obdobně vágní jako požadavek „plného vyvážení“ nemajetkové újmy podle ustanovení § 2958 OZ. Podle mého názoru je výhodou německé rozhodovací praxe její ustálenost, která umožňuje určit náhradu ve výši odpovídající těmto požadavkům. Významnou pomůcku pak představují tzv. *Schmerzensgeldtabelle*, které lze vcelku úspěšně použít také při mimosoudním jednání o náhradě.

Jedná-li se o další významné právní aspekty, o nichž bylo pojednáno v souvislosti s náhradou nemajetkové újmy na zdraví, je třeba zmínit, že náhrada nemajetkové újmy na zdraví je shodně koncipována jako nárok osobní povahy. V režimu české a slovenské právní úpravy se jedná o nárok, který zásadně zaniká okamžikem smrti poškozeného. Nutno považovat za zásadní, že za podmínek vyplývajících z ustanovení § 1475 odst. 2 OZ je umožněn přechod nároku na právní nástupce (tj. dědice) poškozeného. Jedná se o významný posun české právní úpravy, neboť slovenská právní úprava obdobnou výjimku nestanovuje. Vývoj německé právní úpravy je ovšem dynamičtější, neboť obdobně formulované pravidlo, které je dovozováno z ustanovení § 1475 odst. 2 OZ, bylo v německé právní úpravě zrušeno již v roce 1990. Německá právní úprava je proto „pokrokovější“, neboť se zánikem nároku v případě smrti poškozeného nepočítá, nýbrž přechod nároku na dědice poškozeného bez dalšího umožňuje. Dále je třeba poznamenat, že česká, německá i slovenská právní úprava obecně nepřipouští započtení proti pohledávce z titulu nemajetkové újmy na zdraví. Započtení umožňuje pouze česká a slovenská právní úprava, a to výlučně tehdy, jestliže se jedná o vzájemné pohledávky na náhradu téhož druhu. Právní úpravy rovněž shodně stanovují, že vyplacená peněžní náhrada nemajetkové újmy na zdraví netvoří součást společného jmění manželů, vznikli-li nárok na její poskytnutí za trvání manželství pouze jednomu z manželů.

S přístupem právních úprav v projednávané oblasti lze souhlasit, neboť akcentuje skutečnost, že nárok na náhradu nemajetkové újmy na zdraví je úzce spojený s osobou samotného poškozeného. Kladně hodnotím, že občanský zákoník navázal na dosavadní

vývoj judikatury a za určitých okolností umožňuje přechod nároku na dědice poškozeného. Nelze totiž spravedlivě požadovat, aby škůdce těžil z vlastního protiprávního jednání tím způsobem, že jeho povinnost poskytnout peněžitou náhradu za způsobenou nemajetkovou újmu na zdraví zanikne pouze z důvodu, že peněžitou náhradu neposkytl řádně a včas, nýbrž vyčkával na rozhodnutí soudu o poškozeným uplatněné náhradě, či případně na to, zda při zvlášť závažném ublížení na zdraví poškozený nezemře dříve, než soud ve věci rozhodne.

Domnívám se, že konstrukce obsažená v ustanovení § 2958 OZ má ve srovnání s předchozí právní úpravou větší potenciál, aby výše náhrady byla stanovena adekvátně způsobené nemajetkové újmě na zdraví a poškozenému bylo zajištěno její plné vyvážení. Naplnění smyslu nově vytvořené koncepce však brání několik zásadních skutečností. Uvedený fakt vyplývá zejména z dosavadního přístupu obecných soudů, zejména soudů nižších stupňů, který svědčí o zdrženlivosti soudního rozhodování, resp. vypovídá o lpění na rozhodování podle systému předchozí právní úpravy, a to i přesto, že nová konstrukce určování náhrady byla vytvořena právě z důvodu nedostatečně nastavené předchozí právní úpravy. Takový přístup může nepříznivě ovlivňovat proces ustálení judikatury, která podle mého názoru může přinést řešení jinak vágní konstrukce ustanovení § 2958 OZ. Za další překážku považuji úpravu Metodiky, a to především z důvodu, že i když smyslem Metodiky je doplnit úpravu občanského zákoníku, nejedná se o materiál, který by vytvořili představitelé moci zákonodárné, nýbrž materiál vypracovaný ve spolupráci s představiteli Nejvyššího soudu. Nejvyšší soud pochopitelně doporučuje Metodiku používat, a není pochyb o tom, že o způsobu její aplikace rozhoduje v konečném důsledku právě Nejvyšší soud. Metodiku pak nelze použít ve vztahu k náhradě za další nemajetkové újmy. Ačkoliv se tedy tvůrci Metodiky shodli, že pro výpočet náhrady za bolest a ztížení společenského uplatnění je z důvodu vágnosti ustanovení § 2958 OZ potřeba vypracovat Metodiku, je paradoxem, že k dopracování systému pro výpočet náhrady za další nemajetkové újmy přistoupeno nebylo. Praxe některých obecných soudů navíc svědčí o tom, že při rozhodování o náhradě za bolest nebo ztížení společenského uplatnění se uspokojí s vyčíslením podle systému Metodiky, aniž by primárním kritériem byla právní úprava obsažená v ustanovení § 2958 OZ. Riziko spojené s aplikací Metodiky spočívá minimálně v tom, že

obecné soudy nebudou na její úpravu nahlížet pouze jako na doporučující materiál, ale její úprava bude upřednostňována před úpravou občanského zákoníku. Nadto se žádá poznamenat, že ačkoliv měla Metodika urychlit proces ustálení rozhodovací praxe, není pochyb, že tohoto cíle zatím dosaženo nebylo.

V této souvislosti je potřeba vyzdvihnout vytvoření *Databáze judikatury k náhradě újmy na zdraví*, která je dostupná na www.datanu.cz.⁵⁹⁷ Představuje významný prostředek informování veřejnosti, který je důležitou pomůckou nejen pro rozhodování obecných soudů, ale i mimosoudní vyřešení sporů. Jedná se o databázi, která shromažďuje a zajišťuje přehled o rozhodovací praxi ve věcech náhrad nemajetkové újmy na zdraví, a tím přispívá k ochraně principu právní jistoty a legitimního očekávání zúčastněných osob. Svého účelu by mohla plnit efektivněji, pokud by byla zcela veřejně přístupná, aniž by její používání bylo vázáno na registraci konkrétního uživatele, jako v případě aktuální verze. Kromě toho lze doporučit, aby její obsah byl pravidelně vydáván v listinné formě, tedy podobně jako tzv. *Schmerzensgeldtabelle*. Navržené změny by mohly vést k větší informovanosti veřejnosti a k vytvoření většího prostoru pro mimosoudní řešení sporů, neboť by zajišťovala objektivnější přehled o výši náhrad, které byly v obdobných případech soudem přiznány.

Po komplexním prostudování právní úpravy lze konstatovat, že právní úprava určování náhrady nemajetkové újmy na zdraví obsažená v občanském zákoníku se na jedné straně přibližuje německé právní úpravě a není pochyb, že po ustálení judikatury v dané oblasti může dosáhnout kvality německé rozhodovací praxe. Na druhou stranu, dosavadní rozhodovací praxe je nasměřována ke slovenské právní úpravě, a to právě v důsledku aplikace Metodiky. Lze se proto domnívat, že o osudu Metodiky, a tedy i o konstrukci určování náhrady, rozhodne až samotný zákonodárce, či případně Ústavní soud, a tím usměrní další vývoj české právní úpravy.

⁵⁹⁷ *Databáze judikatury k náhradě újmy na zdraví* [online]. Centrum dopravního výzkumu [cit. 2. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.datanu.cz/>.

Seznam zavedených a používaných zkratek

Zavedená zkratka	Zkracovaný pojem, název, či sousloví
„OZ“ či „občanský zákoník“	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
„OBČZ“ či „předchozí občanský zákoník“	Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
„OSŘ“	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
„vyhláška“	Vyhláška č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění
„Metodika“	Metodika Nejvyššího soudu ČR k náhradě nemajetkové újmy na zdraví
„TŘ“	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
„TZ“	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
„ZBTČ“	Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů)
„Listina“	Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

„Úmluva“	Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
„Důvodová zpráva“	Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanskému zákoníku
„PETL“	Principy evropského deliktního práva
„MKF“	Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví
„SOZ“ či „slovenský občanský zákoník“	Zákon č. 40/1964 Zb., Občiansky zákonník
„ZBS“	Zákon č. 437/2004 Z.z. o náhrade za bolesť a o náhrade za sťaženie spoločenského uplatnenia
„BGB“ či „německý občanský zákoník“	Bürgerliches Gesetzbuch
„NS“ či „Nejvyšší soud“	Nejvyšší soud České republiky
„Ústavní soud“	Ústavní soud České republiky
„Nejvyšší soud SR“	Najvyšší súd Slovenskej republiky
„Ústavní soud SR“	Ústavný súd Slovenskej republiky
„BGH“	Der Bundesgerichtshof (BGH)

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

BAMBERGER, H. G.; ROTH, H. a kol. *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: BGB Band 1: §§ 1-480*. 4. vyd. München: C.H. Beck, 2019, 3122 s. ISBN 978-3-406-70301-0.

BECKER, CH. *Persönlichkeitsrecht und Persönlichkeit des Rechts: Gedächtnisschrift für Heinz Hübner (1914-2006)*. Berlin: LIT Verlag, 2016, 344 s. ISBN 978-3-643-13413-4.

BROX, H.; WALKER, W.-D. *Allgemeines Schuldrecht*. 36. vyd., München: Verlag C.H. BECK, 2012, 471 s. ISBN 978-34-0663-286-0.

DOLEŽAL, T., LAVICKÝ, P. *Pojetí náhrady nemajetkové újmy při ublížení na zdraví podle nového občanského zákoníku a s tím spojené procesní aspekty*. Právní rozhledy, Nakladatelství C.H. Beck, 2014, roč. 2014, č. 10, s. 358-363. ISSN 1210-6410.

DÖRNER, H. *Schuldrecht 2: Gesetzliche Schuldverhältnisse*. 5. vyd. Heidelberg: C.F. Müller Verlag, 2002, 174 s. ISBN 3-8114-2034-8.

DRÁPAL, L.; BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád I. Komentář*. Praha: C.H.Beck, 2009, 1986 s. ISBN 978-80-7400-107-9.

DRAŠTÍK, A. FENYK, J. a kol. *Trestní řád. Komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, s. 1412, ISBN 978-80-7552-600-7.

DVOŘÁK, J.; ŠVESTKA, J.; ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné: svazek 1. Díl první: Obecná část*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016, 436 s. ISBN 978-80-7552-187-3.

ELIÁŠ, K. a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář. Svazek 1*. Praha: Linde, 2008, 2640 s. ISBN 978-80-7201-687-7.

ELIÁŠ, K. a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012, 1120 s. ISBN 978-80-7208-922-2.

ELIÁŠ, K. a kol. *Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2013, 360 s. ISBN 978-80-7478-013-4.

ELISCHER, D. *K uplatňování práva na náhradu majetkové a odčinění nemajetkové újmy v soudním řízení*. Soukromé právo, 2019, č. 11.

ELISCHER, D. *Pojetí škody, resp. újmy v aktuálních dokumentech evropského deliktního „soft law“*. Právník, 2011, č. 4.

ERM, D. *Vorteilsanrechnung beim Schmerzensgeld - ein Beitrag zur Fortentwicklung des Schadens(ersatz)rechts*. Karlsruhe: Verlag Versicherungswirtschaft, 2013, 524 s. ISBN 978-3-89952-725-4.

FENYK, J.; CÍSAŘOVÁ, D.; GRIVNA, T. a kol. *Trestní právo procesní*. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2015, 928 s. ISBN 978-80-7478-750-8.

FIALA, J.; KINDL, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. I. díl*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009, 904 s. ISBN 978-80-7357-395-9.

FIALA, J.; HRUŠÁKOVÁ, M.; STAVINHOVÁ, J. a kol. *Občanské právo. Meritum*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2012, 1000 s. ISBN 978-80-7357-948-7.

FIALA, J.; DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720): komentář*. Praha: C.H. Beck, 2015, 648 s. ISBN 978-80-7400-570-1.

FEKETE, I. a kol. *Občiansky zákonník. Veľký komentár. 1. zväzok. (Všeobecná časť § 1 - § 122)*. 2. vyd., Bratislava: Eurokódex, 2014, 816 s. ISBN 978-80-81550-39-3.

FEKETE, I. a kol. *Občiansky zákonník. Veľký komentár. 2. zväzok. (Vecné práva, zodpovednosť za škodu a za bezdôvodné obohatenie § 123 - § 459)*. 2. vyd., Bratislava: Eurokódex, 2015, 900 s. ISBN 978-80-8155-040-9.

FEKETE, I. a kol. *Občiansky zákonník. Veľký komentár. 3. zväzok. (Dedenie a záväzky - Všeobecná časť § 460 - § 587)*. 2. vyd., Bratislava: Eurokódex, 2015, 932 s. ISBN 978-80-8155-041-6.

HENDRYCH, D. a kol. *Právnícký slovník*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, 1481 s. ISBN 9788074000591.

HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Záväzkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014, 2080 s. ISBN 978-80-7400-287-8.

JACOBY, F.; HINDEN, M. a kol *Studienkommentar BGB*. 16. vyd., München: C.H. Beck., 2018, 990 s. ISBN 978-3-406-71267-8.

JAHNKE, J. In: *Straßenverkehrsrecht*. 24. Aufl. München: C. H. Beck, 2016, § 253, In: Beck-online.beck.de [online právní informační systém]. Verlag C. H. Beck oHG [cit. 29. 3. 2019].

JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vyd. Praha: Leges, 2017, 976 s. ISBN 978-80-7502-236-3.

KANZLEITER. In: *Münchener Kommentar zum BGB*. 4. Aufl. München: C. H. Beck, 2000, § 1417, In: Beck-online.beck.de [online právní informační systém]. Verlag C.H.Beck oHG [cit. 29. 4. 2019].

KNAPPOVÁ, M.; ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné II*. 4. vyd., Praha: ASPI, 2006, 612 s. ISBN 80-86395-36-7.

KOCH, B. A.; KOZIOL, H. *Compensation for personal injury in a comparative perspective*. Wien: Springer, 2003, 501 s. ISBN 3-211-83791-4.

KOVÁČ, P.; MEDVEĎOVÁ, S. *K novej úprave odškodňovania za bolesť a za sťaženie spoločenského uplatnenia*. Justičná revue, roč. 57, č. 1, 2005, s. 41-52.

KOVÁČ, P.; MEDVEĎOVÁ, S. *Nový slovenský zákon o odškodnení za bolesť a sťaženie spoločenského uplatnenia*. Zdravot. právo v praxi, č. 4, 2004, s. 83-86.

KÖTZ, H.; WAGNER, G. *Deliktsrecht*. 13. vyd. München: Vahlen, 2017, 330 s. ISBN 978-3-8006-5177-1.

KROUPOVÁ, L.; FILIPEC, J. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: s Dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky*. 4. vyd., Praha: Academia, 2005, 647 s. ISBN 80-200-1347-4.

KRUGER, W. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: Schuldrecht Allgemeiner Teil §§ 241–432*. 5. vyd. München: C.H.BECK, 2007, 2744 s. ISBN 978-3406548420.

LUCKEY, J.; JAEGER, L. *Schmerzensgeld*. 9.vyd., 2018, Köln: Wolters Kluwer Deutschland GmbH., 1200 s. ISBN 978-3-472-09517-0.

MALIŠ, D. *Co patří do tzv. dalších nemajetkových újem při ublížení na zdraví?* Bulletin advokacie č. 3/2019, s. 19-23.

MALIŠ, D. *Jak finančně kompenzovat tzv. další nemajetkové újmy při ublížení na zdraví?* Bulletin advokacie č. 9/2019, s. 35-40.

MELZER, F.; TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Praha: Leges, 2013, 720 s. ISBN 978-80-87576-73-1.

MELZER, F.; TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081*. Praha: Leges, 2018, 1728 s. ISBN 978-80-7502-199-1.

OETKER, H. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: BGB Band 2: Schuldrecht Allgemeiner Teil §§ 241-432*. 6. vyd., München: C.H.Beck, 2012, 3017 s. ISBN 978-3-406-61462-0.

PALMER, V. V. *The recovery of non-pecuniary loss in European contract law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2015, 534 s. ISBN 978-1-107-09862-6.

PŮRY, F.; RŮŽIČKA, M.; ZEZULOVÁ, J. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C.H.Beck, 2007, 730 s. ISBN 978-80-7179-559-9.

RYSKA, M. *Výše a účel náhrady nemajetkové újmy v penězích při ochraně osobnosti – výše a účel náhrady nemajetkové újmy*. Právní rozhledy, 2009, č. 9, s. 306-307.

RYSKA, M. *Náhrada škody na zdraví a ochrana osobnosti*. Právní rozhledy, 2009, č. 16, s. 591.

SLIZYK, A. *Beck'sche Schmerzengeld-Tabelle 2016: von Kopf bis Fuß*. 5. vyd. München: C.H.BECK, 2006, 1026 s. ISBN 978-3406681400.

SCHULZE, R. In: *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*. 6. Aufl. München: C. H. Beck, 2009, § 253, Rn. 1-23. In: Beck-online.beck.de [online právní informační systém]. Verlag C.H.Beck oHG [cit. 29. 3. 2019].

STEINMEYER, H. D.; ROEDER, N; EIFF, W. *Medizin - Haftung - Versicherung: Festschrift für Karl Otto Bergmann zum 70. Geburtstag*. Berlin: Springer - Verlag, 2016, 393 s. ISBN 978-3-662-47462-4

SVEJKOVSKÝ, J. *Náhrada škody – závazky z deliktů*. Bulletin advokacie č. 5/2011, s. 36.

ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vyd. Praha: C.H. Beck, 2013, 1. sv., 1898 s. ISBN 978-80-7400-465-0.

ŠTEVČEK, M.; DULAK, A.; BAJÁNKOVÁ, J.; FEČÍK, M.; SEDLAČKO, F.; TOMAŠOVIČ, M. a kol. *Občiansky zákonník I. § 1–450. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2015, 1586 s. ISBN 978-80-7400-597-8.

ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek VI, (§ 2521 - § 3081)* [Systém ASPI]. Wolters Kluwer ČR, a.s. Dostupné v systému ASPI.

Zimmermann, R. *The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Oxford: Oxford University Press, 1996, 1312 s. ISBN 978-0198764267.

2. Seznam použitých internetových zdrojů

ELISCHER, D. *Protiprávnost – co je jejím zdrojem v soukromém právu?* [online] Časopis pro právní vědu a praxi. 2016, č. 4, s. 501 - 526, [cit. 14. 3. 2019]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/6244>.

FETTER, W. R. *Bolestné – základní principy a rozdílné nároky podle pracovního a občanského práva a jejich dědění.* [online]. Epravo.cz [cit. 17. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/bolestne-zakladni-principy-a-rozdilne-naroky-podle-pracovniho-a-obcanskeho-prava-a-jejich-dedeni-107458.html>.

KLOS, D. *Aktuální praktické poznámky k aplikační praxi tzv. Metodiky NS ke stanovení náhrady nemajetkové újmy na zdraví z pohledu znalce a znalecké činnosti* [online]. Bulletin advokacie, vydáno 9. 4. 2018 [cit. 2. 3. 2019]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/aktualni-prakticke-poznamky-k-aplikacni-praxi-tzv.-metodiky-ns-ke-stanoveni-nahrady-nemajetkove-ujmy-na-zdravi-z-pohledu-znalce-a-znalecke-cinnosti?browser=mobi>.

MALIŠ, D. *Je Nejvyšší soud oprávněn snižovat náhrady nemajetkové újmy při ublížení na zdraví či usmrcení blízké osoby?* [online]. Epravo.cz [cit. 17.5.2019]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/je-nejvyssi-soud-opravnen-snizovat-nahrady-nemajetkove-ujmy-pri-ublizeni-na-zdravi-ci-usmrceni-blizke-osoby-103734.html>.

MALIŠ, D. *Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví podruhé – publikován dosud neveřejný algoritmus.* [online]. Epravo.cz [cit. 17. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/metodika-nejvyssiho-soudu-k-nahrade-nemajetkove-ujmy-na-zdravi-podruhe-publikovan-dosud-neverejny-algoritmus-97569.html>.

MALIŠ, D. *Nová metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví – zatím zčásti nehotová, ale velmi užitečná.* [online]. epravo.cz [cit. 10. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/nova-metodika-nejvyssiho>

soudu-k-nahrade-nemajetkove-ujmy-na-zdravi-zatim-zcasti-nehotova-ale-velmi-uzitecna-94311.html.

MALIŠ, D. „Zásady slušnosti“ u občanskoprávní náhrady nemajetkové újmy na zdraví – jak postupovat při jejich výkladu? [online]. Epravo.cz [cit. 17. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/zasady-slusnosti-u-obcanskopravni-nahrady-nemajetkove-ujmy-na-zdravi-jak-postupovat-pri-jejich-vykladu-105903.html>.

MERVARTOVÁ, J. *Náhrada újmy v novém občanském zákoníku, Compensation of the injury in the new civil code* [online]. [cit. 5. 12. 2018]. Dostupné z: <https://www.law.muni.cz/sborniky/pracpravo2013/files/008.html>.

NEDBÁLEK, K. *Výpočet nemajetkové újmy*. [online]. Bulletin advokacie. [cit. 17. 5. 2019]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/vypocet-nemajetkove-ujmy>.

TELEC, I. *Test přiměřenosti zadostiučinění za nemajetkovou újmu*. [online]. Muni.cz [cit. 15. 12. 2019]. Dostupné z: https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/praf/js11/ppv11/web/law/pdf/op/test_primerenosti_zadostiucineni.pdf.

3. Seznam použité judikatury

Rozsudek Nejvyššího soudu uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod zn. R II/1962, s. 41.

Rozsudek Nejvyššího soudu uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 20/1966.

Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 27. 5. 1965, sp. zn. 7 Co 208/65.

Rozsudek Nejvyššího soudu SSR ze dne 26. 1. 1971, sp. zn. 1 Cz 11/71.

Rozsudek Nejvyššího soudu uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 31/1973.

Rozsudek Nejvyššího soudu uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod zn. R 27/1977, s. 118 odst. 2 a s. 131 odst. 3.

Rozsudek Nejvyššího soudu uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod zn. R 22/79, s. 207.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 1988, sp. zn. 1 Cz 60/88.

Rozsudek Nejvyššího soudu uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod zn. R 45/1993-II.

Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 27. 8. 1993, sp. zn. 7 To 116/1993.

Nález Ústavního soudu ze dne 20. 6. 1995, sp. zn. III. ÚS 84/94.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 1996, sp. zn. II Odon 15/96.

Nález Ústavního soudu ze dne 17. 12. 1997, sp. zn. Pl. ÚS 33/97.

Nález Ústavního soudu ze dne 25. 11. 1999, sp. zn. III. ÚS 470/97.

Nález Ústavního soudu ze dne 31. 5. 2001, sp. zn. IV. ÚS 581/99.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 6. 2001, sp. zn. 25 Cdo 1169/2000.

Rozsudek Nejvyššího soudu SR ze dne 26. 2. 2002, sp. zn. 5 Cdo 117/2000.

Nález Ústavního soudu ze dne 30. 4. 2002, sp. zn. Pl. 18/01.

Nález Ústavního soudu ze dne 4. 9. 2002, sp. zn. I. ÚS 113/02.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 2. 2003, sp. zn. 25 Cdo 986/2001.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 3. 2003, sp. zn. 25 Cdo 1412/2001.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 10. 2003, sp. zn. 30 Cdo 2005/2003.

Nález Ústavního soudu ze dne 6. 9. 2005, sp. zn. I. ÚS 643/04.

Nález Ústavního soudu ze dne 29. 9. 2005, sp. zn. III. ÚS 350/03.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 10. 2005, sp. zn. 21 Cdo 2877/2004.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2006, sp. zn. 25 Cdo 2225, 2227/2004.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 3. 2007, sp. zn. 32 Odo 132/2005.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 5. 2007, sp. zn. 30 Cdo 1293/2007.

Nález Ústavního soudu ze dne 17. 7. 2007, sp. zn. IV. ÚS 451/05.

Rozsudek Nejvyššího soudu SR ze dne 23. 7. 2008, sp. zn. 1 Cdo 69/2007.

Nález Ústavního soudu ze dne 16. 10. 2007, sp. zn. Pl. ÚS 50/05.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 2007, sp. zn. 33 Odo 1345/2005.

Nález Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2007, sp. zn. I. ÚS 312/05.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 1. 2008, sp. zn. 25 Cdo 676/2007.

Rozsudek Nejvyššího soudu SR ze dne 27. 3. 2008, sp. zn. 3 Cdo 114/2007.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 5. 2008, sp. zn. 25 Cdo 1697/2007.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 8. 2008, sp. zn. 25 Cdo 3514/2007.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 9. 2009, sp. zn. 25 Cdo 2891/2007.

Nález Ústavního soudu ze dne 20. 10. 2009, sp. zn. II.ÚS 1320/08.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 12. 2009, sp. zn. 25 Cdo 1925/2008.

Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 5. 5. 2010, sp. zn. 1 Co 2/2010.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 2. 2010, sp. zn. 4 Tdo 3/2010.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 29.7.2010, sp. zn. III. ÚS 1472/10.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 8. 2010, sp. zn. 25 Cdo 2414/2008.

Usnesení Nejvyššího soudu SR ze dne 17. 2. 2011, sp. zn. 5 Cdo 265/2009.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 3. 2011, sp. zn. 28 Cdo 3471/2009.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2011, sp. zn. 25 Cdo 1025/2010.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 7. 2011, sp. zn. 22 Cdo 940/2011.

Usnesení Nejvyššího soudu SR ze dne 29. 11. 2011, sp. zn. 5 Cdo 212/2010.

Nález Ústavního soudu ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. I. ÚS 1586/09.

Nález Ústavního soudu ze dne 29. 3. 2012, sp. zn. I. ÚS 2955/1.

Nález Ústavního soudu ze dne 30. 3. 2012, sp. zn. III. ÚS 2954/11.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 6. 2012, sp. zn. 30 Cdo 1042/2012.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2012, sp. zn. 30 Cdo 83/2011.

Rozsudek Krajského soudu Nitra ze dne 2. 10. 2013, sp. zn. 9 Co 330/2012.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. 11. 2013, sp. zn. 30 Cdo 1845/2013.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 11. 2012, sp. zn. 28 Cdo 5171/2008.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26.11.2013, sp. zn. 25 Cdo 2315/2013.

Rozsudek Nejvyššího soudu SR ze dne 28. 11. 2013, sp. zn. 5 Cdo 104/2011.

Rozsudek Nejvyššího soudu SR ze dne 9. 1. 2014, sp. zn. 6 Cdo 271/2012.

Rozsudek Krajského soudu Nitra ze dne 24. 4. 2014, sp. zn. 9 Co 140/2014.

Nález Ústavního soudu ze dne 22. 5. 2014, sp. zn. I. ÚS 3367/13.

Nález Ústavního soudu ze dne 9. 1. 2014, sp. zn. III. ÚS 2253/13.

Usnesení Nejvyššího soudu SR ze dne 6. 3. 2014, sp. zn. 3 ECdo 278/2013.

Rozsudek Nejvyššího soudu SR ze dne 28. 5. 2014, sp. zn. 7 Cdo 65/2013.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 8. 2014, sp. zn. 5 Tdo 797/2014.

Nález Ústavního soudu SR ze dne 13. 8. 2014, sp. zn. I. ÚS 426/2014.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 18. 2. 2015, sp. zn. IV. ÚS 1939/14.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12.3.2015, sp. zn. 25 Cdo 253/2014.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 3. 2015, sp. zn. 25 Cdo 37/2015.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 26. 5. 2015, sp. zn. I. ÚS 2498/14.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 12. 2015, sp. zn. 25 Cdo 3228/2014.

Nález Ústavního soudu ze dne 22. 12. 2015, sp. zn. I. ÚS 2844/14.

Nález Ústavního soudu ze dne 2.2.2016, sp. zn. IV. ÚS 3122/15.

Nález Ústavního soudu ze dne 16. 2. 2016, sp. zn. IV. ÚS 3122/15.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 4. 2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 4. 2016, sp. zn. 25 Cdo 1593/2016.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 6. 2016, sp. zn. 3 Tdo 594/2016.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 6. 2016, sp. zn. 25 Cdo 222/2015.

Nález Ústavního soudu ze dne 9. 8. 2016, sp. zn. I. ÚS 3456/15.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 10. 2016, sp.zn. 30 Cdo 4776/2014.

Nález Ústavního soudu ze dne 24. 11. 2016, sp. zn. II. ÚS 2588/16.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 1. 2017, sp. zn. 6 Tdo 1791/2016.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 3. 2017, sp. zn. 25 Cdo 3475/2015.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2017, sp. zn. 25 Cdo 3556/2016.

Nález Ústavního soudu ze dne 8. 8. 2017, sp. zn. III. ÚS 1796/16.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 9. 2017, sp. zn. 8 Tdo 190/2017.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 2017, sp. zn. 21 Cdo 4556/2016.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 10. 2017, sp. zn. 25 Cdo 3936/2017.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 11. 2017, sp. zn. 25 Cdo 2245/2017.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 2. 2018, sp. zn. 25 Cdo 1900/2017.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2018, sp. zn. 25 Cdo 293/2018.

Nález Ústavního soudu ze dne 3. 4. 2018, sp. zn. II.ÚS 76/17.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2018, sp. zn. 25 Cdo 894/2018.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 10. 2018, sp. zn. 30 Cdo 3206/2018.

Nález Ústavního soudu ze dne 27. 11. 2018, sp. zn. IV. ÚS 3616/17.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28.3.2019, sp.zn. 25 Cdo 972/2018-162.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 5. 2019, sp. zn. 25 Cdo 2635/2018.

Nález Ústavního soudu ze dne 10. 12. 2019, sp. zn. II ÚS 2149/17.

Nález Ústavního soudu ze dne 19. 12. 2019, sp.zn. II. ÚS 2149/17.

BGHZ 120, 9.

BGHZ 26, 349 (351 ff.).

BGHZ 128, 1 (15).

BGH, 29.4.2014, VI ZR 246/12.

BGH, 23.5.2017, VI ZR 261/16.

BGH, 15.9.2009, VI ZA 13/09.

BGHZ 18, 149 (154) = NJW 1955, 1675.

BGHZ 18, 149 (154) = NJW 1955, 1675.

BGH Urteil vom 06.07.1955 Az. GSZ 1/55.

BGHZ 128, 117, 121.

BGHZ 18, 149, 151 ff.

BGHZ 128, 120 f.

BGH, 6.7.1955 – GSZ 1/55, JurionRS, 1955, 10436.

OLG Köln VersR 1992, 714.

OLG München, 21.11.2012, 3 U 2072/12.

OLG Köln VersR 1992, 714.

LAG Nürnberg, 09.06.2017, 7 Sa 231/16.

OLG Koln. V. 11.11.1991 – 27 W 36/91, VersR. 93, 53.

4. Seznam ostatních zdrojů

Databáze judikatury k náhradě újmy na zdraví [online]. Centrum dopravního výzkumu [cit. 26. 12. 2019]. Dostupné z: <https://www.datanu.cz/>.

Důvodová zpráva k OZ (konsolidovaná verze): Nový občanský zákoník. Ministerstvo spravedlnosti ČR [online]. s. 563 [cit.5.12.2018]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

Korperverletzung [online]. Korperverletzung.com [cit. 29. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.schmerzensgeldtabelle.net>.

Metodika Nejvyššího soudu ČR k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku) [online]. Brno: Nejvyšší soud ČR, vydáno 14.4.2014 [cit. 1.1.2019]. Dostupné z: <https://www.codexisuno.cz/5Ew#!17>.

Průměrné mzdy [online]. Český statistický úřad [cit. 17.5.2019]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/prumerne-mzdy>.

Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 18. 11. 1970, pod č. Rc 55/71 (Cpj 87/70), Sb. NS 71.

Veřejná databáze údajů [online]. Statistický úřad Slovenské republiky [cit. 11. 5. 2019]. Dostupné z: [http://statdat.statistics.sk/cognosext/cgi-bin/cognos.cgi?b_action=cognosViewer&ui.action=run&ui.object=storeID\(%22i94C7052B240A492FB3BE8C7A487D337B%22\)&ui.name=Priemerná%20mesačná%20mzda%20v%20hospodárstve%20SR%20%5Bpr0204qs%5D&run.outputFormat=&run.prompt=true&cv.header=false&ui.backURL=%2Fcognosext%2Fcps4%2Fportlets%2Fcommon%2Fclose.html&run.outputLocale=sk#](http://statdat.statistics.sk/cognosext/cgi-bin/cognos.cgi?b_action=cognosViewer&ui.action=run&ui.object=storeID(%22i94C7052B240A492FB3BE8C7A487D337B%22)&ui.name=Priemerná%20mesačná%20mzda%20v%20hospodárstve%20SR%20%5Bpr0204qs%5D&run.outputFormat=&run.prompt=true&cv.header=false&ui.backURL=%2Fcognosext%2Fcps4%2Fportlets%2Fcommon%2Fclose.html&run.outputLocale=sk#).

5. Seznam použitých právních předpisů

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník.

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů).

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky.

Vyhláška č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění.

Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod.

Zákon č. 40/1964 Zb., Občiansky zákonník.

Zákon č. 437/2004 Z.z. o náhrade za bolesť a o náhrade za sťaženie spoločenského uplatnenia.

Bürgerliches Gesetzbuch (německý občanský zákoník).

Náhrada nemajetkové újmy při ublížení na zdraví v České republice a v komparativní perspektivě

Abstrakt

Rigorózní práce pojednává o problematice náhrady nemajetkové újmy při ublížení na zdraví v České republice a v komparativní perspektivě s německou a slovenskou právní úpravou. Analýzou příslušných ustanovení občanského zákoníku a Metodiky Nejvyššího soudu je pozornost zaměřena na rozsah odškodňované nemajetkové újmy způsobené v důsledku protiprávního zásahu do tělesné či duševní integrity člověka a na koncepci stanovení její peněžní náhrady. Nevynechává ani další otázky, které s problematikou úzce souvisí. Vysvětluje přístup české právní úpravy k možnostem převodu a přechodu nároku na třetí osobu, podmínkám promlčení nároku na odčinění nemajetkové újmy na zdraví, a vzájemnému vztahu vyplacené peněžní náhrady a společného jmění manželů. V souvislosti s rekodifikací soukromého práva, která se projevila také v oblasti nemajetkové újmy na zdraví, přináší náhled na jednotlivé zásadní změny, které byly provedeny s nabytím účinnosti občanského zákoníku. Rigorózní práce se dále zabývá náhradou nemajetkové újmy na zdraví v trestním řízení. Analýzou relevantních ustanovení trestního řádu přináší systematický pohled na tzv. adhezní řízení, v němž je rozhodováno o nároku poškozeného v případech, kdy nemajetková újma na zdraví byla způsobena v důsledku spáchání trestného činu. Přehledně vysvětluje postavení poškozeného v trestním řízení, základní principy ovládající adhezní řízení, předpoklady pro provedení i způsoby rozhodování soudu v adhezním řízení. Zvláštní pozornost je zaměřena na koncepci náhrady nemajetkové újmy při ublížení na zdraví v německé a slovenské právní úpravě. Prostřednictvím analýzy příslušných ustanovení právní úpravy a jejím srovnáním s konstrukcí obsaženou v české právní úpravě je vytvořena přehledná a systematická komparace koncepcí odčinění nemajetkové újmy na zdraví. Cílem rigorózní práce je přinést ucelený pohled na problematiku, poukázat na silné i slabé stránky stávající konstrukce, a to s důrazem na vytvoření systematického přehledu úpravy náhrady nemajetkové újmy při ublížení na zdraví v české právní úpravě, v kontextu s německou a slovenskou právní úpravou.

Damages for personal injury in the Czech Republic and in a comparative perspective

Abstract

This thesis deals with the issue of compensation for personal injury in the Czech Republic and, from a comparative perspective, in German and Slovak legislation. Analyzing the corresponding clauses of the Civil Code and the Supreme Court Guidelines, attention is given to the scope of the breach of the victim's personal integrity and methods determining its monetary compensation. Further related questions are likewise examined. The thesis explains the approach of the Czech legislation towards the possibility of a transfer of entitlements to a third person, the conditions for the statute of limitations for damages for personal injury, and the relationship of monetary compensation and marital community property. Concerning the recodification of private law, which has also affected the regulation of damages for personal injury, the thesis also presents an overview of the particular substantial changes that were brought by the new Civil Code entering into force. The thesis further deals with compensation for personal injury within criminal proceedings. It analyses the relevant clauses of the Penal Code and brings a systematic overview of the so-called adhesion procedure, which deals with the victim's claims in the case a criminal act caused the given personal injury. The thesis examines the position of the victim in criminal proceedings, the basic principles governing the adhesion procedure, and the terms for court decisions in this procedure. Special attention is given to the compensation for personal injury in German and Slovak jurisdictions. Analyzing the corresponding regulations in these jurisdictions and comparing them with Czech regulations, a systematic comparison is presented. The goal of the thesis was to bring a coherent overview of the subject matter, to show strengths and weaknesses of the current legal situation, with a particular attention given to a construction of a systematic overview of regulations concerning compensation for personal injury in Czech legal system, vis-à-vis the legal systems of Germany and Slovakia.

Klíčová slova

nemajetková újma na zdraví; peněžní náhrada; poškozený

Keywords

personal injury; monetary compensation; victim